

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

**ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Εφαρμοσμένη Γεωγραφία και Διαχείριση του Χώρου

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ

Ευρωπαϊκές Πολιτικές, Σχεδιασμός και Ανάπτυξη του Χώρου

**Τίτλος Εργασίας: ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΒΕΝΕΤΟ
ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ - ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΠΙΟΥ**

Διπλωματική Εργασία

Ευγενία Λάγιου

Αθήνα, 2017

**Τίτλος Εργασίας: ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΒΕΝΕΤΟ.
ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ - ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΠΙΟΥ**

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

**Π.Μ. Δελλαδέτσιμας
Καθηγητής, Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο**

**Γ. Ι. Κρητικός
Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο**

**Michelangelo Savino
Professore associato confermato, Dipartimento ICEA, Università degli studi di
Padova**

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2017

Η Ευγενία Λάγιου

δηλώνω υπεύθυνα ότι:

- 1)** Είμαι ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων της πρωτότυπης αυτής εργασίας και από όσο γνωρίζω η εργασία μου δε συκοφαντεί πρόσωπα, ούτε προσβάλει τα πνευματικά δικαιώματα τρίτων.
- 2)** Αποδέχομαι ότι η ΒΚΠ μπορεί, χωρίς να αλλάξει το περιεχόμενο της εργασίας μου, να τη διαθέσει σε ηλεκτρονική μορφή μέσα από τη ψηφιακή Βιβλιοθήκη της, να την αντιγράψει σε οποιοδήποτε μέσο ή/και σε οποιοδήποτε μορφότυπο καθώς και να κρατά περισσότερα από ένα αντίγραφα για λόγους συντήρησης και ασφάλειας.

Η επιλογή του θέματος της Μεταπτυχιακής Διπλωματικής εργασίας έγινε στο πλαίσιο συμμετοχής μου στο πρόγραμμα erasmus+, μέσω του οποίου έγινα δεκτή για το εαρινό εξάμηνο του Ακαδημαϊκού έτους 2015-2016 στο Dipartimento di Ingegneria Civile Edile e Ambientale (ICEA) του Πανεπιστημίου της Πάντοβα (UNIPD), από τον Professore Associato Confermato, Michelangelo Savino, τον οποίο ευχαριστώ θερμά για την καθοδήγηση και την παροχή της σχετικής βιβλιογραφίας.

Ομοίως ευχαριστώ θερμά τον καθηγητή Π.Μ.Δελλαδέτσιμα για τη στήριξη που μου προσέφερε στη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας εργασίας αλλά και για το γεγονός ότι ήδη στη διάρκεια των μαθημάτων του, με μύησε στη βιβλιογραφία της επιστημονικής ομάδας Daest.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη στα Ελληνικά.....	
Περίληψη στα Αγγλικά.....	
Κατάλογος Εικόνων.....	
Κατάλογος Πινάκων – Χαρτών.....	
Εισαγωγή.....	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΑΔΑ ΤΟΥ ΠΑΔΟΥ

- 1.1. Η Μεγαλόπολη του Πάδου
- 1.2. Το Βένετο ως τμήμα της Μεγαλόπολης του Πάδου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΒΕΝΕΤΟ ΚΑΙ Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥΣ ΩΣ ΒΑΣΗ ΚΑΤΟΙΚΗΣΗΣ, ΩΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΑΞΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΕΔΙΑΔΑ

- 2.1. Γεωμορφολογικά και φυσικά χαρακτηριστικά του Βένετο
- 2.2. Το φυσικό περιβάλλον της πεδιάδας ως βάση κατοίκησης, ως φυσική και πολιτισμική αξία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΣΤΗ ΝΕΑ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

- 3.1. Το τοπίο ως μέσο και ως αποτέλεσμα πολιτιστικών διαδικασιών
- 3.2. Το Τοπίο σαν θέατρο
- 3.3. Το *iconema* και ο «*topos*»
- 3.4. Τόποι -Το δικαίωμα στη νοσταλγία, Ατομική και συλλογική συνείδηση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΑΝ ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΔΙΑΔΑ ΤΟΥ ΒΕΝΕΤΟ

Μέρος 1ο. Αγροτικό Τοπίο

- 4.1.1 Η Ρωμαϊκή υποδιαίρεση της γης, *Centurazione romana*
- 4.1.2 Αγροτικό τοπίο σε εξέλιξη, *Bonifica*
- 4.1.3 Διευθέτηση εδαφών και Συστηματοποίηση καλλιεργειών-Παλαιές Γαίες και Νέες Γαίες
 - Παλαιές γαίες και Υδραυλική διευθέτηση *a cavini* ή *alla Padovana*
 - Νέες γαίες και απλοποιημένο τοπίο εγγειοβελτιώσεων, *alla larga* ή *alla ferrarese*
- 4.1.4 Οι δενδροφράκτες, *le siepi*, ως δομικό στοιχείο του αγροτικού τοπίου
- 4.1.5 Η βίλα και το τοπίο της υπαίθρου του Palladio
- 4.1.6 Η βιβλιογραφία της εποχής και *la «santa agricoltura»*
- 4.1.7 Το οικονομικό πλαίσιο της Βενετίας του 16^{ου} αι.
- 4.1.8 Τα σπίτια των αγροτών και των εργατών, *Casoni* και *case bracciantilli*

Μέρος 2ο. Το υδραυλικό σύστημα της Κάτω Πεδιάδας, παραποτάμια τοπία και ναυσιπλοΐα

- 4.2.1 Διευθέτηση υδραυλικού συστήματος, Τεχνητό τοπίο, Ναυσιπλοΐα
- 4.2.2 Ναυσιπλοΐα, Εμπόριο, Γεωργία, Οικισμοί
- 4.2.3 Ριβιέρα, Παραποτάμια τοπία και Ναυσιπλοΐα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΒΕΝΕΤΟ, L'area centrale veneta

- 5.1. Το Φυσικό περιβάλλον και η αγροτική ύπαιθρος σήμερα
- 5.2. Φυσικές περιβαλλοντικές και ιστορικο-πολιτισμικές αξίες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΕΒΑΛΑΝ ΑΠΟΦΑΣΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΒΕΝΕΤΟ

- 6.1. Από τη διάχυτη αστικοποίηση στην Città Diffusa
- 6.2. Μία εξελικτική διαδικασία, 1970-2000
- 6.3. Η μητροπολιτικοποίηση του εδάφους-περιοχής / la metropolizzazione del territorio
- 6.4. Προσδιορισμός των παραγόντων που συνετέλεσαν στη μητροπολιτικοποίηση του εδάφους
 - 6.4.1 Αλλαγές στην παραγωγική διαδικασία
 - 6.4.2 Αλλαγές στην καθημερινή ζωή
 - 6.4.3 Διαφοροποίηση της προσόδου
 - 6.4.4 Μια πλοκή των παραπάνω

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΤΟΠΙΟ ΩΣ ΣΥΝΘΕΣΗ ΘΡΑΥΣΜΑΤΩΝ

- 7.1. Το distretto industriale υποδηματοποιίας της ριβιέρα της Brenta
- 7.2. Γραμμικά συστήματα κατοίκησης
- 7.3. Οικισμοί με μορφή δικτύου και μεγάλα κέντρα περιαστικοποίησης
- 7.4. Οι εξελίξεις στον άξονα Μέστρε-Τρεβίζο - Η περίπτωση του Terraglio
- 7.5. Οι εξελίξεις στην περιοχή της Ρωμαϊκής Centuriazione-Pianura centuriata
- 7.6. Επιπτώσεις και Αναγκαίες Στρατηγικές

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ - ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

- 8.1. PTRC. Piano Territoriale di Coordinamento Regionale, adottato con D.G.R. 372/2009, Variante parziale con attribuzione della valenza paesaggistica 2013
- 8.1.2 Προσδιορισμός περιοχών Τοπίου
- 8.1.3 Το πλαίσιο αναγνώρισης των Αγαθών Τοπίου
- 8.1.4 Ο Άτλαντας αναγνώρισης / L'Atlante ricognitivo
- 8.1.5 Προφίλ κατακερματισμού
- 8.1.6 Pianura Agropolitana Centrale
- 8.1.7 Pianura Centuriata
- 8.2. Συντονιστικό Χωρικό Σχέδιο Επαρχίας της Πάντοβα
 - 8.2.1. Χάρτης Περιορισμών-Δεσμεύσεων Χωροταξικού Σχεδιασμού, Πινακίδα 1a, Επαρχία της Πάντοβα.
 - 8.2.2 Σύστημα Τοπίου Επαρχίας της Πάντοβα, Πινακίδα 5a (βόρειο τμήμα)
- 8.3. Συντονιστικό Χωρικό Σχέδιο Επαρχίας της Βενετίας

- 8.3.1 Χάρτης Περιορισμών-Δεσμεύσεων Χωροταξικού Σχεδιασμού Επαρχίας της Βενετίας, Πολιτισμική Κληρονομιά, Πινακίδα 1, 2/3
8.3.2 Σύστημα Τοπίου Επαρχίας της Βενετίας, Πινακίδα 5a

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄.....

ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΣΤΙΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΤ' ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ. Η ΣΤΟΧΕΥΣΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΣΥΝΕΧΕΙΑΣ ΜΕ ΟΡΟΥΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ

(Αναφορά πάνω σε τρία από τα «επτά σενάρια για το τοπίο» του A.Lanzani,2003, *I paesaggi Italiani*, με τη σκέψη στο κεντρικό Βένετο)

1. Τοπίο ως προστατευόμενο ιστορικό ή φυσικό ντοκουμέντο
2. Το Τοπίο ως σκηνή θεάματος, του τουρισμού και της παγκόσμιας οικονομίας
3. Τοπίο δικτύων σαν στημόνι ενός εδάφους δομικά κατακερματισμένου

ΘΕΜΑ: ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΒΕΝΕΤΟ. ΠΡΟΠΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ - ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΠΙΟΥ

Περίληψη

Αντικείμενο της εργασίας είναι ο μετασχηματισμός του τοπίου στην κεντρική περιοχή της περιφέρειας του Βένετο, area centrale, περιοχή υψίστης ιστορικής και πολιτισμικής σημασίας, που η ίδια η περιφέρεια του Βένετο την αναγνωρίζει σαν ένα ενιαίο μητροπολιτικό σύστημα. Το ενδιαφέρον εστιάζεται ιδιαίτερα στο χώρο που εκτείνεται μεταξύ τριών πρωτευουσών επαρχιών, Treviso, Padova, Venezia.

Η κεντρική μητροπολιτική περιοχή πυκνοκατοικημένη και έντονα καλλιεργημένη, θεωρείται η πλέον επιβαρυνόμενη από τις διαδικασίες εκβιομηχάνισης και αστικοποίησης της υπαίθρου, που εντεινόμενες στο πλαίσιο της παραγωγικής ανασυγκρότησης και οικονομικής ανάπτυξης της Περιφέρειας από το 1970 και μετά, ταυτοποιήθηκαν με τη διάρθρωση του οικονομικού μοντέλου ανάπτυξης της «Τρίτης Ιταλίας», το οποίο βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. Οι εθνικές και περιφερειακές μεταπολεμικές πολιτικές που ασκήθηκαν με πρώτιστο στόχο την οικονομική ανάπτυξη και την ένταξη της Περιφέρειας στο ευρύτερο ανταγωνιστικό πλαίσιο οικονομικής μεγέθυνσης της Β. Ιταλίας ή της «Μεγαλόπολης του Πάδου», συνέβαλαν καθοριστικά σε κοινωνικές, δημογραφικές, χωρικές, πολιτισμικές μεταβολές που είχαν σαν αποτέλεσμα το ριζοσπαστικό μετασχηματισμό του ιστορικού τοπίου της ενδοχώρας του Βένετο.

Στο πλαίσιο επίτευξης του πρώτου στόχου της εργασίας, να αποδώσει τις διαδικασίες και το χαρακτήρα του μετασχηματισμού του τοπίου, στην τεχνητή πεδιάδα της κεντρικής μητροπολιτικής περιοχής του Βένετο, και για την πληρέστερη κατανόηση της αξίας των μετασχηματισμών, εξετάζεται κατ'αρχή το τοπίο ως μέσο και αποτέλεσμα των πολιτισμικών διαδικασιών, η αξία της αναπαράστασης και η θεωρία του τοπίου ως θέατρο στο πλαίσιο της Νέας Πολιτισμικής Γεωγραφίας. Στη συνέχεια εξετάζονται οι παράγοντες που συνέβαλαν στη διάρθρωση του ιστορικού τοπίου της ενδοχώρας του Βένετο και οι παράγοντες που συνέβαλαν στον ριζοσπαστικό μετασχηματισμό του. Ως δεύτερος στόχος τίθεται, η διερεύνηση των προοπτικών που διαγράφονται για την εξέλιξη του τοπίου στο πλαίσιο προστασίας του. Για το σκοπό αυτό αναζητούνται οι «στόχοι» που τίθενται, μέσα από τα εργαλεία Περιφερειακού Σχεδιασμού και Προγραμματισμού του Βένετο, στο πλαίσιο εφαρμογής των πολιτικών προστασίας τοπίου.

Λέξεις κλειδιά: διάχυση, αστικοποίηση, ύπαιθρος, στόχοι, τοπίο, πολιτικές

Abstract

SUBJECT: TRANSFORMATION OF THE LANDSCAPE IN THE CENTRAL REGION OF VENETO. PROSPECTS FOR DEVELOPMENT AND PROTECTION OF THE LANDSCAPE

The purpose of the subject in caption is the transformation of the landscape in the central region of the borough of Veneto, which is of great historical and cultural importance and is recognized as a single metropolitan system. It focuses particularly on sites extending in-between the capitals of the three provinces of Treviso, Padova and Venezia.

The central metropolitan area, being heavily populated and cultivated intensively, is considered to be the most overloaded from the process of industrialization and urbanization of rural areas, whereas, being intensified since 1970 within the framework of productive reconstruction and economic development of the region, were identified with the structure of

the economic growth model of "Third Italy", which was based largely on small and medium-sized enterprises.

The national and regional post-war political lobbying that had been exercised, having as prime objective the economic development and the integration of the region in the broader competitive context for the economic growth of Northern Italy or the "Megalopolis of Po", have made a decisive contribution to social, demographic, spatial, cultural changes that resulted to the radical transformation of the historic landscape of the hinterland of Veneto.

In the context of achieving the first objective of this thesis, which is to interpret the processes and the nature of the transformation of the landscape in the artificial plain of the central metropolitan region of Veneto, and for a deeper understanding of the transformation's value, the landscape is at first considered as a means and as a result of cultural processes, the value of representation, and the theory of the landscape as theatre are considered in the context of New Cultural Geography. Following there is an analysis of the factors that contributed to the structure of the historic landscape of the Veneto hinterland and the factors that contributed to its radical transformation.

The second objective is to explore the development prospects of the landscape in its protection framework. To this end, the "objectives" set out in the Veneto Regional Planning and Programming tools are sought in the context of landscape protection policies

Keywords: diffusion, urbanization, rural, objectives, landscape, policies

Κατάλογος Εικόνων

Εικ. 1. Megalopoli Padana, (Πηγή: Turri E., 2000:19).....σελ.	15
Εικ. 2. Veneto, Δορυφορική λήψη (Πηγή: L'esplosione della città, 2005:205).....	19
Εικ. 3. Γεωμορφολογικός Χάρτης του Βένετο.....	23
Εικ. 4. Γεωμορφολογικός χάρτης της κάτω πεδιάδας μεταξύ των λόφων Euganei και της νότιας λιμνοθάλασσας (Πηγή: MURST, 1997, στο "Traccolli Euganei e laguna Veneta, 2013).....	24
Εικ. 5. Σύστημα Πάρκων του Βένετο (Πηγή: http://parchiveneto.it/pages/i-parchi-del-veneto).....	25
Εικ. 6. Processione in piazza San Marco, Gentile Bellini, Venezia, 1429-1507 (Πηγή: http://www.gallerieaccademia.it).....	27
Εικ. 7. La tempesta, Giorgione, Castelfranco Veneto, 1476/1477 - Venezia, 1510 (Πηγή: http://www.gallerieaccademia.it/sale/sala-xxiii)	28
Εικ. 8. Miracolo della reliquia della Croce al ponte di Rialto, Vittore Carpaccio, Venezia 1460 c.-prima del giugno 1526 (Πηγή: http://www.gallerieaccademia.it/sale/sala-xx)	
Εικ. 9. Paesaggio con lavandaie, torrente e monaci, Marco Ricci, Belluno, 1676 - Venezia, 1730 (Πηγή: http://www.gallerieaccademia.it/sale/sala-xviii).....	29
Εικ.10 . Ritorno degli ambasciatori, Vittore Carpaccio, Venezia 1460 c.-prima del giugno 1526 (Πηγή: http://www.gallerieaccademia.it).....	30
Εικ. 11. Χειμερινό αγροτικό τοπίο χαρακτηριζόμενο από εναλλασσόμενα πεδία καλλιέργειας σιταριού και δενδροφράκτες-siepi τάφων ή ορίων ιδιοκτησίας (Πηγή: Gallo, Zanetti, 2014:83).....	33
Εικ. 12. L' impronta della limitatio romana nell' agro di Cesena (Πηγή: Sereni, 1961:51).....	34
Εικ. 13. Adorazione dei Magi 1439-1441, di Domenico Veneziano, Venezia 1410-Firenze 1461, il "bel paesaggio" nel Rinascimento Veneto, il paesaggio Veronese (Πηγή: Sereni, 1961:188).....	36
Εικ. 14. Leonardo da Vinci. Λεπτομέρεια από το τοπίο του Άρνου και του Κάστρου Montelupo, Αύγουστος 1473, Galleria Uffizi Firenze (Πηγή: Sereni 1961:172), (http://www.leonardodavinci.net/landscape-drawing-for-santa-maria-della-neve.jsp).....	36
Εικ. 15. Σύστημα a cavini ή alla padovana (Πηγή: Gallo, Zanetti, 2013:67).....	37
Εικ. 16. Το αμπέλι ακολουθώντας τον κυματισμό του εδάφους (Πηγή: Paesaggi agrari della pianura Veneta 2013:67)	
Εικ. 17. Άποψη καλλιεργήσιμης γης όπου διατηρείται εν μέρει η κυματοειδής μορφή από την εφαρμογή της baulatura (Πηγή: Paesaggi agrari della pianura Veneta 2013:68)	
Εικ. 18. Συγκρίνοντας το επίπεδο του χώματος αγρού με baulatura με εκείνο που έχει ισοπεδωθεί (Πηγή: Paesaggi agrari della pianura Veneta 2013:67).....	38
Εικ.19. Δρόμος με λεύκες στην επαρχία του Τρεβίζο (Πηγή: Paesaggi agrari della pianura Veneta 2013:128)	
Εικ.20. Ψηλός δενδροφράκτης από λεύκες στο Portogruarese (Πηγή: Paesaggi agrari della pianura Veneta 2013:128)	
Εικ.21. Δενδροφράκτης από ιτιές κατά μήκος καναλιού απαγωγής νερού. Χαρακτηριστικό αγροτικό τοπίο (Πηγή: Paesaggi agrari della pianura Veneta 2013:126).....	40
Εικ.22, 23. Villa Almerico Capra detta "La Rotonda" (Πηγή: http://www.villalarotonda.it/it/iarotondadelpalladio.htm).....	42

Εικ. 24, 25. Villa «Malcontenta» (Πηγή: http://www.lamalcontenta.com/index.php/en/architecture).....σελ.	43
Εικ. 26, 27. Villa Barbaro a Maser, Soffitto della Sala dell' Olimpo (Πηγή: Cosgrove 1991:340).....	44
Εικ. 28. «Η συγκομιδή», Gaspar van Wittel, 1920-1930, Galleria Comunale di Prato, Archivi Alinari-archivio Alinari, Firenze (Πηγή: Sereni, 1961:289, http://www.alinariarchives.it/it/search?isPostBack=1&panelAdvSearch=opened&artista=Wittel%20Gaspard%20van%20(1653-1736)).....	45
Εικ. 29. Giovanni Bellini, Crocifissione, 54,5x30 cm, Civico Museo Correr, Venezia (Πηγή: Cosgrove 1991:99).....	48
Εικ. 30. Βασικές κτηριακές δομές στο κληρονομημένο τοπίο της υπαίθρου του Βένετο (Πηγή: Paesaggi agrari della pianura Veneta 2013).....	50
Εικ. 31. Τεχνητά κανάλια του κεντρικού Βένετο. «Ναυτικές σχέσεις στο κεντρικό Βένετο 19ος-20ος αι.» (Πηγή: Vallerani 2013).....	52
Εικ. 32. Παλιό οικοδόμημα με botte a sifone που επέτρεπε στα νερά της Fiumicello Piove di Sacco, την υπόγεια διάβαση κάτω από τη Brenta Nova (Πηγή: Vallerani 2013).....	52
Εικ. 33. Il Porto del Portello, (Πηγή: http://www.padovaoriginale.it).....	53
Εικ. 34. Valori - mulino sul fiume Marzenego, Noale (VE), (Πηγή: PTRC, Pianura Agropolitana Centrale).....	54
Εικ. 35. Giovanni Battista Cimaroli, Veduta della chiesa di Moranzani XVII sec. (Πηγή: http://www.larivieradelbrenta.it/)	55
Εικ. 36, 37. chiuse (Πηγή: προσωπικό αρχείο).....	55
Εικ. 38. Giovanni Antonio Canal-Il Canaletto, Molini e la chiesa di Dolo, 1730-1735 (Πηγή: http://www.larivieradelbrenta.it/riviera-del-brenta/la-riviera-del-brenta-nellarte).....	55
Εικ. 39, 40. Ανοιγόμενη γέφυρα στη Mira (Πηγή: προσωπικό αρχείο).....	57
Εικ. 41, 42, 43. Απλοποιημένο τοπίο βιομηχανικών καλλιεργειών (Πηγή: προσωπικό αρχείο).....	57
Εικ. 44. Βένετο- κάλυψη εδάφους (Πηγή: Regione del Veneto, PTRC, Allegato B Dgr n. 427 del 10/04/2013)	
Εικ. 45. Città, motore del futuro (Πηγή: Regione del Veneto, PTRC).....	58
Εικ. 46, 46α Pianura Centuriata (Πηγή: PTRC)	
Εικ. 47, 47α Pianura Agropolitana Centrale (Πηγή: PTRC).....	60
Εικ. 48. Diffusione insediativa verso la periferia Padovana (Unipd)	
Εικ. 49. Insediamenti - Mestre e sua periferia (Unipd).....	61
Εικ. 50. Il sistema urbano, città di mezzo (Πηγή : http://www.inuveneto.it/Citta-metropolitane-e-sistema).....	61
Εικ. 51, 51α. Passante di Mestre (Πηγή : PTRC).....	52
Εικ. 52, 53. (Πηγή: L'esplosione della città 2005).....	65
Εικ. 54, 55. (Πηγή: L'esplosione della città 2005).....	68
Εικ. 56. Segmentazione morfologica (Πηγή: L'esplosione della città, 2005:211).....	69

Εικ. 57. Villa Careggi, Papadopoli, Furstemberg, Marocco com.di Venezia, 1573-1809	
Εικ. 58. Villa Palazzi Valier,Taverna, prov. di Treviso, 1742	
Εικ. 59. Villa Albrizzi Franchetti 1680-1700,l ungo Terraglio (Πηγή: http://www.passegiandoinbicycle.it/bici/in-bici-ville-e-castelli-del-terraglio.html)	σελ.80
Εικ. 60. Η ιδιαίτερη μορφολογία της αστικοποίησης στις περιοχές της centuriazione romana (Πηγή: Fregolent, Indovina, Savino, 2005:200)	81
Εικ. 61. Αστικοποίηση στην pianura centuriata	
Εικ. 62. Εντατική Γεωργία	
Εικ. 63. Πλήρες σύστημα agrocenturiato, αγρού, αγωγού, δρόμου, (Πηγή: PTRC)	81
Εικ. 64. Περιοχές Τοπίου (39), στην Περιφέρεια του Βένετο (Πηγή: PTRC)	88
Εικ. 65. Βενετσιάνικες βίλες,	
Εικ. 66 Βίλες του Palladio (Πηγή: PTRC)	97

Κατάλογος Πινάκων - Χαρτών

Χάρτης 1. Πινακίδα 1a, Χάρτης Περιορισμών-Δεσμεύσεων Χωροταξικού Σχεδιασμού, Επαρχία της Πάντοβα.....	σελ... 99
Χάρτης 2. Πινακίδα 5a (βόρειο τμήμα), Σύστημα Τοπίου Επαρχίας της Πάντοβα.....	101
Χάρτης 3. Πινακίδα 1, 2/3, Χάρτης Περιορισμών-Δεσμεύσεων Χωροταξικού Σχεδιασμού Επαρχίας της Βενετίας, Πολιτισμική Κληρονομιά.....	105
Χάρτης 4. Πινακίδα 5a, Σύστημα Τοπίου Επαρχίας της Βενετίας.....	106

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία βασίζεται στην πεποίθηση ότι η γνώση, ως προϊόν κατανόησης, των μορφών του τοπίου, που σε μεγάλο βάθος χρόνου έχουν παραχθεί από την ανθρώπινη παρέμβαση στη φύση και που μας περιβάλλουν, δεν συνίσταται σε μια περιοριστική ανάγνωση *τύπων* τοπίου, «αλλά στην πραγματικότητα, είναι το αποτέλεσμα μιας μεταβαλλόμενης κοινωνικής οργάνωσης και είναι δυνατό να αποσαφηνιστεί η εγγενής τους σημασία, μόνο όταν προβληθούν στο επίπεδο, οικονομικών λειτουργιών, πολιτισμικών εμπειριών ή κοινωνικών θεσμών» (Gambi, 1973:14) και κατά συνέπεια όταν προβληθούν σε έναν άλλο «χάρτη», εκείνον της διάρθρωσης της ανθρώπινης ιστορίας που συντελείται στον εκάστοτε τόπο και που συνδέεται και τροφοδοτείται από επιρροές ευρύτερες.

Επιδιώκοντας να προσδιορίσουμε το μετασχηματισμό του τοπίου στην κεντρική περιοχή του Βένετο, δεν μπορεί παρά να καθοδηγηθούμε από ένα ευρύτερο ισχυρό εδαφικό, οικονομικό και κοινωνικό μετασχηματισμό, που λαμβάνει χώρα στην αχανή κοιλάδα του Πάδου και αφορά σε επτά περιφέρειες της Β. Ιταλίας συμπεριλαμβανομένου του Βένετο. Μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο οι οικονομικο-χρηματιστηριακές και βιομηχανικές δυνάμεις από τη μία πλευρά και η πολιτική εξουσία από την άλλη, θέτουν ως μοναδικό στόχο την εκβιομηχάνιση και την ενεργοποίηση των Ιταλών σε αυτό το στόχο, με κάθε μέσο.

Εσωτερική μετανάστευση, εγκατάλειψη της αγροτικής υπαίθρου και κύρια αστικοποίηση, είναι οι συνέπειες της μεγάλης βιομηχανικής και οικονομικής ανάπτυξης, του «οικονομικού θαύματος», «*miracolo economico*», που συντελείται στη Β. Ιταλία μέχρι τα τέλη του 1960.

Σε αυτό το πεδίο εξελίξεων, το Βένετο εισερχόμενο με μία χρονική καθυστέρηση που ερμηνεύεται και ως «ιστορική καθυστέρηση» και μέσα από διαδικασίες μιας χαρακτηριστικής «αυτοοργάνωσης» της παραγωγής, εντεινόμενες και επεκτεινόμενες κύρια από τη δεκαετία του '70, συνιστά μια προς μελέτη «ενδεικτική περίπτωση αλλά όχι παραδειγματική» (Savino 1998), αναφορικά στην πολύχρονη αδυναμία διαχείρισης από την Περιφέρεια της σύνθετης χωρικής πραγματικότητας, που προέκυψε από αυτές τις διαδικασίες. Από τις συνέπειες, της ανεξέλεγκτης οικονομικής ανάπτυξης, στο τοπίο του Βένετο, αναδεικνύεται ότι: Πολιτικές που δεν στοχεύουν μέσω ενός οργανωμένου σχεδίου ανάπτυξης αλλά εφαρμόζονται με τακτικές, *laissez faire*, με την ενθάρρυνση και υποστήριξη ατομικών συμφερόντων, μπορούν να οδηγήσουν σε μια χαώδη χωρική πραγματικότητα, με κοινωνικό και περιβαλλοντικό κόστος αντιστρόφως ανάλογο της οικονομικής μεγέθυνσης, και της διάχυτης οικονομικής ευημερίας. Για την κατανόηση της αξίας του τοπίου, στη βάση της σχέσης ανθρώπου-φύσης, η εργασία ακολουθεί μια ιστορική αναδρομή των επιδιωκόμενων μετασχηματισμών του ελώδους τοπίου της κεντρικής πεδιάδας, από τις τοπικές κοινωνίες. Μετασχηματισμοί που στόχευσαν στην ανάκτηση του τοπίου, ως σταθερή αξία κατοίκησης και άσκησης των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων και είχαν ως αποτέλεσμα το ιστορικο-πολιτισμικό τοπίο το οποίο από το 16^ο αι. έφερε την ταυτότητα της βενετσιάνικης ενδοχώρας. Στη μακρά αυτή καταγραφή των ιστορικών μετασχηματισμών του τοπίου, στόχος είναι να γίνει κατανοητή η έννοια της πολυσημίας του τοπίου που στοιχειοθετείται πάνω στις ανθρώπινες αξίες, στις παραγωγικές ανάγκες επιβίωσης και στις προσδοκίες σταθερών περιβαλλοντικά συνθηκών διαβίωσης, σε μια αρμονική σχέση ανθρώπου-φύσης.

Ο βίαιος σύγχρονος μετασχηματισμός του τοπίου σε σύντομο χρονικό διάστημα, κύρια μεταξύ των χρόνων 1970-2000, είναι ταυτόσημος με μεγάλες αλλαγές στη χωρική οργάνωση, που εκδηλώθηκαν σταδιακά με την αποδόμηση της παραδοσιακής σχέσης πόλης-υπαίθρου, τη μετάλλαξη της υπαίθρου σε αστικοποιημένη ύπαιθρο, *campagna urbanizzata*, την ανεξέλεγκτη οικιστική εξάπλωση, *residential sprawl* ή *città diffusa*, κατεξοχήν αναγνωρίσιμη ως προϊόν του οικονομικού μοντέλου ανάπτυξης της *Τρίτης Ιταλίας*, έως τη μητροπολιτικοποίηση του εδάφους. Το προκύπτον τοπίο, συνιστά ένα σύνθετο άθροισμα

εδαφικών συγκρούσεων, οικιστικών, αγροτικών, βιομηχανικών και εμπορικών χρήσεων, ενισχυμένων υποδομών και ιστορικών πολιτισμικών μαρτυριών, όλα συνυπάρχοντα και εναλλασσόμενα σε ένα υποβαθμισμένο αλλά δυναμικό φυσικό περιβάλλον, που πέρα από την οικολογική υποβάθμιση εξ αιτίας των εκτεταμένων βιομηχανικών καλλιεργειών, υπερσκελίζεται ως αξία συνιστώντας εμφανώς την πλατφόρμα εκδήλωσης των αποτελεσμάτων των χωρικών συγκρούσεων.

Η δυνατότητα διαχείρισης του τοπίου της νέας χωρικής πραγματικότητας του κεντρικού Βένετο, όπως έχει προκύψει έως σήμερα, αναδεικνύεται σε εγχείρημα μέγιστου βαθμού δυσκολίας για την Περιφέρεια και τους ειδικούς των επιστημών του χώρου.

Το μεθοδολογικό πλαίσιο που ακολουθείται στην παρούσα εργασία, βασίζεται κατά μεγάλο μέρος, έως και το κεφάλαιο 6, στην ιστορική διερεύνηση των εξελίξεων. Το Κεφ.1, μας εισάγει στις δυναμικές οικονομικού ανταγωνισμού και τις διαμορφούμενες τάσεις οικονομικής ανάπτυξης στο ευρύτερο χωρικό πλαίσιο επιρροής της Β. Ιταλίας και εξετάζει τη διαδρομή οικονομικής ανάπτυξης της Περιφέρειας του Βένετο, ως μέρος της Μεγαλόπολης του Πάδου. Στο Κεφ.2, γίνεται αναφορά στα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά της Περιφέρειας του Βένετο, σε μια προσπάθεια να αναδειχθεί η δυναμική αλλά και οι πτυχές τρωτότητας του ευαίσθητου φυσικού περιβάλλοντος του Βένετο. Στο Κεφ.3, εξετάζεται το τοπίο ως μέσο και αποτέλεσμα των πολιτισμικών διαδικασιών, η αξία της αναπαράστασης, στο πλαίσιο της Νέας Πολιτισμικής γεωγραφίας και η θεωρία του τοπίου ως θέατρο. Στο Κεφ.4, για τον προσδιορισμό των παραγόντων που διαμόρφωσαν την ιστορική ταυτότητα του τοπίου, η εργασία παρακολουθεί τις διαδικασίες μετασχηματισμού της κεντρικής ελώδους πεδιάδας σε τεχνητή πεδιάδα μέσα από έργα εγγειοβελτιώσεων και διευθέτησης των υδάτινων ροών, αλλά και την ιστορική διάρθρωση της αγροτικής υπαίθρου στο Βενετσιάνικο τοπίο της ενδοχώρας, όπως οριστικοποιείται ήδη από τον 16^ο αι. και διατηρείται ως προς τη βασική δομή του έως τις αρχές του 20^{ου} αι. Στο Κεφ.5, η εργασία εστιάζει στην σύγχρονη κεντρική μητροπολιτική περιοχή του Βένετο. Στο Κεφ.6, αναλύονται οι παράγοντες που συνέβαλαν στο μετασχηματισμό του τοπίου. Παρακολουθώντας τις εξελίξεις διάχυσης της αστικοποίησης και των βιομηχανικών παραγωγικών χρήσεων σε βάρος του αγροτικού τοπίου που οδήγησαν στην δημιουργία της *città diffusa*, έως τη μητροπολιτικοποίηση της περιοχής, αναδεικνύεται ο βίαιος μετασχηματισμός της παραδοσιακής σχέσης πόλης-υπαίθρου και η κατά συνέπεια περιθωριοποίηση του αγροτικού τοπίου. Στο Κεφ.7, αναλύονται συστήματα παραγωγικής και αστικής εξάπλωσης που καθιστούν το τοπίο μια σύνθεση θραυσμάτων.

Στο στόχο της διερεύνησης των προοπτικών που διαγράφονται για την ταυτότητα του νέου τοπίου και τη δυνατότητα προστασίας του, είναι αφιερωμένο το Κεφ. 8, στο οποίο γίνεται παρουσίαση των σύγχρονων εργαλείων σχεδιασμού και προγραμματισμού προστασίας του τοπίου της Περιφέρειας, όπως ισχύουν στη βάση εφαρμογής των πολιτικών προστασίας του τοπίου, για την κεντρική μητροπολιτική περιοχή του Βένετο.

Ακολουθούν τα συμπεράσματα.

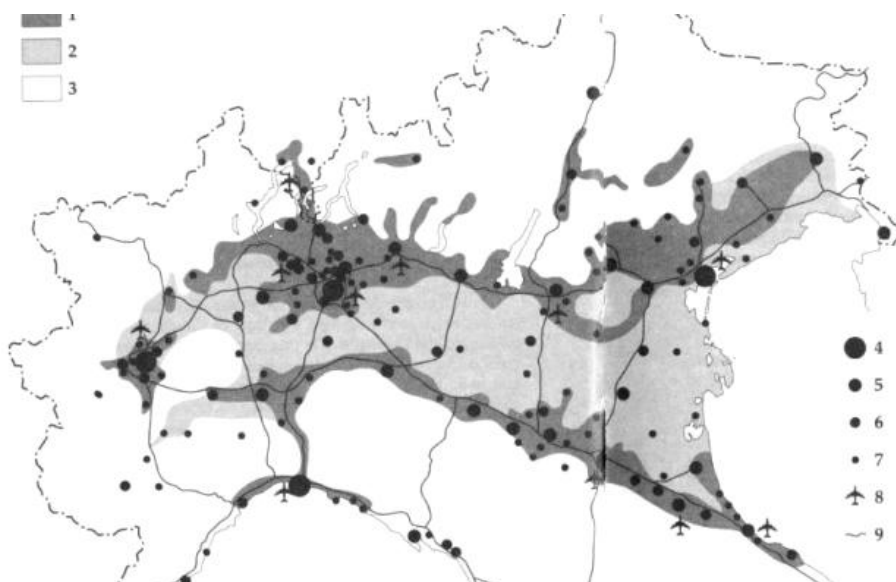
Η μεθοδολογία υποστηρίζεται κύρια από Ιταλικές βιβλιογραφικές πηγές, του επιστημονικού πεδίου της γεωγραφίας, που πριν από το 1960 και έως σήμερα μελέτησαν τις εξελίξεις στο αγροτικό τοπίο, το τοπίο στο πλαίσιο της πολιτισμικής γεωγραφίας και το τοπίο της Βενετσιάνικης ενδοχώρας, ενώ αναφορικά στις εξελίξεις της αστικοποίησης της υπαίθρου, η υποστήριξη έρχεται από τους ιδρυτές της ερευνητικής επιστημονικής ομάδας του Daest*, που στα τέλη της δεκαετίας του '80 άρχισε να ερευνά και να αναλύει συστηματικά τη χωροταξική δομή του κεντρικού Βένετο, συμβάλλοντας στην πολιτική ανάλυση της χωρικής πραγματικότητας, σηματοδοτώντας μια μεγάλη αλλαγή στη μελέτη των χωρικών εξελίξεων, με πρώτο βήμα τον προσδιορισμό της *città diffusa*, της διάχυτης πόλης, και οι οποίοι συνεχίζουν το έργο τους έως σήμερα από τα πανεπιστήμια της Πάντοβα και της Βενετίας.

Η εργασία, αναγνωρίζοντας την πρωτοπορία των Ιταλών επιστημόνων του χώρου και της γεωγραφίας, στην προβληματική των χωρικών εξελίξεων και του μετασχηματισμού του τοπίου, σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, φιλοδοξεί να μεταφέρει στους Έλληνες επιστήμονες και φοιτητές τον προβληματισμό Ιταλών επιστημόνων, πάνω στις χωρικές εξελίξεις στην περιφέρεια του Βένετο, που συνεπάγονται τον μετασχηματισμό του τοπίου, διατηρώντας πίστη στην αξία του διαλόγου και προσδοκώντας σε μία ιδιαίτερη αμεσότητα ανταλλαγής εμπειριών μεταξύ των χωρών της Μεσογείου. Προσδοκία που ενισχύεται στο πλαίσιο ισχύος της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για το Τοπίο αλλά και των συνεπειών της Παγκοσμιοποίησης, η οποία τείνει να επιβάλλει ένα ενιαίο καταναλωτικό και πολιτιστικό μοντέλο, έτσι που διαφαίνεται ότι, μόνο οι δεσμοί συνεργασίας με άλλες χώρες και οι κοινές πρωτοβουλίες, από κοινού με τις Εθνικές πολιτικές και τη διεθνή συνεργασία, μπορούν να συμβάλλουν σε θετικά και πιο δίκαια αποτελέσματα.

*(Dipartimento di Analisi Economica e Sociale del Territorio dello IUAV, oggi Dipartimento di Pianificazione dell' Università IUAV di Venezia)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΑΔΑ ΤΟΥ ΠΑΔΟΥ

1.1. Η Μεγαλόπολη του Πάδου

Εικ.1. Megalopoli Padana, (Πηγή: Turri E., 2000:19)

Η γη του Πάδου αναπτύσσεται σε μια νευραλγική θέση της Ευρωπαϊκής γεωγραφίας συνδέοντας τον Μεσογειακό κόσμο με την καρδιά της δυτικής Ευρώπης.

Ανάμεσα σε δύο οροσειρές, που σχηματίζουν ένα τρίγωνο με το θαλάσσιο μέτωπο στην Αδριατική, η γεωμορφολογική σύσταση της πεδιάδας του Πάδου περιλαμβάνει δύο είδη διακριτών ζωνών. Την πάνω πεδιάδα στους πρόποδες, σχηματισμένη από διαπερατά υλικά αποσθνήσεων μεταφερόμενα από τους ποταμούς των Άλπεων και των Απεννίνων και την κάτω πεδιάδα, με λεπτότερες εναποθέσεις ιζημάτων μάργας και αργίλου μη διαπερατών, που την καθιστούν ευάλωτη σε πλημμυρικά φαινόμενα. Μεταξύ των δύο ζωνών εκτείνεται η περιοχή των πηγών. Μια φάσα πλάτους χιλιομέτρων, ταυτιζόμενη με τη βασική περίμετρο των αλλουβιακών ριπιδίων των ποταμών που, όπως συμβαίνει σε απότομες κλίσεις, τροφοδοτείται με νερά λόγω των διαπερατών υλικών της. Η ζώνη αυτή καθόρισε την εδαφική οργάνωση της πεδιάδας του Πάδου, ευνοώντας την ανάπτυξη της μεγάλης αγροτικής επιχείρησης στο παρελθόν, αρχικά στην πάνω πεδιάδα και μετά τον 19^ο αι. με την οργανωμένη εφαρμογή των εγγειοβελτιωτικών έργων στην κάτω πεδιάδα.

Αυτό που κυριαρχεί σήμερα παρατηρώντας μακροσκοπικά την πεδιάδα του Πάδου είναι η ισχυρή αντιπαράθεση δύο τοπίων, εκείνο της υπαίθρου που διατηρεί μέσα του τους δεσμούς με το ιστορικό παρελθόν και το άλλο της εκτεταμένης αστικοποίησης και εκβιομηχάνισης. Η έντονη αστική εξάπλωση ξεκινώντας από την πρώτη εκβιομηχάνιση της Ιταλίας, δεύτερο μισό του 19^ο αι. και εξελισσόμενη μέσα σε ένα φρενήρη ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, αποτυπώνεται σε ένα γιγάντιο «αστικό» οργανισμό που αναπτύσσεται με τη μορφή πυκνού δικτύου, αναλυόμενου ως προς τη μέγιστη έντασή του σε μια διπλή γραμμική αστικοποίηση, στους πρόποδες των Άλπεων από τη μια πλευρά και εκείνους των Απεννίνων από την άλλη, ενοποιώντας τις επτά περιφέρειες της Β. Ιταλίας, της μακροπεριφέρειας του Πάδου, σε μια νέα χωρική αναπαράσταση και κλίμακα του ορισμού

της «πόλης». Η αδιάσπαστη και ιδιαίτερα μεγενθυμένη αστική δομή που έχει προκύψει ταξινομείται από τον E. Turri (2000), ως η «Megalopoli Padana», «Μεγαλόπολη του Πάδου», σύμφωνα με τις παραμέτρους που έθεσε ο J. Gottmann (1976).

Μεταξύ των δύο ζωνών συνεχούς αστικοποίησης μεσολαβεί μία λιγότερο κορεσμένη ζώνη με κύρια αγροτικά χαρακτηριστικά. Προκύπτει ένας έντονα εκτεταμένος συσχετισμός χτισμένου και «φυσικού», μεγάλης γεωγραφικής κλίμακας, που διακόπτεται από την παρουσία της θάλασσας στον κόλπο της Β. Αδριατικής.

Όπως φαίνεται στην Εικ.1, στην πεδιάδα του Πάδου, μπορούμε να διακρίνουμε:

1) περιοχές έντονα αστικοποιημένες, 2) περιοχές κύρια αγροτικές, 3) ορεινές περιοχές, αστικές ιεραρχίες: 4) μητροπολιτικές πόλεις, 5) πόλεις με περισσότερους από 100.000 κατοίκους, 6) πόλεις με περισσότερους από 50.000 κατοίκους, 7) κέντρα με περισσότερους από 20.000 κατοίκους, 8) κύρια αεροδρόμια, 9) autostrade, κύριους αυτοκινητοδρόμους εθνικού δικτύου (Turri 2000:19).

Τα σημερινά αστικά κέντρα στο μεγαλύτερο μέρος τους είναι μεσαιωνικές πόλεις που έχουν διατηρήσει τον πυρήνα της αρχικής δομής τους και συνιστούν τους κόμβους αυτού του συνεχούς αστικού δικτύου που κατοικείται από περίπου 25.000.000 ανθρώπους. Η μέση πυκνότητα κατοίκησης είναι της τάξης των 350 κατοίκων/km², ποσοστό που υπόκειται σε μεγάλες διακυμάνσεις, εξαρτώμενο από τις πυκνότητες και τη δυναμικότητα των αστικών κέντρων. Σε μια κατάταξη οικιστικής πυκνότητας έρχεται πρώτο το Μιλάνο, ακολουθούν Τορίνο και η pluricittà Veneta, «Ενετική Πολύπολη», δηλαδή το σύστημα των Μέστρε, Πάντοβα, Τρεβίζο. Ακολουθούν οι Μπολόνια, Μόντενα στην πλευρά των Απεννίνων, τα αστικά κέντρα της Ριβιέρα Ρομανιόλα στην Αδριατική και της Λιγουρίας στο Τυρρηνικό πέλαγος.

Η εκτεταμένη αστικοποίηση είναι ένα Ευρωπαϊκό φαινόμενο που έχει τις ρίζες του στην ίδια την Ευρώπη και στην εποχή που οι πόλεις της Padania ασκούσαν το εμπόριο με εκείνες τις πέρα από τις Άλπεις και ως τη Βόρειο Θάλασσα δημιουργώντας τις βάσεις του σύγχρονου πολιτισμού της μεγάλης ανθρώπινης συγκέντρωσης, οικονομίας και αστικοποίησης. Η δημογραφική συγκέντρωση στο μεγάλο διευρωπαϊκό κατακόρυφο άξονα, που σχετίζεται με τους πιο ζωτικούς ιστορικούς άξονες κίνησης της δυτικής Ευρώπης, στο μεγάλο δρόμο εμπορίου του μεσαίωνα, οφειλόμενη κατά μεγάλο μέρος στα αστικά κέντρα, και που εκτεινόταν τότε από τη Βενετία στο Μιλάνο, στη Μπριζ και την Αμβέρσα, ενώνοντας τη Μεσόγειο με τη βόρειο θάλασσα και αργότερα επεκτεινόμενη ως τη Μεγάλη Βρετανία, το Λονδίνο και το Λίβερπουλ, χαρακτηρίζει ως σήμερα τη ζώνη με την υψηλότερη ανάπτυξη της Ευρώπης, την περίφημη banana blue, στη ραχοκοκαλιά της οποίας αποτυπώνονται οι μεγάλες αστικές πυκνότητες καθιστώντας την ταυτόχρονα την «Ευρωπαϊκή μεγάπολη».

Η μορφή αστικοποίησης που έχει επιβληθεί ως σήμερα στη γη του Πάδου είναι η έκφραση του Sprawl ή της «città diffusa» (Indovina F., 1990), που έχει να κάνει στην ουσία με την αστικοποιημένη ύπαιθρο, στην οποία οι σχέσεις με την πόλη και οι δεσμοί που βαρύνουν είναι πολύ διαφορετικοί από εκείνους του αστικού κέντρου του παρελθόντος και ενώ «η città diffusa [η διάχυτη πόλη] προέρχεται από την επιθυμία για πόλη, των ανθρώπων, [...] καταλήγει με το να είναι η αδιάφορη πόλη, ο μη τόπος, η ατοπική γεωγραφία ή η μη-γεωγραφία, η μη-πόλη» (Dalmasso E. στο Turri E. 2000:23). Οι πόλεις-δήμοι που γεννιούνται στον 12^ο αι., città comunali, τοιχισμένες πόλεις, εμφανίζονται με τη δημιουργία γύρω τους εδαφών προσαρμοσμένων στην οικονομία τους, είναι απλής γεωμετρικής οργάνωσης, και αναπτύσσονται σε μια έκταση που να μην εμποδίζει την ανάπτυξη και τις ανάγκες των πλησιέστερων πόλεων, προκύπτοντας έτσι μια πολυκεντρική εδαφική δομή μορφής κρυστάλλου με ένα μέτρο σταθερής σχεδόν απόστασης ανάμεσα στις πόλεις-κορυφές. Οι πόλεις της Padania χαρακτηρίζονται εξ αρχής για την αυτονομία τους και τις ιδιαιτερότητές τους, τις οποίες θα διαφυλάξουν έως σήμερα. Η αστική ζωή πλουτίζει από τη βιοτεχνική επεξεργασία των πρώτων υλών που παράγουν άφθονα τα εδάφη τους και από το

εμπόριο, με τις πόλεις πέρα από τις Άλπεις, έως εκείνες της Φλάνδρας, που ασκείται από τη νέα τάξη των ελεύθερων πολιτών των πόλεων μεταξύ των οποίων καθοριστικό ρόλο κατέχουν οι έμποροι.

Εξελίσσονται πόλεις όπως: Milano, Venezia, Brescia, Bergamo, Treviso, Feltre, Padova, Modena, Bologna, με το δουκάτο του Μιλάνο και τη δημοκρατία της Βενετίας να κυριαρχούν στην εποχή της Αναγέννησης και να εκπροσωπούν την υπεροχή των πόλεων ως οικονομικών, εμπορικών κέντρων αλλά και κέντρων των τεχνών ως το 18^ο αι.

Στην περιοχή της γης του Πάδου, «δομούνται τα πρώτα σχήματα περιφερειοποίησης, που θεμελιώνονται πάνω στις σχέσεις μεταξύ πεδιάδας και ορεινού όγκου...» (Turri 2000:29), δηλαδή ανάμεσα σε περιβάλλοντα και οικονομίες διαφορετικές, με πόλεις αναπτυσσόμενες στους πρόποδες όπως Brescia, Bergamo, Como, Verona, Vicenza, Urbino, Pordenone και εκείνες της Emilia Romagna επίσης στους πρόποδες, να αναλαμβάνουν το μεσολαβητικό ρόλο αυτής της σχέσης, συνδεδεμένες ταυτόχρονα με το κύριο κέντρο της περιφερειοποίησης, το Μιλάνο, που κι αυτό ακόμη είναι μία πόλη-μεσολαβητής στη σχέση βουνού και πεδιάδας. Στη σχέση αυτή τα βουνά συμμετέχουν ως πηγή πρωτογενών πόρων, εξορυκτικών, δασικών, υδατικών και η εύφορη πεδιάδα ως ο τόπος της υψηλής αγροτικής παραγωγής και της αστικοποίησης. Μόνο που αυτός ο μεσολαβητικός ρόλος των πόλεων οδήγησε στη μείωση των αγροτικών και φυσικών περιοχών, στην αναστροφή της σχέσης μεταξύ πόλης και υπαίθρου, με τα αγροτικά εδάφη να καταλήγουν να είναι τμήματα των πόλεων, οι οποίες με τη σειρά τους πήραν διαστάσεις περιφέρειας καταβροχθίζοντας τα Umlands rurali τους, την περιαστική αγροτική τους ύπαιθρο.

Από τον 18^ο αι. που σημειώνονται οικονομικοί μετασχηματισμοί σε καπιταλιστική κατεύθυνση οι οποίοι θα οδηγήσουν στην αστική ανάπτυξη ως συνέπεια της βιομηχανοποίησης, διαμορφώνεται η ιεραρχία των πόλεων και η Βενετία παραχωρεί τον πρωταγωνιστικό ρόλο στο Μιλάνο. Στα μισά του 19^{ου} αι. αρχίζει να κινείται η βιομηχανική οικονομία. Στο Τορίνο, μετά την Ένωση της Ιταλίας και με την υποστήριξη του κράτους, επανενεργοποιείται η πολεμική βιομηχανία, που ήδη από τον 16^ο αι. υποστηριζόταν από τη Σαβοΐα. Το Μιλάνο που έχει, από την κυριαρχία των Αψβούργων, αφομοιώσει την κουλτούρα των Ευρωπαϊκών πόλεων προς την εκβιομηχάνιση μέσα σε έναν αιώνα, τον 19^ο αι., τετραπλασιάζει τον πληθυσμό του ως αποδέκτης εσωτερικής μετανάστευσης, δημιουργώντας ταυτόχρονα ένα βιομηχανικό δίκτυο στη Λομβαρδία, υποστηριζόμενο και από την κρατική εύνοια που προσδίδει στην εκβιομηχάνιση της Λομβαρδίας τη βαρύτητα εθνικής εκπροσώπησης. Με τον ίδιο τρόπο προωθείται το λιμάνι της Γένοβα και η ναυπηγική βιομηχανία. Προκύπτει έτσι το Βιομηχανικό Τρίγωνο, Triangolo Industriale, Μιλάνο, Τορίνο, Γένοβα, ως η καρδιά του εκσυγχρονισμού και της βιομηχανοποίησης της Ιταλίας, που η ορμή του θα διαρκεί για όλο το πρώτο μισό του 20^{ου} αι. συντελώντας παράλληλα στη δημιουργία ενός είδους *Μεγάλου Μετασχηματισμού* (Polanyi K., 1944, *La Grande Transformation*, στο Turri 2000), στην πεδιάδα του Πάδου. Μια έκφραση που κατά μία άποψη βρίσκει αναλογία στο σχετικό βιβλίο του K. Polanyi, που περιγράφει το αποτέλεσμα μιας αντίφασης διαρκούς περισσότερο από έναν αιώνα, εκείνης μεταξύ της «ανθρώπινης και φυσικής ουσίας» της κοινωνίας και τη γενίκευση των εμπορευματικών σχέσεων, περιγράφοντας το «μεγάλο μετασχηματισμό» που προέκυψε από τους φιλελεύθερους θεσμούς έως τη δεκαετία του 1930 στην Αγγλία.

Εσωτερική μετανάστευση, εγκατάλειψη της αγροτικής υπαίθρου ή αποαγροτοποίηση, και κύρια αστικοποίηση, είναι οι συνέπειες της μεγάλης βιομηχανικής και οικονομικής ανάπτυξης, του «οικονομικού θαύματος», που συντελείται στη Β. Ιταλία μέχρι τα τέλη του 1960, δεδομένου ότι με την «πρώτη πετρελαϊκή κρίση του 1968 εμφανίζονται τα πρώτα σημάδια επιβράδυνσης».(Turri 2000:87)

Μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο οι οικονομικο-χρηματιστηριακές και βιομηχανικές δυνάμεις από τη μία πλευρά και η πολιτική εξουσία από την άλλη στο ρόλο διαχειριστή της

εθνικής βιομηχανίας, και σε αργαστή μεταξύ τους συνεργασία, θέτουν ως μοναδικό στόχο την εκβιομηχάνιση και την ενεργοποίηση των Ιταλών σε αυτό το στόχο, με κάθε μέσο. Εισάγονται για το σκοπό αυτό, η διαφορετική αξιολόγηση του χώρου, *valutazione dello spazio*, προς διευκόλυνση της εγκατάστασης της βιομηχανίας, και προκύπτουν οι νέες μορφές αστικοποίησης πρώτα και κύρια σε συσχετισμό με τη βιομηχανία που επεκτείνεται για χρόνια στα γεωργικά εδάφη, διαμορφώνοντας τα μεγάλα βιομηχανικά κέντρα, με την ταυτόχρονη εξωθούμενη απασχόληση των χωρικών στη βιομηχανική παραγωγή.

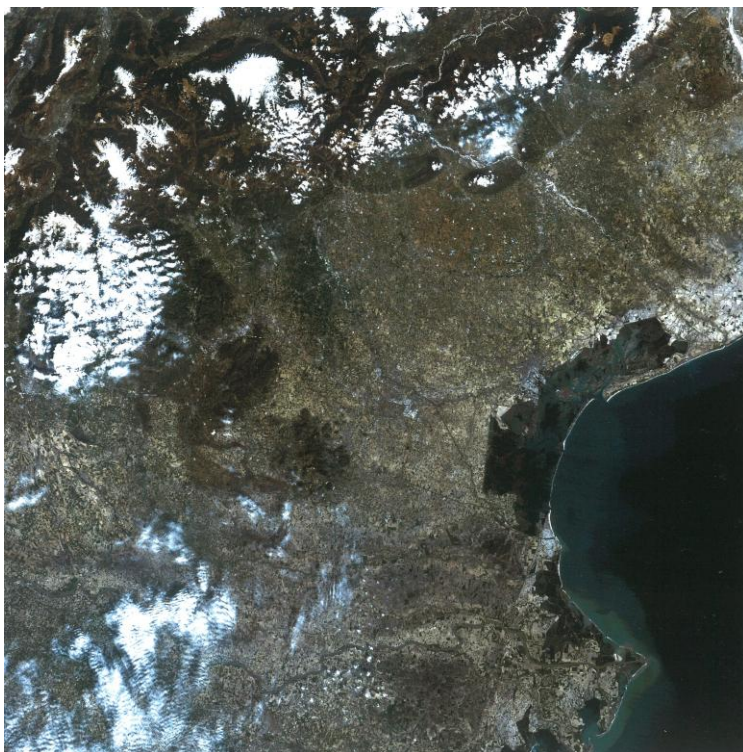
Η βιομηχανική διάρθρωση στη φάση της ανάπτυξής της, υποστηρίχθηκε ενεργειακά από μια πυκνή εγκατάσταση μονάδων διυλιστηρίων πετρελαίου που εξαπλώθηκαν στην βόρειο Ιταλία, δεδομένου ότι η εθνική υδροηλεκτρική ενέργεια που είχε τροφοδοτήσει την ανάπτυξη στο πρώτο μισό του 19^{ου} αι. δεν επαρκούσε. Τα μεγάλα λιμάνια της γης του Πάδου προσεγγίζονται από την εγκατάσταση των διυλιστηρίων από το '50 ως το '70 και ανοίγει ο δρόμος για την εγκατάσταση νέων επιχειρήσεων, την προσέλκυση νέων εργατικών χεριών από την εγκαταλελειμμένη ύπαιθρο και την συνεπαγόμενη νέα αστική επέκταση. Την εποχή που «η ανάπτυξη έγινε ιδεολογία, ως έμπνευση-φιλοδοξία όλων», (E. Turri 2000), η πολιτική εξουσία συνέβαλε με πολιτικές αναδιανομής του δημόσιου χρήματος, με την απουσία νομοθεσίας από την οποία επεβλήθη η αναρχία και η αυθαιρεσία στην αγορά ακινήτων, η οποία για χρόνια λειτούργησε αφ' εαυτής κατασκευάζοντας τις περιφέρειες της Padania, τα οικοδομικά τετράγωνα *dormitori*, τα κτήρια που ξεφύτρωναν σαν μανιτάρια για εργάτες και μετανάστες κύρια από το νότο. Παράλληλα με την απέραντη παραχώρηση προς τα κεφάλαια που σχετίζονταν με τη μεγάλη βιομηχανία, η πολιτική εξουσία στηρίζει τις τοπικές επιχειρηματικές πρωτοβουλίες με αποτέλεσμα την εδραίωση της μικρής οικογενειακής επιχείρησης, κύρια από πρώην βιοτέχνες ή χωρικούς, η οποία συνιστά την πιο χαρακτηριστική πτυχή της ανάπτυξης της περιοχής του Πάδου και που εγκατεστημένη και ανθούσα οπουδήποτε, ασκεί τη δική της δυναμική αστικοποίησης. Η πολιτική του *laissez faire* διαρκεί τουλάχιστο μέχρι τη δεκαετία του '80 οπότε έχει κατασκευαστεί το μεγαλύτερο μέρος της Μεγαλόπολης του Πάδου, *Megalopoli Padana*.

Το σιδηροδρομικό δίκτυο, που από την αρχή λειτούργησε σαν ένας παράγοντας δημιουργίας της γεωγραφίας της περιοχής, ανθίζει στο πρώτο μισό του 19^{ου} αι. υπό το καθεστώς των Αψβούργων και επεκτείνεται μετά την Ιταλική ενοποίηση (1860). Ακολουθεί κύριες κατευθύνσεις παράλληλες σε αρχαίους δρόμους, στους πρόποδες των Άλπεων και των Απεννίνων, ενώ εγκάρσιες συλλεκτήριες εξασφαλίζουν τις συνδέσεις με το πέραν των Άλπεων δίκτυο από τη μια μεριά και τα δυναμικά λιμάνια και την ιταλική χερσόνησο από την άλλη. Οι νέοι αυτοκινητόδρομοι, *autostrade*, που ο ρόλος τους υπήρξε τόσο καταλυτικός για τη μεταμόρφωση της περιοχής, όσο εκείνος των σιδηροδρόμων στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αι., σε συνδυασμό με το πυκνό δευτερεύον έως και επαρχιακό δίκτυο, συνιστούν έναν πλήρη μηχανισμό ανταποκρινόμενο στις ανάγκες της Μεγαλόπολης για διαρκή μετακίνηση ανθρώπων και εμπορευμάτων.

Σήμερα στη γη του Πάδου συγκεντρώνονται πέρα από το μεγαλύτερο μέρος των σύγχρονων βιομηχανικών δραστηριοτήτων, οι κύριες παραγωγικές δραστηριότητες, χρηματιστηριακές, οικονομικές, διαχειριστικές και σημαντικές πολιτισμικές δραστηριότητες της Ιταλίας. Ως μία από τις πιο παραγωγικές μηχανές της Ευρώπης, πέρα από τη βαριά βιομηχανία ανέπτυξε παραγωγική διαφοροποίηση βασισμένη σε ευέλικτα συστήματα ευπροσάρμοστα στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της οικονομίας. Ενσωματώνοντας σε ενιαίο σύστημα παραγωγής, γεωργία, βιομηχανίες, υπηρεσίες, τουρισμό, πολιτισμό, πρωτοστατεί στην Ευρώπη, ωστόσο με κυρίαρχο τον τριτογενή τομέα, που απασχολεί σε σύνολο, ποσοστό αντίστοιχο του αθροίσματος των απασχολούμενων στο βιομηχανικό και αγροτικό τομέα. Ο πληθυσμός της Μεγαλόπολης έχει κατακτήσει έναν υψηλό βαθμό πολιτισμικής και οικονομικής ευημερίας με το κατά κεφαλή ΑΕΠ να διαμορφώνεται στα υψηλότερα επίπεδα της Ιταλίας. Μιλώντας για Μεγαλόπολη, δεν θα πρέπει να γίνεται κάποιος παραλληλισμός με Αμερικάνικες

μεγαλουπόλεις, γιατί το χαρακτηριστικό της Μεγαλόπολης του Πάδου είναι η χαμηλή οικιστική πυκνότητα και το γεγονός ότι διατηρεί τη σχέση της με το αγροτικό παρελθόν της. Η ανάπτυξη της αστικοποίησης και το εκτεταμένο δίκτυο υποδομών έχει διαταράξει και εν μέρει ακυρώσει, μέσω της ομογενοποίησης, τη γεωγραφική ποικιλία των κληρονομημένων τοπικών μικροκόσμων που διατηρούσαν εμφανή την επί αιώνες δομημένη σχέση πόλης-υπαίθρου, αλλά και την πολύτιμη σκηνογραφία των διαφοροποιημένων τοπίων. Παρ' όλα αυτά εκείνο που, ως κατακλυσμός η πρόσφατη αστικοποίηση, δεν κατάφερε ακόμη να βυθίσει εντελώς, είναι «το προϋπάρχον τοπίο, που ανθίζει παντού, έτσι όπως μετά από μια πλημμύρα παραμένουν ορατά τα σπίτια, τα κωδωνοστάσια, τα πιο ψηλά δένδρα, που δείχνουν τα όρια των αγρών και το ανεξίτηλο σχέδιο του εδάφους, σαν να ήταν η βαθιά ψυχή της Μεγαλόπολης ή η διωκότητα της ψυχής της, αυτή που επαναφέρει στην πρωταρχική ανθρώπινη κατοίκηση...» (Turri 2000).

1.2. Το Βένετο ως τμήμα της Μεγαλόπολης του Πάδου

Εικ. 2. Veneto, Δορυφορική λήψη (Πηγή: L'esplosione della città, 2005:205)

Η περιφέρεια του Βένετο, στο ανατολικό τμήμα της Μεγαλόπολης του Πάδου, μεταξύ των πιο δυναμικών οικονομικά και πολιτισμικά περιφερειών της Β. Ιταλίας, κατέχει μια κομβική θέση στη γεωγραφία της Μεσογείου και της Κεντροανατολικής Ευρώπης. Μαζί με τις περιφέρειες Emilia-Romagna, Friuli-Venezia Giulia, Trentino-Alto Adige συνέθεσε μεταπολεμικά τη συλλογική εικόνα του αποκαλούμενου «Nordest» όπου: «Από τη μία πλευρά η παρουσία της Αδριατικής στην οποία το Nord Est εκτείνεται με όλη τη δύναμη της βιομηχανικής του οργάνωσης και του Τουρισμού, από την άλλη η γειτνίαση και η προσιτότητα με την κεντροανατολική Ευρώπη, [...] κάνουν το Nord Est έναν σπουδαίο κρίκο σύνδεσης της κεντροανατολικής Ευρώπης με τη Megalopoli Padana» (Turri, 2000:191). Η γη του Βένετο εκτεινόμενη από τις Δολομιτικές Άλπεις στο βορρά, τις ασβεστολιθικές Prealpi calcaree και τα υψίπεδα της πάνω πεδιάδας του, ως την κάτω πεδιάδα και ως τη λιμνοθάλασσα της Βενετίας που δεσπόζει στη βόρειο Αδριατική, έχει φυσικό όριο

της στα δυτικά τη λίμνη Garda και το Trentino-Alto Adige, στα νότια τους ποταμούς Mincio και Po, στα βορειο-ανατολικά την περιφέρεια Friuli-Venezia Giulia. Η συνολική έκταση της περιφέρειας είναι 18.407,42 km² και δομείται διοικητικά σε έξι επαρχίες Belluno, Padova, Verona, Vicenza, Treviso, città metropolitana di Venezia, που συγκροτούν ένα σύνολο 576 δήμων. Με συνολικό πληθυσμό 4.915.000, θεωρείται από τις πιο πυκνοκατοικημένες περιοχές της Ιταλίας και χαρακτηρίζεται από μέση πυκνότητα πληθυσμού 267 κατοίκων/km², με τις μέγιστες πυκνότητες να σημειώνονται στη Βενετία (346/km²) και στην Padova (437/km²). Ο καταμερισμός του πληθυσμού στις πρωτεύουσες επαρχιών έχει ως εξής: Verona 922.383, Vicenza 867.314, Belluno 206.856, Treviso 885.447, Venezia 855.696, Padova 936.887, Rovigo 240.540 κάτοικοι (ISTAT 2016).

Οι πόλεις που είχαν ήδη υπάρξει από το Μεσαίωνα και την Αναγέννηση ως η οργανωτική δύναμη της περιοχής και που με την κατάκτηση της ενδοχώρας, Terraferma, από τη Βενετία θα γίνουν: «...το προωθητικό κέντρο της κατάκτησης της υπαίθρου και της αξιοποίησής της με τη μεσολάβηση της τάξης των nobili» (Turri 2000:215), σήμερα είναι πόλεις διαφοροποιημένες για την εξειδίκευση και τη συμπληρωματικότητα τους: «Πόλεις πανεπιστημιακές παραγωγής της γνώσης και μετάδοσης της τεχνολογίας, Padova, πόλεις τουρισμού και πολιτισμού, Venezia, πόλεις ανεπτυγμένων μεταφορών και logistics, Verona-Venezia, κέντρα υπηρεσιών τοπικών συστημάτων, Treviso-Vicenza, πόλεις παραγωγής δημιουργικότητας, Padova-Venezia...» (Vettoreto, Fregolent, 2016:3).

Εκτός από τις πρωτεύουσες επαρχιών, το Βένετο συγκεντρώνει έναν ιστό από πόλεις μικρότερες, με αρχαίες ρίζες, πολύ ζωηρές και ελκυστικές, που δημιουργούν ένα πλέγμα, με μέση απόσταση από το ένα αστικό κέντρο στο άλλο περίπου 30 km. Περιφέρεια από τις πλέον αστικοποιημένες, ήδη από τους περασμένους αιώνες, με τη διασπορά της κατοίκησης ενταγμένη στα χαρακτηριστικά της καταγωγής της, διατήρησε έως σήμερα αυτό που ίσχυε και στον 19^ο αι., ένα πυκνό δίκτυο ιστορικών αστικών κέντρων, μεσαίων και μικρών διαστάσεων, το οποίο συνιστά τον ορισμό της Πολυκεντρικότητας και τη βάση, τον κινητήριο μηχανισμό, για την ανάπτυξη της σύγχρονης διάχυτης αστικοποίησης, και της διάχυτης εκβιομηχάνισης, που οδήγησαν στη διάρθρωση της νέας εδαφικής πραγματικότητας του Βένετο.

Στην περίπτωση του Βένετο όμως, «αυτό που βλέπουμε ως μία αστική εξάπλωση, urban sprawl, είναι το προϊόν ενός οικονομικού μοντέλου (της Τρίτης Ιταλίας ή αργότερα του Nord Est) που μπήκε σε κρίση αρχής γενομένης από τη δεκαετία του '90, της οποίας, [κρίσης], η εμβάθυνση ξεκινώντας από τη δεκαετία του 2000, ριζοσπαστικοποιήθηκε με την οικονομική κρίση από το 2009 και μετά» (Fregolent και Vettoreto, 2015).

Η εντονότερη έκφραση του φαινομένου της διάχυτης αστικοποίησης και εκβιομηχάνισης σημειώθηκε στην κεντρική μητροπολιτική περιοχή του Βένετο, μεταξύ των πρωτευουσών τριών επαρχιών, των Padova, Treviso, Venezia και του χώρου επιρροής τους, για την οποία το 1990 ο F. Indovina έδωσε τον ορισμό της εξέλιξης του φαινομένου, στο επόμενο του στάδιο, ορίζοντάς την ως «città diffusa». Οι εξελίξεις σε αυτή την περιοχή θα έχουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της σύγχρονης ταυτότητας του Βένετο.

Κατά την προσχώρηση της Βενετίας στο Ιταλικό κράτος το 1866, η κοινωνική και οικονομική κατάσταση της περιοχής του Βένετο βρίσκεται στις χειρότερες οικονομικές συνθήκες, ενώ στο δυτικό τμήμα της Megalopoli Padana είχαν ήδη διαμορφωθεί οι συνθήκες οικονομικής και βιομηχανικής ανάπτυξης για την ανάδειξη του Triangolo Padano. Μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο μπαίνουν οι βάσεις της βιομηχανίας με την δημιουργία της πρώτης βιομηχανικής ζώνης του Porto Marghera, ωστόσο οι συνθήκες υπανάπτυξης και «ιστορικής καθυστέρησης», που καταγράφονται στο Βένετο έως τα χρόνια του '50, δημιουργούν ρεύμα μετανάστευσης προς το Triangolo Padano Industriale. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο με την επέκταση της δεύτερης βιομηχανικής ζώνης και με τη δημιουργία από το κράτος μεταξύ των χρόνων '60 και '70 της βιομηχανικής ζώνης, Cittadella Industriale του Porto Marghera-

Mestre, θα καταφέρει η Περιφέρεια να εδραιώσει τη μεγάλη βιομηχανία, που είναι η βάση του παραγωγικού της συστήματος, περνώντας από μια φάση φτωχής αγροτικής οικονομίας σε εκείνη της βιομηχανικής οικονομίας, που θα του επέτρεπε να ενταχθεί δυναμικά στο οικονομικό πλαίσιο της Megalopoli Padana.

Ενώ στην φάση ανάπτυξης της βιομηχανίας μεταξύ '50 και '60, οι πόλεις της Περιφέρειας αναπτύσσοντας οικονομικές δραστηριότητες, συγκεντρώνουν πληθυσμό που συρρέει από την ύπαιθρο, σύντομα, αρχίζοντας σταδιακά από τα μισά του '60 εδραιώνεται η μείωση της πληθυσμιακής συγκέντρωσης των κύριων αστικών κέντρων, η οποία συμπίπτει με τα πρώτα σημάδια διάχυτης αστικοποίησης της υπαίθρου.

Μετά και την πρώτη πετρελαϊκή κρίση του '69, «η παραγωγική κρίση που πλήττει το Porto Marghera, συνέπεια της εθνικής και διεθνούς συγκυρίας και κάποιων δομικών τοπικών περιορισμών, είναι η αιτία μιας βαθιάς αναδιοργάνωσης του παραγωγικού συστήματος [του Βένετο] που παίρνει τη μορφή της αποκέντρωσης της παραγωγής και της τμηματοποίησης του κύκλου παραγωγής (Fregolent, Indovina, Savino, 2005:201).

Τα διαμορφωμένα δίκτυα των παραγωγικών και εμπορικών σχέσεων και η παροχή του know how από τη μεγάλη βιομηχανία ευνοούν την οργάνωση των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων των τοπικών συστημάτων, που ενώ αρχικά εμφανίζονται σε μια εξάρτηση από τις μεγάλες βιομηχανίες, στη πορεία του χρόνου καταφέρνουν πολλές από αυτές να δημιουργήσουν τη δική τους θέση στην αγορά, μειώνοντας ή εξαλείφοντας αυτή την εξάρτηση. Κατά συνέπεια, πέρα από τις μεγάλες βιομηχανίες, οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, με τη σειρά τους, αυξανόμενες «οριζόντια» (Anastasia, στο Vallerani, Varotto 2005:38), δηλαδή επί του εδάφους, εκμεταλλευόμενες την παραδοσιακή για την περιοχή, διάχυτη αγροτική κατοίκηση, αναδεικνύονται σε απόλυτους ρυθμιστές της αυξανόμενης κατανάλωσης του εδάφους, εφόσον με το μέγεθος, το πλήθος και τη δυναμική τους, δημιουργούν ένα πλέγμα από distretti industriali που ενσωματώνει για λογαριασμό του ακόμη και τις υποδομές μεταφορών. Αλλά το χαρακτηριστικό των distretti industriali είναι ότι δημιουργούν μια πολύ ισχυρή σχέση μεταξύ του συστήματος παραγωγής και του εδάφους. «Πρόκειται για μία σχέση που συνδέει την κοινότητα με την ίδια τη ζωή της επιχείρησης, ανάμεσα σε αυτές [τις επιχειρήσεις] και τις εγκατεστημένες κοινότητες προσδιορίζεται μια σχέση κοινωνικής συμβίωσης» (Fregolent, Savino, 2005:202). Παράλληλα από τη δεκαετία του '70, διαφαίνεται το τέλος της ιστορικής καθυστέρησης «ritardo storico», που είχε σημαδέψει την οικονομική ανάπτυξη της Βόρειο-ανατολικής Ιταλίας σε σχέση με εκείνη της Βορειοδυτικής και αυτό γίνεται εμφανές στο Βένετο με τη βελτίωση του κατά κεφαλή εισοδήματος σε σχέση με τη μέση εθνική τιμή και ιδιαίτερα σε σχέση με τον σύγχρονο εθνικό καπιταλισμό που ανθούσε στο Triangolo-Milano, Torino, Genova.

Μετά το '80 το Βένετο ιδιαίτερα συνιστά μια από τις πιο επιτυχημένες περιπτώσεις των τοπικών συστημάτων που βασίζονται στη δύναμη και την ανάπτυξη των distretti industriali και διακρίνονται για τα υψηλά ποσοστά εξαγωγών, ενώ το «made in Italy» απογειώνεται ταυτόχρονα με την αύξηση του καταναλωτισμού των δυτικών κρατών. Η Περιφέρεια μετασχηματίζεται τάχιστα σε περιοχή διακριτού και διάχυτου πλούτου, το Βένετο είχε δημιουργήσει μια κληρονομιά επιτυχίας αφού το 2001 ο πραγματικός κατά κεφαλή πλούτος ανερχόταν σε 89.000 ευρώ, ενώ στο πλαίσιο των προβλημάτων που ήδη από καιρό έθετε η παγκοσμιοποίηση και η διεύρυνση των αγορών όπως, αστάθεια αγορών, χρηματοπιστωτική κρίση, ριζοσπαστικές αβεβαιότητες της παγκόσμιας διακυβέρνησης, το μοντέλο της μικρής επιχείρησης αρχίζει να αποδεικνύεται τεχνικοοικονομικά ανεπαρκές. Η οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση του 2009 θα θέσει τέλος στο μοντέλο ανάπτυξης: «modello Veneto», χαρακτηριστικό της «Τρίτης Ιταλίας». Σήμερα χαρακτηριστικό της Περιφέρειας είναι ο κορεσμός του εδάφους, ο οποίος δεν προσδιορίζεται μόνο από την αύξηση πληθυσμού, που στη διάρκεια πενήντα χρόνων, 1951-2001, αυξήθηκε λίγο περισσότερο από

μισό εκατομμύριο, (περίπου 15%), όσο στην κατά κεφαλή κατανάλωση του χώρου, την οφειλόμενη στην ανάπτυξη του παραγωγικού συστήματος, της βιομηχανίας, του τριτογενούς τομέα και στη βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την ποιότητα του περιβάλλοντος.

Οι επί δεκαετίες ασκούμενες πολιτικές της διάχυτης ευημερίας «welfare diffuso» και του «laissez faire» από την πλευρά του κράτους και της Περιφέρειας, επικεντρώθηκαν σε ένα και μοναδικό στόχο, αυτόν της οικονομικής ανάπτυξης, θυσιάζοντας ιεραρχίες όλων των επιπέδων, χωρικές μορφές και σχέσεις προηγούμενες, εξωθώντας δραστηριότητες και κοινωνία σε περιφερειακές ζώνες με κριτήριο το κόστος της γης, και το καταφέρνουν όλο αυτό με μία καταφανή απουσία ή καθυστέρηση στη θέσπιση σχετικής νομοθεσίας χρήσεων γης. Το PTRC, Περιφερειακό Χωτοταξικό Σχέδιο Συντονισμού, ενώ προετοιμάζεται από την αρχή του 1980, έρχεται προς εφαρμογή μόνο το 1991 και αντίστοιχα το παράδειγμα του LR 24/1985 που αναθεωρείται εν τέλει με καθυστέρηση 20 χρόνων και αφού πρώτα έχει επιτρέψει και έχει διαμορφώσει τις εξελίξεις της οικοδόμησης στις αγροτικές περιοχές. Η ριζοσπαστική διαφοροποίηση, μετά το 2009, του οικονομικού μοντέλου του Βένετο, εκτός από αναδιοργάνωση της βιομηχανικής παραγωγής και τον εκσυγχρονισμό της αγροτικής παραγωγής, παράγει ταυτόχρονα στην ύπαιθρο: «...ένα τοπίο ημι-εγκαταλελειμμένων περιοχών παραγωγής και πολύ υβριδικών πρώην παραγωγικών εκτάσεων, αλλά και ένα αγροτικό τοπίο που είναι πολύ πιο περίπλοκο απ' ό,τι στο παρελθόν. Όχι μόνο γεωργία διαβίωσης και εντατική παραγωγή, αλλά νέες μέθοδοι και μορφές γεωργικής παραγωγής, σε ορισμένες περιπτώσεις αναμειγνύονται με άλλες λειτουργίες, σε μια νέα σχέση μεταξύ πόλεων και υπαίθρου...» (Fregolent και Vettorelto, 2015:8).

Για αυτόν που κινείται σήμερα στο Βένετο είναι αισθητή στο έδαφος μια ισχυρή διασπορά στοιχείων, κτηρίων, λειτουργιών, που υπαγορεύουν ένα τύπο χωρικής ανάγνωσης που υποβιβάζει τις έννοιες και τις λειτουργίες σε ασύνδετα αντικείμενα ταχείας εναλλαγής. Μια αντίληψη που μετατρέπει συχνά και τις ισχυρές ιστορικές μαρτυρίες του τόπου σε μεμονωμένα, αποσπασματικά, ισοδύναμα αντικείμενα, αναμειγνύοντας τα πάντα, ιδιαίτερα στην ύπαιθρο της κεντρικής πεδιάδας και έξω από τις τειχισμένες πόλεις, σε μια εύφορη παλέτα της οποίας η ποικιλομορφία των δομημένων ποιοτήτων φαίνεται να μην έχει τέλος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΒΕΝΕΤΟ ΚΑΙ Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥΣ ΩΣ ΒΑΣΗ ΚΑΤΟΙΚΗΣΗΣ, ΩΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΑΞΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΕΔΙΑΔΑ

2.1. Γεωμορφολογικά και φυσικά χαρακτηριστικά του Βένετο

Εικ. 3. Γεωμορφολογικός Χάρτης του Βένετο

Το έδαφος είναι στο μεγαλύτερο ποσοστό του πεδινό 56%, με τις ορεινές περιοχές να καταλαμβάνουν το 29% και εκείνες των λόφων το 15%.

Το σύστημα του φυσικού περιβάλλοντος του Βένετο χαρακτηρίζεται από μεγάλη ποικιλία καταστάσεων που μας επιτρέπει να διακρίνουμε κάποια μεγάλα υποσυστήματα γεωγραφικά ομογενή, ως προς τα υψομετρικά, γεωλογικά, εδαφολογικά και κλιματικά χαρακτηριστικά όπως: τη ζώνη των Άλπεων, που συμπίπτει σε μεγάλο μέρος με την πάνω λεκάνη του ποταμού Piave και τους ανατολικούς Δολομίτες, η οποία παρουσιάζει τα τυπικά χαρακτηριστικά του Δολομητικού τοπίου με ορεινούς όγκους στα 2500-3300μ., τη μέση κοιλάδα του Piave μεταξύ των Άλπεων και Πρεάλπεων Bellunesi, που συνιστά τη μεταβατική ζώνη μεταξύ Άλπεων και Προάλπεων, το σύστημα των Προάλπεων εκτεινόμενο από τη λίμνη Garda ως τον ποταμό Piave, τη ζώνη των λόφων που αποτελείται από εδάφη διαφορετικά μεταξύ τους ως προς τη μορφολογία και τη γεωλογική τους σύσταση, τη λίμνη Garda, την παραθαλάσσια ζώνη και εκείνη των λιμνοθαλασσών, και την πεδιάδα, που αναλύεται σε: την πάνω πεδιάδα, alta pianura, που συνιστά το πεδινό σύστημα των προπόδων των λόφων, το επίπεδο πεδινό σύστημα της μέσης, media, ανατολικής πεδιάδας και της κάτω, bassa, πεδιάδας που διατρέχεται από τα μεγάλα ποτάμια και που εξελίσσεται με τις εκβολές των ποταμών έως το μεγάλο δέλτα του Πάδου και το τελικό τμήμα του Adige, του νότιου ορίου και ως στο θαλάσσιο μέτωπο της Αδριατικής. Η κάτω πεδιάδα εξελισσόμενη προς τα ανατολικά και διατηρώντας τον γεωμορφολογικό χαρακτήρα των υποπαράλιων, sublitoranee, πεδιάδων της βόρειας Αδριατικής, κατατάσσεται στις προσχωσιγενείς πεδιάδες. (PTRC)

Τα κύρια ποτάμια της περιφέρειας του Βένετο, αντιστοιχούν στις πέντε πιο σημαντικές υδρογραφικές λεκάνες των: Adige, Brenta, Piave, Livenza, Tagliamento, από τις οποίες μόνο ο Adige τροφοδοτούμενος από παγετώνες των Άλπεων χαρακτηρίζεται από σταθερή ροή. Ο Piave, αν και τροφοδοτείται από τις Άλπεις και μεγάλο ποσοστό της ροής του είναι σταθερό μεταξύ άνοιξης και καλοκαιριού, επηρεάζεται από τις βροχοπτώσεις και οι συνθήκες ροής επηρεάζονται επίσης από την έντονη υδροηλεκτρική εκμετάλλευση στην ορεινή λεκάνη απορροής του.

Ανάμεσα στους χειμάρρους εντάσσονται οι ροές που εκκινούν από την περιοχή των Προάλπεων όπως: Alpone, Agno-Gua, Astico, Brenta, Muson, Monticano, Cellina, Meduna,

Tagliamento, Torre και που εμφανίζουν παρατεταμένη και έντονη μείωση ροής στις περιόδους χειμώνα και καλοκαιριού.

Οι πολυάριθμες πηγές που υπάρχουν μεταξύ Garda και Isonzo διαχωρίζοντας τη ζώνη της πάνω πεδιάδας από εκείνη της κάτω πεδιάδας, δημιουργούν μια επιπλέον κατηγορία ροών που χαρακτηρίζεται από σημαντική ποσότητα νερών, με σχετικά χαμηλή ταχύτητα ροής, με αποτέλεσμα τη μειωμένη μεταφορά ιζημάτων. Οι ροές των ποταμών αυτών συνήθως εξελίσσονται πάνω στην πεδιάδα σχηματίζοντας μαιάνδρους, δεν απαιτούν τη δημιουργία υψηλών αναχωμάτων και συνιστούν τους πρωταρχικούς παράγοντες εξοικείωσης του ανθρώπου με την πεδιάδα: Tartato, Bacchiglione, Sile, Lemene, Stella. (Vallerani 2013).

Κλίμα: Εξ αιτίας των μορφολογικών χαρακτηριστικών και της θέσης του σε σχέση με τους ανέμους, το Βένετο παρουσιάζει μια μεγάλη κλιματική ποικιλία από εκείνο το Αλπικό της πάνω λεκάνης του Piave, με εξαιρετικά ευρύ φάσμα θερμοκρασιών, έως εκείνο το μεσογειακό της Garda και σχεδόν τροπικό της πεδιάδας και της παράλιας ζώνης. Τα χιόνια είναι συχνά κυρίως στο δυτικό τμήμα της πεδιάδας. Οι βροχοπτώσεις είναι άφθονες στην Αλπική και Προαλπική ζώνη και λιγότερες στις πεδινές περιοχές.

2.2. Το φυσικό περιβάλλον της πεδιάδας ως βάση κατοίκησης, ως φυσική και πολιτισμική αξία

Όμως σε αυτή την ιδιαίτερη μορφολογία του εδάφους δεν προσδιορίζεται απλά η έντονη παρουσία των υδάτινων ροών, που μέχρι το τέλος του τελευταίου μεγάλου παγετώνα, εκτεινόταν ελεύθερα στην κάτω πεδιάδα, αυξάνοντας το πάχος του προσχωσιγενούς στρώματός της με τη διανομή τεράστιων ποσοτήτων ιζημάτων και στάσιμων υδάτων, ενώ στην ίδια χρονική φάση από τη μεταφερόμενη ύλη μέσω των πολυάριθμων εκβολών των ποταμών, αλλά και την ύλη την οφειλόμενη στα παλιρροϊκά και θαλάσσια κύματα δημιουργούνταν στη ζώνη συνάντησης γης και θάλασσας τα «cordoni litoranei», αμμοσύρτες, το ιδιόμορφο έδαφος της Βενετίας, αλλά: αναδεικνύεται το νερό ως η πρώτη, η κυρίαρχη ύλη δημιουργίας του. Με αποκορύφωση την περιβαλλοντική συνθετότητα της φάσας συνάντησης γης και θάλασσας την «κυριαρχούμενη από μια εξαιρετική κατανομή αμφίβιας παρουσίας» [...] «εντασσόμενη σε ένα πλαίσιο αυξημένης περιβαλλοντικής υβριδικότητας» (Vallerani, 2004:13). Μέσα σε δύο χαρακτηρισμούς που έχουν τη βαρύτητα αξιώματος, ο F.Vallerani αποδίδει κυριολεκτικά τη γεωμορφολογική δυναμική σύνθεση του παράλιου και υποπαράλιου Βένετο και της ανατολικής κεντρικής και κάτω πεδιάδας του.

Εικ. 4. Γεωμορφολογικός χάρτης της κάτω πεδιάδας μεταξύ των λόφων Euganei και της νότιας λιμνοθάλασσας (Πηγή: MURST, 1997, στο Vallerani 2013)

Η πεδιάδα είναι το σύστημα που έχει υποστεί τους μεγαλύτερους μετασχηματισμούς, σε σχέση με το φυσικό περιβάλλον από ανθρωπογενή δραστηριότητα, η οποία συνδέεται κύρια με τις διαδικασίες της κατοίκησης. Το πεδινό σύστημα των προπόδων τοποθετείται μεταξύ των ζώνης των πηγών, fascia delle risorgive, και των προπόδων των λόφων και συνιστά τη ζώνη τροφοδοσίας των αρτεσιανών υδροφορέων από τους οποίους γίνονται οι κύριες υδροληψίες πόσιμου νερού. Το επίπεδο σύστημα των πεδινών περιοχών της κεντρικής ζώνης

των ποταμών και της κάτω πεδιάδας, bassa pianura, βρίσκεται στα νότια της ζώνης των πηγών, fascia delle risorgive, και περιλαμβάνει την κεντρική περιοχή του Βένετο: Treviso, Vicenza, Padova και τη Venezia, καθώς και την πάνω, alta, πεδιάδα της Verona. Μέσα σε αυτό το αμφίβιο περιβαλλοντικό πλαίσιο αναπτύχθηκαν έως το μεσαίωνα στις πιο ασφαλείς θέσεις του εδάφους οι ιστορικές πόλεις της ενδοχώρας, με εξαίρεση βέβαια την ακραία επιλογή εγκατάστασης της Βενετίας στα νησιά της λιμνοθάλασσας όπου θα συστήσει ιστορικά την μοναδική πόλη «...που γεννιέται χωρίς έδαφος αν όχι εκείνο [μόνο] της λιμνοθάλασσάς της» (Turri, 2000:77), ακμαία ως θαλάσσια αυτοκρατορία έως τον 16^ο αι. Οι περισσότερες πόλεις με καταγωγή paleoveneta ή preromana (2^η-1^η χιλιετία π.Χ.), θα αναπτυχθούν αυτόνομα αλλά πάντα σε σχέση και συνάφεια με τις υδάτινες ροές των ποταμών, για λόγους βιωσιμότητας και άμυνας στις μεταξύ τους εχθροπραξίες. Μια σχέση σύνθετη και κοπιώδης για τους πληθυσμούς τους, αν κρίνουμε από τα ψηλά σημερινά αναχώματα του απειλητικού Adige στη Βερόνα, τη συμβίωση του κέντρου του Treviso με τον Sile, το υδάτινο δαχτυλίδι από την εκτροπή των νερών του Bacchiglione γύρω από την τειχισμένη Padova, η οποία προσδιορίζεται κατά τον Ρωμαϊκό αποικισμό ως «νησί της Padova», «insula Patavium» (Vallerani 2004:15) και τον σχεδόν ανάλογο «αμυντικό» ρόλο του Bacchiglione βορειότερα στη Vicenza. Οι πόλεις μέσα από τις διαδοχικές φάσεις της ιστορικής και διοικητικής τους εξέλιξης θα συμβάλλουν στην οργάνωση της γεωργίας, στη διαμόρφωση του αγροτικού τοπίου και του ανθρωπογενούς Τοπίου της υπαίθρου του Βένετο, αυτής της υπαίθρου με τις πολυάριθμες βίλες, «...με τον ιστό των corti, (των ιδιοκτησιών ολιγαρχικής οργάνωσης), των μικρών χωριών κυριαρχούμενων από πύργους και caseforti, από contrade, από κάστρα, από το δίκτυο των δευτερευόντων δρόμων που οδηγούν στους κύριους, των οποίων το ίχνος ακολουθεί τα Ρωμαϊκά ίχνη [οδοποιίας], τις εκκλησούλες ρωμανικού ρυθμού πλευρισμένες σήμερα από κυπαρίσσια, τους πρόποδες των λόφων ή τις πλαγιές τους διαρθρωμένες με ciglioni ή ξερολιθιές...» (Turri, 2000:215). Σήμερα τρεις από αυτές τις πόλεις, πυρήνες ιστορικής αστικότητας άθικτης μέσα στο χρόνο, οι Venezia, Verona, Vicenza, συνιστούν παγκόσμια μνημεία προστατευόμενα από την UNESCO. Σε αντιδιαστολή η ποικιλομορφία ενός εύρωστου, κατά καταγωγή, φυσικού περιβάλλοντος, συντελεί στην ανάδειξη στην επικράτεια του Veneto ενός εθνικού και 5 περιφερειακών πάρκων, που συνθέτουν το σύστημα πάρκων του Βένετο, «Sistema Parchi del Veneto»: Parco Nazionale delle Dolomiti Bellunesi, Parco Naturale Regionale delle Dolomiti D'Ampezzo, Parco Naturale Regionale della Lessinia, Parco Naturale Regionale del Fiume Sile, Parco Regionale dei Colli Euganei, Parco Naturale Regionale del Delta del Po. Επιπλέον, υπάρχουν 6 φυσικά καταφύγια και 14 περιφερειακές περιοχές Natura 2000, 2 Υγρότοποι Διεθνούς Σημασίας, 9 περιφερειακά κρατικά δάση και πολλά πάρκα τοπικού ενδιαφέροντος.

Εικ. 5. Σύστημα Πάρκων του Βένετο (Πηγή:

<http://parchiveneto.it/pages/i-parchi-del-veneto>)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

3.1. Το τοπίο ως μέσο και ως αποτέλεσμα πολιτιστικών διαδικασιών

Στη σύγχρονη πολιτισμική γεωγραφία, το τοπίο αναφέρεται σαν έκφραση ουμανιστικών σημασιών. Το ορατό και οι αναπαραστάσεις του, προκύπτουν μέσα από σύνθετες ατομικές και κοινωνικές διαδικασίες, μέσα από τις οποίες οι άνθρωποι, στη βάση βιωμένων αξιών και εμπειριών, «...μετασχηματίζουν διαρκώς τον φυσικό κόσμο σε πολιτισμικά βασίλεια» (Cosgrove 1991:40) ή θα λέγαμε: σε προσδιορισμένα χρονικά και χωρικά στιγμιότυπα σταθερότητας, πολιτισμικών κατακτήσεων, στα οποία τεκμηριώνεται η σταδιακή και συνειδητή, επιδίωξη βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης από τις κοινωνίες.

Το γεγονός ότι οι πολιτισμικές κατακτήσεις του ανθρώπου, ιστορικά, γεωγραφικά και κοινωνικά προσδιορισμένες, προκύπτουν από αντιθέσεις μεταξύ διαφορετικών ομάδων στο χώρο και στο χρόνο, αποτυπωνόμενες στο χώρο, αποδεικνύει ότι: «Το τοπίο μπορεί να είναι ταυτόχρονα το μέσο και το αποτέλεσμα των πολιτιστικών διαδικασιών [...] υλοποιώντας ένα συνολικό ρόλο στο θέατρο της ανθρώπινης ιστορίας», (Cosgrove D. 1991:40), όπως παραδειγματικά αποδεικνύεται στην περίπτωση των τοπίων του Palladio και των άμεσων συνεχιστών του.

Το φυσικό τοπίο ως μέσο, συνυφασμένο με την ανθρώπινη δημιουργικότητα, δίνει νέες φόρμες στη γεωγραφία, που συνιστούν το αποτέλεσμα, οι οποίες πέρα από τις επιταγές της βιολογικής και κοινωνικής ζωής, συνδέονται με τη φαντασία και το όραμα της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Στην οπτική μιας αναγνώρισης του τοπίου που προσδιορίζεται με όρους και διαδικασίες κοινωνικές, έννοιες όπως δημιουργικότητα και όραμα είναι πιο εύκολο να ερμηνευτούν, αναλυόμενες στη βάση ατομικών μεμονωμένων δράσεων, εκείνων των προσωπικοτήτων που φαίνονται σε θέση να συνθέσουν και να αναπαραστήσουν μέσα από την τέχνη, τα ρεύματα της διάνοησης και του πνεύματος της εποχής τους, σε μια δεδομένη περιοχή. Σε αυτή την οπτική, όπως επισημαίνει ο Cosgrove: «το τοπίο του Palladio είναι ταυτόχρονα κοινωνικό και ατομικό και χαρακτηρίζει μια περιορισμένη περιοχή στην οποία σε μια ιστορική περίοδο σχετικά σύντομη, μερικές ιδιαίτερες κοινωνικές τάξεις επιδιώκουν να εκλεπτύνουν το όραμά τους για τον ανθρώπινο χώρο με σεβασμό στη φύση και να μορφοποιήσουν εκείνο το όραμα δια μέσου ποικίλων μορφών αναπαράστασης του τοπίου, παρατηρώντας, λαμβάνοντας υπόψη όχι μόνο τα γραπτά κείμενα, τις τάσεις, αποδόσεις της ζωγραφικής και χαρτογραφίας, αλλά και τα κτήρια, τις γεωργικές δραστηριότητες και τη μηχανική περιβάλλοντος» (Cosgrove D. 1991:40).

Κόντρα στις παλιότερες παραδοσιακές προσεγγίσεις του πολιτιστικού τοπίου που περιορίζονταν στην ανάγνωση των ορατών ανθρώπινων κατασκευών, που χαρακτήριζαν περιοχές κατειλημμένες από ομάδες κοινού πολιτισμού, ευρέως προσδιορισμένες με όρους κοινής γλώσσας, εθνικότητας ή θρησκείας, σήμερα οι γεωγράφοι μέσα από μια κριτική σε αυτή την παλιά προσέγγιση και έχοντας διαπιστώσει τα αδύναμα σημεία της, έχουν συμβάλει σε μία ευρεία θεωρητική προσέγγιση του τοπίου σχετιζόμενη με την ιστορία, τις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες. Ο πολιτισμός περιλαμβάνει όλες τις συνειδητές και ασυνειδητές διαδικασίες, μέσα από τις οποίες οι άνθρωποι δένουν τη ζωή τους με μια φυσική περιοχή, δίνουν νόημα στην ίδια τους την ύπαρξη και επικοινωνούν αυτό το νόημα στο εσωτερικό της κοινωνίας τους, αλλά και έξω από αυτή. Κατά συνέπεια ο πολιτισμός εισάγει στην ερμηνεία των τρόπων, με τους οποίους οι ανθρώπινες ομάδες διαλέγουν να οργανώσουν τις ζωές τους και τον κόσμο τους, προσδίδοντας τους ιδιαίτερες σημασίες. Οι μελετητές που καταπιάνονται σήμερα με τα προβλήματα ερμηνείας αυτών των σημασιών, αναγνωρίζουν ότι η ερμηνεία ξεπερνά τα όρια μιας μεθοδολογίας που σχετίζεται με την προφάνεια, εγκυρότητα και αξιοπιστία, συντίθεται η ίδια από μια διαστρωμάτωση σημασιών, για την φύση της οποίας ο D. Cosgrove επισημαίνει:

«Εφ' όσον αναγνωρίζουμε τους εαυτούς μας ως φορείς πολιτισμού, επιφορτισμένους με την υποχρέωση της σταθερής διαδικασίας της δημιουργίας σημασιών, η ανάγνωση και η αναπαράσταση που εμείς κάνουμε σε έναν άλλο πολιτισμό -μακρινό για εμάς στο χρόνο και στο χώρο και το γλωσσικό ιδίωμα- γίνονται [αυτές οι ίδιες] ένα προϊόν πολιτισμού· με τη σειρά της, η παραλαβή, η σύλληψη της δικής μας ερμηνείας από την πλευρά άλλων μελετητών, απλά προσθέτει επιπλέον στρώματα στη σημασία» (Cosgrove 1991:43).

Στην παλιά ιδέα που χαρακτήριζε την παραδοσιακή πολιτισμική γεωγραφία και αντιμετώπιζε τους τοπικούς πολιτισμούς ως αποτέλεσμα κοινωνικής ομοιογένειας, εδραιωμένο σε ενδιαφέρουσες πολιτισμικές περιοχές, *aree culturali*, σήμερα αντιτάσσεται η κυρίαρχη επίγνωση ότι ο πολιτισμός είναι ένα πεδίο διαλόγου, πολιτικής αντιπαράθεσης και στρατηγικών δράσης. Οι πολιτισμοί δεν μπορούν να θεωρούνται πια ως ομοιόμορφοι και στατικοί, σε αυτό άλλωστε συνίσταται ο πλούτος του κόσμου μας, αλλά περισσότερο ως σταθερά αναδιατυπωνόμενοι και συζητήσιμοι, εξεταζόμενοι σε βάθος.

Στην αναζήτηση της τάξης και συνοχής στην κοινωνία επιδιώχθηκε να οριστεί και να εδραιωθεί η μεταβλητότητα των εννοιών που συνιστούν «κλειδιά», να επιβληθούν σε αυτές οι πιο κατά το δυνατό ευρέως διαδεδομένες σημασίες. Πάνω σε αυτή την προσπάθεια δομήθηκε η έννοια της «ιδεολογίας» και κωδικοποιήθηκε στις προφορικές παραδόσεις, στα κείμενα, στα μνημεία, στις αναπαραστατικές τέχνες και σε άλλα ανθρώπινα έργα. Όμοια, στη βάση της παραδοχής ότι το τοπίο είναι ταυτόχρονα μέσο και αποτέλεσμα, κάθε ανάγνωση του τοπίου, καθορίζεται από το σημείο οπτικής που αναπόφευκτα εμπεριέχει και σηματοδοτεί ιδεολογία, κώδικα αναφοράς αξιών, που διατρέχει όλο τον δυνάμει «οπτικό κώνο», τον κυριολεκτικό και τον μεταφορικό-θεωρητικό.

Εικ. 6. Processione in piazza San Marco, Gentile Bellini, Venezia, 1429-1507

(Πηγή: <http://www.gallerieaccademia.it>)

Πέρα από την αναγνώριση, ο έλεγχος των μέσων αναπαράστασης, συνιστά επί της ουσίας μια προδιαγραφή κοινωνικής ισχύος, αναδεικνύει την αίσθηση πολιτισμικής ηγεμονίας μιας ομάδας επιρροής, στην επιδίωξή της να ορίσει ακριβή περιγράμματα νοήματος, επικαλούμενη τις ιδιαίτερες εμπειρίες, όπως για παράδειγμα κάνοντας παγκόσμιες τις δικές της πολιτισμικές αλήθειες. Όταν στρέψουμε την προσοχή μας προς τους αστικούς πολιτισμούς, τις βιομηχανικές κοινωνίες, τις αμοιβαίες διαφορίες μεταξύ των ανθρώπινων ομάδων, όπου η αντιπαλότητα της φύσης της πολιτισμικής σημασίας γίνεται αναπόφευκτα σαφής, μπορούμε να αντιληφθούμε, ότι η τελική αναπαράσταση στο χώρο δεν προκύπτει στη βάση κάποιας ισοδύναμης συμμετοχής των υποκειμένων σε αυτή.

Σε αντίθεση με την παλιά άποψη της παραδοσιακής γεωγραφίας, που στην προσπάθεια να ερμηνεύσει το τοπίο επικεντρωνόταν στις υλικές κατασκευές του ανθρώπου, σήμερα η

έννοια του τοπίου αναλαμβάνει ένα κεντρικό ρόλο στην πολιτισμική γεωγραφία, καθώς ο σύγχρονος προβληματισμός, δίνει μεγάλη έμφαση στις κοινές ιδέες και αξίες κάθε ομάδας ανθρώπων και στις στρατηγικές με τις οποίες διαρθρώνονται και επικοινωνούνται αυτές οι ιδέες και αξίες. Σε αυτό το πλαίσιο, το τοπίο είναι ένα ισχυρό μέσο έκφρασης συναισθημάτων, ιδεών και αξιών, που αποκαλύπτουν τις σχέσεις μεταξύ γης και ζωής και παίρνουν μορφή μέσα από τις αναπαραστάσεις του ίδιου του τοπίου. Από τα παραπάνω συνάγεται ότι αντιμετωπίζουμε τα τοπία, σαν αναπαραστάσεις, δηλαδή σαν σημάδια ενός πολιτισμού, τα οποία ανήκουν σε αυτούς που τα επεξεργάστηκαν και αυτή η προσέγγιση έχει συμβάλει επιπλέον στην προώθηση της έρευνας και των συμβολικών αναπαραστάσεων. Το πεδίο έρευνας της πολιτισμικής γεωγραφίας διευρύνθηκε επεκτεινόμενο σε όλα τα είδη αναπαραστάσεων του τοπίου, όπως για παράδειγμα στα έργα ζωγραφικής, τα ποιήματα και κάθε άλλο είδος κειμένων.

Εικ. 7. La tempesta, Giorgione, Castelfranco Veneto, 1476/1477 - Venezia, 1510
(Πηγή: <http://www.gallerieaccademia.it/sala-sala-xxiii>)

Ο Βενετσιάνικος πολιτισμός συνιστά ένα εξαιρετικό ιστορικό παράδειγμα για αντιληφθούμε το Τοπίο σαν μία ιδέα οργανωτική, που δημιουργεί κανόνες και πρότυπα, ενώ δεν παύει να τροφοδοτεί και να ανατροφοδοτείται από τις αναπαραστάσεις της.

Είναι γνωστό ότι στην Ευρώπη η έννοια του τοπίου και η σχετική ορολογία, αναδείχθηκε το 16ο αι. για να υποδηλώσει ένα είδος ζωγραφικής, του οποίου το κύριο αντικείμενο ήταν σκηνές από τη φύση. Δια μέσου της εξοικείωσης με τη σύνθεση θεμάτων τοπίου στη ζωγραφική και το σχέδιο, οι Ευρωπαίοι βαθμιαία μάθαιναν να βλέπουν το πραγματικό περιβάλλον ως τοπίο.

Από την άλλη πλευρά, η αναπαράσταση του εξωτερικού κόσμου ως τοπίου, ήταν στενά συνδεδεμένη με άλλους μετασχηματισμούς στην πράξη, που αφορούσαν στην κοινωνική και πολιτισμική οργάνωση στην Ευρώπη, όπως η ανάδυση των καπιταλιστικών σχέσεων της ιδιοκτησίας και σε καλλιτεχνικό επίπεδο, η κατάκτηση της τεχνικής της γραμμικής προοπτικής, η εξέλιξη της χαρτογραφίας που αποδίδει αναπαραστάσεις γης-εδάφους, υπό την ώθηση μιας σε βάθος κατανόησης των μαθηματικών και της ευκλείδειας γεωμετρίας.

Στην Ευρώπη η Βενετία αναπαριστούσε ένα από τα πιο σημαντικά περιβάλλοντα, στο οποίο στις τελευταίες δεκαετίες του 15^{ου} αι. εκδηλώθηκε αυτός ο νέος τρόπος, να βλέπει κανείς και να αναπαριστά τον εξωτερικό κόσμο σαν τοπίο.

Καθώς η Βενετία ήταν ένα από τα πιο ισχυρά οικονομικά κέντρα της ηπείρου και σταυροδρόμι πολιτισμικών επιρροών εκφραζόμενων και με την τέχνη, αλλά και ένα σημαντικό χαρτογραφικό κέντρο παραγωγής χαρτών, κάτι που διαρκεί και σε όλο το 16^ο αι., η συνειδητή σύνθεση και η διαχείριση του τοπίου για χρηστικούς σκοπούς τόσο στην πόλη,

Εικ. 8. Miracolo della reliquia della Croce al ponte di Rialto, Vittore Carpaccio, Venezia 1460 c.-prima del giugno 1526 (Πηγή: <http://www.gallerieaccademia.it/sale/sala-xx>)

Εικ. 9. Paesaggio con lavandaie, torrente e monaci, Marco Ricci, Belluno, 1676 - Venezia, 1730 (Πηγή: <http://www.gallerieaccademia.it/sale/sala-xviii>)

όσο και στην ύπαιθρο της ενδοχώρας, έγιναν το κύριο θέμα του Βενετσιάνικου πολιτισμού του 16^{ου} αι. εκφραζόμενο μέσα από τις βενετσιάνικες σχολές ζωγραφικής, από τους Gentile και Giovanni Bellini, στους Carpaccio, Giorgione, Tiziano, Tintoretto, Veronese κ.ά.

Αναγνωρίζοντας την αξία της αναπαράστασης, η εισαγωγή του τοπίου στο πεδίο του πολιτισμού, δηλαδή μέσα στο αναπαραστατικό σύμπαν των ατόμων και της κοινωνίας, έρχεται να ανασυνθέσει τον επιστημονικό καταμερισμό της μελέτης του τοπίου, εξαιρίζοντας τα προβλήματα και τη σύγχυση που αυτός ο καταμερισμός συνεπάγεται.

3.2. Το Τοπίο σαν θέατρο

Στη βάση της αξίας της αναπαράστασης, ο E. Turri εισάγει την έννοια του τοπίου ως θέατρο, θεμελιώνοντάς την στην πεποίθηση, ότι το άτομο και η κοινωνία συμπεριφέρονται στο έδαφος που διαβιώνουν με ένα διπλό τρόπο: «σαν ηθοποιοί, που μετασχηματίζουν με την οικολογική έννοια το περιβάλλον διαβίωσης, αποτυπώνοντας σε αυτό τις πράξεις τους και σαν θεατές, που ξέρουν να κοιτάζουν και να κατανοούν το νόημα της δράσης τους πάνω στο έδαφος» (Turri E.1998:13), αναγνωρίζοντας ως σημαντικότερο το δεύτερο ρόλο, αυτόν του θεατή, γιατί μέσα από τη δυνατότητα να μπορεί ο άνθρωπος να κατανοεί το αποτέλεσμα των πράξεών του στο περιβάλλον του, στο βαθμό που αυτή υπάρχει, μπορεί κατ' αντιστοιχία να κατευθύνει τις δραστηριότητές του προς κοινό όφελος. Δεν είναι τυχαίο ότι τα πιο όμορφα αισθητικά τοπία, που εκφράζουν μια εναρμόνιση των ανθρώπινων έργων και των φυσικών μορφών, είναι τα τοπία στα οποία ο άνθρωπος ενδιαφέρεται να λειτουργεί ως θεατής, ανησυχώντας για το αποτέλεσμα των πράξεών του, όπως συνέβη στις Ιταλικές πόλεις την εποχή της Αναγέννησης.

Κατά συνέπεια, το τοπίο, δεν είναι μόνο ο φυσικός χώρος, όπως προκύπτει κατασκευασμένος από τον άνθρωπο, μέσα από διαδικασίες του ζείν και παράγειν, είναι το θέατρο, στο οποίο ο καθένας ερμηνεύει τον εαυτό του, όντας ταυτόχρονα ηθοποιός και θεατής.

Η έννοια του τοπίου ως θέατρο, βασίζεται στην ελληνική έννοια του θεάτρου, προερχόμενη από το ρήμα θεάσθαι, που αποδίδει τη στάση του ανθρώπου, ο οποίος βγαίνοντας από το πεδίο δράσης της καθημερινότητάς του, θεάται τα αποτελέσματα της δράσης του. Τιθέμενος ο άνθρωπος ως θεατής, μεταφορικά σε έναν ειδικό χώρο, εκείνο του θεάτρου, που παραπέμπει για το θεατή στο ακίνητο, που λειτουργεί για τον ίδιο, περιοριστικά, όχι προς τη

ζωή αλλά προς τη δράση, ενώ λειτουργεί τροφοδοτικά προς τη σκέψη του. Μέσα από την εφαρμογή της μεταφοράς του θεάτρου στο τοπίο, κατανοούμε ότι μόνο παύοντας να ενεργούμε και παίρνοντας τη θέση του θεατή, μπορούμε να συλλάβουμε το νόημα που έχει η δράση μας πάνω στη φύση. Με αυτή τη θεώρηση του θεάτρου, το τοπίο επανατοποθετείται λειτουργικά στη σχέση μεταξύ ανθρώπου και φύσης, ανθρώπου και κόσμου. Το περιβάλλον στο οποίο ζει ο άνθρωπος και στο οποίο επιλέγει να ασκεί τις δράσεις του αντανakλά την ίδια του την ύπαρξη και τη σχέση του με τον κόσμο σε βάθος χρόνου. «Το θέατρο της φύσης», «il teatro della natura», ονόμαζαν οι Βενετσιάνοι τη λιμνοθάλασσά τους, ώσπου έγινε το θέατρο της ιστορίας τους, αναπαριστανόμενο από τη ζωγραφική σε όλες τις ιστορικές φάσεις στη διάρκεια αιώνων.

Εικ. 10. Ritorno degli ambasciatori, Vittore Carpaccio, Venezia 1460 c.-prima del giugno 1526
(Πηγή: <http://www.gallerieaccademia.it>)

Μέσα από την ιστορικότητα του ανθρώπινου αποτυπώματος στο χώρο, τίθεται η προβληματική της χρονικής διάστασης κάθε πράξης στο τοπίο, καθώς και η συνειδητοποίηση ότι οι ενέργειες των ανθρώπων έχουν χρόνους θεμελιωδώς διαφορετικούς από το χρόνο μεταβολής του τοπίου. Ενεργώντας οι άνθρωποι στο χώρο, διατηρούν την εντύπωση ότι το τοπίο μένει αμετάβλητο· μια εντύπωση που στο βαθμό που ισχύει ως τέτοια, έχει να κάνει -κατά αναλογία- με το βαθμό συνειδητοποίησης των πράξεών τους και της θέσης τους στον κόσμο. Ακόμη αυτή η εντύπωση μπορεί να ενισχύεται από μια θεώρηση άπειρης «ανθεκτικότητας» εκείνου του «μέγιστου» που μας περιβάλλει, του φυσικού μας περιβάλλοντος, και του μέσα σε αυτό δημιουργημένου τοπίου μας.

Η μεταβολή ενός τοπίου συντελείται ιστορικά μέσα σε μακρές χρονικές περιόδους, γιατί ο σχηματισμός του δεν οφείλεται απλά σε μεμονωμένα ανθρώπινα έργα, αλλά σε ένα οργανικό σύνολο παρεμβάσεων, που προσλαμβάνει σημαντική αξία και δεν συνιστά μόνο μια ποσοτική κατάσταση συσσώρευσης, αλλά κύρια μια ποιοτική μεταβολή. Η μεταβολή του κάθε τόπου συνδέεται με μεγάλες ιστορικές και πολιτισμικές αλλαγές.

Μέσα από το τοπίο μπορούμε να αναγνωρίζουμε έναν πολιτισμό και μία κοινωνία. Δεν μπορούμε ωστόσο να επιβεβαιώσουμε σε σύντομο χρόνο τις μεταβολές «...γιατί ο πολιτισμός είναι ένας σύνθετος μηχανισμός κανόνων, αλληλοεξαρτήσεων, θεμελιωδών δομών και έχει μια αδράνεια που υπερβαίνει τις ιστορικές στιγμές» (Turri E. 1998:40).

Η συνειδητοποίηση των συνεπειών των πράξεων στο περιβάλλον και η ικανότητα αναπαράστασής τους, μειώνονται σε περιόδους που η κοινωνία έχει να αντιμετωπίσει επείγουσες συγκυρίες παραγωγικών αναγκών, όπως επιβεβαιώνεται ιστορικά μέσα από περιπτώσεις βαθιών εδαφικών μετασχηματισμών. Για παράδειγμα στην Αγγλία του 19^{ου} αι., μετά την καταστροφή που επέφερε η βιομηχανική επανάσταση, αναδεικνύεται ο όρος *landscape*, που στοχεύει να διορθώσει το κατεστραμμένο έδαφος από τα εργοστάσια και την επιδρομή της αστυφιλίας, όρος που έως σήμερα τροφοδοτεί έναν πολύ ισχυρό «πολιτισμό» τοπίου.

Μία κοινωνία συντίθεται από διάφορα είδη θεατών, κατά αντιστοιχία με την ποικιλία των κοινωνικών ρόλων, των συμμετεχόντων σε αυτή. Η προκύπτουσα ποικιλία συμπεριφορών, αναδεικνύει τη δυσκολία, σε δημοκρατικές συνθήκες, να αποδεχθούμε οικολογικές πολιτικές που μπλοκάρονται από οικονομικές δραστηριότητες, όπως στην παρούσα συγκυρία συμβαίνει συχνά με πρόσχημα την «οικονομική μεγέθυνση».

Κινούμενοι σε μία κατεύθυνση αισιοδοξίας, θα ισχυριζόμαστε ότι ισχυρός πολιτισμός είναι εκείνος ο θεμελιωμένος και τροφοδοτούμενος από μια κοινωνία, που έχει καλούς και ευαίσθητους θεατές· γιατί έτσι θα μπορεί κατά συνέπεια να έχει άριστους ηθοποιούς· ειδικότερα για τους ειδικούς του σχεδιασμού, που από τη φύση της επιστήμης τους υποχρεώνονται επίσημα, να υπηρετήσουν το διπλό ρόλο, η γνώση της ιστορικής, γεωγραφικής, κοινωνικής διάστασης του τοπίου είναι θεμελιώδης για την κατανόηση του ορατού.

3.3. Το *iconema* και ο «*topos*»

Στην βάση μιας σημειολογικής προσέγγισης της ερμηνείας του τοπίου και στην αναζήτηση μιας μεθοδολογίας ανάγνωσής του, ο E. Turti εισάγει ως κλειδί τον όρο: *iconema*. Η λέξη προέρχεται από τη σύνθεση δύο ελληνικών λέξεων εικόνα+σήμα, *icona+sema*. Η έννοια του *iconema* εισάγεται σαν ουσιαστικό στοιχείο αντίληψης, υποδηλώνοντας το σημάδι, στο εσωτερικό ενός οργανικού συνόλου σημαδιών, *signi*, που συνθέτουν το τοπίο· εισάγεται σαν συνεκδοχή, σαν μέρος που εκφράζει το όλο, ή το εκφράζει με μια ιεραρχικά κύρια λειτουργία. Η ισχύς του επισημαίνεται τόσο σαν στοιχείο που καλύτερα από άλλα ενσαρκώνει το «πνεύμα του τόπου», «*genius loci*», για μια περιοχή εδάφους, όσο και σαν οπτική αναφορά, μιας σημαντικής βαρύτητας πολιτισμικής σχέσης που μια κοινωνία εδραιώνει στο έδαφός της. Το τοπίο είναι φτιαγμένο από *iconemi* ή από τη σύνθεσή τους, που προϋποθέτει μια ποικίλη κατανομή εδαφικών γεγονότων στο χώρο, όπως για παράδειγμα, ιστορικά γεγονότα.

Προφανώς η αναγνώριση των *iconemi* μπορεί να δώσει μια πολύτιμη σημασία στις πολιτικές σχεδιασμού, οι οποίες οφείλουν να εκκινούν στη βάση της αναγνώρισης της αναπαραστατικής λειτουργίας που προσλαμβάνουν τα *iconemi* στο συγκεκριμένο χωρικό πλαίσιο, αναγνωρίζοντας έτσι τη σημαντικότητά τους ως γλωσσικό ιδίωμα, «ως γλώσσα της κοινωνίας στην περιοχή», (Turti E.1998:21), ως ο τρόπος της να αναπαριστά το «δράμα», με τη σημασία του ως το αρχαίο ελληνικό θέατρο, της σχέσης φύση-πολιτισμός, εκείνη τη μορφή θεάτρου που κάθε κοινωνία διαλέγει για να αναπαραστήσει τον εαυτό της, τις ιστορίες της, τον τρόπο να επιβιώνει. Το *iconema*, ως ανθρώπινο σημάδι, πρέπει να αναδύεται στο τοπίο, με την ίδια προφάνεια που προκύπτουν τα ποτάμια, οι λόφοι ή τα χωριά στο αγροτικό τοπίο, προσλαμβάνοντας τη λειτουργία των κύριων στοιχείων της περιοχής και να προσλαμβάνεται ως το «αποτέλεσμα μιας επικοινωνιακής σχέσης μεταξύ ανθρώπου και φυσικού περιβάλλοντος» (Turti E. 1998:163). Οι συνθέσεις των *iconemi* σε ένα τόπο, αναδεικνύουν τον τρόπο, τους τρόπους, με τους οποίους μια κοινωνία δομείται και δομεί το περιβάλλον της και δένεται με το χώρο. Από τη σύνθεση των *iconemi* προσδιορίζονται οι *τόποι*, *τοpoi*, που προσλαμβάνουν ισχυρή συμβολική βαρύτητα, αναλυόμενοι σε/ή προκύπτοντες από *iconemi*+σχετικούς τόπους, και που ο πολιτισμός με όλες του τις εκφράσεις μέσω αναπαραστατικών τεχνών, τους έχει αναγνωρίσει σαν σημαντικές αναφορές της πολιτισμικής ταυτότητας. Το *iconema* από τη στιγμή που ενσαρκώνει το «πνεύμα του τόπου», «*genius loci*», την αληθινή και βαθιά ψυχή ενός τόπου, γίνεται η αναφορά, το ιερό αντικείμενο στο οποίο οφείλει να προσαρμόζεται ο σχεδιασμός.

3.4. Τόποι-Το δικαίωμα στη Νοσταλγία, Ατομική και συλλογική συνείδηση

Οι σημαντικοί τόποι, συνδέονται με τη συλλογική μνήμη των κοινωνιών, πολύ ισχυρή και δομημένη ακόμη και από προσωπικές μνήμες. Αυτό το διαπιστώνουμε, όσο κοιτάζουμε προς το παρελθόν, σε κοινωνίες συνεκτικής συλλογικότητας, έως εκείνες τις αρχαϊκές κοινωνίες τις διαρθρωμένες από μια δυνατή σχέση μεταξύ μύθου και εδάφους-περιοχής, για τις οποίες: «Όλη η χώρα τους [...] είναι σαν ένα αρχαίο γενεαλογικό δένδρο και πάντα ζωντανό» (Levi Strauss 1966, στο Turri E. 1998:140). Όπως το δένδρο που φύτευαν οι χωρικοί στην Ιταλική ύπαιθρο μέχρι κάποιες δεκαετίες πριν: «...ένα δένδρο που γιόρταζε τη γέννηση ενός παιδιού» (Turri 1998:141) και που συνιστούσε ένα βήμα για την προετοιμασία του τοπίου σαν σενάριο της κοινής ζωής μιας κοινωνίας.

Οι κοινωνίες εξελίχθηκαν κτίζοντας ένα κόσμο κοινής μνήμης, το τοπίο της μνήμης, il paesaggio della memoria, με το οποίο συνδέονται μέσω της νοσταλγίας. Ο όρος νοσταλγία, προερχόμενος από τη σύνθεση των λέξεων Νόστος και Άλγος, δηλαδή επιθυμία επιστροφής στην πατρίδα, συνιστά ένα συναίσθημα που αντιτίθεται στη λήθη και συνηγορεί στην ταυτότητα. Όσο πιο έντονη είναι η νοσταλγία, τόσο πιο βαθύς «...είναι ο δεσμός με τους τόπους στους οποίους διαμορφώνονται ο χαρακτήρας και οι συνήθειες καθώς και η φυσιολογία των ατόμων», (Turri E. 1998:157).

«Ο σεβασμός στην νοσταλγία αναγνωρίστηκε σε κάθε κοινωνία και έγινε ένα είδος δικαιώματος [...] συνέστησε τη δύναμη των ανθρώπινων κοινωνιών, το ζωτικό νήμα των πολιτισμών» (Turri E. 1998:156). Προστατεύοντας, διατηρώντας το τοπίο του παρελθόντος, δεν υπαινισσόμαστε ότι θα οφείλαμε να σταματήσουμε την εξέλιξη, την αλλαγή, πράγμα που θα ήταν αδύνατον, αλλά είναι αναγκαίο να αναδειχθεί, ότι η προστασία του τοπίου έχει να κάνει με τη προστασία, «...της συνέχειας πάνω στην οποία κτίζεται η ιστορία των κοινωνιών [...] διατηρούμε τις αναφορές του παρελθόντος για να συντηρήσουμε ένα διάλογο με αυτό» (Lynch, 1977 στο Turri 1998). Ένας διάλογος με το παρελθόν προϋποθέτει να έχουν προληφθεί τα ρήγματα των συλλογικών συνειδήσεων, οι οποίες διαμορφώνονται ιστορικά μέσα από τους τόπους και δυνάμει, διαμορφώνουν τόπους, αναπαριστώντας κοινές αξίες πάνω σε αυτούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΑΝ ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΔΙΑΔΑ ΤΟΥ ΒΕΝΕΤΟ

Μέρος 1ο. Αγροτικό Τοπίο

Εικ. 11. Χειμερινό αγροτικό τοπίο χαρακτηριζόμενο από εναλλασσόμενα πεδία καλλιέργειας σιταριού και δενδροφράκτες-siepi τάφρων ή ορίων ιδιοκτησίας (Πηγή: Gallo, Zanetti, 2014:83)

Αγροτικό τοπίο είναι «...εκείνη η μορφή που ο άνθρωπος, μέσα στη διάρκεια και τους σκοπούς των γεωργικών παραγωγικών του δραστηριοτήτων, συνειδητά και συστηματικά επιβάλλει στο φυσικό έδαφος...» (Sereni,1961:29).

Η έννοια του αγροτικού τοπίου προσλαμβάνει την ισχύουσα σημασία της για την Ιταλία, μετά τον Ελληνικό αποικισμό και τον Ετρουσκικό πολιτισμό, με αφορμή τους οποίους, το τοπίο της ιταλικής χερσονήσου άρχισε να διαφοροποιείται από το φυσικό τοπίο. Η έννοια της ιδιοκτησίας επί της καλλιεργούμενης γης, συνέπεια του πολιτισμού των Ελληνικών και Ετρουσκικών πόλεων συντελεί στη διάδοση του συστήματος καλλιέργειας της αγρανάπαυσης, «del maggese», σε βάρος του παλιού συστήματος, «a campi ed erba». Με αφορμή τον Ελληνικό αποικισμό εμφανίζονται αγροί ορθοκανονικού σχήματος σχετιζόμενοι με την καλλιέργεια των αμπελιών υπό την αυστηρή διοίκηση ιερών ή κοντά στις πόλεις, στη νότια Ιταλία, Magna Grecia. Σαν συνέπεια του κληρονομικού δικαιώματος της ιδιοκτησίας κάνει την εμφάνισή του το χαρακτηριστικό έως σήμερα τοπίο του «μεσογειακού κήπου», «giardino mediterraneo». Το μεσογειακό τοπίο μικτής καλλιέργειας, coltura promiscua, που προκύπτει ως σύνολο ακανόνιστων τμημάτων γης δενδρωδών και ποωδών καλλιεργειών, περιφραγμένων chiusi για την προστασία από τα ζώα ή τις κλοπές. Στην εποχή των Ετρούσκων, αλλά και στην εποχή των πολέμων του Πύρρου, ξαναβρίσκουμε ίχνη του ορθοκανονικού συστήματος των αγρών μικτής καλλιέργειας, συνδυασμένο με την καλλιέργεια των viti maritate, στην κοιλάδα του Πάδου, στην Τοσκάνη αλλά και γύρω από τη Ρώμη. Ωστόσο μόνο με το Ρωμαϊκό αποικισμό θα εδραιωθεί για πρώτη φορά μαζικά το ορθοκανονικό σύστημα καλλιέργειας στην Ιταλική χερσόνησο.

4.1.1 Η Ρωμαϊκή υποδιαίρεση της γης, Centuriazione romana

Εικ. 12. L'impronta della limitatio romana nell' agro di Cesena (Πηγή: Sereni, 1961:51)

Ο Ρωμαϊκός αποικισμός συνέβαλε στη δημιουργία ενός εξελικτικού βήματος αναφορικά στο αγροτικό τοπίο, με τη δημιουργία ενός μεγαλειώδους δημόσιου έργου, που βασίστηκε στα μαζικά εργατικά χέρια σκλάβων. Η υποδιαίρεση μεγάλων τμημάτων της υπαίθρου σε αγροτεμάχια τετράγωνα πλευράς 710μ., με προκύπτουσα επιφάνεια 50 εκταρίων για κάθε αγροτεμάχιο, έδωσε το σύστημα ορθοκανονικού κάμναβου της *centuriazione romana*, αποτέλεσμα εκτεταμένων αποψιλώσεων, το οποίο είναι ορατό και σε χρήση έως σήμερα.

Οι περαιτέρω υποδιαιρέσεις των αγροτεμαχίων, σε εκατό τμήματα με την κατασκευή δρόμων και καναλιών αποστράγγισης, δημιουργούσε ένα κανονικό πλέγμα που χαρακτηριζόταν από την παρουσία δύο κύριων διασταυρούμενων δρόμων, il *decumano*, οριζόντιο άξονα από ανατολή προς δύση και il *cardo Massimo*, από βορρά προς νότο και πολλούς μικρότερους δρόμους παράλληλους στους δύο κύριους, που συνιστούσαν τις επιμέρους υποδιαιρέσεις του εδάφους και «...έδειχναν με την κλιμάκωσή τους τα αυστηρά σταθερά όρια των καλλιεργούμενων αγρών και κάποτε, τις διαδρομές μιας δημόσιας όδευσης, της οποίας η ανάπτυξη δεν είχε αντίστοιχο προηγούμενο στους ελληνικούς ή ετρουσκικούς αποικισμούς» (Sereni, 1961:47).

Η νέα εκτατική φόρμα του οργανωμένου ρωμαϊκού αγροτικού τοπίου παραπέμπει σε τοπίο «οριοθετημένων, περιφραγμένων αγρών», a *campi chiusi*. Το τοπίο αναδιοργανώνεται ή και αναδιανέμεται σύμφωνα με τις ανάγκες του νέου αγροτικού συστήματος και τις νέες επιβαλλόμενες έννομες σχέσεις προσαρμοσμένες στην έννοια της ιδιοκτησίας. Το σύστημα των *centuriationi*, δεν εφαρμοζόταν σε όλη την έκταση κάθε κοινότητας αλλά ένα μέρος της γης έμενε αδιάθετο και προοριζόταν για λιβάδια δημόσιας χρήσης στα οποία είχαν δικαίωμα οι κοινότητες και οι μεμονωμένοι ιδιοκτήτες γης για την εκτροφή των ζώων. Στα χρόνια της ρωμαϊκής κυριαρχίας, αυτού του είδους η μαζική παραγωγή αγροτικού τοπίου ξεκινώντας από τη ρωμαϊκή υπαίθρο επεκτάθηκε σε όλη την ιταλική χερσόνησο, στην κοιλάδα του Πάδου και τη γη της αρχαίας Πάντοβα, συνιστώντας επί αιώνες τη βάση οργάνωσης και υδραυλικής διευθέτησης του εδάφους και αναδεικνύοντας την εξάρτηση της γεωργίας και της κατοίκησης από την υδραυλική μορφολογία του εδάφους. Από αυτή την εποχή, με την νέα υποδιαίρεση της γης συνδέεται συστηματικά η καλλιέργεια «*arbustum gallicum*» (Gallo, Zanetti, 2013:45), όπως ονομάστηκε η καλλιέργεια των αμπελιών συνυφασμένη με σειρές δένδρων, *filari*, που χρησίμευαν ως ζωντανά στηρίγματα, «κηδεμόνες». Τα αμπέλια αναπτύσσονται κατακόρυφα σε κάθε δένδρο κι έπειτα τα κλαδιά τους καθοδηγούμενα πλέκονται με τα κλαδιά της αμπέλου του διπλανού δένδρου εκτεινόμενα σε μια οριζόντια

ανάπτυξη, έτσι που να δημιουργείται μια συνεχής υπερυψωμένη γιρλάντα. Οι σειρές των δένδρων αραιές, εναλλάσσονται με τμήματα γης με ετήσιες καλλιέργειες αροτραίων-σιτηρών, διαμορφώνοντας έτσι το τοπίο: a piantata, για τους λατίνους «arbustus» (Gallo, Zanetti, 2013:43), τοπίο μικτής καλλιέργειας, in coltura promiscua, που υπήρχε ήδη συχνά σε μη κανονικού σχήματος αγρούς των Ετρούσκων και των Βένετων. Από το 1000 π.Χ. διαδόθηκε σε όλη την κεντρική Ιταλία και την κοιλάδα του Πάδου, σε αντίθεση με άλλες περιοχές της Ιταλίας που καλλιεργούσαν το αμπέλι με τον τρόπο των αρχαίων Ελλήνων, εκείνο της χαμηλής καλλιέργειας. Σταδιακά η αδυναμία επεξεργασίας του εδάφους σε βάθος επέβαλε στην μικτή καλλιέργεια το σύστημα magesse, δηλαδή τη μεσολάβηση ενός έτους αγρανάπauσης στην καλλιέργεια των δημητριακών, συνήθεια που επεκτεινόταν περισσότερο προς τους λόφους. Το είδος μικτής καλλιέργειας a piantata, μέσα στους αιώνες θα εξελιχθεί στις εκτεταμένες δενδροκαλλιέργειες του Βένετο, σε filari, αραιές σειρές δένδρων, που πέραν του αυτούσιου παραγωγικού τους σκοπού λειτούργησαν πάντα ως στηρίγματα των αμπελιών, και στη συνέχεια με τον προσδιορισμό piantata alla padovana, θα σημάνει το σύστημα διπλών σειρών δένδρων, στον ίδιο ρόλο, στην κεντρική πεδιάδα του Βένετο. Η εικόνα της υπαίθρου των αγρών μικτής καλλιέργειας οργανωμένων και οριοθετημένων από σειρές δενδροκαλλιέργειας θα ισχύσει ως τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αι., τότε που αλλάζει η καλλιέργεια των αμπελιών.

«Μετά την πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας το τοπίο έγινε πάλι άμορφο με την επιστροφή των δασών και των βοσκοτόπων και την ανασφάλεια στην ύπαιθρο. Προέκυψαν τα φεουδαρχικά curtes με οχυρωμένους και αυτάρκεις οικισμούς. Στους πρώτους αιώνες μετά το 1000, το κοινό ψωμί ήταν ακόμα από σίκαλη. Το λευκό σιτάρι διατίθετο αποκλειστικά για τους πλούσιους» (Zanetti 2013:43). Στο δέκατο τέταρτο αιώνα η οργάνωση των εδαφών ήταν ακόμα αρκετά επισφαλής και υποτυπώδης. Η δομή του εδάφους, ωστόσο, είναι καθοριστικός παράγοντας για την παραγωγή. Στο Βένετο είναι διακριτές διαφορετικές φόρμες διαμόρφωσης της γης. Η επίπεδη περιοχή της πεδιάδας και η κεκλιμένη των προπόδων του Τρεβίζο, των λόφων Euganei και Berici αλλά και των Veronesi, υπαγορεύουν διαφορετικές προτεραιότητες στη διαχείριση των επιφανειακών νερών με συνεπαγόμενη τη διαφοροποίηση στις καλλιέργειες. Στην περίπτωση των λόφων στόχος είναι ο περιορισμός της ταχύτητας απορροής των επιφανειακών νερών για τη συγκράτηση του χώματος και την προστασία των εδαφών από τη διάβρωση, που επιδιώκεται με τη διαμόρφωση αναβαθμίδων terrazzamenti, ενώ στην περίπτωση της πεδιάδας προτεραιότητα ήταν πάντα και είναι η απομάκρυνση της περίσσιας επιφανειακών νερών για την απόδοση καλλιεργήσιμων γαιών.

4.1.2 Αγροτικό τοπίο σε εξέλιξη, Bonifica

Από τον 11^ο έως τον 13^ο αι. σταδιακά γενικεύονται στην Ιταλία, στην πεδιάδα του Πάδου αλλά και στο Βένετο, συλλογικά εγγειοβελτιωτικά έργα, di bonifica, έργα άρδευσης, di irrigazione και εκχέρσωσης-εξομάλυνσης, di dissodamento, στην προσπάθεια των κοινωνικών, παραγωγικών δυνάμεων να εξασφαλίσουν ένα πιο οργανωμένο αγροτικό τοπίο. Μετά από ατομικές προσπάθειες αλλά και από εκείνες των συνεταιρισμών, μεταξύ ευγενών ή εποίκων υπό κοινό κύριο, που ήδη έχουν κάνει την εμφάνισή τους από τον πρώιμο μεσαίωνα χωρίς τα αναμενόμενα σημαντικά αποτελέσματα, στη διάρκεια αυτών των τριών αιώνων, από 11^ο-13^ο αι., του ύστερου μεσαίωνα, οι διαδικασίες προχωρούν με την εξέλιξη των μορφών των συνεταιρισμών σε κοινοπραξίες που δεσμεύονταν όχι μόνο για δικαιώματα χρήσης γης αλλά και με υποχρέωση υδραυλικής εξυγίανσης και εκχέρσωσης. Σε αυτό συμβάλλει αποφασιστικά η μεσολάβηση των κυρίαρχων κοινωνικών ομάδων, των signori φεουδαρχών, κατόχων της μεγάλης φεουδαρχικής ιδιοκτησίας γης, αλλά και της δυνατότητας απόδοσης προκαταβολών για εγγειοβελτιωτικά έργα. Οι signori feudali, φεουδάρχες, επωφελούμενοι από τις παραδοσιακές τεχνικές γνώσεις της κλασσικής εποχής που

διατηρούνται στις κιστερκιανές μονές, θα καταστήσουν σταδιακά τις κιστερκιανές μονές, «...εξειδικευμένες επιχειρήσεις μετασχηματισμού του ιδιοκτησιακού καθεστώτος της γης που εργάζονται ακόμη και για λογαριασμό τρίτων...» (Sereni, 1961:111) δηλαδή των ιδίων των φεουδαρχών. Εκμεταλλευόμενοι όλοι αυτοί μαζί τον κόπο μάζας υπηρετών, «servi e conversi» και λαϊκών «εθελοντών» που διατίθενται για εργασία στις μονές, δηλαδή σε συνθήκες δουλείας. Για το σκοπό αυτό οι signori feudali οργανώνουν και προωθούν τη βελτίωση ευρέων ακατοίκητων περιοχών που για τους ίδιους ήταν έως τότε οικονομικά και πολιτικά, στρατιωτικά μη παραγωγικές, ευνοώντας την εγκατάσταση κιστερκιανών μονών. Αργότερα αναλαμβάνουν τον ίδιο ρόλο οι επισκοπικές εκκλησίες και τέλος οι Δήμοι. «Φθάνει να σκεφτούμε ότι είναι αυτή η εποχή στην οποία τίθενται οι βάσεις των αναχωμάτων του Πάδου και των παραποτάμων του, το σύστημα καναλιών ναυσιπλοΐας και το αρδευτικό της Valle Padana...» (Sereni, 1961:113). Από το τέλος του '400 έως την αρχή το '500 έχουν αποδοθεί οι νέες μορφές της Αναγέννησης στην κοινωνία, τον πολιτισμό αλλά και το τοπίο, με την ανάδειξη του «bel paesaggio rinascimentale» «ωραίου αναγεννησιακού τοπίου».

Εικ. 13. Adorazione dei Magi 1439-1441, di Domenico Veneziano, Venezia 1410-Firenze 1461, il “bel paesaggio” nel Rinascimento Veneto, il paesaggio Veronese (Πηγή: Sereni, 1961:188)

Όπως συμβαίνει στην πεδιάδα του Πάδου, έτσι στις κοιλάδες και τους λόφους του Βένετο, σημαντικές μεταβολές στη γεωργία και στο αγροτικό τοπίο προκύπτουν από την εξαγορά της γης και την ιδιωτική πρωτοβουλία των μεγάλων ιδιοκτητών, των borghesi ή των παλιών φεουδαρχών. Στο έργο του D. Veneziano (Εικ. 8), τα αμπέλια συσχετισμένα με σειρές δένδρων-filari, προσαρμοσμένα στην κλίση των λόφων, συνηγορούν στη φήμη των κρασιών της Βερόνα, που διατηρήθηκε ζωντανή στα σκοτεινά χρόνια του Μεσαίωνα, ενώ η αρχαία ισορροπία μεταξύ βουνού και κοιλάδας, βοσκοτόπων και καλλιεργειών, φαίνεται να μην έχει διαταραχθεί. Τα κοπάδια των προβάτων κοντά στα αμπέλια τροφοδοτούσαν μια σημαντική παραγωγή μαλλιού και μια ανθούσα βιοτεχνία.

Στον ίδιο αιώνα, ο Leonardo da Vinci στη Φλωρεντία, πρώτος ανάμεσα σε επιστήμονες και τεχνικούς που καταπιάνονται με τα θέματα της bonifica και των καναλιών ναυσιπλοΐας, θα μας κληροδοτήσει ένα μεγάλο αριθμό μελετών και σχεδίων που συνέβαλαν εξ αρχής στις εξελίξεις και μεταξύ αυτών θα αποδώσει τα νέα γεωμετρικά τοπία που αναδύονται.

Εικ. 14. Leonardo da Vinci. Λεπτομέρεια από το τοπίο του Άρνου και του Κάστρου Montelupo, Αύγουστος 1473, Galleria Uffizi Firenze (Πηγή: Sereni 1961:172), (<http://www.leonardodavinci.net/landscape-drawing-for-santa-maria-della-neve.jsp>)

Η επέκταση των εγγειοβελτιωτικών έργων, του ελέγχου των νερών των ποταμών και των έργων άρδευσης, μαζί με την εισαγωγή νέων καλλιεργειών από τον 15^ο αι. όπως του καλαμποκιού, που από το Βένετο θα εξαπλωθεί ως τη Λομβαρδία, έχουν σαν αποτέλεσμα την ανάπτυξη νέων συστημάτων καλλιέργειας των «αποξηραμένων» εδαφών σε όλη τη γη του Πάδου.

Στο δεύτερο μισό του 16^{ου} αι. οι προοπτικές απόδοσης καλλιεργήσιμων εδαφών βελτιώνονται ακόμη περισσότερο με τη θεσμοθέτηση των *Proveditori sopra I Beni inculti*, από την ίδια τη Repubblica Veneta, που σχεδιάζει και υλοποιεί οργανωμένα τη διάνοιξη καναλιών για την απομάκρυνση των «acque nere», «μαύρων νερών», από την πεδιάδα προς τα φυσικά ποτάμια και τη λιμνοθάλασσα όπου οι υδραυλικές επιλογές των παρεμβάσεων αναμετρούνται πλέον με την παλίρροια. Μια πραγματικά σημαντική επανάσταση συνέβη στο τοπίο στο δεύτερο μισό του δέκατου έκτου αιώνα, αφού ως αποτέλεσμα των μαζικών υδραυλικών έργων δημόσιου χαρακτήρα αποδίδονται στην καλλιέργεια ευρείες εκτάσεις που πριν καλύπτονταν από έλη και για αιώνες συνιστούσαν τόπους κυνηγιού και ψαρέματος, ενώ παράλληλα συμβαίνουν μεταβολές στο καθεστώς ιδιοκτησίας της γης. Είναι η εποχή της δημιουργίας του Βενετσιάνικου στυλ του τοπίου, που χαρακτηριστικά στοιχεία της «ταυτότητάς» του θα αντιμετωπίσουμε σε επόμενη παράγραφο.

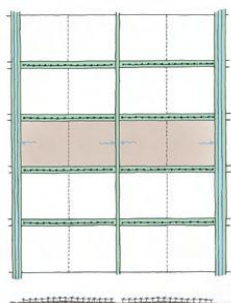
4.1.3 Διευθέτηση εδαφών και Συστηματοποίηση καλλιεργειών-Παλαιές και Νέες Γαίες

Η χαρακτηριστική γεωμορφολογία του εδάφους του Βένετο και ιδιαίτερα εκείνη της κεντρικής επίπεδης πεδιάδας όπου τα όμβρια ύδατα λίμναζαν χωρίς δυνατότητα διεξόδου προς τη θάλασσα, ήταν η αιτία ενός διαρκούς κόπου αιώνων, υδραυλικών και γεωργικών διευθετήσεων που προχωρούσαν παράλληλα με τη διευθέτηση των υδάτινων ροών των ποταμών, για την κατάκτηση και εξυγίανση των πλυμμηρικών εδαφών και την απόδοσή τους σε καλλιέργεια και κατοίκηση.

Αυτή η μακράιωνη κοινή προσπάθεια συσχετιζόμενη με την αναζήτηση νέων συστημάτων γεωργικής καλλιέργειας απέδωσε γαίες, σε διακριτά χρονικά διαστήματα, χαρακτηριζόμενες από το βαθμό δυσκολίας και συνθετότητας της κατάκτησής τους, οι οποίες προσδιορίζονται κατά κάποιο τρόπο πλέον από την εποχή «γέννεσής» τους και διακρίνονται έτσι σε Παλαιές και Νέες γαίες. Σε αυτές τις δύο κατηγορίες γαιών, εφαρμόστηκαν αντίστοιχα αγροτικά συστήματα καλλιέργειας, στην πρώτη το σύστημα *a Cavini* ή *alla Padovana* και στη δεύτερη το σύστημα *alla Ferrarese* ή *alla Larga*, με τους αγροτικούς δρόμους, τα κανάλια ύδρευσης και τις τάφρους απαγωγής του νερού να συνιστούν τα αρχέγονα και σταθερά μέσα στο χρόνο εργαλεία οργάνωσης του αγροτικού χώρου.

Παλαιές γαίες και Υδραυλική διευθέτηση *a cavini* ή *alla Padovana*

Στην αναζήτηση γεωργικών συστημάτων καλλιέργειας συνεχούς κύκλου, με διαδικασίες ήδη ώριμες προς το τέλος του 17^{ου} αι., σχεδόν σε όλη την επαρχία της Πάντοβα και εν μέρει σε εκείνες της Βιτσένζα, Βενέτσια, Τρεβίζο, Ροβίνγκο διαδόθηκε το 18^ο αι. μια ιδιαίτερη διευθέτηση του εδάφους για την αντιμετώπιση των λιμναζόντων υδάτων εκ των βροχοπτώσεων λόγω της απουσίας ή της ελάχιστης κλίσης των εδαφών, που ονομάστηκε *a cavini* ο *alla padovana*.

Εικ. 15. Σύστημα *a cavini* ή *alla padovana* (Πηγή: Gallo, Zanetti, 2013:67)

Το σύστημα συνδέεται με τις Παλαιές γαίες και τον αρχαίο εποικισμό της πεδιάδας, και συνιστά τη διαμόρφωση μιας νέας γεωμετρικής υποδιαίρεσης τμημάτων οργώσιμης καλλιεργήσιμης γης, *a pado seminativo colmato*, με την ταυτόχρονη μορφοποίησή τους σε εξάρματα γης τραπεζοειδούς διαμόρφωσης. Με αγροτικούς δρόμους οριοθέτησης, *cavin de cao*, παράλληλους στη μακρά πλευρά των αγρών, πλάτους 1,5-2,5μ. και φαρδύτερους δρόμους *capestagne*, στην στενή πλευρά των αγρών, για την καλή λειτουργία και στροφή του αρότρου, διαμορφώνονταν τα όρια και εξασφαλιζόταν η πρόσβαση και η μεταφορά των προϊόντων με τα κάρα. Άλλοι δρόμοι κατά μήκος της μακράς πλευράς των αγρών όταν συνέβαινε να διαχωρίζουν τις σειρές των αγρών ονομάζονταν *cavin del mezzo*. Τα γεωτεμάχια είχαν φάρδος 33-42μ. και μήκος 75-90μ. Οι δρόμοι, *cavin de cao*, επιφορτισμένοι με τον πρόσθετο ρόλο να παραλαμβάνουν πρώτοι και οδηγούν τα βρόχινα νερά σε τάφρο συλλογής που έτρεχε πάντα παράλληλα με αυτούς, εξελίσσονταν σε ένα επίπεδο λίγο χαμηλότερο από τους δρόμους, *capestagne*, για να παραλαμβάνουν και από αυτούς το βρόχινο νερό. Στον αγρό μικτής καλλιέργειας, εναλλάσσονταν λωρίδες γης ποωδών καλλιεργειών και δενδροκαλλιεργειών. Χαρακτηριστικός είναι ο συνδυασμός των αμπελιών πλεγμένων με τις σειρές των δένδρων, *filari*, που αναπτύσσονταν εγκάρσια στα *cavini*.

Για να διευκολύνεται να κυλάει το νερό, τα *cavini* ξύνονταν κάθε τρία χρόνια και η ύλη μεταφερόταν στο κέντρο του γεωτεμαχίου όπου σχημάτιζε μαζί με το υλικό από τον καθαρισμό των τάφρων το έξαρμα, τη *baulatura*, καθιστώντας τον αγρό συσσώρευση χωμάτινου όγκου, μορφής ανάποδου τραπεζοειδούς, με το διαμήκη άξονά του εγκάρσιο στη μακρά πλευρά του γεωτεμαχίου, διάταξη χαρακτηριστική για την περιφέρεια του Βένετο. Μέσω των πλευρών αποστράγγισης της *baulatura* μεταφερόταν το νερό της βροχής προς τους αγροτικούς δρόμους και στη συνέχεια στις τάφρους απαγωγής. Το ύψος της *baulatura* σε σχέση με τις ακραίες πλευρές του κτήματος κυμαινόταν από 80-90 εκ., όμως στις περιπτώσεις εφαρμογής πάνω στο *graticolo romano*, το ρωμαϊκό κάναβο που υπήρχε μεταξύ των επαρχιών της Πάντοβα και Βενέτσια, έφτανε το 1,60μ. Τα νερά συγκεντρώνονταν στις τάφρους, *fossi*, και παρέμεναν για καιρό όσο δεν υπήρχε η δυνατότητα να αντληθούν με αντλίες. Η διευθέτηση των αγρών *a cavini o alla padovana* με τη χαρακτηριστική *baulatura*, έδωσε στο έδαφος έναν ιδιαίτερο κυματισμό που τον ακολουθούσαν τα αμπέλια και οι σειρές των δένδρων *filari*, στην ανάπτυξή τους, έτσι που το αγροτικό τοπίο αναδύονταν σαν ένα σύνολο από στιγμιότυπα ρυθμικής κίνησης, σε μια προσπάθεια της γης να αναδυθεί μέσα από την απειλή των νερών.

Εικ.16. Το αμπέλι ακολουθώντας τον κυματισμό του εδάφους (Πηγή: Paesaggi agrari della pianura Veneta 2013:67)

Εικ.17. Άποψη καλλιεργήσιμης γης όπου διατηρείται εν μέρει η κυματοειδής μορφή από την εφαρμογή της *baulatura* (Πηγή: Paesaggi agrari della pianura Veneta 2013:68)

Εικ.18. Συγκρίνοντας το επίπεδο του χώματος αγρού με *baulatura* με εκείνο που έχει ισοπεδωθεί (Πηγή: Paesaggi agrari della pianura Veneta 2013:67)

Η επιβίωση των χωρικών εξαρτιόταν από το υψόμετρο των αγρών και το ποσοστό βροχοπτώσεων. Όταν η στασιμότητα των νερών καθιστούσε ορατά μόνο τα πάνω τμήματα των αγρών, τις *baulature*, εξασφάλιζαν το ελάχιστο εισόδημα για την πληρωμή του ενοικίου και την επιβίωση της οικογένειας. Τα νερά από τις βροχές που λίμναζαν, δυσκόλευαν και την κυκλοφορία στους δρόμους, που λειτουργούσαν σαν συλλεκτήριοι, ωστόσο το σύστημα *a canini*, δεν εγκαταλείφθηκε παρά μόνο μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο με την ευρεία χρήση των μηχανών στην αγροτοκαλλιέργεια.

Τότε πρώτα το παραδοσιακό σύστημα καλλιέργειας των αμπελιών, *le viti maritate*, άρχισε να καταστρέφεται, τα αμπέλια μεταπήδησαν στην εξειδικευμένη καλλιέργεια των *vigneti* και στη συνέχεια μέσα σε λίγες δεκαετίες καταστρέφονταν συστηματικά οι *baulature*, ως εμπόδιο στη χρήση μηχανών και οι τάφροι συλλογής νερού αντικαθίστανται σταδιακά από υπόγειους σωλήνες αποχέτευσης. Ακόμη σήμερα ωστόσο μπορεί κατά τόπους να ανακαλύπτεις τμήματα από εκείνες τις παραδοσιακές μορφές καλλιέργειας, «που ανήκουν ήδη στην αγροτική αρχαιολογία, *archeologia agraria* [και] που η προστασία τους [...] ακόμη δεν έχει τεθεί σε εφαρμογή» (Gallo, Zanetti, 2013: 66).

Νέες γαίες και απλοποιημένο τοπίο εγγειοβελτιώσεων, *alla larga o alla ferrarese*

Η διευθέτηση των γαιών των λεγόμενων «νέων» είναι ακόμη ενεργή κυρίως στην κάτω πεδιάδα του Πάδου και στην παράκτια λωρίδα του Βένετο.

Μεταξύ του τέλους του 18^{ου} αι. και αρχές του 19^{ου} αι. στις καλλιεργήσιμες γαίες που εξυγιαίνονται προστίθενται καλλιέργειες ζωοτροφών και βιομηχανικές όπως κάνναβη, τεύτλα και ζαχαρότευτλα. Μετά την ένωση της Ιταλίας παρά τις προηγηθείσες εγγειοβελτιώσεις, ευρείες περιοχές των πεδινών επαρχιών ήταν ακόμη περιοδικά η μόνιμα καλυμμένες από τα στάσιμα βρόχινα νερά. Από τα μέσα του 19^{ου} αι. επιταχύνονται νέα εγγειοβελτιωτικά έργα με μηχανική άντληση του νερού από την άρχουσα τάξη κυρίως. «...τροχοί άντλησης νερού με μηχανή ατμού με βαλβίδες Watt που σφύριζαν, έσπαζαν για πρώτη φορά την αταβιστική-πατροπαράδοτη σιωπή της υπαίθρου του Πάδου» (Zanetti, 2013:69). Η προσπάθεια για την απελευθέρωση των ελωδών πεδιάδων, δεν σταμάτησε στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Το φασιστικό καθεστώς συνέχισε μαζικά στην εξυγίανση κύρια του ανατολικού Βένετο, φτάνοντας μέχρι και την παράκτια ζώνη με υψόμετρο χαμηλότερο από τη θάλασσα, αποδίδοντας εύφορα εδάφη αποστραγγισμένα, πρόσφορα για την καλλιέργεια των τότε σύγχρονων ορυζώνων.

Οι διαστάσεις των αγροτεμαχίων μεταβάλλονται αυξανόμενες σε 50-80μ. πλάτος και 200-800μ. μήκος, ένας μεγάλος γεωμετρικός κάνναβος εγκαθίσταται ως νέο τοπίο. Η *baulatura*, όπου σχηματίζεται τώρα, είναι με το διαμήκη της άξονα παράλληλο στη μακρά πλευρά του κτήματος και οι σειρές των δένδρων και των αμπελιών εκλείπουν. Οι νέες αυτές ζώνες των ιδιαίτερων υδραυλικών-γεωργικών διευθετήσεων ονομάζονται: *alla larga o alla ferrarese* όπου το καλλιεργήσιμο δεν αφήνει χώρο για τις τυπικές μικτές παραδοσιακές καλλιέργειες, ενώ προκύπτει σταδιακά το νέο ιδιαίτερο απλοποιημένο γεωμετρικό τοπίο των πιο πρόσφατων εγγειοβελτιωτικών έργων. Το σύστημα *alla larga* συνδέεται με την ακόμη μεγαλύτερη αγροτική επιχείρηση, *azienda Agricola*, και τον μόχθο των *braccianti*.

4.1.4 Οι δενδροφράκτες, «*le siepi*», ως δομικό στοιχείο του αγροτικού τοπίου

Τα δένδρα συνήθως στην βενετσιάνικη ύπαιθρο ήταν διαχειρίσιμα «*a ceduo*», «σε αλσύλια» και προορίζονταν για περιοδική κοπή και αναγέννηση. Έτσι δεν αφήνονταν σχεδόν ποτέ να φθάσουν τη μέγιστή τους διάσταση επειδή πληρούσαν λειτουργίες κύρια χρηστικές. Καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του τοπίου της υπαίθρου του Βένετο είχαν οι δενδροφράκτες, *le siepi*. Οι κλασικοί φράχτες διαφοροποιούνται από τα *filari*, σειρές

δένδρων, εξ αιτίας της μεγαλύτερης πυκνότητας των φυτών τους που σχηματίζουν μια κατάσταση επαφής μεταξύ τους.

Οι φράχτες ανάλογα με την καταγωγή τους διακρίνονται σε αυθόρμητους, μικτής βλάστησης, *siepi miste*, που αναπτύσσονται κατά μήκος των τάφρων των αγρών, των αγροτικών δρόμων, στις όχθες των καναλιών άρδευσης ή των ποταμών και φιλοξενούν την άγρια πανίδα και σε τεχνητούς, δηλαδή φυτεμένους από τον άνθρωπο, που είναι μονοειδικοί, *monospecifiche*, περιλαμβάνοντας μόνο ένα είδος βλάστησης και αναπτύσσονται σε διάφορες μορφές, καθοριζόμενες από το είδος βλάστησης, ανάλογα με τη λειτουργία τους.

Μια άλλη κατάταξη των φραχτών μπορεί να γίνει στη βάση των διαστάσεων που προσλάμβαναν τα επιλεγόμενα φυτά, διακρινόμενοι έτσι στους δενδρώδεις ή τους υψηλούς θαμνώδεις φράχτες που δεν υπερβαίνουν τα 2 μ. ύψος. Αναπτύσσονται ευθύγραμμα κατά μήκος των δρόμων ή σιγμοειδώς, ακολουθώντας μικρές ή μεγαλύτερες ροές ποταμών. Σε σχέση με τη λειτουργία που εξυπηρετούν διακρίνονται: σε εκείνους των αγροτικών οικισμών, φράχτες του ιβίσκου Συρίας, που διαμόρφωναν το δρόμο εισόδου στην αυλή από το δημόσιο δρόμο, στους φράχτες του οπυζού ή πύζου, των οικιστικών συνόλων των γαιοκτημόνων, που διαμόρφωναν κήπους εξασφαλίζοντας με την πυκνότητά τους την μέγιστη ιδιωτικότητα ή και στους φράχτες από σφενδάμι, *l'acero campestre*, διαδεδομένους στους πιο φτωχούς οικισμούς. Πέρα από τον χρηστικό τους χαρακτήρα οι φράχτες ως άλλο είδος σήμανσης, παρείχαν την πληροφορία σχετικά με το ιδιοκτησιακό καθεστώς που ίσχυε επί του εδάφους.

Η πιο συχνή οριοθέτηση στην ύπαιθρο ήταν ο αγροτικός φράχτης, *siepe agrarian*, που χρησίμευε σαν φράγμα στον κρύο χειμερινό άνεμο και στις δυνατές καλοκαιρινές καταιγίδες και κυρίως των, *tramontana e bora*, των μεταβατικών εποχών, προστατεύοντας τα αμπέλια και τις καλλιέργειες, ενώ χρησίμευαν ταυτόχρονα για ξύλευση, το μοναδικό καύσιμο μέχρι τα χρόνια του '50 του περασμένου αιώνα.

Για τους αγροτικούς φράχτες χρησιμοποιούνταν διάφορα είδη δένδρων μέτριου μεγέθους ανάπτυξης, σχετιζόμενα με τις παραγωγικές ανάγκες και το περιβάλλον. Ο υβριδικός πλάτανος, για τα όρια μεταξύ γειτόνων ή διαμορφώνοντας τα πλευρικά τάφρων, η άσπρη ή και η κίτρινη ιτιά. Από το 18^ο αι. άρχισε να καλλιεργείται η λευκή μουριά, διαδεδομένη σε κάθε κομμάτι γης, συνδυασμένη με την εκτροφή του μεταξοσκώληκα. Η φτελιά, που μπορούσε με ευκολία να αναπτύσσεται σε διαφορετικά περιβάλλοντα και διάφοροι τύποι λεύκας, που αναπτύσσονταν κατά μήκος των καναλιών άρδευσης. Οι φράχτες επιτρέπουν τη δημιουργία οικολογικών διαδρόμων διαφοροποιημένων από την αγροτική ή αστική μήτρα στην οποία εντάσσονται. Θεωρούνται σημαντικά τοιχία κυρίως στα κατακερματισμένα περιβάλλοντα επειδή επιτρέπουν στην πανίδα, συμπεριλαμβανομένων των εντόμων χρήσιμων στη γεωργία, στις μετακινήσεις από τη μια ζώνη στην άλλη, γίνονται οι προσβάσιμες περιοχές για τροφοληψία που διαφορετικά θα ήταν αδύνατη, αυξάνουν την προσφορότητα του εδάφους, *l'humus del terreno*, εκτός από την αισθητική αξία που προσδίδουν στο τοπίο, μειώνουν την ένταση του ανέμου, την εξάτμιση του νερού και τη διάβρωση. Σήμερα οι φράχτες, συνιστούν είδος προς εξαφάνιση όχι μόνο στις νέες αλλά και στις παλαιές γαίες.

Εικ.19. Δρόμος με λεύκες στην επαρχία του Τρεβίζο (Πηγή: Paesaggi agrari della pianura Veneta 2013:128)

Εικ.20. Ψηλός δενδροφράκτης από λεύκες στο Portogruarese (Πηγή: Paesaggi agrari della pianura Veneta 2013:128)

Εικ.21. Δενδροφράκτης από ιτιές κατά μήκος καναλιού απαγωγής νερού. Χαρακτηριστικό αγροτικό τοπίο (Πηγή: Paesaggi agrari della pianura Veneta 2013:126)

Η βιομηχανοποίηση της γεωργίας και η τάση προς την απόλυτη εκμετάλλευση του εδάφους, κατάργησαν οτιδήποτε θα μπορούσε να σταθεί εμπόδιο στο στόχο, θεωρώντας ως τέτοιο εμπόδιο και τους δενδροφράχτες, *siepi*, οι οποίοι απαξιώθηκαν και αφανίστηκαν. Οι αγροί έγιναν επίπεδοι και μονότονοι και τα εναπομείναντα δένδρα συνιστούν «... μια αξιοσημείωτη αισθητική αναφορά» (Zanetti 2013:299).

Η πτωχευμένη ταυτότητα που προκύπτει από την ομογενοποίηση των αγρών δεν θα είχε μεγάλη σημασία αν η έννοια της ταυτότητας διαρθρωνόταν σε μια αλληλουχία «εξελικτική», που δεν θα απέκλειε μεταξύ των συνιστωσών της την ύπαρξη ενός προσθετικού χαρακτήρα. Εδώ όμως η νέα ταυτότητα προκύπτει δια της γενικευμένης αφαίρεσης του προηγούμενου, η οποία λαμβάνει ένα τιμωρητικό χαρακτήρα, όσο επιθετικό βιώνεται και το αποτέλεσμα αυτού του απογυμνωμένου πεδίου. Γιατί διαρρηγνύει και εξαφανίζει τους δεσμούς συνέχειας με το βιωμένο, το φυσικό, σαν να αξιολογήθηκαν εν συνόλω ως ένα λάθος. Αναζητώντας το προηγούμενο στην ταυτότητα των δένδρων που απέμειναν, όχι τη βοτανολογική, αλλά σε εκείνη που συντίθεται από το βιωμένο χρόνο και τη διαμορφούμενη σύνθετη αίσθηση του ορίζοντα, δεν περιοριζόμαστε στην απώλεια της άμεσα οπτικής αντίληψης, έχουμε χάσει τους ήχους από τα σμήνη των πτηνών που δεν έχουν που να σταθούν, έχουμε χάσει τη γύρη από τα ρουθούνια και το βούισμα των εντόμων που δεν τρέφονται.

Η «ερημοποίηση» του τοπίου έχει να κάνει και με παράγοντες αλλοίωσης της μορφής του αλλά και με τον περιορισμό των αισθήσεων. Ωστόσο αποκλεισμένων σε μεγάλο βαθμό των ερεθισμάτων των ζωτικών αισθήσεων, γεγονός που σε κανονικές συνθήκες συνιστά βία, συνεχίζουμε να βαδίζουμε εν μέσω εδαφών ομογενοποιημένων, κερδοφόρων.

4.1.5 Η βίλα και το τοπίο της υπαίθρου του Palladio

Η villa Palladiana προέρχεται από ένα προηγούμενο οικιστικό πλαίσιο συνυφασμένο με εκείνο της *villa romana*, το οποίο αναδιαρθρωμένο στο φως της αρχιτεκτονικής θεωρίας της Αναγέννησης του «bel paesaggio» και στη βάση οικονομικών και πολιτιστικών αναγκών των μεγάλων ιδιοκτητών γης της Βιτσένζα και της Βενετίας έρχεται να καλύψει τις πρακτικές ανάγκες τους, που σχετίζονται με την γεωργία, αλλά και τις αισθητικές αναζητήσεις τις αντίστοιχες του *belvedere* της Ρώμης και της Τοσκάνης.

Οι ευγενείς γαιοκτήμονες της ενδοχώρας συνήθιζαν να κατοικούν στις πόλεις ενώ οι πατρίκιοι διατηρούσαν και μια δεύτερη καλοκαιρινή κατοικία στην υπαίθρο. Οι πλούσιες Βενετσιάνικες οικογένειες ήδη από το 13^ο αι., είχαν αρχίσει να αγοράζουν εδάφη στην ενδοχώρα και να τα καλλιεργούν για τις ανάγκες του εμπορίου και στη διάρκεια δύο αιώνων συγκέντρωσαν ένα σημαντικό αριθμό ιδιοκτησιών γης μέσω των αγορών και των απαλλοτριώσεων, με διαδικασίες που ελέγχονταν από το Κράτος της Βενετίας, πάνω σε γαίες κοινές ή εκκλησιαστικές, καταφέροντας έτσι να διεισδύσουν ακόμη και στις απόμακρες επαρχίες. Στο Βένετο, σε αντίθεση με άλλες περιφέρειες της Ιταλίας, η μεταβίβαση της εκκλησιαστικής περιουσίας σε ιδιώτες ευγενείς, συνάντησε τα λιγότερα εμπόδια.

Σταδιακά στη διάρκεια του 15^ο αι., οι ευγενείς, *nobili*, της Βενετίας έπαιρναν τον έλεγχο αγροτικών ιδιοκτησιών που προηγούμενα ανήκαν στις κυρίαρχες τάξεις της ενδοχώρας, σε περιοχές που είχαν αποδοθεί λειτουργικές μετά από εγγειοβελτιωτικά έργα και η ζήτηση και χρήση της κτιριακής μορφής της βίλας, *villa signorile*, ως εμβληματικό σημάδι της νέας ιδιοκτησίας της γης γίνεται επιτακτική. Στο 16^ο αι. οι ευγενείς Βένετοι είχαν ήδη εντρυφήσει

από την πρώιμη Αναγέννηση στη μελέτη κλασικών ρωμαίων συγγραφέων, όπως του Πλίνιου του νεότερου, Οβίδιου, Κικέρωνα και Οράτιου που εγκωμιάζαν την ζωή στην ύπαιθρο μέσα από ένα εκλεπτυσμένο αστικό όραμα, αντιμετωπίζοντάς την ως «τόπο ευχαρίστησης», «locus amoenus» (Cosgrove 1991:100), και τη «ζωή στη βίλα», «villeggiatura», ως ιδανική για την ξεκούραση των ευγενών και τη μελέτη της φιλοσοφίας. Άποψη στην οποία, για το Βένετο, συνηγορούσε ακόμη η παρουσία και η στάση του Πετράρχη κατά την παραμονή του στην κατοικία που του παραχωρήθηκε στους λόφους Euganei κοντά στην Πάντοβα ως το θάνατό του το 1374. Το στυλ των *delizie*, των καλοκαιρινών κατοικιών των πλούσιων βενετσιάνικων οικογενειών, που αρχικά συνέτεινε στην επέκταση επί των νησιών της λιμνοθάλασσας όπως στο Murano και στη Giudecca, ενός τύπου βενετσιάνικης προαστικοποίησης, μεταφέρεται στην ενδοχώρα με αποτέλεσμα από τον 15^ο έως και το 18^ο αι. «..η επιλογή εγκατάστασης των καλοκαιρινών κατοικιών να επεκτείνεται στα τελευταία τμήματα του ποταμού Brenta μέχρι τη Mira και το Dolo και δια μέσω του καναλιού, προς τις μικρές πόλεις του Noale και του Mirano» (Cosgrove, 1991:59).

Η μοναδική παρουσία της προσωπικότητας του Palladio (1508-1580) και η δυναμική δημιουργικότητά του, πέραν από την απόδοση μιας πόλης που προσέλαβε την αξία «αστικού μύθου», «mito urbano», (Vallerani στο Cosgrove 1991:13), της Vicenza, μέσα από τον αστικό σχεδιασμό και στην ουσία της αναδόμησης της πόλης, ικανοποιώντας την πολιτιστική άμιλα, μεταξύ των Venezia και Vicenza, με τις αυξανόμενες αναθέσεις για την κατασκευή των βιλών στην ύπαιθρο από την τάξη των πατρικών των δύο πόλεων, δημιούργησε το ιδιαίτερο «paesaggio palladiano», οι αρχές του οποίου σημαδεύουν ως σήμερα την ύπαιθρο του Βένετο και της κεντρικής του πεδιάδας. Στη δουλειά του συνδύαζε τις αρχές της Αναγέννησης με τις μανιεριστικές ιδέες του δεύτερου μισού του 16^{ου} αι., δημιουργώντας θεατρικότητα στις συνθέσεις του, μεταξύ του Ρωμαϊκού μεγαλείου και της ατμοσφαιρικής Βενετσιάνικης ευαισθησίας. Όμως αυτό που είναι κυρίαρχο στο έργο του και συνέστησε σταθερή αξία για τους συνεχιστές του είναι: «...η αρμονία ανάμεσα στην αρχιτεκτονική και το φυσικό κόσμο...», (Cosgrove 1991:169). Η επιλογή του τόπου για το χτίσιμο της βίλας ήταν πολύ σημαντική και η προτιμώμενη θέση εφόσον η τοπογραφία της περιοχής το επέτρεπε, ήταν πάνω σε μικρά υψώματα, αναμφίβολα για την προβολή του ιδιοκτήτη, αλλά και για την εξασφάλιση του ελέγχου της αγροτικής επιχείρησης *azienda*, με την οποία άμεσα συνδέθηκε η παρουσία της βίλας στην ύπαιθρο.

Εικ.22, 23. Villa Almerico Capra detta "La Rotonda"
(Πηγή: <http://www.villalarotonda.it/it/larotondadelpalladio.htm>)

Τα υπαγορευόμενα κριτήρια σχετικά με την επιλογή του τόπου από τον Palladio στο έργο του: *I quattro libri dell'architettura*, συνίστανται σε: «...με καλής ποιότητας αέρα και με πρόσβαση σε καθαρό νερό εισάγοντας έτσι τη villa σε μια φύση προσηνή» (Cosgrove 1991:158). Η χωρική οργάνωσή της διαμορφωνόταν με επίκεντρο τους χώρους δημέρευσης

του ιδιοκτήτη, όπως συνέβαινε ήδη στα «palazzi della città». Οι χώροι αποθήκευσης της σοδειάς και των αγροτικών εργαλείων, *barchesse*, παραδοσιακά οικοδομικά στοιχεία που συνέθεταν τη λειτουργία της αγροτικής επιχείρησης και εμπλέκονται στην κάτοψη της αγροτικής ιδιοκτησίας του Βένετο, ενσωματώνονταν από τον Palladio σε μία συνολική δομή, σε μία ενιαία σύνθεση χαρακτηριζόμενη από γεωμετρική αρμονία σε επίπεδο κάτοψης και όψης. Οι περιοχές σε άμεση γειτνίαση με τη villa προορίζονταν για το τυπικό περιβόλι, *orto o brolo*, με την καλλιέργεια φρούτων και λαχανικών για εσωτερική κατανάλωση της βίλας. Συνδυασμένοι με παρτέρια και πέργκολες αυτοί οι κήποι, πέρα από τόπους ευχαρίστησης και περιπάτου, συχνά αναδείκνυαν το αυξημένο ενδιαφέρον των ιδιοκτητών της εποχής για την καλλιέργεια βοτάνων, σχεδόν με ένα συλλεκτικό χαρακτήρα, σε μια πρόθεση αναζήτησης της φυσικής τάξης. Η μεταφορά των μορφών των «palazzi di città» στην ενδοχώρα, *terraferma*, επέβαλε «...την διάδοση των αρχών του αστικού σχεδιασμού στο τοπίο της υπαίθρου» (Cosgrove 1991:160), ενώ η μεγάλη εδαφική ιδιοκτησία των αγροτικών καλλιεργειών παρέμενε ιεραρχημένη γύρω από την κατοικία των ιδιοκτητών. Οι σκηνογραφικές πτυχές της αρχιτεκτονικής του Palladio είναι εμφανείς τόσο στην οργάνωση της κάτοψης όσο και στην πρόσοψη, ενώ συνήθως οι λοιπές όψεις στερούνται διακόσμου, προφανώς επειδή σχετίζονταν με τη λειτουργία της καλλιέργειας.

Εικ.24, 25. Villa «Malcontenta» (Πηγή: <http://www.lamalcontenta.com/index.php/en/architecture>)

«Στις βίλες της κάτω πεδιάδας κατά το μεγαλύτερο μέρος βενετσιάνικης ιδιοκτησίας παρά οικογενειών της ενδοχώρας, [...] γίνεται ακόμη πιο στενός ο δεσμός μεταξύ αρχιτεκτονικής και καλλιεργούμενων αγρών εφόσον η τοπογραφία δεν επιτρέπει την ανύψωση της θέσης [του κτηρίου]» (Cosgrove 1991:166). Τέτοια παραδείγματα συνιστούν οι: villa Pojana (1549-56), καλλιέργειες καλαμποκιού, villa Oisani στο Bagnolo (1542-44), καλλιέργειες ρυζιού και η villa Foscari, «la Malcontenta», κατασκευασμένη πριν το 1560, που ήταν απ' ό,τι φαίνεται μια βίλα προαστιακή, suburbana, μη σχετιζόμενη με καλλιέργειες, ευρισκόμενη στο έδαφος της Mira.

Αναφορικά στις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ βίλας και τοπίου, οι νωπογραφίες οφθαλμαπάτης, *affreschi illusionistici*, που αποδίδουν τοπία, η ζωγραφική σκηνών, *trompe-l'oeil*, αν και θεωρήθηκε το λιγότερο ευγενές είδος αναγεννησιακής ζωγραφικής, μας επιτρέπουν να διεισδύουμε στον κόσμο της ζωής της βίλας του Βένετο, στη διάρκεια του 16^{ου} αι. και στη συμβολή της στη διαμόρφωση της αντίληψης για το τοπίο. Οι αναπαραστάσεις τοπίων αγροτικών σκηνών θεωρούνταν οι πλέον κατάλληλες για τη διακόσμηση της βίλας. Οι αναπαραστάσεις αυτές αποκαθιστούν και εδραιώνουν τη σχέση της βίλας με τον κόσμο που εκτείνεται έξω και πέρα από αυτή, ενώ στις αναπαραστάσεις καθ' εαυτών των τοπίων είναι αναγνωρίσιμα τα τοπία του Βένετο, γεγονός που μεγεθύνει την αξία της τοπικότητας. Θεμελιώδης πηγή έμπνευσης ήταν τα έργα του Ησίοδου, «Θεογονία» και «Έργα και Ημέρες» και στη συνέχεια του Βιργίλιου, ενώ συνήθως δεν λείπει από την εικονογράφηση που καλύπτει όλο το εσωτερικό της βίλας, ένα έργο αφιερωμένο στα

μέλη της οικογένειας του ιδιοκτήτη, όπως στη Villa Barbaro a Maser όπου ο Paolo Veronese ζωγραφίζει την οικογένεια του Barbaro να κοιτάζει τη φύση από ένα μπαλκόνι.

Εικ. 26, 27. Villa Barbaro a Maser, Soffitto della Sala dell' Olimpo (Πηγή: Cosgrove 1991:340)

«Χωρίς αμφιβολία, στο τοπίο της villa Palladiana υπήρχαν υπαινιγμοί μιας μεγάλης πνευματικής ευαισθησίας, που [όπως συνέβαινε] στην προσαρμογή στο περιβάλλον των αρχαίων ελληνικών ναών συνέδεε την αρχιτεκτονική με το τοπίο» (Cosgrove 1991:172).

Ο συνεχιστής του έργου του, Vincenzo Scarmozzi (1552-1616) και ο άγγλος Inigo Jones (1573-1652) ενίσχυσαν μια πρώτη εμβάθυνση στις έννοιες του Palladio στο εξωτερικό εγκαινιάζοντας την αρχή του ρεύματος του Palladianesimo, Παλλαντιανισμού, που θα εξελίσσεται μέχρι και τον 18^ο αι. στην Ευρώπη και στο ίδιο το Βένετο. Ο Palladio στόχευε στην προσαρμογή των κτηρίων μέσα στο τοπικό φυσικό σκηνικό αναδεικνύοντας την ευχαρίστηση που προκύπτει από την εξοικείωση με το φυσικό περιβάλλον, μια σχέση κλειδί που επί της ουσίας συνιστούσε τον επανασχεδιασμό του τοπίου. Σε ένα ιστορικό περιβάλλον όπου τα μαθηματικά και η γεωμετρία πιστευόταν ότι ενείχαν στο υψηλότερο επίπεδό τους μία ιερή καταγωγή και επέτρεπαν τη θεμελιώδη γνώση της ίδιας της φύσης, η αυστηρή χρήση τους από τον Palladio για τη δημιουργία των «νέων» αξιών του κτηρίου και τον επανασχεδιασμό του τοπίου, ισοδυναμούσε με τον επανασχεδιασμό ενός κόσμου.

4.1.6 Η βιβλιογραφία της εποχής και la «santa agricultura»

Στην ίδια εποχή, κείμενα όπως *Le dieci giornate della vera agricultura e I piaceri della villa*, Agostino Gallo 1564, γόνου αριστοκρατικής οικογένειας της ενδοχώρας, είναι αφιερωμένα στις πρακτικές δραστηριότητες, τις απαραίτητες για την καθοδήγηση και την οικονομικά αποτελεσματική οργάνωση της tenuta, της μεγάλης αγροτικής ιδιοκτησίας που περιελάμβανε τεράστια αγροκτήματα και λειβάδια, στη βάση μιας εμπορικής προσέγγισης της γεωργίας, παρέχοντας συμβουλές για την επιλογή του εδάφους, την καλλιέργεια, αλλά και «...συμβουλεύει να επιλέγεται το έδαφος κοντά στην πόλη...» (Cosgrove 1991:174), έτσι ώστε να διατηρείται υψηλή η αξία του, να αναζητείται μια αγορά διαθέσιμη για την απορρόφηση των προϊόντων και να συντρέχουν οι συνθήκες ώστε ο ιδιοκτήτης να είναι σε θέση να έχει άμεσα το συνολικό έλεγχο. Επίσης, να προτιμώνται εκτάσεις καλλιεργήσιμες, ενοποιημένες έναντι των κατακερματισμένων, γιατί έτσι δημιουργούνται πιο συμφέρουσες συνθήκες για τη χρήση των αγροτικών εργαλείων. Παρείχε επιπλέον και συμβουλές που αφορούν στην απασχόληση, στα καταλύματα των εργατών, αναγνωρίζοντας τη σχέση της mezzadria, ως την πλέον κατάλληλη.

Αναδύεται το αποκορύφωμα της ηθικής θεώρησης της σχέσης ανθρώπου και φύσης μέσα από εκφράσεις όπως, «si vive come in paradiso» (Cosgrove 1991:175) φράση που αναφέρεται στο θέμα «delizie della villa» όπου διαπραγματεύεται τη σχέση πόλης-υπαίθρου

αναφερόμενος φυσικά στους πατρίκιους και ευγενείς γαιοκτήμονες. Αναφερόμενος στη γεωργία και συγκρίνοντάς την με τις άλλες τέχνες καταλήγει ότι είναι πραγματικά η πιο αγία, «veramente la più santa», δημιουργώντας ένα νέο εννοιολογικό πλαίσιο, εκείνο της «santa agricoltura» (Cosgrove 1991:174), «αγία γεωργία», ανυψώνοντάς την σε ηθική και έντιμη και απευθυνόμενη σε ενάρετους και αξιοπρεπείς. Αυτού του είδους τα κείμενα σχετικά με τη γεωργία που έχοντας ξεκινήσει από το μεσαίωνα δημοσιεύονται όλο και περισσότερο στη διάρκεια του 16^{ου} αι. στη Βενετία, συνηγορούν με τη ζωγραφική των Βενετσιάνων ζωγράφων Giorgione, Jacopo Bassano, Paolo Veronese, που στα έργα τους απέδιδαν αναπαραστάσεις μιας ιδανικής ανθρώπινης ζωής εναρμονισμένης με τους ρυθμούς της φύσης.

Ωστόσο πέραν των Αρκαδικών αναπαραστάσεων, βρισκόμαστε εμπρός σε ένα γεγονός που από το δεύτερο μισό του 16^{ου} αι. έως και τον 18^ο αι., συνιστά μια σπουδαιότητα όχι πια καλλιτεχνική αλλά οικονομική και παραγωγική και έχει μια βαθιά επιρροή στα συστήματα και τις μορφές του αγροτικού τοπίου.

Η μεγάλη villa signorile veneta, δεν είναι πια τόπος αναψυχής και διασκέδασης, αλλά γίνεται η αγροτική επιχείρηση των ευγενών, *azienda agraria signorile*, στην οποία οι επενδύσεις των κεφαλαίων στοχεύουν όλο και περισσότερο σε μεγάλα έργα αγροτικού μετασχηματισμού και εποικισμού. Οι σύνθετες φροντίδες αυτών των αγροτικών επιχειρήσεων επαφίενται σε διαχειριστές ή μεσάζοντες, οι οποίοι συγκεντρώνουν ένα κέρδος και σταδιακά συνιστούν «ένα σημαντικό μέρος της νέας μεσαίας αγροτικής τάξης», «una parte importante del nuovo ceto medio agricolo» (Sereni 1961:261) αυτής των mezzadri.

Εικ. 28. «Η συγκομιδή», Gaspar van Wittel, 1920-1930, Galleria Comunale di Prato, Archivi Alinari-archivio Alinari, Firenze (Πηγή: Sereni, 1961:289, [http://www.alinariarchives.it/it/search?isPostBack=1&panelAdvSearch=opened&artista=Wittel%20Gaspard%20van%20\(1653-1736\)](http://www.alinariarchives.it/it/search?isPostBack=1&panelAdvSearch=opened&artista=Wittel%20Gaspard%20van%20(1653-1736)))

Αυτή η γραμμή καπιταλιστικής ανάπτυξης της azienda signorile, ταυτόσημη με την εμπορευματοποίηση της γεωργίας, έχει μία μεγάλη σπουδαιότητα στο κράτος της Βενετίας, dominio Veneto, θα φτάσει όμως να προσλάβει μια μέγιστη σημασία για όλη την καπιταλιστική ανάπτυξη της ιταλικής υπαίθρου και την αναδιοργάνωση του αγροτικού τοπίου, σχετιζόμενη με τη δημιουργία μεγάλων εταιρειών γαιοκτημόνων.

Από την εποχή της Αναγέννησης οι αγροτικές εταιρείες, aziende contadine, είχαν προσλάβει μια μεγαλύτερη σταθερότητα, καθώς οι ιδιοκτήτες borghesi, φρόντισαν εκείνους τους δουλοπάροικους που είχαν απελευθερωθεί μετά τη σύγκρουσή τους με τους παλιούς φεουδάρχες, να τους δεσμεύσουν με συμβόλαια τύπου mezzadrile, που περιελάμβαναν τη σύσταση μιας σταθερής εταιρείας padronale-contadina. Η mezzadria εξαπλώνεται για όλο το 17^ο αι. και το πρώτο μισό του 18^{ου} αι. στην κεντρική και βόρειο Ιταλία. Η azienda signorile διαιρείτο σε πολλά αγροκτήματα ανάλογα με την εργασιακή ικανότητα των coloni, που έχοντας αποκτήσει σχετικά δικαιώματα ελευθερίας, δεσμεύονταν με συμβόλαια εργασίας σε τμήματα γης, που συνιστούσαν όμως στο σύνολό τους μία ενότητα. Σταδιακά μέσα στους ίδιους αιώνες με την ανάπτυξη της μεγάλης αγροτικής καπιταλιστικής επιχείρησης, μπαίνει σε κρίση η σχέση της mezzadria.

Με τη σταδιακή αλληλοεισχώρηση των νέων σχέσεων της καπιταλιστικής παραγωγής στις παλιές φεουδαρχικές σχέσεις ανοίγει ο δρόμος ανάπτυξης ο γνωστός ως *via di sviluppo all'italiana*, όπως προκύπτει ξεκάθαρα και για ένα μεγάλο μέρος της Ιταλίας στη διάρκεια του settecento και μετά, «εμποδίζοντας την οικονομική δημοκρατική και πολιτιστική εξέλιξη της κοινωνίας» (Sereni 1961:291).

4.1.7 Το οικονομικό πλαίσιο της Βενετίας του 16^{ου} αι.

Στο πλαίσιο της εμπορευματοποίησης της γεωργίας εισάγεται η καλλιέργεια του καλαμποκιού στη γεωργία, αρχικά στο Polesine το 1554 και από το 1582 στο Veronese, αυξάνεται η παραγωγή βιομηχανικών καλλιεργειών, όπως της μουριάς για το μετάξι και των δημητριακών καλύτερης ποιότητας για το εμπόριο της πόλης, στο οποίο συμβάλλει δυναμικά και η καλλιέργεια των οριζόνων. «Το δεύτερο μισό του 16^{ου} αι. σηματοδεύτηκε από τη λεγόμενη επανάσταση των τιμών στη συνέχεια του πληθωρισμού, εξ αιτίας των εισαγωγών μεγάλων ποσοτήτων ασημιού από την Αμερική μέσω της Ισπανίας, με τη συνεπαγόμενη κρίση μεγάλου μέρους των Ιταλικών κρατών» (Cosgrove 1991:94). Αλλά ακόμη και με αυτό το δεδομένο τα έσοδα από τη στροφή της βενετσιάνικης οικονομίας κύρια προς τη γεωργική παραγωγή της ενδοχώρας, φαίνεται να αποδίδουν κέρδη πιο σίγουρα από το οικονομικό ρίσκο της χρηματοδότησης του θαλάσσιου εμπορίου της Βενετίας, στη φύση του οποίου συντελούνται θεμελιώδεις αλλαγές στη διάρκεια του 16^{ου} αι. Τα θαλάσσια ταξίδια αλλάζουν για να αντισταθμίσουν την πορτογαλική, ισπανική και γαλλική ηγεμονία στη Δύση και την τουρκική στην Ανατολή, όμως με απαρχαιωμένη τη βενετσιάνικη ναυτική τεχνολογία. Οι πολιτισμικές τάσεις των ευγενών Βενετσιάνων αλλάζουν ριζικά στο 16^ο αι. Οι ευγενείς αποσύρονται από τον τομέα του θαλάσσιου εμπορίου και κατευθύνουν τις επενδύσεις τους στη γεωργική γη, στα ακίνητα και σε οικονομικές επιχειρήσεις, ενώ η αστική τάξη τώρα «cittadini, a metà strada tra i nobili e i popolani» (Cosgrove, 1991:93), κερδίζει όλο και περισσότερο έδαφος στα εμπορικά ταξίδια.

Το να εξασφαλίζεται η τροφοδοσία σε σιτάρι ήταν ο πιο σημαντικός σκοπός της πολιτικής, σε μια εποχή που οι συνήθεις σιταποθήκες της δημοκρατίας της Βενετίας, στη Ν. Ιταλία και στην ανατολική μεσόγειο βρίσκονταν υπό σταθερή τουρκική απειλή και οι σιτοδείες είχαν αποδειχθεί ταυτόσημες με την κατάρρευση πόλεων.

Κάθε επαρχία φορολογείτο με ένα συγκεκριμένο ετήσιο ποσό και υποχρεωνόταν σε αυξήσεις αυτού του ποσού σε περιόδους κρίσης, έχοντας την επιμέλεια της κατανομής των φόρων η εκάστοτε τοπική διοίκηση. Η κατανομή φόρων γινόταν με άνισους όρους «...τόσο σε κοινωνικό όσο και σε γεωγραφικό επίπεδο επιβαρύνοντας έντονα τις αγροτικές κοινότητες που με δυσκολία το άντεχαν» (Cosgrove, 1991:91).

Η Βενετσιάνικη δημοκρατία επέβαλε όλα τα προϊόντα εισαγόμενα και εξαγόμενα να διαμετακομίζονται δια μέσου της πόλης της Βενετίας, έτσι ώστε να επωφελείται άμεσα από τους φόρους πάνω στα εμπορεύματα και οι κάτοικοί της να πλουτίζουν ασκώντας το ρόλο του μεσάζοντα. Στα μισά του 17^{ου} αι. το 50% της ενδοχώρας εντοπιζόμενο στην πεδιάδα, στην περιοχή παραγωγής πλούτου σε αντίθεση με το ορεινό περιβάλλον, ήταν στα χέρια αστών βενετσιάνων. Για τη μορφή της κοινωνίας και του πολιτισμού της εποχής ο E. Turri αποσαφηνίζει:

«Ένας πολιτισμός εξ ολοκλήρου στα χέρια των ευγενών, καλλιεργημένος στα σαλόνια των πολιτών, στις ακαδημίες, στους κήπους των ville, όπου οι signori βρίσκονταν τα μακρά απογεύματα του Σεπτεμβρίου, με τη μυρωδιά του μούστου που από τις tinassare έφθανε μέχρι τα palazzi των ευγενών. Ενώ από το βάθος των οπωρώνων i mezzadri και οι εργάτες κατασκόπευαν εκείνες τις τελετές, εκείνα τα προνόμια, εκείνες τις νωχέλεις, που στους ίδιους τις είχαν αρνηθεί» (2000:214). Ένας πολιτισμός που μας κληροδότησε το εμβληματικό

βενετσιάνικο τοπίο, διαμορφώνοντας την αντίληψη αιώνων για το πολισμικό τοπίο, το οποίο ταυτόχρονα συνιστούσε το τοπίο-αποτέλεσμα των απόλυτων κοινωνικών ανισοτήτων.

4.1.8 Τα σπίτια των αγροτών και των εργατών, « Casoni » και « case bracciantili »

Ο L. Gambi μας υπενθυμίζει ότι: «Το σπίτι της υπαίθρου δεν έχει μόνο ενδιαφέρον ως τυπικό στοιχείο του τοπίου, αλλά ακόμη [έχει] μια αξία ως έκφραση οικολογικών λύσεων, οικονομικών καταστάσεων, λαϊκών παραδόσεων, εργασιακών σχέσεων», επισημαίνοντας ότι, στις μεταπολεμικές μελέτες που καταπιάνονται με την ιστορική και κοινωνική σημασία του αγροτικού σπιτιού ως μέρος του περιβάλλοντος της υπαίθρου, «αναδεικνύεται, για παράδειγμα, πως το σπίτι μπορεί μερικές φορές να είναι το έμβλημα ενός συντηρητικού [με αναφορά στην κοινωνία] ή αργής εξέλιξης τοπίου [...] και κάποιες φορές μπορεί να συνιστά αντίθετα ένα στοιχείο πρωτοπορίας του αγροτικού τοπίου, όπου αυτό [το σπίτι] ή σηματοδοτεί την αρχή μιας ανανέωσης των δομών, (π.χ. στις περιοχές αγροτικής μεταρρύθμισης), ή συνοδεύει τις διαδικασίες της καπιταλιστικής οργάνωσης [...]» (Gambi 1970, στο G. Barbieri 1997: 18).

Απομακρυνόμενοι από τη μεγάλη εικόνα του Βενετσιάνικου πολιτισμού, την αποδιδόμενη δια των βιλλών-παραγωγικών επιχειρήσεων, σε αναζήτηση του λοιπού, ιστορικού κτιριακού αποθέματος στο έδαφος της περιφέρειας, το οποίο αντανakλά κοινωνικές, παραγωγικές, εργασιακές σχέσεις που συμβάλλουν στη διάρθρωση του αντίστοιχου τοπίου και εξετάζοντας κατά προτεραιότητα τις κατοικίες των χωρικών αγροτών, casoni, και εκείνες των braccianti, των εργατών γης, γίνεται εμφανές πως μέσα από το πλαίσιο κατοίκησης των πιο αδύνατων τάξεων της εποχής, αναδεικνύεται η καπιταλιστική οργάνωση του βενετσιανικού πολιτισμού.

Κατοικία αγροτών, «Cason»

Αυτό το είδος κατασκευής ήταν πολύ συχνό στην Βενετσιάνικη ύπαιθρο, ειδικά στην Κάτω Πεδιάδα, αλλά και στους λόφους, όπως Euganei και Berici.

Έμβλημα φτώχειας το cason, αντικατοπτρίζει τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης των ανθρώπων της χαμηλότερης βαθμίδας της κοινωνικής κλίμακας, των αγροτών.

Χτισμένο μέσα σε μια μικρή ιδιοκτησία λίγων μέτρων, που ονομαζόταν celura, παραχωρημένη από τον ιδιοκτήτη γαιοκτήμονα, για τη δέσμευση του αγρότη στην επιχείρηση, με την ταυτόχρονη αναγνώριση ενός είδους δικαιώματος πάνω στην επιφάνεια οικοδόμησης ή καλύτερα στο ίδιο το οικοδόμημα. Αρχικά αποτελείται από ένα σκελετό από μαύρο ξύλο χαρουπιάς ή λεύκας με τοίχους από πλέγματα ιτιάς συνήθως, που εξωτερικά έπαιρναν ασβεστοκονίαμα, ενώ μεταγενέστερα οι τοίχοι κατασκευάζονταν με τούβλα αποξηραμένα στον αέρα. Χαρακτηριστικό του cason είναι η απότομη στέγη που υποστηρίζεται από ένα σκελετό από ξύλα χαρουπιάς καλυμμένο με χόρτα, κυρίως από ζαχαροκάλαμο της κοιλάδας ή ακόμα και άχυρο σίτου, σίκαλης, ή από άλλα φυτά του βάλτου.

Το αρχικό cason ήταν μονόχωρο. Στην εξέλιξή του ο εσωτερικός χώρος χωριζόταν στα δύο και η κουζίνα ήταν εφοδιασμένη με ένα τύπο τζακιού του οποίου ο καπνός απαγόταν με τη βοήθεια μιας απλής τρύπας στη στέγη. Στο τέλος του 19^{ου} αι., τα casoni θεωρήθηκαν η αιτία εξάπλωσης ασθενειών. Η Πόλη της Βενετίας το 1930, λίγο μετά την εγκατάσταση του Φασιστικού καθεστώτος που αντιμετώπιζει την ύπαρξη αυτών των σπιτιών ως γεγονός ταπεινωτικό, δρομολογεί τις διαδικασίες για την κατεδάφισή τους. Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, που επιδεινώθηκαν οι συνθήκες φτώχειας του αγροτικού πληθυσμού, θα δοθεί η τελική και αποφασιστική μάχη ενάντια στις καλύβες που καλύπτονται με σάπια φύλλα. Έτσι, το 1950 η κυβέρνηση χορήγησε ειδικές εισφορές για την κατασκευή νέων κατοικιών για τους εργάτες της γης, ενώ τα τελευταία 268 casoni της επαρχίας της Padova,

εξαφανίστηκαν οριστικά στις συνθήκες της οικονομικής «έκρηξης» της δεκαετίας του '60. Για τις συνθήκες διαβίωσης που επικρατούσαν στα casoni ο G. Bellini διαλέγει ως φόντο της σταύρωσης ένα ποτάμιο τοπίο με casoni.

Εικ. 29. Giovanni Bellini, Crocifissione, 54,5x30 cm., Civico Museo Correr, Venezia (Πηγή: Cosgrove 1991:99)

Σήμερα διατηρούνται ελάχιστα casoni, περίπου τέσσερα σε όλη την περιφέρεια, συντηρημένα και επισκέψιμα για το κοινό. Τα casoni συνιστούν σήμερα, στοιχείο της πολιτιστικής κληρονομιάς του Βένετο, ωστόσο η ελαχιστοποίησή τους ως ματυρία, συντελεί ακόμη, για τον βιαστικό παρατηρητή, στην μεταβολή της αντίληψης αναφορικά στην ιστορική διάρθρωση του τοπίου, γεγονός που αναδεικνύει την τάση για κάθε πολιτισμό να εστιάζει στις υλικές αποδείξεις ισχύος του, εξαφανίζοντας συχνά ό,τι καταδεικνύει τις αδυναμίες του.

Κατοικία εργατών γης, Casa bracciantile

Ο εργάτης, εργαζόμενος για λογαριασμό τρίτων, έζησε μόνο για και από την εργασία του, κάποτε έχοντας στη διάθεσή του και λίγα μέτρα γης για την καλλιέργεια προϊόντων για ίδια κατανάλωση. Ανάλογα με το είδος της περισσότερη ή λιγότερη επισφαλούς σύμβασης μπορούσε να διαμένει σε καταλύματα που διατίθεντο από τον ιδιοκτήτη μέσα στη μεγάλη ιδιοκτησία. Σε κάθε περίπτωση ήταν ως επί το πλείστον καλύβες, casoni, διαρθρωμένες εν σειρά, που φιλοξενούσαν μία ή περισσότερες οικογένειες. Οι κατοικίες αυτού του τύπου για τους εργάτες επεκτάθηκαν ιδιαίτερα μετά τη μεταβίβαση της γης από τη μεγάλη αριστοκρατική και εκκλησιαστική ιδιοκτησία σε νέους πλούσιους Εβραίους και αστούς ιδιοκτήτες, η οποία άρχισε στο τέλος του δέκατου όγδοου αιώνα, κυρίως χάρη στην κατάργηση των θρησκευτικών οργανισμών και το συνακόλουθο πλειστηριασμό της περιουσίας τους. Η δήμευση και η επακόλουθη δημοπρασία του μεγάλης εκκλησιαστικής περιουσίας, manomorte, εφαρμόστηκε για πρώτη φορά από τη Δημοκρατία της Βενετίας και στη συνέχεια από τον Ναπολέοντα και το Βασίλειο της Ιταλίας. Στην αναδιοργάνωση που ακολούθησε της διαχείρισης της μεγάλης ιδιοκτησίας γης, οι νέοι ιδιοκτήτες άλλαζαν τα συμβόλαια ενοικίασης σε συμβόλαια μίσθωσης εργασίας. Οι εργάτες άρχισαν να χτίζουν τις κατοικίες τους, τις εναλλακτικές μορφές αχυρόσπιτων, κοντά σε κατοικημένες περιοχές, κατά μήκος των δρόμων, σε κοινές ιδιοκτησίες και ιδιαίτερα στα όρια των μεγάλων ιδιοκτησιών των nobili ευγενών. Αυτά τα σπίτια που είχαν τις ίδιες απλές λειτουργίες με τα casoni, συχνά αναπτύσσονται σε ένα μόνο επίπεδο, χαμηλό, με στέγη δίρριχτη και τοίχους από μονά τούβλα, ή μετέπειτα σε δύο επίπεδα αλλά πάντα διατηρώντας χαρακτηριστικά μεγάλη υγρασία. Στέγαζαν πολλές οικογένειες και συχνά αναπτύσσονταν εν σειρά. Σπίτια των braccianti, αρκετά εγκαταλελειμμένα, υπάρχουν και σήμερα στην Κάτω Πεδιάδα κοντά στην Padova, Vicenza, Βενετία. Συνήθως έχουν ανακατασκευαστεί με υλικά μεγαλύτερης διάρκειας και συνιστούν μια μαρτυρία της σκληρής ζωής των εργατών της γης.

Πέραν αυτών των δύο τύπων κατοικιών των ανωνύμων, τα κτήρια της αγροτικής υπαίθρου του Βένετο, επηρεασμένα από τον Βενεσιάνικο πολιτισμό, συγκροτούν μια πληθώρα διακριτών χαρακτήρων που σχετίζεται τόσο με υλικά κατασκευής όσο και με τη σύνθεση των όγκων και την ιδιαίτερη ποικιλία των μορφών που παραπέμπουν σε αντίστοιχες χρήσεις. Η κατασκευή τους συνήθως στόχευε σε διπλή λειτουργία, της κατοίκησης και της παραγωγής και οι διαφοροποιήσεις στις φόρμες είχαν να κάνουν με τη διαφοροποίηση της παραγωγής μεταξύ φυτικής ή ζωικής. Κατασκευές εμπνευσμένες από το φυσικό περιβάλλον με χρήση αυτόχθονων υλικών και ενταγμένες σε αυτό, αποδεικνύονται από τις μακροβιότερες περιπτώσεις κτηριακών κατασκευών ενός συγκεκριμένου πολιτισμού. Η τυπολογία τους προκύπτει από ένα σύνολο στοιχείων αυθόρμητης αντιμετώπισης καθημερινών αναγκών που εξελίσσονται στη βάση μιας μακράς παράδοσης και συμπληρώνεται από διακοσμητικά στοιχεία των οποίων οι ρίζες συχνά εκκινούν από το μεσαίωνα.

Ένα σύνολο βοηθητικών κτηρίων, αποθήκευσης εργαλείων, σταύλων, σιταποθηκών, σιλό, κατασκευασμένα με απλότητα και οικονομία διαμορφώνουν το ποιοτικό στίγμα διαφοροποίησης των κτηριακών συνόλων. Μικρότερης κλίμακας κατασκευές, αλώνια, φούρνοι, πέργκολες, περιστερένες, φράχτες οριοθέτησης. Ευδιάκριτα και τα κτηριακά σύνολα των γεωργικών επιχειρήσεων, δεσπόζουν στην ύπαιθρο, αρκετά από αυτά διατηρημένα, διατιθέμενα συχνά σε δεύτερη χρήση σήμερα, όπως οι *boarie* και οι *corti*.

La boaria, συνιστούσε μία καπιταλιστικού τύπου αγροτική επιχείρηση, αγροτική παραγωγική μονάδα, μέτριου και μεγάλου μεγέθους, με κύριο στόχο την εκτροφή βοοειδών, που χρησιμοποιούσε ένα μεγάλο αριθμό έμμισθων εργατικών χεριών, χαρακτηριστική για τις μεγάλες της διαστάσεις. Στο σύνολό της πλησίαζε τον κτηριακό τύπο του συγκροτήματος *a corte*, συνιστούσε σύνθεση κτιρίων σε διάταξη σκακιέρας, φιλοξενούσε όχι μόνο εκείνους που εργάζονταν σε αυτή αλλά και εκείνους που είχαν τη διεύθυνση και τη διαχείρισή της. Η διάταξη των κτηριακών όγκων σε τρεις πλευρές που περικλείει ένα χώρο τετράπλευρο, στο κέντρο του οποίου εμφανίζεται η μεγάλη αυλή, η οποία ποτέ δεν έκλεισε στις τέσσερις πλευρές για τον τύπο του Βένετο. Ένα κτήριο επιπλέον σε δύο επίπεδα, ισόγειο με τόξα για την εναπόθεση των εργαλείων και όροφος με χρήση αποθηκών. *Le boarie* στη διάρκεια του 1800 και 1900 εξαπλώνονται στις περιοχές που ανακτώνται από τα εγγειοβελτιωτικά έργα.

Le corti, συνιστούσαν ένα σύνολο περιουσιακών αγαθών, όχι κατ' ανάγκην ομοιογενών αλλά με δική τους διοικητική οργάνωση σε κτήρια που είχαν αναφορά στις *ville rustiche romane*, που μορφολογικά κατάγονται από τα συμπλέγματα των Κιστερκιανών μοναστηριών, με αποκλειστική γεωργική δραστηριότητα, εγκαθιστάμενα στα πεδία των εγγειοβελτιώσεων, *del basso Vicentino, Padovano, Veronese e Veneziano*. Συνιστούσαν συμπλέγματα κτιρίων γύρω από το αγρόκτημα με ανοικτό ή κλειστό περίβολο, στα οποία η ασκούμενη δραστηριότητα ήταν αποκλειστικά γεωργική. Στο Veneto, κατά τη μετάβαση από φεουδαρχική οικονομία σε ένα σύστημα έκφρασης γεωργικού καπιταλισμού, από τα μέσα του 15^{ου} αι. αλλά και κατά τη διάρκεια του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα, με τη θυελλώδη ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα, δημιουργήθηκε ένας μεγάλος αριθμός αγροτικών *corti*.

Casoni

Case bracciantili

Boarie

Corti

Εικ. 30. Βασικές κτηριακές δομές στο κληρονομημένο τοπίο της υπαίθρου του Βένετο (Πηγή: Paesaggi agrari della pianura Veneta 2013)

Μέρος 2ο. Το υδραυλικό σύστημα της Κάτω Πεδιάδας, παραποτάμια τοπία και ναυσιπλοΐα

4.2.1 Διευθέτηση υδραυλικού συστήματος, Τεχνητό τοπίο, Ναυσιπλοΐα

Το υδρογραφικό σύστημα της Κάτω Πεδιάδας συνιστά ένα «αδιαμφισβήτητο τοπιακό πλαίσιο (τεχνητό και φυσικό), φτιαγμένο από αναχώματα, γέφυρες, υδροβόρες, conche-λεκάνες, βίλες παραποτάμιες, που συνδέει την ιστορική και πολιτιστική ταυτότητα αυτού του ιδιαίτερου τμήματος της κάτω πεδιάδας» (Vallerani 2013:27).

Από τα πρώτα οικιστικά κύτταρα που εγκαθίστανται στην πεδιάδα στην εποχή romana και paleoveneta, τα συνδεόμενα με τη γεωργία, είναι διαρκής τόσο η ανάγκη διευθέτησης των υδάτων, όσο και η εξάρτηση από τα τις υδάτινες ροές.

Στο 12^ο αι. που προσδιορίζονται οι πόλεις κράτη, στο πλαίσιο της άμυνας, των μεταξύ τους μόνιμων εχθροπραξιών όπως π.χ. Πάντοβα-Τρεβίζο, αλλά και του ελέγχου του όγκου ροής των υδάτων και της εξάλειψης της απειλής για τις καλλιεργήσιμες γαίες από τις εποχιακές πλημμύρες, η διευθέτηση των υδάτων γίνεται επιτακτική. Αυτή η διευθέτηση θα συμβάλλει στην οικονομική και εμπορική τους εξέλιξη, μέσω της ναυσιπλοΐας προς τη λιμνοθάλασσα στα ανατολικά και έως τον Αδίγη στα δυτικά. Ένα ρόλο πρωτοποριακό στο ζήτημα αναλαμβάνει η Πάντοβα 1189-1315 σκάβοντας τα τρία πρώτα τεχνητά κανάλια Battaglia, Piovego e Brentella.

Στη συνέχεια η Βενετία καθώς με την προσάρτηση της ενδοχώρας συνέδεσε την οικονομική της ευμάρεια και με την γεωργική καλλιέργεια, ιδρύει το 1501 τη Magistratura dei «Savi alle Acque», που αργότερα μετασχηματίστηκε σε «Magistrato delle Acque» και έτσι λειτουργεί έως τις μέρες μας, με στόχο τον έλεγχο και τη διευθέτηση των υδάτων. Το 1556 η θεσμοθέτηση της Magistratura dei «Beni Inculti» στοχεύει στα απαραίτητα εγχειρίδια έργα, αναλαμβάνοντας τη διεύθυνση των έργων αποστράγγισης και άρδευσης, που θα λειτουργήσουν συμπληρωματικά στη διευθέτηση των ποτάμιων ροών για την απόδοση καλλιεργήσιμων γαιών.

Οι παρεμβάσεις για την οργάνωση του τεχνητού τοπίου της κάτω πεδιάδας είναι γεγονός ότι άρχισαν με καθυστέρηση σε σχέση με την κατοίκηση της υπαίθρου μεταξύ Πάντοβας και λιμνοθάλασσας. Ανάμεσα στο μεσαίωνα και τη σύγχρονη εποχή, το δίκτυο καναλιών που δημιουργήθηκε, εναλλασσόμενο με φυσικές ροές τμημάτων ποταμών, συγκράτησε την ορμητική ροή των νερών από βορρά προς νότο που εμποδίζει τη φυσική αποστράγγιση της γης, προστάτεψε τη λιμνοθάλασσα και απέδωσε καλλιεργήσιμες γαίες. Ταυτόχρονα η ανθρώπινη παρέμβαση, σε αρμονία με τη φυσική δυναμική, έδωσε το στίγμα ενός «ποτάμιου» τοπίου ισχυρής ιστορικής και πολιτισμικής ταυτότητας, στην κεντρική και στην κάτω πεδιάδα.

Το δίκτυο πλωτών οδών, επεκτεινόμενο από τον Sile έως τον Bacchiglione σε συνδυασμό με τα έργα εξυγίανσης και άρδευσης, συνέβαλαν στη διατήρηση του χαρακτήρα του πολύτιμου αμφίβιου τοπίου του Βένετο. Η ναυσιπλοΐα λειτούργησε ως το αποτελεσματικό εργαλείο ενίσχυσης των οικονομικών σχέσεων μεταξύ Βενετίας και ενδοχώρας, που αφορούν όχι μόνο στην εμπορική δραστηριότητα με την εξασφάλιση των σύντομων διαδρομών αλλά και σε οφέλη για τους γαιοκτήμονες. Η εικόνα που ακολουθεί δεν διεκδικεί σε καμία περίπτωση την πληρότητα των εκτελεσμένων έργων στην κάτω πεδιάδα, αποδίδει μόνο ένα υπόβαθρο των βασικών παρεμβάσεων, για τον έλεγχο των ποτάμιων ροών και το διαχωρισμό τους από τα χερσαία εδάφη στην κεντρική και στην κάτω πεδιάδα.

Εικ. 31. Τεχνητά κανάλια του κεντρικού Βένετο. «Ναυτικές σχέσεις στο κεντρικό Βένετο 19ος-20ος αι.» (Πηγή: Vallerani 2013)

Τέλος του 12^{ου} αι. **Battaglia**, κανάλι ναυσιπλοΐας, από το Monselice συνδέει την Padova με κατεύθυνση προς τη λιμνοθάλασσα, ως την Chioggia, και δυτικά με το Este-Montagnana και τον Adige. Θεωρείται το υπομόχλιο για την άνθηση των αστικών κέντρων του λιμανιού της Βιτσέντζα και της Πάντοβα και της Chioggia, εξασφαλίζοντας τη μεταφορά τροφίμων. Λειτουργήσε και θεωρείται ως μια προέκταση της περίφημης Ριβιέρα της Brenta.

1209, Piovego, συνδέει Ognissanti, με το παλιό τμήμα της Brenta με κατεύθυνση προς Fusina.

1314, Brentella από τη δεξιά όχθη της Brenta στη Limena για να ενωθεί με τον Bacchiglione πριν από την είσοδό του στην Padova.

Αρχές 16^{ου} αι. **Brenta Nuova**, αρχίζει από το Dolo κατευθυνόμενο προς το νότο συναντώντας τα νερά του Bacchiglione, αργότερα απενεργοποιήθηκε και αντικαταστάθηκε από το κανάλι, **Brenta Novissima**, που ξεκινά από Mira και καταλήγει στη λιμνοθάλασσα ψηλότερα από τη Chioggia.

1858, Taglio della Cunetta, η σημερινή κοίτη της Brenta, από το Stra στο Brondolo.

Όλες αυτές οι ανθρώπινες παρεμβάσεις διέκοπταν τη φυσική αποστράγγιση της γης και την απομάκρυνση άλλων επιφανειακών ροών, κύρια στην κάτω πεδιάδα, που χαρακτηρίζεται από αδύναμη κλίση προς τα νοτιοανατολικά, με αποτέλεσμα να γίνεται επιτακτική η ανάγκη επίλυσης του προβλήματος αυτού, για την αντιμετώπιση πλημμυρικών φαινομένων. Η λύση δόθηκε με τη δημιουργία, **botte a sifone**, δηλαδή υπόγειων διαβάσεων σκαμμένων κάτω από τα αναχώματα, που επέτρεπαν τη διόδο των νερών του δευτερεύοντος δικτύου και την παροχέτευσή τους προς την λιμνοθάλασσα. Τα πρώτα δείγματα τέτοιων κατασκευών είναι εμφανή στα χαρτογραφικά αρχεία του 1500. Ένα από τα πιο παλαιά παραδείγματα δίνεται στην Εικ. 27 που ακολουθεί:

Εικ. 32. Παλιό οικοδόμημα με botte a sifone που επέτρεπε στα νερά της Fiumicello Piove di Sacco, την υπόγεια διάβαση κάτω από τη Brenta Nova (Πηγή: Vallerani 2013)

4.2.2 Ναυσιπλοΐα, Εμπόριο, Γεωργία, Οικισμοί

Όλο αυτό το πλωτό δίκτυο συνεπάγεται τη δημιουργία λιμένων στα όρια των πόλεων για τη μεταφορά προϊόντων, τροφίμων, εμπορευμάτων και υλικών ανοικοδόμησης, ενισχύοντας το ρόλο και την παρουσία των πόλεων και αποκαθιστώντας αποτελεσματικά την ήδη ισχυρή λειτουργική σχέση τους με την αγροτική ύπαιθρο, αλλά και την αισθητική τους ταυτότητα, εφόσον αυτοί οι υδάτινοι δρόμοι συνιστούν ένα στοιχείο γοήτρου για τις πόλεις. Ένα παράδειγμα παραποτάμιου λιμένα είναι το λιμάνι της Πάντοβα στη θέση Portello, στην παλιά είσοδο της πόλης από τη Via Venezia, με τα σκαλιά του να διατηρούν ακόμη την αρχική κατασκευή από πέτρες της Istria.

Εικ. 33. Il Porto del Portello, (Πηγή: <http://www.padovaoriginale.it>)

Η ασφάλεια των αναχωμάτων των ποταμών επέτρεπε την εγκατάσταση στοιχειωδών οικισμών αλλά και σκόρπιων κατοικιών, δίπλα και πέρα από τα ίδια τα αναχώματα μαζί με την επέκταση των καλλιεργείων, όπως συμβαίνει ήδη στον 16^ο αι. με το κανάλι Battaglia. Αναδύεται μια οργάνωση αγροτικής ιδιοκτησίας κατά μήκος των νέων δημιουργημένων αναχωμάτων, όπου οργανώνονται αποσπασματικά αγροκτήματα με τη δομή καλλιέργειας της *piantata padana*. Δηλαδή «οριοθετημένοι αγροί από σειρές δένδρων ως στηρίγματα των αμπελιών» (Vallerani, 2004:25). Το σύστημα καλλιέργειας, *piantata padana*, έχει στην πεδιάδα του Βένετο «[την] πιο παλιά παράδοση» (Sereni 1961:27) σε σχέση με όλη την *riparura padana*. Η αποσπασματικότητα των αγρών οφείλεται στο γεγονός, ότι και μέχρι και την αρχή του 1600 η πεδιάδα ήταν ακόμη εκτεθειμένη σε περιοδικές πλημμύρες, όπως συνέβαινε σε όλη την πεδιάδα του Πάδου ως εκείνη την εποχή, ενώ ως το τέλος του ίδιου αιώνα τα αυξημένα συμβόλαια ενοικίασης αποδεικνύουν την εκτεταμένη εγκατάσταση στην κάτω πεδιάδα του Βένετο (Vallerani, 2013). Η αρχαία σύνδεση των ποταμών με τη γεωργία, αποδεικνύεται ακόμη στην περίπτωση του Muson Vecchio, που στο τμήμα του Camposampiero στο Mirano, οριοθετούσε το βόρειο όριο της *centuriazione romana*, της ρωμαϊκής υποδιαίρεσης του εδάφους, στην ύπαιθρο της αρχαίας Παντοβα, *Patavium*, επιτρέποντας ταυτόχρονα την ποτάμια πλεύση μέχρι την εκβολή του στη λιμνοθάλασσα. Εκτός από αυτά, μια ποικιλία υδραυλικών βιοτεχνικών κτηρίων που ήδη από το μεσαίωνα άρχισαν να δραστηριοποιούνται και να ασκούν μια έλξη για τη δημιουργία νέων οικισμών, όπως μύλοι, σιδηρουργεία, εργαστήρια χαρτιού, αποθήκες, αποδεικνύουν τις αυξημένες ποτάμιες μεταφορές εμπορευμάτων από το Βένετο έως και τη Λομβαρδία.

4.2.3 Ριβιέρα, Παραποτάμια τοπία και Ναυσιπλοΐα

Στη μακρά περίοδο των υδραυλικών έργων η πολιτισμική εξοικείωση με το περιβάλλον παράγει ιδιαίτερες τυπολογίες τοπίου. Από την υδραυλική ασφάλεια παράγονται τοπία αρμονίας και ηρεμίας, ενώ στις εποχές υπερχειλίσης των ποταμών που προέρχονται από τις Άλπεις και Προάλπεις, μεταξύ των οποίων και η Brenta, υπάρχουν ακόμη σήμερα πιθανές

απειλές πλημμύρας για πολλά τμήματα της κάτω πεδιάδας, η οποία κάτω από τις δεδομένες συνθήκες εντάσσεται στις «...γνωστές γεωγραφίες του ρίσκου...» (Vallerani 2004:24).

Συνέπεια του πυκνού δικτύου, ποταμών, καναλιών, που κυλά κοντά στα αστικά κέντρα ή διασχίζοντας τα, είναι η δημιουργία του γεωγραφικού τύπου της ποτάμιας Ριβιέρα που συνιστά ένα ευρέως διαδεδομένο στοιχείο, το οποίο παρέχει, εκτός των άλλων, την καλύτερη συσχέτιση των πλωτών δρόμων με τις χερσαίες διαδρομές που αναπτύσσονται πάνω από τα αναχώματα.

Δημιουργούνται έτσι και πέρα από τις πόλεις, τα παραποτάμια μέτωπα κτιρίων με τάση προς συμπαγή παράταξη, διακοπτόμενα από κάθετες στενές συνδέσεις με τη γύρω ύπαιθρο. Σύνολα κτηρίων που ανταποκρίνονται στις καθημερινές ανάγκες της παραποτάμιας κοινότητας, *comunità rivierasca*, που στην περίπτωση του Βένετο, αυτά βρίσκονται συχνά σε μια αλληλοδιαδοχή με αξιόλογα κτήρια της αριστοκρατίας. Προκύπτει μια γραμμική ανάπτυξη κατοίκησης που συνδέθηκε με την εξάπλωση της ιδιοκτησίας γης αλλά και την πρακτική της αργίας και της χαλάρωσης.

Κατά μήκος της Ριβιέρα ξετυλίγεται ένα κείμενο των σημαντικών όψεων της σχέσης του ανθρώπου με το νερό, όπως το άλεσμα σε υδρόμυλους, η πλοήγηση, οι υδροληψίες, το ψάρεμα.

Εικ. 34. Valori - mulino sul fi ume Marzenego, Noale (VE)
(Πηγή: PTRC, Pianura Agropolitana Centrale)

Το υψηλό επίπεδο υδραυλικού ελέγχου εγγυάται τη διαθεσιμότητα σταθερής σημαντικής ροής και την ασφαλή ναυσιπλοΐα σε όλες τις εποχές. Κατά συνέπεια ο όρος Ριβιέρα καθίσταται ταυτόσημος με τη ναυσιπλοΐα.

Η Ριβιέρα της Brenta, μεταξύ των πιο γνωστών στο είδος, συγκεντρώνει όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά και συνιστά αντιπροσωπευτικό δείγμα της πολλαπλής ανάπτυξης *a Riviera*, που δημιουργήθηκε σε βάθος αιώνων, στο ανθρωπογενές πεδίο της κεντρικής και κάτω πεδιάδας.

Η υδραυλική ρύθμιση, του κάτω τμήματος της Brenta, ως η πρώτη φάση δημιουργίας του παραποτάμιου τοπίου που παρήγαγε μια αποτελεσματική αμφίβια εδαφικότητα, θεωρείται πρωτοποριακή σε σχέση με την πυκνή αστική γεωγραφία της ίδιας της Βενετίας.

Στο τμήμα ναυσιπλοΐας μεταξύ Πάντοβα και Βενετίας, υφίσταται λειτουργικά έως σήμερα, «...η διαδοχή 5 *conche*, λεκανών ελέγχου της υδάτινης στάθμης, κατασκευασμένων για να εξομαλύνουν την υψομετρική διαφορά των 10μ. μεταξύ των δυο πόλεων, των οποίων οι θέσεις ιδιαίτερα στις Stra, Dolo, Mira, συνέστησαν στη συνέχεια σημαντικούς μοχλούς ανάπτυξης της οικιστικής εξάπλωσης» (Vallerani, 2004:27).

Εικ. 35. Giovanni Battista Cimaroli, Veduta della chiusa di Moranzani XVII sec.

(Πηγή: <http://www.larivieradelbrenta.it/>)

Εικ. 36, 37. chiuse (Πηγή: προσωπικό αρχείο)

Η οικιστική δομή «a Riviera» συνιστά το τυπικό στοιχείο της βενετσιάνικης αστικότητας και η εξέλιξη της Ριβιέρα της Brenta απέδωσε ως συνέχεια, ένα περιβάλλον προαστιακό της Βενετίας, με πολυάριθμες τυπολογίες κτηρίων, σε μια εδαφική οργάνωση καθαρά αγροτική, με την οποία επίσης συνδέθηκε ένα ζωνηρότατο ρεύμα ποτάμιων μεταφορών.

Ένας πολυσύχναστος πλωτός δρόμος, η Brenta, τελειοποιεί τη σύνδεση μεταξύ των αστικών πόλων και ενεργοποιεί το σταδιακό εξανθρωπισμό του τμήματος αυτού, εξελισσόμενο τον 16ο αι. ως μια οικιστική συνέχεια που συνδέει την πόλη της λιμνοθάλασσας με την ενδοχώρα και την Πάντοβα, και ορίζεται ως ένας «σχεδόν συνοικισμός της Βενετίας», «quasi borgo della città di Venezia» (Coronelli 1709, στο Vallerani 2004:29).

Εικ. 38. Giovanni Antonio Canal-Il Canaletto, Molini e la chiusa di Dolo, 1730-1735

(Πηγή: <http://www.larivieradelbrenta.it/riviera-del-brenta/la-riviera-del-brenta-nellarte>)

Στη διάρκεια της *pax Veneta*, όπως αποκαλούν οι ιστορικοί το διάστημα τριακοσίων χρόνων κοινωνικής, θρησκευτικής και πολιτικής σταθερότητας της *Repubblica veneta*, σε όλη την ενδοχώρα οι λειτουργίες και οι καθημερινές χρήσεις οι σχετιζόμενες με τα παραποτάμια τοπία, σε συνδυασμό με την επέκταση των βιλλών σε αυτά και των συνηθειών της αριστοκρατίας, διαμορφώνουν τις συνθήκες μέσα από τις οποίες γίνεται εμφανές πως «το νερό συμβάλλει με τρόπο ουσιαστικό στο πολιτισμικό ορισμό του *bel paesaggio*, ευνοώντας έτσι μια χιλιετή παράδοση της αισθητικής του τοπίου» (Dardel, 1986, Sorcinelli, 1998, στο Vallerani, 2013:51).

Οι προσπάθειες τόνωσης της ναυσιπλοΐας επανέρχονται σε όλες τις εποχές σταθμούς στην ιστορία του τόπου, παρ'ότι ήδη μετά την κατάκτηση από το Ναπολέοντα 1797 και την στην

συνέχεια Αυστριακή κατοχή, στις αρχές του 19^{ου} αι. η ποτάμια ναυσιπλοία συνιστά μια υπολειματική πραγματικότητα των μεταφορών, ενώ ήδη στην υπόλοιπη Ευρώπη και ιδιαίτερα στην Αγγλία η εξάπλωση των σιδηροδρόμων και η βιομηχανική επανάσταση από το πρώτο μισό του 1800 έχουν από καιρό μειώσει την αξία της. Η γενικευμένη ανεπάρκεια της ποτάμιας ναυσιπλοίας χαρακτηρίζει ακόμη και τον Πάδο προσδιορίζοντας τον περιορισμό των δυνατοτήτων στις μεταφορές και της Λομβαρδίας. Η κατασκευή της σιδηροδρομικής γραμμής, στις παρυφές των λόφων, που συνδέει τη Βενετία με το Μιλάνο αρχίζει στα 1839 (E.Sereni:365) και μόνο με την ολοκλήρωσή της θα συντελέσει καθοριστικά στην τροποποίηση του παραδοσιακού ρόλου του υδρογραφικού δικτύου ως σύστημα εμπορικών συνδέσεων.

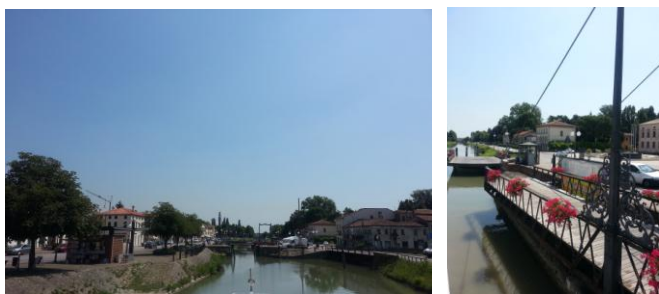
Στα χρόνια της ένωσης του Βένετο με την Ιταλία, (1866) και έπειτα, οι παρεμβάσεις στο υδρολογικό δίκτυο υποστηρικτικές των διαδρομών μικρών αποστάσεων κυρίως, συνεχίζονται παράλληλα με μια ρητορική γοήτρου που δεν αντανακλά τις αποδόσεις στην πραγματικότητα, παίρνοντας όλο και περισσότερο το χαρακτήρα παρεμβάσεων εθνικής σημασίας στο πλαίσιο εκσυγχρονισμού της Ιταλίας. Παράλληλα αρχίζουν να διαφαίνονται τα πρώτα σημάδια εκβιομηχάνισης συνδεδεμένα με τους υδάτινους δρόμους όπως, στα 1869 (Vallerani), το πρώτο εργαστάσιο σαπονοποιίας «Mira Lanza» στη Mira.

Ο εξηλεκτρισμός των παρόχθιων οδών στις αρχές του 20^{ου} αι. θα αλλάξει για πάντα τις παραδοσιακές εικόνες πάνω στις οποίες υφάνθηκε πέρα από την πραγματικότητα και μύθος των παραποτάμιων τοπίων και η μεταβολή της υδραυλικής ενέργειας σε υδροηλεκτρική θα είναι καθοριστική για τη λειτουργία των παλιών παραποτάμιων μύλων και τη συχνή εξέλιξή τους στα πρώτα βιομηχανικά κτήρια.

Στον απόηχο του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου, η ανάγκη αποκατάστασης των κατεστραμμένων γαιών σε συνδυασμό με την ανάγκη εναρμόνισης με τον ευρωπαϊκό μοντερνισμό, εκφραζόμενη από το φασιστικό καθεστώς ως ιδεολογία μιας «μάχης με τη φύση», που συμπίπτει με την πρώτη φάση εκβιομηχάνισης της περιοχής και τη δημιουργία του Porto Marghera, εντείνει τα έργα εκσυγχρονισμού της ναυσιπλοίας με παρεμβάσεις στο ήδη υπάρχον δίκτυο.

Στο φόντο της όλης επιχείρησης είναι η Βενετία, σαν τερματικός σταθμός ποτάμιας ναυσιπλοίας και σαν κόμβος των συνδέσεων μεταξύ Μεσογείου και κεντρικής Ευρώπης. Συνηγορεί σε αυτό η εμπορικότητα των πόλεων της ενδοχώρας. Είναι η εποχή που μεταξύ άλλων ποτάμιων παρεμβάσεων, ανακατασκευάζεται η conca, λεκάνη της Noventa Padovana για να επανενεργοποιήσει τη σύνδεση Πάντοβα-Βενέτσια κατά μήκος της Ριβιέρα της Brenta. Σε μια εποχή που η βιομηχανία είναι ακόμη δεμένη με τη γεωργία στην περιοχή, οι κόγχες conche, λεκάνες, της Ριβιέρα της Brenta αντικαθίστανται για να ανταποκρίνονται στο πέρασμα πλεούμενων 300 τόνων όπως και η διάνοιξη κάποιων κοιτών, όπως το κανάλι που συνδέει την αποβάθρα του βιομηχανικού καναλιού δυτικά του **Porto Marghera** με το naviglio της Brenta.

Στο ευθύγραμμο αυτό τμήμα, η παρουσία μιας νέας λεκάνης, conca, από οπλισμένο σκυρόδεμα, η τσιμεντένια γέφυρα, που ανοίγει πια με μηχανικό σύστημα πίεσης λαδιού και κεντρικό σύστημα ελέγχου, η απόλυτη έλλειψη δένδρων, το απλοποιημένο τοπίο των εγγειοβελτιώσεων και σε μια γενίκευση οι παρεμβάσεις ευθυγράμμισης τμημάτων των φυσικών σχηματισμών των μαιάνδρων, η χρήση του μετάλλου για τις περιστρεφόμενες γέφυρες, είναι όλα στοιχεία που εκφράζουν το ενεργό πλαίσιο μιας ποτάμιας μοντέρνας ναυσιπλοίας εισάγοντας ένα νέο λεξιλόγιο τοπίων, αλλά κύρια εισάγοντας στα τοπία μια νέα ταχύτητα κίνησης, άνοιγμα γεφυρών, χρόνους πλεύσης, που συνδέονται με τους χρόνους παραγωγής στη βιομηχανία και απόδοσης στους εμπορικούς σταθμούς.

Εικ. 39, 40. Ανοιγόμενη γέφυρα στη Mira (Πηγή:προσωπικό αρχείο)

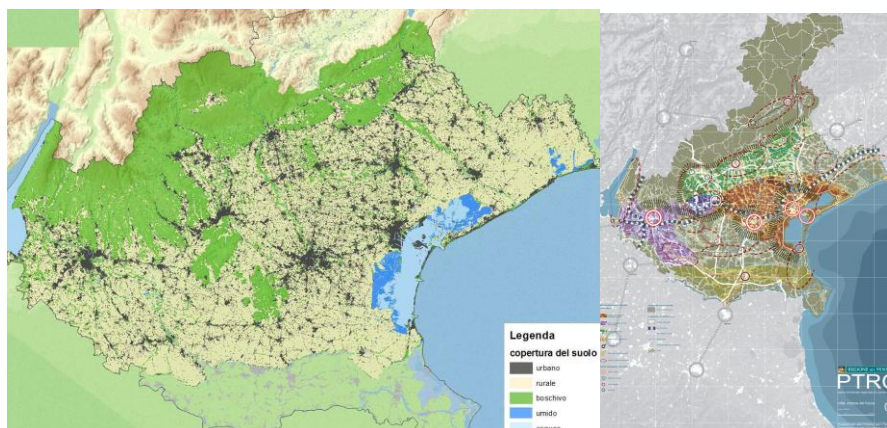
Νέες υδροβόρες, boti a sifone, με ηλεκτρική κίνηση χαρακτηρίζουν το υδραυλικό δίκτυο της κάτω πεδιάδας. Όλο το μηχανικό περιβάλλον, πολύτιμο αποτέλεσμα της υδραυλικής που διαμορφώθηκε στην κάτω Brenta, συνιστά ένα από τα πιο σημαντικά αρθρωμένα αρχεία υδραυλικής μνήμης του δυτικού κόσμου. Αλλά πέρα από αυτό, σε αυτό το περιβάλλον αναδεικνύονται οι δυναμικές των εδαφικών και κοινωνικών συγκρούσεων και τα σημάδια που υποδηλώνουν την εξέλιξη της ιδέας της φύσης. Όμως η σημαντικότητα και αδιάλειπτη προσπάθεια των επιστημόνων της μηχανικής υδραυλικής, με μακρά παράδοση στο Βένετο και τα πανεπιστήμιά του, που σε αρμονία με το δημόσιο χαρακτήρα των σχετικών έργων συνέχιζαν και κάτω από την Αυστριακή και Γαλλική κατοχή να επιδιώκουν την ισορροπία ανάμεσα στην ναυσιπλοΐα, τις εγγειοβελτιώσεις και την άρδευση, προκαλεί τον F. Vallerani να αποδώσει ένα παράλληλο ορισμό στο υδάτινο τοπίο της κεντρικής και κάτω πεδιάδας, ως: «τοπίο των μηχανικών» (2004:47), με αφορμή την απόδοση των έργων τους μέσα από την ζωγραφική αιώνων και με συνεπή υπαινιγμό στην κατά μεγάλο μέρος τεχνητή υπόσταση του τοπίου.

Σήμερα αναφορικά στο κάτω τμήμα της Brenta, από το Stra στο Brondolo, το τοπίο χαρακτηρίζεται από έναν επίπεδο και μονότονο ορίζοντα, στερημένο από δείγματα ανθρώπινης παρουσίας και ανάγκης, που θα σχετίζονταν με την αγροτική κατοικία ή τη δένδροφύτευση για λόγους προστασίας-σκιάς. Στον ορίζοντα η κυριαρχία της βιομηχανικής καλλιέργειας του καλαμποκιού, κερδοφορεί πάνω στην «πτώχευση της φυσιογνωμικής ιδιαιτερότητας του τοπίου, πέραν [εκείνης της πτώχευσης] της περιβαλλοντικής ποιότητας των νερών και των εδαφών», «Impoverendo le peculiarità fisionomiche del paesaggio, oltre la qualità ambientale delle acque e dei suoli» (Vallerani, 2013). Αποδίδοντας ωστόσο στη θέα των τουριστών, πάνω στα ναυλωμένα πλεούμενα, μια γενική εικόνα πρασίνου, την πρόσληψη της ικανοποίησης που θα ταίριαζε στη θέαση ενός «παραποτάμιου τοπίου», το οποίο θα είχε υπάρξει χωρίς μαρτυρίες του παρελθόντος.

Εικ. 41, 42, 43. Απλοποιημένο τοπίο βιομηχανικών καλλιεργειών (Πηγή:προσωπικό αρχείο)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΒΕΝΕΤΟ L'area centrale veneta

Εικ. 44. Βένετο- κάλυψη εδάφους (Πηγή: Regione del Veneto, PTRC, Allegato B Dgr n. 427 del 10/04/2013)

Εικ. 45. Città, motore del future (Πηγή: Regione del Veneto, PTRC)

Η κεντρική περιοχή του Βένετο, με αυξημένο πληθυσμό και ταυτόχρονα χαμηλή οικιστική πυκνότητα, *bassa densita insediativa*, που χαρακτηρίστηκε για κοινωνική και οικονομική ομοιογένεια, αναγνωρίστηκε από τη Περιφέρεια του Βένετο ως ενιαίο μητροπολιτικό σύστημα, κύρια για τις μορφολογίες αστικοποίησης, *morfologie di urbanizzazione*, που έχουν παραχθεί σε αυτό και συνιστά ένα από τα πιο ιδιαίτερα οικιστικά συστήματα, *sistemi insediativi*, της βόρειας Ιταλίας.

Εκτείνεται από δυτικά προς ανατολικά, από τους δήμους της δεύτερης επέκτασης, *la seconda cintura del capoluogo di Vicenza*, της Vicenza μέχρι τη λιμνοθάλασσα της Venezia και συμπεριλαμβάνοντας το σύστημα στους πρόποδες, ένα ημιτόξο από το Schio-Thiene ως το Conegliano, κατεβαίνει νότια έως και την Padova.

Στην καρδιά αυτού του κεντρικού μητροπολιτικού συστήματος του Βένετο, το οποίο χαρακτηρίζεται για τη συνάθροιση εδαφικών πλαισίων διαφορετικού βαθμού μητροπολιτικής ολοκλήρωσης, *integrazione metropolitana*, και συνοχής, προσδιορίζεται μια πιο περιορισμένη περιοχή ολοκληρωμένου μητροπολιτικού χαρακτήρα, που για τα χαρακτηριστικά μητροπολιτικής αστικοποίησης που έχει προσλάβει, ονομάστηκε *città diffusa* και η οποία συνιστά την περιοχή στην οποία κύρια εστιάζει η παρούσα εργασία.

Η περιοχή εκτείνεται σε 1620 km² και αποτελείται από 3 επαρχίες που αντιστοιχούν σε 44 Δήμους:

1. **di Padova:** Borgoricco, Cadoneghe, Campodarsego, Camposampiero, Limena, Loreggia, Massanzago, Noventa Padovana, Padova, Piompino Dese, S. Giorgio delle Pertiche, S. Giustina in Colle, Trebaseleghe, Vingodarzere, Villanova di Camposampiero, Vigonza
2. **di Treviso:** Casale sul Sile, Casier, Castelfranco Veneto, Istrana, Mogliano Veneto, Morgano, Paese, Preganziol, Quinto di Treviso, Resana, Treviso, Vedelago, Zero Branco
3. **di Venezia:** Dolo, Fiesso d'Artico, Marcon, Martellago, Mira, Mirano, Noale, Pianga, Salzano, S.Maria di Sala, Scorzè, Spinea, Stra, Venezia, Vigonovo (Fregolent, Indovina, Savino, 2004:200).

Με πληθυσμό 507.686 κατοίκους, εξαιρουμένων των πρωτευουσών επαρχιών, ήδη το 2001, αυτό το τμήμα γης είναι η καρδιά των εξελίξεων και των συνεπειών του μοντέλου της Τρίτης Ιταλίας, φέροντας πάνω του τα σημάδια της άναρχης ανάπτυξης αλλά και της εγκατάλειψης του συγκεκριμένου μοντέλου οικονομικής μεγέθυνσης, εκφραζόμενα σε έντονες συγκρούσεις γης. Η περιοχή χαρακτηρίζεται τόσο για μια διασπορά της λειτουργίας της

κατοικίας σε χαμηλή πυκνότητα, όσο και για ομοιογενή διασπορά παραγωγικών δραστηριοτήτων, με υπερισχύουσες τις επιχειρήσεις μικρής και μεσαίας κλίμακας. Τα τελευταία χρόνια η περεταίρω ενίσχυση του προϋπάρχοντος οδικού δικτύου συνέβαλε στο να εξυπηρετείται και το πιο απομονωμένο τμήμα του εδάφους με συνθήκες «αστικού δικτύου», όμως στην πραγματικότητα εν απουσία πραγματικών αστικών μορφών στο έδαφος, με τη συνεχή μεσολάβηση μεταξύ των άλλων χρήσεων, εκτεταμένων αγροτικών χώρων. Ένα έδαφος που χαρακτηρίζεται από αδύναμες εδαφικές ιεραρχίες και λειτουργεί σαν να ήταν μια πόλη. Όπως σε όλο το Βένετο, οι νέες κυρίαρχες σημασίες, οικονομική ανάπτυξη και χωρικά δίκτυα, εκπροσωπούνται από ενισχυμένους κόμβους υποδομών και κτήρια παραγωγικής συγκέντρωσης, στην καλύτερη περίπτωση ομαδοποιημένα, όπως οι δώδεκα παραγωγικοί πόλοι στα όρια της Πάντοβα, (ptvc), σε συνύπαρξη με ένα πλήθος ερειπίων, κληρονομιά της προηγούμενης οικονομικής, βιομηχανικής επιθετικότητας και με αρκετούς ευτελείς οικισμούς των σύγχρονων «πληβείων», που έδεσαν τη ζωή τους με τα *distretti industriali*, με γενικευμένο το φαινόμενο της διάσπαρτης μεμονωμένης κατοικίας στην «ύπαιθρο», όλα εμφανώς τοποθετημένα μέσα σε προηγούμενο αγροτικό χώρο.

Η οικονομία είναι διαφοροποιημένη, περιλαμβάνει πολλά μοντέλα ανάπτυξης, από επιχειρήσεις με επιτυχή πρόσβαση στις παγκόσμιες αγορές και αναπτυγμένο τριτογενή τομέα, έως ένα αγροτικό τοπίο πολύ πιο περίπλοκο από ό,τι στο παρελθόν. Εντατική γεωργία αλλά και πολυλειτουργικές γεωργικές επιχειρήσεις που σχετίζονται με παγκόσμια δίκτυα, ανανεωμένες μορφές επιχειρηματικότητας, προηγμένη τεχνολογία και μοντέλα διαχείρισης θεσπίζουν μια νέα σχέση μεταξύ πόλης-υπαίθρου, σύμφωνα με μια μητροπολιτική προοπτική. Με το δείκτη των κοινωνικών ανισοτήτων λίγο πάνω από το μέσο Ιταλικό το 2012, φιλοξενεί ένα ετερογενές σύνολο πληθυσμών με διαφορετικές ικανότητες εισοδήματος.

Η κεντρική περιοχή του Βένετο (1620 χλμ²) εμπίπτει στη λεκάνη απορροής (συνολικής έκτασης 1850 χλμ²) της λιμνοθάλασσας της Βενετίας. Περιοχή με 1100 χλμ² καλλιεργούμενων γαιών, πάνω από 2.500 μικρές αγροτικές επιχειρήσεις *aziende agricole* και περί τις 30 μεγάλες κτηνοτροφικές μονάδες *allevamenti*. Η βιομηχανία απασχολεί πάνω από 160.000 εργαζόμενους σε περίπου 18.700 μονάδες παραγωγής, εκ των οποίων, το 25% συγκεντρώνεται στους βιομηχανικούς πόλους του Porto Marghera και της Πάντοβα.

Από το 80% του αζώτου και το 70% του φωσφόρου που φθάνουν στη λιμνοθάλασσα της Βενετίας, περίπου το 50% δημιουργείται από τις αγροτικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες (στοιχεία παρεχόμενα από :Fregolent, Indovina, Savino 2005:216).

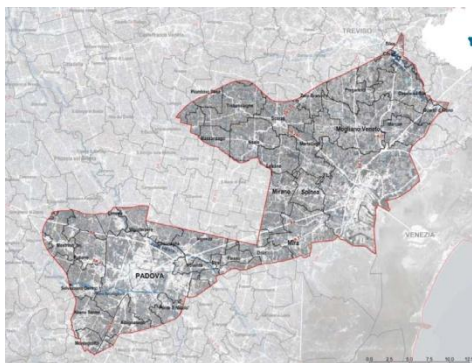
Για την πρόληψη της μόλυνσης και των διαδικασιών ευτροφισμού της λιμνοθάλασσας και για την εξασφάλιση της βελτίωσης της ποιότητας νερού κι αέρα, από τις δυσμενείς περιβαλλοντικές συνέπειες που έχουν προκληθεί από τον αγροτικό, τον βιομηχανικό τομέα και τη διάχυτη αστικοποίηση, η περιοχή εντάχθηκε στο Piano Direttore 2000 της Περιφέρειας του Βένετο. Στο πλαίσιο αυτό, προβλέφθηκαν, σχεδιάστηκαν και χρηματοδοτήθηκαν έργα αποχέτευσης για πάνω από 1.000.000 κατοίκους, μείωση των επικίνδυνων βιομηχανικών αποβλήτων, η επαναβαθμονόμηση εκατοντάδων χιλιομέτρων καναλιών εγγειοβελτιώσεων, η ενίσχυση συστημάτων άντλησης και άρδευσης, η ανάκτηση εκατοντάδων εκταρίων υγρότοπων, μείωση της εκπομπής ρύπων στον αέρα.

Τα παραπάνω καταδεικνύουν ότι έχει γίνει μια σημαντική στροφή της Περιφέρειας ως προς τη διαχείριση των επιπτώσεων από τις ανθρωπογενείς δραστηριότητες, αντιμετωπιζόμενες στο σύνολό τους σε σχέση με τις περιβαλλοντικές αξίες, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε ένα πιο εξισορροπημένο και ελεγχόμενο προσανατολισμό των μελλοντικών παρεμβάσεων.

Σύμφωνα με τον Άτλαντα αναγνώρισης τοπίων, του Σχεδίου Περιφερειακού Χωροταξικού Σχεδιασμού (PTRC), η περιοχή μελέτης συντίθεται από τις εδαφικές ενότητες, τις προσδιοριζόμενες ως «Pianura Agropolitana Centrale» και «Pianura Centuriata».

Εικ. 46, 46α Pianura Centuriata (Πηγή:PTRC)

Εικ. 47, 47α Pianura Agropolitana Centrale (Πηγή: PTRC)

Στην πρώτη περιλαμβάνεται το τοπίο της κάτω αρχαίας πεδιάδας της κεντρικής μητροπολιτικής περιοχής, που αποτελείται από τα οικιστικά συστήματα, sistemi insediativi, και τα εδάφη μεταξύ των πόλεων Padova και Mestre, έως την ενδοχώρα του Treviso. Συνορεύει με την φάσα των πηγών, risorgive, και την περιοχή της centuriazione romana στα βόρεια και εκτείνεται έως και την περιοχή της Ριβιέρα της Brenta στα νότια.

Στη δεύτερη εδαφική ενότητα περιλαμβάνεται η περιοχή, η ευρισκόμενη βόρεια της κατεύθυνσης Μέστρε- Πάντοβα, που διέπεται από τον αρχαιολογικό νόμο, D. Lgs. 42/2004 και προσδιορίζεται ολόκληρη από την παρουσία της αρχαίας Ρωμαϊκής centuriazione.

Στα όρια της περιοχής μελέτης προσδιορίζονται δύο από τα πέντε Περιφερειακά πάρκα του Βένετο. Το περιφερειακό πάρκο των λόφων Euganei, Parco Regionale dei colli Euganei, έκτασης 18.694 εκταρίων στα δυτικά της Πάντοβα, το οποίο σχετίζεται με 15 δήμους της ομώνυμης επαρχίας και το Περιφερειακό Πάρκο του ποταμού Sile, Parco Regionale di Sile, Περιφερειακό Πάρκο του Sile, έκτασης 4.152 εκταρίων, στα βορειοανατολικά της περιοχής μελέτης το οποίο σχετίζεται με 11 δήμους τριών επαρχιών, κύρια του Τρεβίζο, ακολούθως της Πάντοβα και της Βενετίας.

Η περιοχή είναι μέρος του συστήματος της κάτω αρχαίας, επίπεδης, ασβεστολιθικής προσχωσιγενούς πεδιάδας και ανήκει στην πλειονότητά της στις «παλαιές γαίες». Η υδρογραφία της περιοχής χαρακτηρίζεται από την παρουσία ποτάμιων ροών περιφερειακής σπουδαιότητας (Sile, Brenta, e Bacchiglione) και από ροές ποταμών που πηγάζουν από τη φάσα των πηγών, di risorgiva, (Dese, Zero, Marzenego), ανήκουσες στη λεκάνη απορροής της λιμνοθάλασσας της Βενετίας και από την παρουσία του καναλιού Limenella στο δυτικό όριο του δήμου της Padova, του Naviglio del Brenta στα νότια, από τμήμα του καναλιού Taglio Novissimo, δηλαδή του τμήματος του Naviglio ως τη Mira, των καναλιών Piovego e Brentella και του ποταμού Tergola. Στην περιοχή της centuriazione περιλαμβάνονται τμήματα της ροής του Lusore, τα κανάλια Muson Vecchio e Muson dei Sassi.

Η γεωμορφολογική δομή του εδάφους είναι εμφανώς επηρεασμένη από τα ανθρώπινα έργα για τον έλεγχο της υδρογραφίας, γεγονός που καθιστά την περιοχή, κατά κύριο λόγο,

τεχνητή πεδιάδα, αλλά και από έργα πραγματοποιημένα σε καιρούς πιο πρόσφατους, όπως η βιομηχανική ζώνη του Porto Marghera στην περιοχή του Μέστρε και το σχετιζόμενο τμήμα του παραποτάμιου δρόμου Venezia-Padova, που αριθμεί 14.000 διελεύσεις οχημάτων ημερησίως.

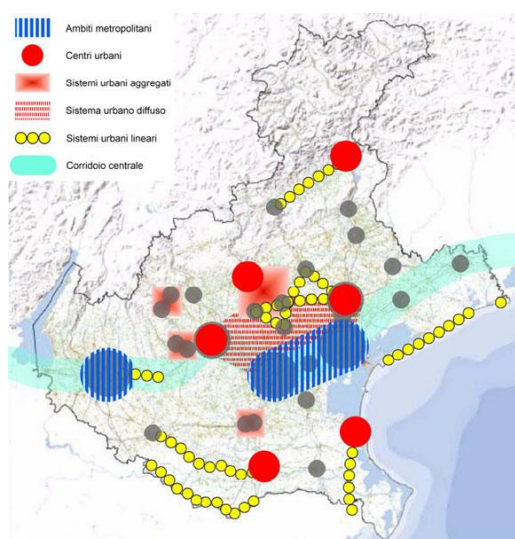
Το έδαφος χαρακτηρίζεται έντονα από οικιστικές δυναμικές, που σε ένα βαθμό εκκινώντας από τα αστικά κέντρα Πάντοβα και Μέστρε

Εικ. 48. Diffusione insediativa verso la periferia Padovana (Unipd)

Εικ. 49. Insediamenti - Mestre e sua periferia (Unipd)

παρήγαγαν ακτινωτά αστικές εξαπλώσεις δημιουργώντας μεταξύ άλλων την **ενδιάμεση πόλη, Città di mezzo**,

Εικ.50. Il sistema urbano, città di mezzo (Πηγή : <http://www.inuveneto.it/Citta-metropolitane-e-sistema>, 2009)

της Ριβιέρα της Brenta και την γραμμική αστικοποίηση, στον χερσαίο ιστορικό άξονα Terraglio που συνδέει το Μέστρε με το Τρεβίζο, προσδίδοντας έναν υπολειμματικό χαρακτήρα στην έκταση και ποιότητα του αγροτικού τοπίου. Αυτοί οι δύο ιστορικοί άξονες, ένας ποτάμιος και ένας χερσαίος, συνιστούν τη ραχοκοκαλιά ανάγνωσης των εξελίξεων αστικοποίησης, χωρίς αυτή η προσέγγιση να προσλαμβάνει έναν εξαντλητικό χαρακτήρα, εφόσον η γραμμική αστικοποίηση είναι μόνο μια πτυχή της πραγματικότητας που έχει συντελεστεί στην περιοχή. Η πόλη του Μέστρε, που αναδύθηκε την εποχή του «μεγάλου μετασχηματισμού» του Βένετο με τη δημιουργία του Porto Marghera, του μοναδικού φορνητικού βιομηχανικού πόλου, φιλοξενεί σήμερα στην περιοχή του το Επιστημονικό και Τεχνολογικό Πάρκο Vega, όπου στην τελευταία δεκαετία εδραιώθηκε μια σειρά από πρωτοβουλίες και δραστηριότητες σχετικές με τη γνώση και την έρευνα.

Το οικιστικό σύστημα συντίθεται από πολυάριθμα κέντρα, αναπτυγμένα γύρω από προηγούμενες πολιότητες, πιο παλιάς παράδοσης, που από κοινού συνιστούν ένα σύστημα πυκνής πλοκής.

Δίκτυα υποδομών

Στην *pianura centuriata*, είναι χαρακτηριστική η παρουσία της Ρωμαϊκής οδού Aurelia συμπίπτουσα με την σημερινή εθνική οδό S.S. 307 «del Santo». Στην αρχαιότητα ήταν ένας άξονας πολύ σημαντικός, επειδή λειτουργούσε υποστηρικτικά σε δύο *centuriationi romane*, αυτή της Πάντοβα και την άλλη του Asolo, συνιστώντας τον κεντρικό οριζόντιο άξονα των δύο *centuriationi*, *il cardine Massimo*. Σήμερα συνδέει κέντρα σημαντικής ανάπτυξης, όπως Campodarzero, San Giorgio delle Pertiche, Camposampiero e Loreggia.

Η *pianura agropolitana* χαρακτηρίζεται από την παρουσία ενός πυκνού οδικού δικτύου σύνδεσης με σημαντικές οδικές υποδομές, που από τα κέντρα του Μέστρε και της Padova ξεκινούν ακτινωτά προς το εξωτερικό και από τον άξονα σύνδεσης, *di collegamento*, που συνίσταται από την *strada regionale* S.R. 11 Padana Superiore lungo la Riviera del Brenta. Η περιοχή επηρεάζεται σε μήκος από το Corridoio V με την *autostrada* A4 Serenissima, από την οποία ξεκινούν η A27 d'Alemania και η A13 Padova-Bologna και από τη σιδηροδρομική γραμμή Torino-Trieste. Αναλογικά με το οδικό σύστημα και εκείνο των σιδηροδρόμων, χαρακτηρίζεται από γραμμές που ξεκινούν από τα κέντρα του Μέστρε και της Padova προς το εξωτερικό, στην κατεύθυνση Trieste, Udine, Castelfranco, Adria, Torino και Bologna. Η περιοχή διασχίζεται από τον οδικό άξονα, « *il passante*» του Μέστρε, που ολοκληρώθηκε πρόσφατα.

Εικ. 51, 51α Passante di Mestre

Η πρόσφατη υλοποίηση του έργου «Sistema ferroviario metropolitano regionale», που συνιστά έργα αναβάθμισης του σιδηροδρομικού δικτύου της περιφέρειας, ενίσχυσης των τοπικών μεταφορών και των logistics με στόχο τη βελτίωση των διασυνδέσεων του συνολικού συστήματος μεταφορών, λειτουργεί ως στοιχείο υποστήριξης του οικιστικού συστήματος και περιορισμού φαινομένων συμφόρησης. Για τους ίδιους λόγους, τα τελευταία χρόνια, η Περιφέρεια ενίσχυσε τις υποδομές στις κύριες *autosrade* όπως στη «Nuova superstrada pedemontana Veneta», για την εξυπηρέτηση βιομηχανικών περιοχών και την SS309 Ravenna-Venezia, ολοκληρώνοντας έτσι το διευρωπαϊκό άξονα E55 και βελτιώνοντας τη σύνδεση με βορρά και νότο. Ένα δίκτυο φτιαγμένο για να εξυπηρετεί από διεθνείς οικονομικές δραστηριότητες παγκόσμιων δικτύων έως διατοπικές. Ταυτόχρονα, μέσα από τις ενισχυμένες υποδομές, αναδεικνύεται η σημασία των «εδαφών κυκλοφορίας» στις διαπεριφερειακές εξελίξεις.

5.1. Το Φυσικό περιβάλλον και η αγροτική ύπαιθρος σήμερα

Οι μορφές βλάστησης σχετίζονται με εκείνες του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Η δασική βλάστηση περισσότερο διάχυτη και αποτελείται κύρια από ιτιές (λευκή ιτιά, *Salix alba*), κατανομημένη παρά τους ποταμούς. Στις εξωαστικές ζώνες μπορούν να απαντώνται επίσης υπολειμματικά θραύσματα πεδινού δάσους. Τα μόνα περάσματα σημαντικής «φυσικής» σπουδαιότητας που απομένουν στο εσωτερικό της λεγόμενης *città diffusa* σχετίζονται με την παρουσία των κύριων ροών νερού που διασχίζουν την περιοχή και με τους εναπομείναντες αγροτικούς χώρους. Φυσική ακεραιότητα απαντάται σχεδόν αποκλειστικά στις περιοχές που ανήκουν στο δίκτυο Natura 2000 και οι οποίες για την περιοχή μελέτης δεν έχουν οριστεί ή περιορίζονται σε ελάχιστη έκταση στα βόρεια της *pianura centuriata*. Κατά μήκος μερικών ροών ποταμών όπως Brenta, Bacchiglione, Sile, υπάρχουν ακόμη νησίδες παρόχθιας βλάστησης που συνιστούν ημιφυσικούς οικοτόπους, σημαντικούς για την χαρακτηριστική πανίδα της πεδιάδας, παρότι αυτοί υποβάλλονται σε μία υψηλού βαθμού πίεση από την ανθρώπινη παρουσία και τις μεταβολές της υδραυλικής λειτουργίας, που επιτείνουν την τρωτότητά τους. Στην περιοχή δεν έχουν θεσμοθετηθεί ειδικές ζώνες προστασίας.

Το αγροτικό τοπίο, χαρακτηριζόμενο κάποτε από τη διάχυτη παρουσία της μικτής καλλιέργειας σιτηρών και αμπελιών, με σειρές δένδρων για φυσικά στηρίγματα στο πρότυπο της *pianata*, με διαχωριστικούς δενδροφράχτες, μετασχηματίστηκε εξ αιτίας παραγωγικών αναγκών και οικονομικών πολιτικών σε απλοποιημένες εκτεταμένες καλλιέργειες, *di seminativo semplice*, καλαμποκιού και σιταριού-*frumento*, εντατικού χαρακτήρα. Παραμένουν, κατά τμήματα μόνο, οι παλιοί δενδροφράχτες των ορίων των αγρών, και οι λεύκες για την παραγωγή κυτταρίνης. Οι κύρια παρούσες καλλιέργειες είναι δημητριακά, περιβόλια οπωροκηπευτικών και αμπέλια, από τα οποία παράγεται το κρασί *Doc* της ριβιέρα της Brenta, παραδοσιακό προϊόν προστατευόμενης γεωγραφικής προέλευσης.

Στην περιοχή της πεδιάδας της ρωμαϊκής υποδιαίρεσης της γης, *pianura centuriata*, διατηρούνται σήμερα συχνότερα τα παραδοσιακά αγροτικά συστήματα όπως το σύστημα «*a cavini*», που συνδέεται με το παλιό αγροτικό τοπίο. Τα παλιά αλσύλια, μέσα στα καλλιεργούμενα αγροκτήματα, μη αναπτύσσοντας πια την παλιά τους λειτουργία της παραγωγής ξύλου και ζωοτροφής, επιβιώνουν μόνο σε κάποιες ζώνες κατά μήκος των ποταμών, όπου μπορούν να επαναφέρουν εκείνους τους τυπικούς σχηματισμούς βλάστησης των υγρών περιβαλλόντων, που συνιστούν ενδιαφέρουσες και χαρακτηριστικές βιοκοινότητες. Σειρές αμπελιών επί δένδρων με ζωντανά στηρίγματα, *di viti maritate*, όπως αυτά της μουριάς, του σφενδαμιού και λιγότερο συχνά, λεύκας, ιτιάς και καρυδιάς διασχίζουν σε κάποιες περιπτώσεις σε μήκος τους αγρούς. Όσον αφορά στη χρήση του εδάφους, πρέπει να επισημανθεί ειδικά για την πεδιάδα της ρωμαϊκής υποδιαίρεσης της γης, *pianura centuriata*, η ισχυρή παρουσία περιοχών προορισμένων για αγροτική δραστηριότητα, με καλλιέργεια δημητριακών, αμπελιών και μερικών οριζώνων που έχουν απομείνει από το πλούσιο αγροτικό παρελθόν, σήμερα συνδυαζόμενοι με μόνιμες χορτολιβαδικές εκτάσεις, *prati stabili*. Στο παρελθόν η περιοχή διακρινόταν για τα αμπέλια και τις καλλιέργειες μουριάς συνδυασμένες με την εκτροφή του μεταξοσκώληκα.

5.2. Φυσικές- περιβαλλοντικές και ιστορικές-πολιτισμικές αξίες

Η περιοχή είναι διάσπαρτη από στοιχεία ιστορικο-πολιτισμικού ενδιαφέροντος, συνδεδεμένα κύρια με τους παλιούς οικισμούς και τις σχέσεις τους με τις πόλεις της Padova, διάσημη από το μεσαίωνα για το Πανεπιστήμιό της και της Venezia με την ενδοχώρα της, το Μέστρε και τα οικιστικά κύτταρα αρχαίου σχηματισμού στο περιαστικό περιβάλλον.

Στην περιοχή είναι ορατή η βενετσιάνικη επιρροή μέσα από τη διευθέτηση του υδραυλικού συστήματος και την κατασκευή του συστήματος των βιλών, που είναι αναγνωρίσιμο

ιδιαίτερα κατά μήκος του Naviglio της Brenta (περίπου 300 βίλες, 15ος-18ος αι.), που συνδέει την Πάντοβα με το Μέστρε και κατά μήκος του Τεράλιο, που συνδέει το Μέστρε με το Τρεβίζο και ήταν προορισμός ανταγωνιζόμενος τη Ριβιέρα της Brenta, ως προς την εγκατάσταση βιλών, για τους πατρικούς βενετσιάνους. Η πρόσβαση στην ύπαιθρο του Τεράλιο γινόταν από τη Βενετία ως το Μέστρε με γόνδολες και από εκεί οδικώς, πάνω σε καρότσες που τις τραβούσαν βόδια, διατρέχοντας τον ισχυρό άξονα του Τεράλιο ως το Τρεβίζο. Μεταξύ των ιστορικών κέντρων επισημαίνονται Noale, Mirano, Stra e Noventa Padovana, τα οποία επίσης σχετίζονται με πολυάριθμες βίλλες ευγενών και τα πάρκα τους. Σημαντικό ιστορικό στοιχείο της περιοχής είναι το σύστημα των οχυρών της ενδοχώρας του Μέστρε, γνωστό ως «campo trincerato di Mestre», υλοποιημένο στο τέλος του 19ου αι. και ολοκληρωμένο κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, για την προστασία του Arsenale της Venezia.

Ένα πλήθος αξιόλογων συστημάτων πολιτισμού, όπως palazzi di città, θρησκευτικά κτήρια, βασιλικές εκκλησίες και ορατόρια, συστήματα μουσείων, ιστορικοί κήποι, όπως ο βοτανικός κήπος της Πάντοβα, Orto botanico di Padova, ασκούν από τις πόλεις, μια ισχυρή και μόνιμη επιρροή, στη σύλληψη της συνθετικής εικόνας της ιστορικότητας της περιοχής, αλλά και πολυάριθμα άλλα κτίσματα παρόντα, όπως το σύστημα των αλευρόμυλων και τα υδραυλικά κτίσματα και εγκαταστάσεις συνιστούν στοιχεία μεγάλης ιστορικο-πολιτισμικής αξίας.

Βόρεια στην περιοχή της centuriazione, είναι ακόμη ορατά, στην Pianiga, μερικά παραδείγματα χρονολογημένα στο 17ο και 18ο αι. κατοικιών των braccianti, casa bracciantile, και κατοικιών γαιοκτημόνων, masseria o casa colonica, με επικρατέστερη τυπολογία εκείνη της villa padronale. Πολυάριθμα πολύτιμα μνημειακά δένδρα αιωνόβια, συχνά έχουν εισαχθεί μέσα στο πλαίσιο ιστορικών πάρκων που συνοδεύουν τις βενετσιάνικες βίλες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΕΒΑΛΑΝ ΑΠΟΦΑΣΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΒΕΝΕΤΟ

6.1. Από τη διάχυτη αστικοποίηση στην Città Diffusa

Το αγροτικό τοπίο του κεντρικού Βένετο παραμένει αδιατάρακτο ως προς την δομή του, παρά τις κατεστραμμένες από τον πόλεμο γαίες του, έως τα πρώτα χρόνια του '50. Μεταξύ των χρόνων '50-'60 χάνει πληθυσμό συνέπεια των ροών προς τα αστικά κέντρα, τη μεγάλη βιομηχανία του Porto Marghera και της Padova, καθώς και εξ αιτίας εκείνης της γενικευμένης τάσης της μεταπολεμικής Ιταλίας να επενδύει πρώτιστα στη βιομηχανία και δευτερευόντως στην αγροτική καλλιέργεια. Όμως από το 1970 και μετά, χάνει με ρυθμό επιταχυνόμενο Χώρο. Η διαδικασία της διάχυτης αστικοποίησης, *urbanizzazione diffusa*, εκκινώντας πρώτα από τους ίδιους τους απογόνους των αυτόχθονων αγροτών και ενισχυόμενη από τα διαδοχικά κύματα εξόδου από τις πόλεις προς την ύπαιθρο, της μεσαίας κυρίως τάξης, σε συνδυασμό με την απουσία ισχυρών αστικών πόλων στην περιοχή, σταδιακά παγιώνονται στον αγροτικό χώρο της κεντρικής περιοχής του Βένετο. Οι εξελίξεις καθοδηγούνται μέσα από μια φαινομενική ελευθερία επιλογής μεταφοράς της λειτουργίας της κατοικίας στην ύπαιθρο, που τροφοδοτείται στην πραγματικότητα σε ένα μεγάλο βαθμό από συνθήκες εξαναγκασμού, δημιουργούμενες από το αυξανόμενο κόστος ζωής στις πόλεις, αλλά και από τη γενικευμένη εκδήλωση της αστικής κρίσης του '70, που σηματοδότησε τη «φυγή από την πόλη», «*fuga della città*», και η οποία εκφράστηκε ως ιδεολογία.

Σε δεύτερη φάση οι κατοικίες θα μετατραπούν συχνά σε συμπλέγματα σύνθετης κατοίκησης, περιλαμβάνοντας και τη λειτουργία της εργασίας, τάση που μετά το '70 με την προώθηση του μοντέλου ανάπτυξης της μικρής και μεσαίας επιχείρησης, *piccola e media impresa*, θα ενισχυθεί ως προς τα μεγέθη, που εκφράζονται κύρια με επεκτάσεις, μετατοπίσεις, εγκαταστάσεις παραγωγικών δραστηριοτήτων, με συνέπεια την υψηλή κατανάλωση εδάφους, και τις νέες, αναδυόμενες σύνθετες και από άποψη αρχιτεκτονικής μορφολογίας, ευτελείς κτιριακές τυπολογίες.

Παράλληλα με την πύκνωση των κινήσεων προς την ύπαιθρο διαμορφώνεται η θεσμική προσφορά κατοικίας, δημόσιας, ιδιωτικής και συνεταιριστικής, αλλά και η ζήτηση δημόσιων υπηρεσιών και ιδιωτικών, η αυξημένη ζήτηση δικτύων υποδομών και που σε αυτή την τελευταία ανταποκρίνονται οι τοπικές διοικήσεις, εφαρμόζοντας μια πολιτική αύξησης παροχών. Οι μικρές αυτοσχέδιες αστικές πλοκές-οικισμοί που δημιουργούνται σαν νησιά, «*isole*», αποκτούν ενισχυμένες συνδέσεις μεταξύ τους, εμπλουτίζονται με αντικείμενα και λειτουργίες που έρχονται να προστεθούν ως συνέπειες διαδοχικών οικονομικών και παραγωγικών κύκλων, τροφοδοτούμενων έως και τα χρόνια του '90, από διαδικασίες παραγωγικής αναδιάρθρωσης και επανεγκατάστασης, διαμορφώνοντας οι ίδιες ένα χαρακτήρα αστικού τύπου και οι ενδιάμεσες περιοχές, μια αυξημένη προοπτική επέκτασης της διάχυτης αστικοποίησης.

Εικ. 52, 53, (Πηγή: L'esplosione della città 2005)

Μέσα σε διάστημα είκοσι χρόνων, μέχρι το 1990, η εδαφική δομή του Βένετο και κύρια της κεντρικής περιοχής του, υφίσταται ένα μεγάλο μετασχηματισμό, μια γενικευμένη μεταβολή κατάστασης, που χρήζει μιας «νέας εννοιολογικής επεξεργασίας» (Indovina 1989 στο 2009:48), στο πλαίσιο της οποίας ο F. Indovina της αποδίδει τον ορισμό, *città diffusa*, επισημαίνοντας ότι: «Στην ουσία το πέρασμα από την διάχυτη αστικοποίηση στην *διάχυτη πόλη*, *città diffusa*, είναι συγχρόνως, ποσοτικό και ποιοτικό, όπου η ποιότητα, είναι επαγόμενη, παρέχεται από την ποσότητα» (Indovina 2009:52). Γιατί ως χρόνος του περάσματος από τη μια κατάσταση στην άλλη, από τη διάχυτη αστικοποίηση, στην *città diffusa*, προσδιορίζεται το διάστημα κατά το οποίο η ευρύτερη περιοχή εμπλουτίζεται με υπηρεσίες αστικού τύπου, των οποίων η ζήτηση αυξάνεται από τη μεταφορά ενός αστικού τρόπου ζωής στην ύπαιθρο, κατά την εγκατάσταση των εκπροσώπων της μεσαίας αστικής τάξης, αλλά και από την ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων και που εν τέλει, οι εγκατεστημένοι κάτοικοι χρησιμοποιούν αυτές τις υπηρεσίες με τρόπο ανάλογο της συμπαγούς πόλης, *città compatta*. Μια σχηματική απόδοση της διαδικασίας εξέλιξης της αστικοποίησης έως το στάδιο μορφοποίησης της *città diffusa*, που αναλογεί σε πολλές άλλες περιοχές της Ιταλίας, μπορεί να αποδοθεί από τα τρία παρακάτω βήματα καθένα από τα οποία αντιστοιχεί σε ένα διαφορετικό οικονομικό κύκλο: «πόλεις ενσωματωμένες σε αγροτικό χώρο / πόλεις περιβαλλόμενες από αστικοποιημένη ύπαιθρο / μια μόνη μεγάλη πόλη με περικλειόμενες κάποιες ζώνες υπαίθρου» (Indovina, 2009: 48).

Η *Città diffusa* είναι **μια αστική κατάσταση**, χαμηλής πυκνότητας, di bassa densità, με χαρακτηριστικά που αναδεικνύουν συνθήκες αυτοοργάνωσης, η οποία διεκδικεί το εννοιολογικό περιεχόμενο της συμπαγούς πόλης, χωρίς να πληρεί τα φυσικά και μορφολογικά παραδοσιακά χαρακτηριστικά της. Η *Città diffusa* διατηρεί τα λειτουργικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της κεντρικής πόλης, διαμορφωμένα σε νέες σχέσεις, εν απουσία της κεντρικότητας και της πυκνότητας της συμπαγούς πόλης. Ακόμη και όταν εμπλουτίζεται με κέντρα διοίκησης και πόλους αριστείας με διευρυμένη επιρροή, αυτό που κύρια παραμένει να τη χαρακτηρίζει, είναι η αδιάλειπτη κινητικότητα που τείνει να αποδεικνύεται η θεμελιώδης λειτουργία του οργανισμού της, ασκούμενη σε ένα επί της ουσίας αποιεραρχημένο έδαφος territorio, σαν να επρόκειτο και μόνο δια της κινητικότητας να αποκατασταθεί η εδαφική συνοχή και η ιεραρχία της συμπαγούς πόλης, περιορίζοντας τον αποκλεισμό των κατοίκων.

Με δεδομένο ότι «η πόλη δεν είναι ένα σώμα αυτόνομο σε σχέση με την ίδια την κοινωνία, [...] είναι η προβολή της οικονομικής και κοινωνικής δομής στο χώρο» (Indovina, 2009:18) και σε αυτή την περίπτωση η προβολή γίνεται στον ανοιχτό χώρο, όπου δεν τίθενται, απ' ό,τι φαίνεται από την ασκούμενη πολιτική του '70 και του '80 και τις στρατηγικές οικονομικής ανάπτυξης της περιφέρειας, περιοριστικά όρια, με αποτέλεσμα την καθ' όλα νόμιμη επεκτεινόμενη αστική διάχυση και με δεδομένο ότι οι οικονομικές πιέσεις μετά το '90 θα οδηγήσουν σε νέες παραγωγικές και κοινωνικές ανακατατάξεις, που θα εκφραστούν στο χώρο, η *città diffusa*, από το στάδιο του ορισμού της, στάδιο για το οποίο ο F. Indovina ήδη το 1989 εκτιμά ότι: «δεν έχει επιστροφή», ήταν εμφανές ότι ενείχε ταχείες εξελικτικές διαδικασίες που θα αφορούσαν μελλοντικά στην ένταση και παγίωση ενός ευρέως εδαφικού μετασχηματισμού και του συνεπαγόμενου μετασχηματισμού του τοπίου.

6.2. Μία εξελικτική διαδικασία, 1970-2000

Στον εδαφικό σχηματισμό της κεντρικής περιοχής, που χαρακτηρίζεται από χαμηλή οικιστική πυκνότητα, δεν ανιχνεύονται τα χαρακτηριστικά ενός διαστελλόμενου σημαντικού μητροπολιτικού κέντρου, αλλά κύρια η λειτουργική ενοποίηση διαφορετικών μητροπολιτικών κέντρων μικρών και μεσαίων διαστάσεων. Μια λειτουργική ενοποίηση που

υποστηρίζει μια ομοιογενή κατανομή, κατά κύριο λόγο μικρών και μεσαίων παραγωγικών και εμπορικών δραστηριοτήτων και η οποία εξασφαλίζεται μέσα από την αναβάθμιση των υποδομών, με έμφαση σε εκείνες των μεταφορών και την ανάδυση μητροπολιτικών εξοπλισμών όπως υπηρεσιών, εμπορικών κέντρων, χώρων διασκέδασης κ.λπ.

Ταυτόχρονα η παροχή δημόσιων υπηρεσιών και εξοπλισμών διαφορετικού επιπέδου και ποιότητας, καθορίζουν ένα πλαίσιο συνθηκών και ποιότητας ζωής ενός νέου «αστικού» τύπου σε ένα έδαφος που χαρακτηρίζεται από μια προσθετική παράθεση λειτουργιών, χωρίς να καταφέρνει να προσλάβει το χαρακτήρα συνοχής και συνάφειας πραγματικών αστικών μορφών. Η συχνή μεσολάβηση, μεταξύ των νέο-εγκατεστημένων αστικών λειτουργιών, εκτεταμένων αγροτικών χώρων, που και αυτοί ακόμη φέρουν τα σημάδια μιας αραιότερης κατοίκησης αστικής μορφολογίας και ποικιλίας χρήσης, λειτουργεί επιπλέον διασπαστικά στην πρόθεση αστικοποίησης. Οι κάτοικοι και οι χρήστες της περιοχής, σε καθημερινή διαρκή κίνηση σχετικά μεγάλων αποστάσεων, γίνονται καθημερινά κοινωνοί αυτής της αλληλοδιάσπασης μεταξύ μορφολογικών τύπων αστικότητας και υπαίθρου, χρησιμοποιώντας όλο το έδαφος για τις αστικές τους συνήθειες και κινήσεις, οι οποίες εξελίσσονται σε έναν ημιαγροτικό-ημιαστικό χώρο. Με έναν τρόπο, η καθημερινότητα των ανθρώπων νομιμοποιεί, επισημοποιεί, τις αδύναμες εδαφικές ιεραρχίες, που χαρακτηρίζουν την περιοχή, ως μία αστική κανονικότητα. Οι πολικότητες, που ξεκινούν αρχικά από τους δρόμους ανάπτυξης του εμπορίου, *strade mercato*, όπου προσδιορίζεται και η πρώτη φάση πολυλειτουργικής πυκνωσης, ενσωματώνοντας κάποιες φορές ακόμη και μικρά αστικά κέντρα, δευτερευόντως από τους μεγάλους κόμβους υποδομών, και τέλος από τις περιοχές των εμπορικών κέντρων, γίνονται καταλυτικά στοιχεία κινητικότητας και δραστηριοτήτων, εισάγοντας ουσιαστικές μεταβολές στη χρήση του εδάφους στο σύνολό του, αλλά και στις ποιότητες, όπως αυτή της έννοιας του δημόσιου χώρου. Στην ουσία παράγεται ένας νέος δημόσιος χώρος, συντιθέμενος από ροές, στον οποίο ανιχνεύονται τοπικά, υποβαθμισμένα ως προς την εννοιολογική σημασία τους, σημεία στάσης ή συγκέντρωσης. Η δυναμική αυτού του συστήματος ενεργοποιείται από τα μισά των χρόνων του '70, με αφορμή την εισαγωγή και ανάπτυξη στο παραγωγικό σύστημα, της μικρής ή μεσαίας επιχείρησης, που έχοντας «τις ρίζες της στις περιοχές της Vicenza και του Treviso» (Vettoreto, Fregolent, 2016), ανθεί εν μέρει ως συνέπεια των διαδικασιών της παραγωγικής αποκέντρωσης των μεγάλων βιομηχανικών συστημάτων του Porto Marghera και της Padova, αλλά και εξ αιτίας «...ενδογενών πόρων που μέσα στο χρόνο ευνόησαν την αύξηση αυτών των δραστηριοτήτων και την προοδευτική τους έξοδο στις εθνικές και διεθνείς αγορές...» (Fregolent, Indovina, Savino, 2005:201).

Οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις οι οποίες αναπτύχθηκαν στη βάση μιας αυτοργάνωσης, δραστηριοποιούμενες προοδευτικά σε συνεταιριστικά σχήματα για την έρευνα, για τη βελτίωση του προϊόντος, στοχεύοντας στην τεχνολογική καινοτομία στο πλαίσιο της διεθνοποίησης, προσδιόρισαν το σχηματισμό των ιδιαίτερων βιομηχανικών περιοχών, των *distretti industriali*, κυρίως σε γραμμικές αναπτύξεις, σε γειτνίαση με άξονες κίνησης-μεταφοράς. Η ανάπτυξη και εδραίωση των μικρών και μεσαίων οικογενειακών επιχειρήσεων τροφοδοτείται και από ενδογενείς παράγοντες, που αντιπροσωπεύουν τις κύριες ιδιαιτερότητες της περιοχής.

Οι παράγοντες αυτοί είναι: «...γεωγραφικού-ιστορικού χαρακτήρα, (υψηλό σταθερό κοινωνικό κεφάλαιο, δίκτυο μικρών και μεσαίων αστικών κέντρων), κοινωνικού χαρακτήρα, (υψηλή κοινωνική συνοχή στις μικρές τοπικές κοινωνίες, ρόλος και δομή της διευρυμένης οικογένειας, κοινωνικό κεφάλαιο, διαθεσιμότητα εργατικών χεριών, κ.λπ.) και οικονομικού χαρακτήρα (οργάνωση αγροτικής παραγωγής, ενοποίηση μεταξύ των διαφόρων παραγωγικών δραστηριοτήτων)...» (Fregolent, Indovina, Savino, 2005).

Ο ρόλος της προηγούμενης γεωργικής δραστηριότητας ως μοναδικού, προσδιοριστικού οικονομικού παράγοντα, είχε ήδη συντελέσει δραστικά στην κοινωνική σύνθεση και την

εδafική δομή της υπαίθρου, έτσι που αφ' ενός μεν να την έχει περιορίσει σε μια θέση περιθωριακή σε σχέση με το εμπόριο και τις παραγωγικές δραστηριότητες άλλων αστικών κέντρων και αφ' ετέρου να έχει κληροδοτήσει μια διασπορά της κατοίκησης, της σχετιζόμενης με τις καλλιέργειες τόσο δυνατή, έως ταυτόσημη με στοιχείο καταγωγής για το Βένετο. Το ιστορικό της γεωργικής παραγωγικής οργάνωσης, ήδη από την εποχή ακμής των βιλών, δημιούργησε επιπλέον και κληροδότησε μια ροπή στη μη αστική ζωή, που επικράτησε ως παραδοσιακό χαρακτηριστικό της κοινωνικής οργάνωσης, συνυφασμένο με τη διατηρούμενη γεωγραφία του Βενετσιάνικου πολυκεντρισμού, ενώ ταυτόχρονα συνιστά συνέπεια και της πολιτικής που άσκησε η Βενετία προς την ενδοχώρα, «...ένα είδος πολιτικής αντι-αστικής...» (Turri 2000:216).

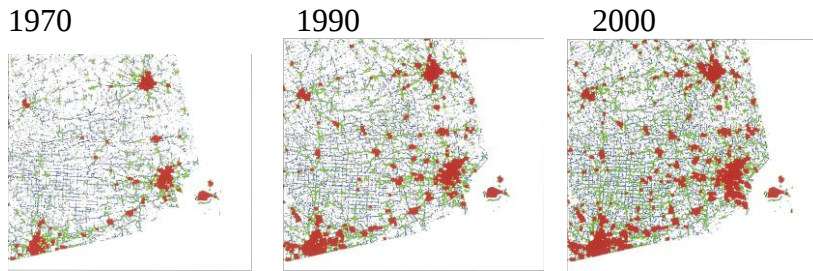
Εικ. 54, 55. (Πηγή: L'esplosione della città 2005)

Η περιοχή παρουσιάζει δημογραφική ένδεια μεταξύ του 1981-2001 συγκρινόμενη με άλλες μητροπολιτικές περιοχές της Ιταλίας, φτάνοντας το 2001, τους 507.686 κατοίκους, εξαιρουμένων των τριών πρωτευουσών. Παρουσιάζει επίσης, ρυθμούς δημογραφικής αύξησης, αν και μειούμενους μεταξύ του 1971-2000, πάντως σταθερά υψηλότερους από εκείνους των πρωτευουσών των τριών επαρχιών, ενώ σημειώνει σημαντικούς ρυθμούς ανάπτυξης «...σε σημείο που να δημιουργεί την καρδιά ενός από τα πιο δυνατά παραγωγικά συστήματα της χώρας» (Fregolent, Indovina, Savino, 2005:200).

Ταυτόχρονα στο διάστημα 1981-2001 παρουσιάζει μια αύξηση του συνολικού αριθμού των κατοικιών, πολύ μεγαλύτερη από εκείνη των πρωτευουσών επαρχιών και ενώ το 1981-1991 δείχνει μια αύξηση των θέσεων εργασίας, ίση με 32%, το 2001 μετά από μια περίοδο αβέβαιης ανάπτυξης και παραγωγικής αναδιοργάνωσης, δείχνει ακόμη μια αύξηση εργαζομένων στο 16%, που είναι οπωσδήποτε μεγαλύτερη από εκείνη των κέντρων των πρωτευουσών. Από τον παραπάνω συσχετισμό αποδεικνύεται ότι η μετατόπιση, των θέσεων εργασίας από τις μητροπολιτικές παραγωγικές περιοχές προς παραγωγικές δραστηριότητες διάσπαρτες στο έδαφος, είτε μεμονωμένες είτε οργανωμένες σε βιομηχανικές περιοχές, συμπαρασύρει και εδραιώνει σε ένα βαθμό μια διάχυτη εγκατάσταση της κατοικίας στην περιοχή.

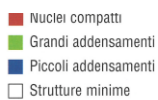
Στη διάρκεια τριών δεκαετιών, αναγνωρίζονται στην περιοχή μορφές και τυπολογίες διαφορετικής σχετικής συγκέντρωσης που διαμορφώνουν τη διάχυση, αλλά και την ανάδυση κάποιων πολικотήτων, που δείχνουν μια εξελικτική δυναμική του συστήματος αστικοποίησης. Στην πρώτη περίπτωση, κυρίως οι έρευνες των διαδικασιών αστικοποίησης μέσα στο χρόνο, δείχνουν ότι στο εσωτερικό του συστήματος αναγνωρίζονται «συμπαγή κύτταρα», nuclei compati, «μεγάλες πυκνώσεις», grandi addensamenti, «μικρές πυκνώσεις» piccoli addensamenti, και «δομές ελάχιστες-μικρότατες», structure minime» (Fregolent, Indovina, Savino, 2005:200).

Città diffusa

Εικ. 56. Segmentazione morfologica (Πηγή: L'esplosione della città, 2005:211)

Διακριτές, αναφορικά στη διάσταση, τέσσερις (4) οικιστικές τυπολογίες:

1)	χτισμένες περιοχές με επιφάνεια τετραγώνου πλευράς ίσης ή μεγαλύτερης των 510μ
2)	" = ή " 210μ-510μ
3)	" = ή " 90μ-210 μ
4)	" = ή μικρότερης 90μ

Η παραπάνω επεξεργασία επιτρέπει την παρακολούθηση των μετασχηματισμών στο έδαφος, αναφορικά στην δυναμική επέκτασης της οικοδόμησης, αλλά και στις μεταβολές σε σχέση με την πυκνότητα και τις οικιστικές μορφολογίες. Στο πρώτο διάγραμμα, αποτυπώνεται το αποτέλεσμα μιας στενής λειτουργικής ενοποίησης, *integrazione funzionale*, μεταξύ των μεσαίου και μικρού μεγέθους κέντρων, που χαρακτηρίζεται από χαμηλής πυκνότητας κατοίκηση, από μια συνεπή, ομοιογενή και αδιαφοροποίητη διανομή μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων στο έδαφος, αλλά και εμπορικών περιοχών κατά μήκος των κύριων γραμμών σύνδεσης και κόμβων σύνδεσης.

Στο δεύτερο διάγραμμα, αποτυπώνεται το φαινόμενο της έντονης ανάπτυξης και κατακερματισμού του δομημένου περιβάλλοντος, που χαρακτήρισε τη δεκαετία του '80, εκδηλώνόμενο κύρια μεταξύ των συμπαγών πόλεων του κεντρικού Βένετο, που συνοδευόταν από την αστική διασπορά μικρότερων δήμων στα βόρεια και δυτικά της città diffusa.

Στο τρίτο διάγραμμα, αποτυπώνεται το αποτέλεσμα των διαδικασιών συσσώρευσης της δόμησης γύρω από τα αστικά κέντρα, αλλά και της ενίσχυσης και σταθεροποίησης μεσαίου και μικρού μεγέθους κέντρων. Μικρά αστικά συμπλέγματα ταξινομούμενα ως αστική εξάπλωση, urban sprawl, κατά μήκος των αξόνων σύνδεσης των κύριων κέντρων, δημιουργούν φαινόμενα πάχυνσης κατά μήκος των αξόνων, όπως συμβαίνει στη γραμμή μεταξύ Πάντοβας-Βενετίας. Σε αυτή τη γραμμή όπως και κατά μήκος της γραμμής Τρεβίζο-Βιτσέντζα, μετά το 2000 η διαδικασία πυκνώσης συνέχισε γύρω από τα κύρια κέντρα και κατά μήκος των κύριων δρόμων.

Συμπερασματικά από τα σχετικά διαγράμματα, είναι εμφανές ότι «όλο και πιο ισχυροποιημένα εμφανίζονται, σε όρους οικοδόμησης, κάποια κορδόνια, διευρύνονται τα συμπαγή κύτταρα, μειώνεται η σκόρπια οικοδόμηση: εν συντομία, η διάχυση χάνει τον συντριπτικό χαρακτήρα της, ενώ διαφαίνονται υπερισχύουσες τάσεις συμπαγούς». (Fregolent, Indovina, Savino, 2005:200).

Η περεταίρω ενίσχυση των υποδομών από το 1990 και μετά, οι μεταβολές στη παραγωγική οργάνωση και οι δημόσιες πολιτικές, έχουν προωθήσει διαδικασίες μητροπολιτικοποίησης της περιοχής.

6.3. Η μητροπολιτικοποίηση της περιοχής/ la metropolizzazione del territorio

Ο όρος μητροπολιτικοποίηση αναδεικνύει την τάση συνολικής ενσωμάτωσης, *integrazione*, διαφορετικών αστικών συστημάτων, ακόμη και περιοχών αστικής διάχυσης, που στοχεύει στην υλοποίηση των στόχων απόδοσης της οικονομικής δραστηριότητας, την προώθηση στρατηγικών ανάπτυξης και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής, μέσα από το μετασχηματισμό των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών σχέσεων, ή καλύπτεται, του συνόλου του φάσματος δραστηριοτήτων του πολίτη.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι περιοχές διάχυσης και διασποράς πληθυσμού στο έδαφος οικοδομούν ευρείες αλληλοεπιδράσεις και αλληλοεξαρτήσεις, παράγοντας στο σύνολο ένα νέο «αστικό» μοντέλο, ένα νέο είδος πόλης, γίνεται αντιληπτό ότι ο όρος μητροπολιτικοποίηση, ενέχει στον ορισμό του τη δυναμική αναπαραγωγής πόλης, μέσα από τη διαρκή επαναδημιουργία ανανεωμένων οικονομικών, κοινωνικών, πολιτισμικών πλαισίων, αντιφάσεων και καινοτομιών.

Η μητροπολιτικοποίηση του εδάφους μπορεί να εκληφθεί σαν έκφραση του σύγχρονου πολιτισμού να παράγει πόλη κατ' αντιστοιχία της συμπαγούς πόλης, που κυριάρχησε τους δύο προηγούμενους αιώνες, μόνο που στην παρούσα περίπτωση δεν είναι το «κέντρο», ο γεννεσιουργός πυρήνας της ίδιας της πόλης και της ιεραρχίας που τη διέπει, αλλά η νέα μητροπολιτική δομή τείνει να οργανώνεται με εξειδικεύσεις διαφοροποιημένες και διάχυτες, σε σχέση με μεταβαλλόμενες ιεραρχίες. Η πυκνωση και η διάχυση, «φαίνεται ότι στο νέο πλαίσιο μητροπολιτικοποίησης [...] θα μπορούσαν να βρουν τη σωστή τους θέση, ως στοιχεία [δημιουργίας] της νέας αυτής αστικής δομής, *strutturazione urbana*, περισσότερο παρά ως παράγοντες κρίσης...» (Indovina, 2005:16, σημ.10).

Λαμβάνοντας υπόψη το Ν.142 του 1990, που προσδιόριζε στη Ιταλία εννέα «μητροπολιτικές πόλεις» και αναγνώριζε το υπόλοιπο έδαφος σε αυτόνομες ενότητες διαφόρων μεγεθών, και το γεγονός ότι ήδη στο 2004 «...όλο το έδαφος οργανώνεται σε μητροπολιτικές περιοχές» (Indovina 2005:16, σημ.8) μέσα από μια, θα λέγαμε, γενίκευση του φαινομένου, είναι προφανές ότι προκύπτει η ανάγκη μιας νέας οπτικής για τη διαχείριση και διακυβέρνηση του φαινομένου.

Στο πλαίσιο αυτής της αναπαραγωγής πόλης, μέσα από μια χωρική, (αλλά και α-χωρική), πολυπλοκότητα σχέσεων και συνδέσεων υποβαλλόμενων σε διαδικασία διαρκούς μεταβολής, προκύπτουν νέες χωρικές σχέσεις που τείνουν να αναδιαμορφώνουν πλαίσια διαφορών, προκύπτοντα από οικονομικούς μετασχηματισμούς αλλά και σχετιζόμενα με τη δομική ιεραρχία των επιμέρους τμημάτων και να αναδιαμορφώνουν ζητήματα τοπικών ταυτοτήτων, καθώς πληρούται ο ενδιάμεσος χώρος, που ως αδόμητος στο παρελθόν, είχε υπάρξει ως εγγυητής της διαφορετικότητας. Μια διαδικασία που θα μπορούσε να εκληφθεί και ως εννοιολογική αναπαράσταση της παγκόσμιας ολοκλήρωσης, *integrazione globale*.

Ο μετασχηματισμός των περιοχών σε μητροπολιτικές, υλοποιείται μέσω συγκλίσεων βασισμένων σε διαδικασίες αυτοοργάνωσης, και είτε εκκινώντας από τις παραδοσιακές μητροπολιτικές δομές, είτε από τα εδάφη της διάχυτης αστικοποίησης, έχει σαν αποτέλεσμα μια γενική τάση αντικατάστασης μιας *hard* ιεραρχίας, ασκούμενης στο παρελθόν εκ μέρους των παραδοσιακών μητροπολιτικών περιοχών, με μια νέα *soft* ιεραρχία σύνδεσής τους με την ευρύτερη περιοχή, με αποτέλεσμα τη μεταβολή των δεσμών μεταξύ των παραδοσιακών μητροπολιτικών κέντρων και της ευρύτερης περιοχής. Στην ευρύτερη περιοχή, μέσω των διαδικασιών διάχυσης ανακατανέμονται και πολλαπλασιάζονται διαφοροποιημένα σημεία εξειδίκευσης, ακόμη και εκ μέρους κάποιων μεμονωμένων περιοχών, μη παραδοσιακά

μητροπολιτικών, που κι αν δεν τείνουν να ιδιοποιούνται όλες τις λειτουργίες, δημιουργούν σημεία διαφοροποιημένης εξειδίκευσης και τείνουν να σχετίζονται με συνδέσεις χαρακτηριστικές ενός συνόλου. Οι κινήσεις παύουν να είναι μονοκατευθυντήριες, συνδέοντας κέντρο με περιφέρεια, όπως συνέβαινε στην *hard* ιεραρχία των παλιών μητροπόλεων, είναι πολυκατευθυντήριες, ως αποτέλεσμα της διάχυσης στο έδαφος, πληθυσμού και δραστηριοτήτων.

Η μεταβολή της ιεραρχίας φαινομενικά διεκδικείται από τις διαδικασίες αυτό-οργάνωσης και τη χωρική τους έκφραση στην ευρύτερη περιοχή, οι οποίες όμως προκύπτουν από «ώριμες ανάγκες», προσδιοριζόμενες από την «αγορά», λειτουργούν εκτός πλαισίου οιασδήποτε συλλογικής μεσολάβησης, με συνέπειες και μεταβολές που οδηγούν στην ανάδυση και εξέλιξη μιας νέας κοινωνικής δομής.

Αναφορικά με τη χωρική προβολή αυτών των διαδικασιών: «τα νέα αστικά τοπία, με δεδομένη την ποικιλία τους, συνιστούν τις ψηφίδες ενός νέου μητροπολιτικού μωσαϊκού» (Indovina 2005:16) και αυτό δεν σημαίνει ότι ο προκύπτων χωρικός σχηματισμός αποδίδει ένα χώρο ομοιογενούς μορφολογικής αξίας, αλλά περισσότερο ότι αυτή η χωρική μητροπολιτική οργάνωση ενισχύεται από μία συγκεκριμένη και πιο χαρακτηριστική τάση των πιο δυναμικών περιοχών.

Μια αναλογία με τη μητροπολιτικοποίηση του εδάφους θα μπορούσε να αναζητηθεί στην έννοια της *città regione*, που ήδη από το 1962 ο Giancarlo De Carlo σε μια προσπάθεια συστηματοποίησης περιπτώσεων αστικού σχεδιασμού των χωρών της βόρειας Ευρώπης, στο «la nuova dimensione di città regione» (Giancarlo De Carlo 1962), την προσδιορίζει ως μια δυναμική σχέση, που αντικαθιστά τη στατική κατάσταση της παραδοσιακής πόλης, αποσαφηνίζοντας ότι: «Σε αυτή τη σχέση η πόλη σχηματίζεται, ως ο τόπος ομογενών καταστάσεων σε συνεχή μεταβολή, όπου κάθε μέρος ενσωματώνεται, με τα άλλα στη βάση μιας σχέσης που αλλάζει σε κάθε φάση ανάπτυξης (για την οποία, ανάπτυξη, οι ερμηνείες των φαινομένων και των παρεμβάσεων οφείλουν κατ' ανάγκη να είναι παγκόσμιες και ταυτόχρονα ελαστικές)...» (De Carlo, 1962 στο Indovina 2005:17).

Η έννοια της *città regione* εξελιγμένη με τρόπο ιδιαίτερο για κάποιες περιοχές, εκείνες της μεγαλύτερης ανάπτυξης και των μεγαλύτερων περιιαστικοποιήσεων, *conurbazioni*, παρουσιάζει πολλά χαρακτηριστικά που έχουν υποτεθεί για τη μητροπολιτικοποίηση του εδάφους, με τη επισήμανση, ότι σε αυτή την περίπτωση προηγείται, η υπόθεση μιας γενικευμένης τάσης όλων των εδαφών.

Ακόμη ο όρος, *città regione*, μπορεί να αναζητηθεί στα «*modelli urbani a rete*» που επεξεργάστηκε ο G. Dematteis 1990, όπου μέσα από μια α-χωρική έννοια δικτύων προσδιορίζονται τρεις τύποι δικτύων, λαμβανομένης υπόψη της οργάνωσης του χώρου και της εξέλιξής του: «*reti a gerarchia determinate*», «*reti multipolari*» και «*reti equipotenziali*».

Στη δεύτερη και εν μέρη στην τρίτη τυπολογία, πιο σχετικές με τη μητροπολιτικοποίηση του εδάφους, ο Dematteis συλλέγει τους μετασχηματισμούς σε εξέλιξη, εστιάζοντας κύρια στη διάρθρωση των σχέσεων *ai rapporti di relazione* και στις νέες τεχνολογίες και δευτερευόντως στον τρόπο δομής του εδάφους. Επρόκειτο για μια καινοτόμα εννοιολογική προσέγγιση σε μια εποχή (1985-1990), που τα φαινόμενα μετασχηματισμού της εδαφικής οργάνωσης, της μητροπολιτικοποίησης του εδάφους, ήταν ακόμη σε πρωϊμότερο στάδιο, σε αυτό της διάχυσης, *diffusione*, στην οποία διάχυση, εστίαζαν οι μελετητές, ενώ παρατηρούμε ότι «...είναι κύρια η ολοκλήρωση, η ενσωμάτωση, *integrazione*, που συνιστά το πιο πρόσφατο μέρος της διαδικασίας της αναδιοργάνωσης του εδάφους» (Indovina 2005:17).

6.4. Προσδιορισμός των παραγόντων που συνετέλεσαν στη μητροπολιτικοποίηση της περιοχής

Οι διαδικασίες της παγκοσμιοποίησης και των νέων τεχνολογιών πληροφορικής και τηλεματικής επιβάλλουν μια νέα μορφή οργάνωσης της πόλης και του εδάφους, αλλά ταυτόχρονα, αυτή η νέα οργάνωση της πόλης και του εδάφους καθίσταται απαραίτητη από την πλευρά των πόλεων των ιδίων και καθοδηγείται από τις ανάγκες ένταξης τους μέσα στη νέα παγκόσμια οικονομία, λειτουργώντας δηλαδή ταυτόχρονα σαν αντιδραστικός μηχανισμός των πόλεων, εμπρός στον κίνδυνο ενός τύπου απόλυτης υποταγής τους σε διεργασίες, που ενδεχόμενα θα έχουν αποφασιστεί εκτός της κοινωνίας αναφοράς.

Οι «κοινωνικές πρακτικές», οι «πολιτικές» και η μεταξύ τους πλοκή, συνιστούν τον καθοριστικό μηχανισμό των εδαφικών μετασχηματισμών ή μετασχηματισμών των πόλεων.

Όμως η τοπική ιδιαιτερότητα, «specificità locale», διαφορετική για κάθε τόπο, είναι αυτή που μας οδηγεί, πέρα από τη χρήση όρων που ανταποκρίνονται σε αρχικές παρατηρήσεις γενικών και συχνά εξομοιωτικών τάσεων, *tendenze generali*, χαρακτηριζόμενων από διαφορετικούς παράγοντες εκκίνησης (οικονομικούς, πολιτισμικούς, κοινωνικούς), στον προσδιορισμό των παραγόντων του μετασχηματισμού, στη διερεύνηση της ποιότητας και της βαρύτητάς τους.

Η τυπολογία του μετασχηματισμού προκύπτει εν τέλει από το συσχετισμό των γενικών τάσεων και των προσδιορισμένων τοπικών παραγόντων.

Στην περίπτωση του κεντρικού Βένετο το γενικευμένο φαινόμενο της διάχυτης κατοίκησης, *del insediamento diffuso*, χαμηλής πυκνότητας, *a bassa densità*, μπορεί να αναγνωριστεί ως η γενικευμένη τάση, η οποία «...μορφοποιεί τοπία ανήκοντα στην ίδια οικογένεια, αλλά χαρακτηριζόμενα από επιμέρους διαφορετικά χαρακτηριστικά» (Indovina 2005:20).

Αναζητώντας τους κύριους παράγοντες που γενίκευσαν από κοινού το φαινόμενο της διάχυσης και της μητροπολιτικοποίησης διακρίνουμε κύρια σε αυτούς: αλλαγές στην παραγωγική διαδικασία, στην καθημερινή ζωή και στη διαφοροποίηση της προσόδου.

6.4.1 Αλλαγές στην παραγωγική διαδικασία

Οι αλλαγές στον οικονομικό και παραγωγικό τομέα που εκφράστηκαν με:

1. την κρίση της μεγάλης βιομηχανίας, εξ αιτίας τεχνολογικών αλλαγών και αλλαγών κατανάλωσης,
 2. την άνοδο της μικρής επιχείρησης σαν σύστημα παραγωγής, μέσα από τον επιμερισμό της διαδικασίας παραγωγής και την κατά συνέπεια χρήση των εξειδικεύσεων,
 3. την ανάπτυξη μιας «οικονομίας των υπηρεσιών»,
 4. την όλο και πιο στενή σύνδεση μεταξύ επιστημονικής έρευνας, τεχνολογικής καινοτομίας και παραγωγικής ανάπτυξης,
 5. την διεύρυνση της παγκόσμιας αγοράς που προσδιόρισε ένα νέο διεθνή καταμερισμό εργασίας και
 6. την εστίαση της οικονομικής ισχύος της επιχείρησης στην «αλυσίδα προστιθέμενης αξίας» από τη μια μεριά και στη *finanziarizzazione*, από την άλλη,
- είχαν ως συνέπεια τη διεύρυνση του δικτύου επιρροής σχέσεων με τα διαφορετικά τμήματα που συμβάλλουν στην παραγωγή του προϊόντος-αυξημένη κυκλοφορία προϊόντος / η δημιουργία σειράς κοινών υπηρεσιών ή ποιότητας-επιστημονικής, τεχνολογικής έρευνας-που η επιχείρηση δεν μπορεί να παράγει στο εσωτερικό της, με συνέπεια τη δημιουργία απαραίτητων αλληλοεξαρτήσεων, χαρακτηριστικών των διαφορετικών φάσεων της παραγωγικής διαδικασίας.

Οι οικονομίες κλίμακας καθορίζονται, σε ένα νέο πλαίσιο το οποίο διαμορφώνουν οι διαδικασίες παραγωγικής ολοκλήρωσης, *integrazione*, όχι πλέον όπως στην περίπτωση της

παραγωγικής συγκέντρωσης, αλλά εστιάζοντας στον έλεγχο της αλυσίδας παραγωγής προστιθέμενης αξίας, χρησιμοποιώντας για το σκοπό αυτό τους διατιθέμενους πόρους από καινοτομίες, τηλεπικοινωνίες και μεταφορές.

Από τους ίδιους πόρους αυτούς, διευρύνεται η ακτίνα επιρροής των εξωτερικών οικονομιών. Η ιδιαιτερότητα του παραγόμενου προϊόντος και η αποδοχή του σε διευρυμένη κλίμακα της παγκόσμιας αγοράς, απαιτεί τη λεπτομερή γνώση της αγοράς και ευθύνεται για μεταφορά αλλαγών στον τρόπο ζωής.

6.4.2 Αλλαγές στην καθημερινή ζωή

Οι εγκατεστημένοι πληθυσμοί, με αυξημένες ανάγκες, οι οποίες δεν αφορούν πια μια elite αλλά τη μάζα και συνιστούν αποτέλεσμα των αλλαγών της οργάνωσης της εργασίας και της δομής της οικογένειας, των νέων τεχνολογιών, του ελεύθερου χρόνου, της αυξημένης εκπαίδευσης, του κατά συνέπεια αυξημένου πολιτισμικού επιπέδου, αλλά και των νέων μοντέλων ζωής υπαγορευόμενων από τα μέσα επικοινωνίας, δημιουργούν μια αυξημένη ζήτηση υπηρεσιών. Ζήτηση αποτελεσματικής προσβασιμότητας με δημόσια μέσα ή με έμφαση σε ίδια μέσα-αυτοκίνητο / που η υλοποίησή τους στο έδαφος τείνει να δημιουργεί πολικότητες, σχετιζόμενες με συγκεκριμένες λειτουργίες πέραν αυτών της εργασίας π.χ. το εμπόριο, τη διασκέδαση κ.λπ.

6.4.3 Διαφοροποίηση της προσόδου

Η πρόσοδος μπορεί να ερμηνευτεί ως η ικανότητα, γενικά ενός τίτλου ιδιοκτησίας, να οικειοποιείται την αύξηση του πάγιου κοινωνικού κεφαλαίου capitale fisso sociale μιας πόλης ή μιας περιοχής. Δεδομένου ότι η επιτυχία μιας πόλης είναι συνέπεια και των αυξήσεων, di incrementi, του πάγιου κοινωνικού κεφαλαίου της ίδιας της πόλης, δημιουργείται εν τέλει ένα κύκλωμα συσσώρευσης μεταξύ αυξημένου πάγιου κοινωνικού κεφαλαίου, επιτυχίας της πόλης και αύξησης της προσόδου.

Μέσα από αυτές τις διαδικασίες, η πρόσοδος προκύπτει ως ο δείκτης οικονομικής ή κοινωνικής επιτυχίας, με τον οποίο μια πόλη καθορίζει θετική δυναμική στις αξίες ακινήτων. Η αυξημένη πρόσοδος στις κεντρικές πόλεις ισοδυναμεί με παράγοντα απομάκρυνσης της μεσαίας τάξης, οικογενειών ή οικονομικών δραστηριοτήτων δημιουργώντας έτσι πολικότητες στις μητροπολιτικές περιοχές.

Γιατί η διαμόρφωση της προσόδου εμπλέκει συνήθως κοινωνικές τάξεις που μπορούν να σηκώσουν το βάρος της και να συμβάλλουν στην εξέλιξη της ανοδικής της πορείας.

Στη συνέχεια, κάθε ενίσχυση του σταθερού-πάγιου κοινωνικού κεφαλαίου στο έδαφος, π.χ. δίκτυα μεταφοράς, συνιστά στην πράξη έναν νέο παράγοντα αύξησης της προσόδου είτε πρόκειται για περιοχές της διάχυσης που ανήκουν σε παραδοσιακά μητροπολιτικές ζώνες είτε στην ευρύτερη περιοχή. Είναι γνωστό ότι η αύξηση της προσόδου έχει κατεύθυνση από το κέντρο προς την περιφέρεια και ταυτίζεται με ζώνες, καταστάσεις υψηλής ποιότητας, με αυξημένο εξοπλισμό, ή πιο οργανωμένες για να εγγυώνται τη μέγιστη ασφάλεια. Σε αυτή την κατάσταση η κατανομή των οικογενειών, των δραστηριοτήτων, των υπηρεσιών και της παραγωγής σχετίζεται με την αξία που παίρνει η πρόσοδος στην περιοχή και με το μετασχηματισμό του αγροτικού εδάφους σε οικοδομήσιμο χώρο.

Ωστόσο, επισημαίνονται για τη σημαντικότητά τους, οι περιπτώσεις που η ανοδική πορεία της προσόδου επιβραδύνεται, και αυτές είναι εμφανείς από την επιβράδυνση της διάχυσης σε γαίες, όπου η γεωργία συνιστά μια δραστηριότητα ανθούσα και υψηλής απόδοσης. Εκεί ο μετασχηματισμός των αγροτικών ζωνών σε οικοδομήσιμο χώρο επιβραδύνεται, «..η διάχυση, δηλαδή, βρίσκει ένα αντικειμενικό εμπόδιο μπροστά στην κατάσταση του πρωτογενή τομέα» (Indovina 2005:22, σημ.8).

6.4.4 Μια πλοκή των παραπάνω

Από τη συνέργεια και πλοκή των τριών προηγούμενων δυναμικών, δηλαδή μιας επιχειρηματικής πολιτικής που αφορά στην διάσπαρτη εγκατάσταση των επιχειρήσεων και της δυναμικής αναδιαμόρφωσης της προσόδου, που κατευθύνουν από κοινού τις επιλογές της οικιστικής εγκατάστασης, τις αλλαγές στην καθημερινότητα και τον τρόπο ζωής, και όλο αυτό σε συνδυασμό με τις αντιφάσεις που γεννάει η κεντρική πόλη, με τη δημιουργία παραγόντων έλξης και άπωσης, προκύπτουν πολλαπλά, *molteplici*, μητροπολιτικά ψηφιδωτά «*mosaici metropolitani*» (Indovina 2005:23). Η διασπορά στο έδαφος, εξ αιτίας της ανάπτυξης των νέων τεχνολογιών και της εξασφάλισης της κινητικότητας και συνδεσιμότητας, παύει να έχει τη μορφή απομονωμένων πυρήνων-νησιών, «*isole*». Εξελίσσεται στη βάση αλληλεξαρτήσεων και συνδέσεων, διαμορφώνει και κυριαρχεί στα μητροπολιτικά ψηφιδωτά που παρουσιάζουν όλο και περισσότερο μια έντονη ολοκλήρωση. Τα μητροπολιτικά ψηφιδωτά έχουν ως κοινά χαρακτηριστικά την απουσία ισχυρής πολικότητας, την έντονη κινητικότητα πολλών κατευθύνσεων, αυξημένη κατανάλωση εδάφους, «...ένα στοιχείο που μπορεί να φθάσει σε επίπεδα εδαφικής παθολογίας» (Indovina 2005:23), λειτουργικές παραγωγικές σχέσεις επίσης πολλών κατευθύνσεων, υψηλή κατανάλωση ενέργειας, χρήση των φυσικών εδαφών σαν αστικές δομές διαθέσιμες για την εγκατάσταση πληθυσμού, αποδυνάμωση των παραδοσιακών κοινωνικών σχέσεων της συμπαγούς πόλης, που συνδυάζεται με τη γενικευμένη χαμηλή πυκνότητα των οικισμών, οι οποίοι συνήθως συντίθενται από τον τύπο της επαναλαμβανόμενης μονοκατοικίας.

Ωστόσο γεννιούνται νέες μορφές κοινωνικότητας, βασισμένες στη διαρκή μετακίνηση μέσα από ένα εγκατεστημένο δίκτυο υποδομών μητροπολιτικού χαρακτήρα, οριζόντιων συνδέσεων, σε αντιδιαστολή με εκείνο των κάθετων της παραδοσιακής μητρόπολης και το οποίο στοχεύει επίσης στην άρση της απομόνωσης και στην μεγέθυνση του αισθήματος και του συντελεστή ασφάλειας.

Τα νέα μητροπολιτικά εδάφη συντίθενται χωρίς να εξαλείφονται οι διαφορές και οι χωρικές ιεραρχίες αναφορικά με τα συμπαγή κέντρα. Οι ιεραρχίες διατηρούνται εκφραζόμενες από το ύψος της προσόδου, παγιώνοντας έτσι τους ίδιους παράγοντες άπωσης, που δημιούργησαν οι συμπαγείς πόλεις και αποδεικνύοντας ότι η κατ' αρχή δημιουργία της Περιφέρειας δεν είναι χωρικό ή πολεοδομικό φαινόμενο αλλά κοινωνικό και οικονομικό αποτέλεσμα.

Τα παλιά κέντρα, των παραδοσιακών μητροπολιτικών πόλεων εξακολουθούν να διατηρούν ένα κεντρικό ρόλο, παράλληλα με τις νέες κεντρικότητες που αναδεικνύονται στα νέα μητροπολιτικά εδάφη. Αλλάζει όμως συνολικά ο ρόλος της κεντρικότητας, ο οποίος συνίσταται στη συγκέντρωση των νέων εργαλείων, που διαμορφώνουν τις νέες ιεραρχίες. Τέτοια είναι τα οικονομικά και χρηματιστηριακά κέντρα, τα κέντρα πολιτισμού, διοίκησης και πληροφόρησης, όλα διακινητές άυλων ροών, σε αντιδιαστολή με την υλική συγκέντρωση της προηγούμενης κεντρικότητας, κέντρα ανανεωμένης ελκτικότητας και ισχύος.

Το χαρακτηριστικό της νέας μητροπολιτικής φάσης είναι ότι: «...στη νέα κατάσταση, η επικρατούσα δύναμη είναι μια φυγόκεντρη δύναμη, όσον αφορά στην υλική παραγωγή και στις συνήθειες υπηρεσιών, αλλά είναι κεντρομόλα σε σχέση με τις λειτουργίες της διακυβέρνησης και διεύθυνσης» (Indovina 2005).

Οι νέες κεντρικότητες, μέσα από ένα δίκτυο αλληλεπιδράσεων και εξαρτήσεων, διαμορφώνουν ένα χωρικό δίκτυο, ένα έδαφος δικτύων, *un territorio in rete*, χρησιμοποιώντας πλέον και τη χωρική γειτνίαση.

Το τοπίο που προκύπτει στην κεντρική περιοχή του Βένετο είναι πολυσύνθετο.

Ορατά τα αποτελέσματα της κατανομής του παραγωγικού δυναμικού στην προηγούμενα αγροτική ύπαιθρο, τόσο σε συμπαγείς πόλεις ως εξειδικευμένα *distretti produttivi* όσο συχνά

απομονωμένα, σε διάχυτη μορφή καθώς οι μεγάλες πόλεις τείνουν να χάνουν δραστηριότητες υλικής παραγωγής. Ορατά τα αποτελέσματα κατανομής εξειδικευμένων πόλων υπηρεσιών, με κύριο κριτήριο επιλεξιμότητας εγκατάστασης στο χώρο, την άμεση προσβασιμότητα. Ροές υποχρεωτικών και μη μετακινήσεων σε όλη την κλίμακα έντασης. Κατευθύνσεις μετακινήσεων αλληλοτεμνόμενες και μετασχηματιζόμενες σε φόρτο από την πύκνωση αραιοκατοικημένων περιοχών. Όλα αυτά ακουμπώντας και εμπλεκόμενα σε μια διαρθρωμένη σειρά «αρχικών συνθηκών» με ιδιαίτερα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά ως προς την ποιότητα των εδαφών, το κληρονομημένο υδραυλικό δίκτυο, ακόμη και το δίκτυο των καναλιών άρδευσης που επιμένουν παρόντα να αναδεικνύουν διαφορετικούς εδαφικούς σχηματισμούς, δικαίωμα παρεχόμενο και από την «πανταχού παρούσα» γεωργία, κυρίως με τη νέα μορφή βιομηχανικών καλλιεργειών. Το τοπίο της μεγάλης ιστορικής και πολιτισμικής διαστρωμάτωσης, συγκροτείται ως ένα σύνολο καταστάσεων καθορισμένων σε διαφορετικές χρονικές συνθήκες, που αναδεικνύουν διαφορετικά αρθρωμένες κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές προσδοκίες και οι οποίες καταστάσεις, επαναλαμβάνονται εμπλεκόμενες μεταξύ τους ως απομονωμένα θραύσματα ή ως επιβαλλόμενα δίκτυα αναφορικά στις υποδομές, από μητροπολιτικού έως τριχοειδή χαρακτήρα, ικανά να διαλύουν παρά να συνθέτουν μια αντίληψη για το τοπίο. Αλλά σε αυτή την διαρκή, εν κινήσει, ανάγνωση της αξίας των θραυσμάτων αυτών, εκείνο που πληγώνει αισθητά την αντίληψη για το τοπίο είναι ότι καθένα από τα τμήματα συνεργάζεται ή αντιπαράκειται σε άλλα, διαφοροποιούμενο σε βαρύτητα αξίας, αξιολογούμενο μέσα από κατ'ανάγκη διαφορετικά κριτήρια, γεγονός που παραπέμπει σε ένα αποϊεραρχημένο χώρο χαρακτηριζόμενο από ισχυρές «εδαφικές ασυνέχειες» (Savino 1998). Ένα τοπίο, που συνεχίζει έως σήμερα να αντανακλά : «[...]μια κατάσταση πολλών κοινωνικών σχηματισμών που συνυπάρχουν στην ίδια χωρική διάσταση ενώ ταυτόχρονα εκφράζουν όλο και πιο διαφοροποιημένες πολιτισμικές και πολιτικές κατευθύνσεις» (Fregolent e Vettoretto 2015).

Η συμβολή των Δήμων στις εξελίξεις

Έως και τις αρχές τις δεκαετίας του '90, σύμφωνα με τον Savino, μέσα από διαδικασίες που ενεργοποιήθηκαν από τους Δήμους και μόνο, όπως:

- ενίσχυσης της παραγωγικής δραστηριότητας όπου υπήρχε ζήτηση σύμφωνα με το οικονομικό σύστημα και την ατομική λογική των επιχειρηματιών και των οικογενειών που εμπλέκονται στην παραγωγική διαδικασία
- ενθάρρυνση της οικιστικής διάχυσης του πληθυσμού ακόμη και σε στενή σχέση με της παραγωγικής δραστηριότητας στην περιοχή σύμφωνα με τη ζήτηση της εκάστοτε τοπικής κοινότητας
- δημιουργία υπηρεσιών και εξοπλισμών ακόμη και στα κατοικημένα κύτταρα ελάχιστης δημογραφικής κλίμακας, μεταφέροντας σε μικροκλίμακα το μοντέλο που προτάθηκε από τις περιφερειακές πολιτικές για την ενίσχυση του πολυκεντρικού συστήματος

είχαν σαν αποτέλεσμα «εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων των Δήμων [...]εικόνα η οποία δεν εξασφαλιζόταν ούτε από τον έως τότε ισχύοντα περιφερειακό σχεδιασμό[...]]» (Savino, 1998) να έχουν δημιουργηθεί:

- ιδιαίτερες οικιστικές **μορφολογίες** που καταγράφονται σε:
- Συστήματα οδικής κυκλοφορίας συχνά ανεπαρκή για οδική κυκλοφορία
- Ένα ιδιαίτερα κατακερματισμένο σύστημα παραγωγής, συχνά πλησίον οικισμών με μη εξασφαλισμένη επαρκή πρόσβαση στα μεγάλα συστήματα υποδομών, περιοχές παραγωγής

που δεν εξασφάλιζαν συνθήκες επιτρέπουσες επέκταση με συνέπεια την προεξοφλούμενη μετεγκατάσταση

-Δημιουργία οικιστικών προϋποθέσεων για διαφορετικές λειτουργίες και όχι πάντα συμβατές μεταξύ τους όπως αποδεικνύεται από τη δύσκολη συνύπαρξη με συνέπειες όπως κυκλοφοριακή συμφόρηση, υψηλή μίξη τύπων ροών κυκλοφορίας μεταξύ εμπορικών δραστηριοτήτων, τριτογενούς τομέα και βιομηχανικών δραστηριοτήτων

-Ένα οικιστικό σύστημα υψηλής ποιότητας, χωρίς να διακρίνεται απαραίτητα για την αρχιτεκτονική του ποιότητα, που οδήγησε στην ταυτόχρονη εδραίωση κάποιων μικρότερων κέντρων ή την μεγέθυνση περιφερικών οικισμών, εκμεταλευόμενο και την τυπική υποδιαίρεση της γης της *mezzadria*, με την συνεπαγόμενη ακολουθία μετεγκαταστάσεων, όχι πάντα κατά μήκος των μεγάλων αξόνων

-μεταξύ κατοικιών, αγρών, εργαστηρίων και βιομηχανίας τα μεγάλα «containers» των εμπορικών κέντρων, κέντρων διασκέδασης που σχετικά με τον ορισμό τους ως «*tipi atipici*» «ατοπικοί τύποι», (Gregotti, στο Savino 1998), «καταλήγουν να είναι ήδη κάποια από τα πλέον *τυπικά* διακριτά στοιχεία της διάχυτης κατοίκησης» (Savino 1998), γύρω από τα οποία δημιουργείται ένα «*νέο νόημα*» του «*δημόσιου*» χώρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΤΟΠΙΟ ΩΣ ΣΥΝΘΕΣΗ ΘΡΑΥΣΜΑΤΩΝ

Στο έδαφος της κεντρικής πεδιάδας, πέρα από την γεωλογική και την πυκνή ιστορική διαστρωμάτωση, οι ανθρωπογενείς δραστηριότητες των μεταπολεμικών χρόνων έχουν παράγει έως σήμερα μία νέα διαστρωμάτωση, που συντίθεται από ενεργά θραύσματα συνόλων της λειτουργίας της παραγωγής και της κατοίκησης. Θραύσματα ομογενή στο εσωτερικό τους και ασύνδετα με ό,τι τα περιβάλλει. Ο αγροτικός χώρος υφίσταται άλλοτε σε μια μορφή ρευστότητας, συνιστώντας το πεδίο σύνθεσης των θραυσμάτων και άλλοτε, σε μια μορφή λανθάνουσα, συνιστώντας ο ίδιος θραύσμα. Επιπλέον μεμονωμένα κτίσματα διάσπαρτα σε χρήση, κύρια κατοικίας, μεμονωμένα κτίσματα σε εγκατάλειψη, παλιάς αγροτικής κατοικίας, αλλά και παραγωγικών μονάδων που ημιλειτουργούν ή απέμειναν ανενεργές από την εποχή της παραγωγικής αναδιάρθρωσης, τείνουν να συνιστούν εξ ίσου απόλυτα συστατικά του.

Η γεωγραφία παραγωγής στο Βένετο, βασισμένη στην αναγνώριση κάποιων διαφορετικών οικιστικών σχηματισμών, μπορεί να αναλυθεί σε:

α) Πόλους της μεγάλης βιομηχανίας, όπως το Porto Marghera και τη Βιομηχανική ζώνη της Πάντοβα, κατασκευασμένους έξω από τις μεγάλες πόλεις, στα όριά τους κατά μήκος του σιδηροδρομικού και οδικού άξονα που συνδέει τη Βερόνα με τη Βενετία.

β) Πολυάριθμες μικρές βιομηχανικές περιοχές, αποτέλεσμα ενοποιημένων σχεδίων, progetti, ή συναιτεριστικών προγραμμάτων, που καταναμημένες ανάμεσα στις εκατοντάδες μικρούς δήμους, καταλαμβάνουν ολόκληρη την κεντρική πεδιάδα.

γ) Αναρίθμητα σκόρπια carannoni, παρόντα σχεδόν σε όλη την περιφέρεια, συχνά τοποθετημένα κατά μήκος των συνδετήριων οδών μεταξύ των αστικών κέντρων, μερικές φορές σχηματίζοντας τμήματα των δρόμων εμπορίου, strade mercato.

δ) Τα βιομηχανικά distretti, συχνά αναπτυγμένα σε εξωαστικές περιοχές, και εξειδικευμένα σε συγκεκριμένους τομείς.

ε) Περιοχές πολυειδίκευσης, αυτές των «distretti industriali integrati», ολοκληρωμένων βιομηχανικών distretti, όπου έχει αναπτυχθεί μια εύρωστη παραγωγική διαφοροποίηση.

στ) Συγκεντρώσεις αναπτυγμένων δραστηριοτήτων τριτογενούς και υπηρεσιών σε άλλα αστικά κέντρα όπως Πάντοβα και Βερόνα.

Στις τελευταίες δεκαετίες ο χώρος της παραγωγής μεταβάλλεται, από μια αρχική διαδικασία διασποράς σε μια επόμενη διαδικασία τοπικής συγκέντρωσης. Ενώ η ανάπτυξη κάποιων άλλων τοπικών παραγωγικών συστημάτων στις προηγούμενες δεκαετίες ήταν δεμένη με τη διασπορά των μεμονωμένων carannoni, κατά μήκος των κύριων οδικών αξόνων, σχηματίζοντας οδούς εμπορίου, strade mercato, στο αγροτικό έδαφος και μερικές φορές στο εσωτερικό του ιστού κατοικίας, σήμερα η διασπορά που συνδέθηκε με το μεμονωμένο κτίριο για την παραγωγή, il carannone, δεν αναπαριστά πλέον τον κύριο σχηματισμό, την σύγχρονη επικρατούσα μορφή.

Το τοπίο της παραγωγικής δραστηριότητας, όλο και περισσότερο, χαρακτηρίζεται από προοδευτική συγκέντρωση των κτιρίων παραγωγής σε συγκεκριμένες περιοχές και εκτάσεις περιγεγραμμένες, περιορίζοντας την υπερκατανάλωση του εδάφους. Αυτή η αλλαγή μπορεί να ερμηνευτεί ως συνέπεια του περάσματος από ένα σύστημα ατομικών επιλογών, σε ένα σύστημα που απαιτεί συντονισμένες αποφάσεις, μεγαλύτερα κεφάλαια, την κινητοποίηση των κοινών πόρων με την επιδίωξη σχηματισμού κοινοπραξιών επιχειρήσεων, που σήμερα είναι όλο και πιο συχνή.

Ωστόσο, για να δώσουμε ένα δείγμα του χαρακτήρα και των συνεπειών των παραγωγικών εξελίξεων στο έδαφος και στο τοπίο, εστιάζουμε στο σχηματισμό και τη λειτουργία ενός distretto industriale, και συγκεκριμένα σε αυτό της ριβιέρα της Brenta.

7.1. Το distretto υποδηματοποιίας της ριβιέρα της Brenta

Τα distretti στην οργάνωσή τους περιλαμβάνουν τις εγκαταστάσεις του καθ' εαυτού παραγωγικού μηχανισμού, που απαρτίζεται από την ομάδα των σχετιζόμενων επιχειρήσεων, στη βάση οικονομικών παραγόντων και χαρακτηρίζονται για ένα σύστημα θεσμών που συνδέει τον παραγωγικό μηχανισμό με την κοινότητα της περιοχής στο σύνολό της, το πλήθος των τοπικών εσωτερικών αγορών στο distretto, που αναλαμβάνει το βάρος να εξισορροπήσει τις απαιτήσεις της ανταγωνιστικότητας και από τις αξίες που αυτό το σύνολο διαμορφώνει στο φαντασιακό της κοινωνίας στην οποία αφορά.

Τα distretti, οι πολύπλοκοι οργανισμοί παραγωγής και τα τοπικά συστήματα της μικρής επιχείρησης, αποδίδουν ένα ειδικό τοπίο «μέσα στο οποίο τα διαφορετικά υλικά, εργοστάσια και κατοικίες, καμπαναριά και ταβέρνες, osterie, τράπεζες και πεδία, campi, συνιστούν μια πλοκή πάντα ιδιαίτερη και στην οποία τα υποκείμενα αλληλεπιδρούν κινούμενα μεταξύ συνεργασίας και ανταγωνισμού» (Munarin, Tosi 2002:105).

Χαρακτηριστικό για την περιοχή μελέτης είναι το distretto calzaturiero της ριβιέρα της Brenta.

Το distretto calzaturiero της ριβιέρα της Brenta, σήμερα εκτεινόμενο στους δήμους Campoverardo, Dolo, Fiesso d'Artico, Fosso, Mirano, Noventa Padovana, Pianiga, Saonara, Stra, Vigonovo, Vigonza, ομαδοποιεί περίπου 255 εγκαταστάσεις εργαστηρίων παπουτσιών, μέτριων και μικρών διαστάσεων. Είναι ένα distretto, που όπως πολλά, ξεκίνησε από μια σειρά από μικρά εργαστήρια, εγκατεστημένα μέσα στον οικιστικό ιστό, των χωριών Stra e Fiesso d'Artico, που ήταν στην ουσία τα ίδια χωριά-εργοστάσια, paesi-fabbriche, όπου τα παπούτσια περνούσαν από σπίτι σε σπίτι, μεταξύ των οικογενειακών μικρο-επιχειρήσεων που συνυπήρχαν, σε κοινό κτήριο με την λειτουργία της κατοικίας. Ξεκινώντας από τα χρόνια του '70 εξελίχθηκε σε μια σειρά βιομηχανικών περιοχών, μέσα από διακριτές παραγωγικές υποδιαιρέσεις αποκλειστικού σκοπού, lottizzazioni produttive monofunzionali, που τροφοδοτούνταν κατ' αντιστοιχία από τα ήδη υπάρχοντα κέντρα κατοικίας και επαναδιαμόρφωναν τη στενή σχέση κατοικίας-εργασίας.

Στις βιομηχανικές περιοχές του distretto, δημιουργείται ένα τοπίο, χαρακτηριζόμενο από την επίμονη επανάληψη μορφών, τρόπου και διαδικασιών οργάνωσης των επί μέρους συστατικών, μια ακολουθία ομοιοτήτων.

Διαστάσεις περιοχών παραγωγής: από 45.000-600.000 μ² εκ των οποίων λίγες μεγάλες κοντά σε διόδια και πολλές μικρομεσαίες διάσπαρτες.

Υλοποίηση μονάδων παραγωγής: σπάνια σε μια φάση, συνήθως ακολουθεί μια φάση διάσπασης και επανεγκατάστασης σε νέες θέσεις με νέα υποδιάιρεση του εδάφους.

Οι εγκαταστάσεις περιλαμβάνουν κλειστούς και ανοιχτούς χώρους / περιοχές βιοτεχνικές βιομηχανικές από 500-12.000 μ², εμπορικές της τάξης των 40.000 μ².

Δείκτης κάλυψης από κτήρια στο σύνολο της περιοχής: περίπου 30%.

Στοιχεία ανοιχτού χώρου: δρόμοι, πάρκινγκ, ασφαλτοστρώσεις, εκτεταμένη σφράγιση εδάφους. Οι περιοχές πρασίνου, μειωμένες υπολειμματικές, καθίστανται περιθωριακές.

Παρατηρώντας τις σχέσεις μεταξύ δομημένων τμημάτων και αδόμητων, αλλά σφραγισμένων εδαφών, συμπεριλαμβανομένων και των δικτύων υποδομών, αντιλαμβανόμαστε ότι αυτή η δικτυωτή χρήση εδάφους για λειτουργικές ανάγκες, έχει μετατρέψει τις περιοχές πρασίνου επίσης σε ένα δίκτυο. Ο ελεύθερος χώρος προκύπτει ως

δίκτυο ελεύθερων χώρων, αλλά αυτή η αντιστοιχία δικτύων προκύπτει σε μια γενίκευση για τον αστικοποιημένο χώρο και το χώρο της υπαίθρου στην κεντρική περιοχή του Βένετο.

7.2. Γραμμικά συστήματα κατοίκησης

Είναι ακόμη δυνατό να αναγνωρίσουμε ειδικές θέσεις κάποιων γραμμικών συστημάτων κατοίκησης όπως:

- 1) Ο οικισμός κατά μήκος της ποτάμιας πλωτού δρόμου, naviglio, της Brenta, χαρακτηριζόμενος από την ανάπτυξη ακολουθιών βενετσιάνικων βιλών και αστικών κέντρων, στις οποίες ακολουθίες, προοδευτικά συμμετέχει ένας διπλός άξονας υποδομών, αποτελούμενος από αυτοκινητόδρομο και σιδηρόδρομο που τοποθετείται βορειότερα.
- 2) Ίδιο σύστημα ως προς μερικές όψεις του, ευθυγραμμισμένο κατά μήκος της λωρίδας στους πρόποδες, το οποίο προοδευτικά καταλαμβάνει την κάτω πεδιάδα μέσα από μια διαδικασία μετατόπισης του κέντρου, από τους λόφους στις περιοχές των προπόδων μέσω της υποδιαίρεσης και επανεγκατάστασης της βιομηχανίας και του βιομηχανικού οικισμού αθλητικών παπουτσιών, distretto industriale.
- 3) Ο άξονας Cittadella-Treviso ευθυγραμμισμένος στο νότιο άκρο της πάνω ξηρής πεδιάδας, κατασκευασμένος από μια επέκταση μικρών και μεσαίων αστικών κέντρων και παραγωγικών και οικονομικών οικισμών, insediamenti, αναπτυγμένων κατά μήκος του δρόμου δίνουν υπόσταση σε τμήματα εμπορικού δρόμου, strada mercato.
- 4) Ο άξονας Mestre-Treviso, δηλαδή το Teraglio, χαρακτηριζόμενος όχι μόνο από κέντρα (Mogliano e Preganziol) αλλά από προοδευτική πυκνωση των εγκαταστάσεων (κατοικιών, εμπορίου, παραγωγής) κατά μήκος του δρόμου, οι οποίες, προστιθέμενες στην ακολουθία των βενετσιάνικων βιλών, τείνουν να σχηματίσουν ένα μοναδικό διαρθρωμένο γραμμικό οικισμό.

7.3. Οικισμοί με μορφή δικτύου και μεγάλα κέντρα περιαστικοποίησης

Παραδείγματα τέτοιων οικισμών είναι:

- α. Το πολυκεντρικό οικιστικό σύστημα από Τρεβίζο προς Βιτσένζα (Rossano Veneto, Riese, Loria, κ.λπ.) αναπτυγμένο και αυτό κατά μήκος των αξόνων της centuria romana.
- β. Το πολυκεντρικό κεντρικό σύστημα (Mirano, Noale, Piombino Dese, Zero Branco, κ.λπ.) αναπτυσσόμενο στη βάση δυο διαφορετικών centurie romane και χαρακτηριζόμενο από ένα πυκνό δίκτυο, γραμμικά ανεπτυγμένων οικισμών κατά μήκος του δρόμου, αλλά και με έντονο το «παραδοσιακό» φαινόμενο της μεμονωμένης κατοικίας.

Τα μεγάλα κέντρα, περιαστικοποίησης που αναπτύχθηκαν γύρω από τα κέντρα της Πάντοβα, Μέστρε και Τρεβίζο, χαρακτηριζόμενα συχνά από μια ανάπτυξη ακτινωτή κατά μήκος των κύριων δρόμων, άφησαν «cunei Verdi», ευρείς ανοιχτούς χώρους, που όμως σταδιακά καταλαμβάνονται από μεγάλους δημόσιους εξοπλισμούς, attrezzature pubbliche, ή από νέες εγκαταστάσεις του τριτογενούς και εμπορικού τομέα.

7.4. Οι εξελίξεις στον άξονα Μέστρε-Τρεβίζο. Η περίπτωση του Terraglio

Η νότια πρόσβαση στην πόλη του Τρεβίζο από τον 19ο αι. γινόταν μέσω της αρχαίας οδού του Terraglio και πάνω από μια πέτρινη γέφυρα των νερών του Sile. Η καταγωγή του χερσαίου άξονα Terraglio προσδιορίζεται ήδη από την εποχή paleoveneta. Ο δρόμος διατηρήθηκε μέσα στους αιώνες, εξ αιτίας των μικρών δήμων και των εκκλησιών που βρίσκονταν κατά μήκος της διαδρομής του. Στην εποχή της βενετσιάνικης δημοκρατίας, το Terraglio συνιστούσε τον ομφάλιο λώρο μεταξύ του Τρεβίζο, του σιτοβολώνα της Βενετίας και της λιμνοθάλασσας.

Για την ασφαλή διέλευση των εμπορευμάτων είχε οργανωθεί ειδική φρουρά φύλαξης του δρόμου, ενώ για τον ίδιο λόγο κόπηκαν όλα τα ευρισκόμενα κατά μήκος του δένδρα. Ήταν ένας από τους άξονες μέσω των οποίων προωθήθηκε η επέκταση της κυριαρχίας της Βενετίας στην ηπειρωτική χώρα, γεγονός που αποδεικνύεται και από τις πολυάριθμες βενετσιάνικες βίλες που αναπτύσσονται και στις δύο πλευρές του.

Εικ. 57. Villa Careggi, Papadopoli, Furstemberg, Marocco com.di Venezia,1573-1809

Εικ. 58. Villa Palazzi Valier,Taverna, prov. di Treviso, 1742

Εικ. 59. Villa Albrizzi Franchetti 1680-1700, lungo Terraglio

(Πηγή: <http://www.passegiandoinbicicletta.it/bici/in-bici-ville-e-castelli-del-terraglio.html>)

Ένα εγχείρημα αποφασιστικό για την σημερινή όψη του Terraglio έγινε στην εποχή του Ναπολέοντα, όταν ο δρόμος διευρύνθηκε, ενισχύθηκε και περιεβλήθη από δενδροστοιχίες, filari, πλατάνων από την ανατολή. Θεωρείται ένας από τους πιο όμορφους δρόμους της Ιταλίας και από το 1967 υπόκειται ολόκληρος σε προστασία του τοπίου του.

Σήμερα, το Terraglio βρίσκεται μεταξύ σιδηροδρομικής γραμμής και autostrada A27, χαρακτηρίζεται από μια ακολουθία μεσαίων αστικών κέντρων, διασταυρώνεται με ένα πυκνό δίκτυο δευτερευόντων δρόμων, καναλιών ύδρευσης και απαγωγής του νερού, σχετιζόμενων με εντατικές καλλιέργειες και κατά μήκος των πλευρών του ανθούν σκόρπιες κατοικίες, μικρές βιοτεχνικές, βιομηχανικές, εμπορικές εγκαταστάσεις και πολυάριθμες Βενετσιάνικες βίλες, περιτριγυρισμένες από τους κήπους τους και σε μεγάλο βαθμό μη συντηρημένες ακόμη, όλα στοιχεία που διαμόρφωσαν σταδιακά τη μορφή ενός οικιστικού συστήματος που χαρακτηρίζεται από ασυνέχεια του δομημένου. Μια μακρά γραμμική πόλη ασυνεχής, διαρθρωμένη σε μια ακολουθία χτισμένων τμημάτων, μεσολαβούμενων από ανοιχτούς χώρους και καλλιεργούμενη ύπαιθρο.

7.5. Οι εξελίξεις στην περιοχή της Ρωμαϊκής Centuriazione-Pianura centuriata

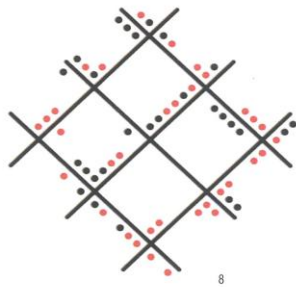
Σε αυτή την περίπτωση η αρχαία centuriazione έχει χαραχθεί με cardo Massimo τον άξονα Πάντοβα-Camposampiero, που συμπίπτει με την αρχαία οδό Aurelia, σημερινή S.S. 307. Το decumano Massimo συνέπιπτε με την σημερινή οδό Desman, οδικός άξονας διασύνδεσης των δήμων των Borgoricco, Santa Maria di Sala και Mirano.

Το εναπομένον ίχνος από αυτό τον εδαφικό ιστό, μαρτυρεί ως τώρα ένα σύστημα, από δρόμους και κανάλια που ιχνηλατούν την αρχαία Ρωμαϊκή υποδιαίρεση του εδάφους, η οποία καθοδήγησε ισχυρά την κατανομή και τη δομή τόσο των αστικών κέντρων, όσο και την πλοκή του διάχυτου οικιστικού πλέγματος (PTRC).

Το οικιστικό σύστημα που αναπτύχθηκε στο aggeratio patavino, στα βορειοανατολικά της Πάντοβα, περισσότερο από άλλα χαρακτηριζόμενο από οικισμούς, κύρια κατά μήκος του δρόμου, από την μεμονωμένη κατοικία, που προοδευτικά ευθυγραμμίζεται κατά μήκος κυρίως των decumani και από την παρουσία πολυάριθμων αλλά μικρών κέντρων και κυττάρων. Η ειδική μορφολογία της χωρικής δομής, από την εξέλιξη της αστικής διάχυσης στο έδαφος της centuria romana της Πάντοβα, απέδωσε σε αντίθεση με τις συνήθεις μορφές αστικής διάχυσης, ένα κανονικό δίκτυο αστικής διάχυσης, βασισμένο στη μορφή του

ρωμαϊκού καννάβου. Πρόκειται για την περίπτωση, που η aggeratio, (centuriazione), αναγωγικά ερμηνεύτηκε ως οδικό δίκτυο πλευράς 710 μ. συμπεριλαμβανομένων και των υποδιαίρέσεών του. Το οικιστικό σύστημα συντίθεται από πολυάριθμα κέντρα, αναπτυγμένα γύρω από προηγούμενες πολιότητες και πιο παλιάς παράδοσης όπως: Camposampiero, Borgoricco, S. Maria di Sala, Pianiga).

Η αυστηρή δομή των centurie διατηρείται στο χρόνο, παρά την σημαντική αποδυνάμωση εκείνου του ευεργετικού για τη διατήρηση του αγροτικού τοπίου, «νόμου της αδράνειας», «legge di inerzia» (Sereni 1961), η οποία εκφράζεται σήμερα στο έδαφος των centurie με την πάχυνση της οικοδόμησης κατά μήκος των αρχαίων ρωμαϊκών αρτηριών και την πύκνωση της στα σημεία διασταύρωσής τους. Ιδιαίτερα στην κύρια διαδρομή της centuriazione, παρατηρείται ότι συγκεντρώθηκε το μεγαλύτερο μέρος των αστικών κέντρων.

8. Reticolare, con crescita dispersa (Veneto centrale).

Εικ. 60. Η ιδιαίτερη μορφολογία της αστικοποίησης στις περιοχές της centuriazione romana (Πηγή: L'esplosione della città, 2005:200).

Εικ. 61. Αστικοποίηση στην pianura centuriata

Εικ. 62. Εντατική Γεωργία

Εικ. 63. Πλήρες σύστημα agrocenturiato, αγρού, αγωγού, δρόμου, (Πηγή: PTRC)

7.6. Επιπτώσεις και Αναγκαίες Στρατηγικές

Ένα χωρικό σύστημα ανάπτυξης που συνδέεται στενά με δυσλειτουργίες, οι οποίες εκδηλώνονται μέσα από δύο ειδών διαδικασίες που τις αναπαράγουν:

Αντιοικονομίες, κοινωνικά κόστη που απορρέουν από το μη αποτελεσματικό πλαίσιο των υποδομών μεταφοράς, την αυξανόμενη ιδιωτική μετακίνηση, την υψηλή κατανάλωση εδάφους και τις σοβαρές επιπτώσεις στο περιβάλλον αναφορικά στη ρύπανση υδάτων και στην απόρριψη τοξικών αποβλήτων, στην ενίσχυση των διαδικασιών διάβρωσης των φυσικών πόρων και

Πολυαρχίες, καθώς με αιτία το μοντέλο ανάπτυξης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και των distretti industriali, των βιομηχανικών περιοχών, πολλαπλασιάζονται οι πρωταγωνιστές της οικονομικής ανάπτυξης καθώς στους παραδοσιακούς φορείς προστίθενται, οι μεμονωμένοι επιχειρηματίες της μικρής επιχείρησης, που δραστηριοποιούνται στο παγκόσμιο σύστημα αγορών και ταυτόχρονα στην συνδιαλλαγή με άλλους επιχειρηματίες στο τοπικό πλαίσιο. Παράλληλα προστίθενται, η σταδιακή ανάδειξη άλλων φορέων σε τοπικό πλαίσιο σχετικών με τη γνώση και την καινοτομία, η πολυεπίπεδη μεγάλη επιχείρηση με τους εταιρικούς κλάδους της, διάφορες μορφές εκπροσώπησης πέραν των παραδοσιακών κομμάτων, σύλλογοι συχνά με οικονομικά κίνητρα κ.λ.π. (στοιχεία παρεχόμενα από Savino, 1998).

Από τις επιπτώσεις στο χώρο και τις δυσλειτουργίες, γίνεται εμφανές ότι είναι αναγκαία μια νέα συνολική Στρατηγική για τη μητροπολιτική περιοχή territorio, που σύμφωνα με τον Indovina,...) θα πρέπει να περιλαμβάνει τόσο την ανάπτυξη όσο και την οικονομική μεγέθυνση, στόχους ισότητας και κοινωνικής ισορροπίας, την προστασία και διατήρηση του περιβάλλοντος, στόχους αποδοτικότητας και αποτελεσματικότητας της περιοχής, ανάπτυξη υπηρεσιών και κεντρικού εξοπλισμού κλπ. Μία στρατηγική ικανή να προσφέρει ευκαιρίες για τοπική ανάπτυξη εξασφαλίζοντας την ενσωμάτωση των διαφόρων μερών, να είναι κατάλληλη για την εγχώρια και την παγκόσμια αγορά και να βελτιώνει τις συνθήκες διαβίωσης των πολιτών.

Στοχεύοντας στον σχεδιασμό αποτελεσματικών υποδομών για τις μετακινήσεις ανθρώπων και εμπορευμάτων με τρόπο που δεν θα ενθαρρύνεται πλέον η διάχυση δραστηριοτήτων, στοχεύοντας στην υλοποίηση ενός αποτελεσματικού τηλεματικού δικτύου και την υποστήριξη της γνώσης, ως προϋπόθεση για την οικονομική ανάπτυξη της κοινότητας και την πρόσβαση στην παγκόσμια αγορά.

Απαιτούνται Πολιτικές Στρατηγικές εφευρετικές και όχι μόνο προσαρμοστικές, απαιτείται η ενεργοποίηση μιας πολιτικής της έρευνας που θα εστιάζει στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και στην ενίσχυση των ερευνητικών εργαλείων των τοπικών ιδρυμάτων για την καινοτομία.

Επιπλέον ο χωρικός σχεδιασμός, pianificazione territorial, γίνεται πλέον εμφανές ότι, οφείλει να εστιάζει ιδιαίτερα στη διατήρηση και βελτίωση του περιβάλλοντος, στην οργάνωση και επίλυση οικολογικών προβλημάτων των μεγάλων πράσινων περιοχών αναφορικά στην ποιότητα υδάτων και αποκομιδή απορριμμάτων, στην υγειονομική ασφάλεια και γι αυτό δεν αρκεί να χρησιμοποιεί μόνο τα παραδοσιακά εργαλεία αλλά και πειραματικά εργαλεία των τελευταίων χρόνων με στόχο να περάσει από το σχέδιο στο σχεδιασμό dal “piano alla pianificazione”. (Indovina 2005)

Κρίνεται επιτακτικό να τεθούν στόχοι και περιορισμοί για τον περιορισμό της διάχυσης, vincolo alla dispersione, και ενίσχυση της τάσης πυκνωσης, στόχοι αναδιοργάνωσης των παραγωγικών εγκαταστάσεων σε εξοπλισμένες ζώνες, περιορίζοντας τις αρνητικές συνέπειες που έχουν προκύψει για το περιβάλλον, διασφαλίζοντας για τις ίδιες τις επιχειρήσεις προνόμια εκσυγχρονιστικών συνθηκών, συμβάλλοντας σε πιο υγιή αποδοτικότητα.

Επι πλέον, Στρατηγικές που δεν θα στοχεύουν στην ομογενοποίηση των περιοχών μεταξύ τους ή στο εσωτερικό τους, αλλά μάλλον θα ενισχύουν τις διαφορές και θα προωθούν την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη σε αυτή τη βάση.

Η χρόνια αδυναμία των Περιφερειακών οργανισμών να εκφράσουν νέες μορφές Στρατηγικών Προγραμματισμού έχει σαν αποτέλεσμα, στην καθυστέρηση παρεμβάσεων που θα είχαν αποφασιστική σημασία για την ανάπτυξη, να προστίθενται καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης καθιστώντας πιο σύνθετο το όλο χωρικό πλαίσιο, μεγεθύνοντας εδραιωμένα προβλήματα όπως η έλλειψη διευθέτησης των υποδομών μεταφοράς σε συνδυασμό με τη γεωγραφική αναγνώριση των βιομηχανικών περιοχών *distretti industriali*, που ήταν ακόμη σε εκκρεμότητα.

Ενώ παράλληλα, ήδη από τη δεκαετία του '90, κρίνεται αναγκαία μία μεταρρύθμιση της αυτοδιοίκησης σε μια καινοτόμα βάση αναφορικά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για την οικοδόμηση συνθηκών κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης και όπως επισημαίνεται: «[...]είναι επίσης προφανές ότι χρειάζονται αυτοδιοικήσεις που θα πρέπει να εμπλέκονται με διαφορετικό τρόπο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, όχι απλώς κάνοντας επιλογές επεξεργασμένες αλλού να μεσολαβούν [εν τέλει] για τα διάφορα συμφέροντα ή να αποδέχονται μεμονωμένες περιπτώσεις σε βάρος συλλογικών συμφερόντων, συχνά χωρίς φωνή, πρόσωπο, [χωρίς] πόρους: ο ρόλος που μέχρι τώρα προτίμησαν να έχουν ακόμη και μέσω της παραγωγής *νόμιμων εργαλείων* για παρεμβάσεις μετασχηματισμού της περιοχής» (Savino 1998).

Επί πλέον τίθεται η αναγκαιότητα επαναπροσδιορισμού του ρόλου του Σχεδίου για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της περιοχής. Το Σχέδιο νοούμενο ως εργαλείο καθοδήγησης και κατεύθυνσης, προκειμένου η περιοχή να ανακτήσει δομή, να επιτευχθεί αναδιάρθρωση των κοινωνικών και οικονομικών διαδικασιών, ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθούν στη διακυβέρνηση των νέων μορφών που έχουν αναδυθεί στο έδαφος της περιοχής και των νέων αναγκών που έχουν προκύψει και απαιτούν διαχείριση και κατευθύνσεις.

«Φαίνεται ήδη να εξαντλούνται τα προηγούμενα καινοτόμα όρια του του νόμου 142/1990 [...]» (Savino 1998), που όπως διευκρινίζεται, είχε δώσει έως τότε «...την καθοριστική ώθηση για τη μεταβολή του συστήματος σχεδιασμού στην Ιταλία...» (Δελλαδέτσιμας 2003), συνιστώντας το προοίμιο για τη θεσμοθέτηση της περιφερειακής νομοθεσίας, στη βάση της αποκέντρωσης και τη στήριξη τοπικών πρωτοβουλιών σχεδιασμού, συντελώντας σε μια μεταρρύθμιση που υλοποιήθηκε μέσω των περιφερειακών νομοθεσιών και των διαφοροποιημένων εφαρμογών των Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων, υιοθετώντας κριτήρια Βιώσιμης Ανάπτυξης, αντισταθμιστικών αποζημιώσεων, αλλά και κριτήρια αμιγώς ιδιωτικο-οικονομικού περιεχομένου.

Ωστόσο η κοινωνικοοικονομική πολιτική που εφαρμόζεται από τις αρχές του 1990, όπως ήδη στην παρούσα εργασία έχει αναδειχθεί, συντελεί στη μεταβολή του πολεοδομικού-χωροταξικού συστήματος. Επανέρχεται η προβληματική αναφορικά με το ρόλο και τους στόχους στο σχεδιασμό του χώρου, η οποία εντείνεται περαιτέρω κατά τα μέσα της δεκαετίας του '90. «Ως επιστέγασμα αυτής της προβληματικής ήταν η αναγνώριση της περιορισμένης βιωσιμότητας και διαχειριστικής επάρκειας των παραδοσιακών σχεδίων, στο βαθμό που ήταν προσδεδεμένα σε ποσοτικές αντιλήψεις και πρότυπα «εκτατικής» ανάπτυξης προηγούμενων δεκαετιών» (Δελλαδέτσιμας 2003).

Αναφορικά στις επικρατούσες συνθήκες στη δεκαετία του '90, θα λέγαμε ότι σηματοδοτεί μια δεκαετία προβληματικής στην Ιταλία για την κατάκτηση νέων βελτιωτικών ρυθμίσεων που θα διέπονται από την αρχή της επικουρικότητας και τον καθορισμό των κανόνων από το κεντρικό κράτος και στο διάστημα αυτό σταδιακά υλοποιούνται Ρυθμίσεις για την Περιφερειοποίηση των Περιβαλλοντικών Πολιτικών (1999), Ρυθμίσεις για την

Διακυβέρνηση και το σχεδιασμό Μητροπολιτικών περιοχών και Ρυθμίσεις που αφορούν στην εφαρμογή των Συντονιστικών Χωρικών Σχεδίων Επαρχιών,(PTCP) που κινούνται σε μια νέα φιλοσοφία αναφορικά στη διαχείριση, προστασία των φυσικών πόρων σε άμεση συνάρτηση με τη χωροταξική πολιτική. «Επίσης μέσω των εν λόγω σχεδίων κάποιες εκ των επαρχιών αποκτούν και αρμοδιότητες μητροπολιτικών φορέων σχεδιασμού, παράλληλα με μια προσπάθεια εναρμόνισης χωρικών και οικονομικών μέτρων» (Δελλαδέτσημας 2003).

Επί πλέον, υλοποιούνται Ρυθμίσεις μεγάλης σημασίας, με καινοτόμα χωρική δράση που έχουν να κάνουν με τις Συμβάσεις Προγραμματισμού. Θεσμοθετείται η Συμφωνία για την απασχόληση, *Accordo per il Lavoro*, ένα νέο εργαλείο προγραμματισμού στα πλαίσια του οποίου προβλέπεται ως προϋπόθεση πολιτικής: η σύναψη συμφωνίας μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων μερών. Στη βάση αυτή καθορίστηκαν τα βασικά εργαλεία και οι μηχανισμοί που συμβάλλουν στην τοπική ανάπτυξη και συνοψίζονται στα:

1. Θεσμική Συναπόφαση Προγράμματος, *Inesa Istituzionale di Programma*, που συνιστά κώδικα δράσης μεταξύ κεντρικής κυβέρνησης και Περιφερειών,
2. Χωρική Σύμβαση, *Patto Territoriale*, η οποία στοχεύει στη συγκρότηση κοινωνικών εταίρων στη βάση μιας πολυμερούς συμφωνίας για την προώθηση και υλοποίηση προγραμμάτων τοπικής ανάπτυξης,
3. Συμβόλαιο περιοχής, *Contratto d'Area*, που εκφράζει μια άλλη εκδοχή της κοινωνικής εταιρείας, στοχεύοντας στη διαμόρφωση ενός τοπικού οικονομικού περιβάλλοντος που να ευνοεί τις νέες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες και τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, (Στοιχεία παρεχόμενα από Δελλαδέτσημας 2003).

.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ - ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Στην Ιταλία ο χωροταξικός σχεδιασμός είναι στην «αποκλειστική αρμοδιότητα» των Περιφερειών. Κάθε περιφέρεια έχει τη δική της πολεοδομική νομοθεσία και ιεραρχία σχεδίων. Στην περίπτωση του Βένετο, ο νόμος 11 του 2004 προβλέπει ένα Περιφερειακό Χωροταξικό Σχέδιο Συντονισμού (PTRC), το οποίο συνιστά εργαλείο κατεύθυνσης και προγραμματισμού και ακολουθούν τα Συντονιστικά Χωρικά Σχέδια Επαρχιών (PTCP) για κάθε επαρχία και τα Δημοτικά Κανονιστικά Σχέδια, Piano regolatore comunale (PRC) διαιρούμενα σε Σχέδιο εδαφικής οργάνωσης (PAT), Piano di assetto territoriale (PAT), και Σχέδιο Παρεμβάσεων (PI), Piano degli Interventi. Συνεπώς στην κεντρική περιοχή του Βένετο ισχύουν περιορισμοί και προδιαγραφές, που πηγάζουν από διαφορετικά εργαλεία και πολιτικές διαφορετικού θεσμικού επιπέδου. Στην παρούσα εργασία θα ασχοληθούμε με το PTRC, που περιλαμβάνει τους κύριους χωρικούς περιορισμούς-δεσμεύσεις vincoli territoriali, που προκύπτουν από τη νομοθεσία, κύρια με χαρακτήρα Τοπιακό και περιβαλλοντικό, καθώς και υποδείξεις για τις χρήσεις εδάφους, αλλά και με τις αντίστοιχες εφαρμογές, κύρια περιβαλλοντικές και Τοπιακές, στα Συντονιστικά Χωρικά Σχέδια (PTCP), των επαρχιών της Πάντοβα και της Βενετίας.

8.1. PTRC. Piano Territoriale di Coordinamento Regionale

Το νέο PTRC συμβάλλει στην απλοποίηση του συσχετισμού όλων των σχεδίων σε επίπεδο ανώτερο του Δήμου, sovracomunale, που αφορούν στο σύνολο της περιφέρειας, λειτουργώντας το ίδιο το PTRC ως κοινό πλαίσιο και υπόβαθρο των σχεδίων αυτών.

Ο πρώτος στόχος του PTRC είναι η υλοποίηση της αειφόρου ανάπτυξης και της ορθολογικής χρήσης του εδάφους, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας.

Όλα τα εργαλεία χωροταξικού και αστικού σχεδιασμού συμβάλλουν στο στόχο αυτό, διατηρώντας παράλληλα την αυτονομία τους, ωστόσο, λειτουργικά συνδεδεμένα μεταξύ τους και αναλύονται σε:

il Piano Territoriale Regionale di Coordinamento (PTRC)

a) i Piani Paesaggistici Regionali d'Ambito (PPRA)

ed i Piani di Area che ne costituiscono parte integrante

a bis) i Progetti Strategici Regionali

b) i Piani Ambientali dei parchi

b bis) il Piano Territoriale della Città Metropolitana di Venezia

c) i Piani Territoriali di Coordinamento Provinciali (PTCP)

d) i Piani di Assetto del Territorio Comunale e Intercomunale (PAT e PATI)

e) i Piani di gestione dei siti Natura 2000

Ο δεύτερος στόχος του PTRC είναι η εξασφάλιση της εναρμόνισης της περιφερειακής ανάπτυξης με τις Ευρωπαϊκές και Εθνικές πολιτικές, σε συνάφεια με το Περιφερειακό Σχέδιο Ανάπτυξης, Piano Regionale di Sviluppo, διασφαλίζοντας τον πληθυσμό-comunità και την περιοχή, territorio, από σεισμικούς, υδρογεωλογικούς κινδύνους, αποφεύγοντας τη σπατάλη εδαφικών πόρων, διασφαλίζοντας την προστασία και ανάδειξη του Τοπίου σε όλες του τις εκφάνσεις, ακόμη και ως μαρτυρία, μνήμη της ιστορικής και πολιτιστικής ταυτότητας της Περιφέρειας.

Το σχέδιο PTRC βασίζεται σε έννοιες όπως Διαβούλευση, Πληροφόρηση, Απλοποίηση, ενώ ταυτόχρονα συμπυκνώνει τις ζυμώσεις των ανοιχτών εργαστηρίων σε επαρχίες και δήμους που δούλεψαν για τα νέα PTCP και PAT στη δεύτερη εποχή της πολεοδομίας του Βένετο, που ξεκίνησε στο πλαίσιο της συνταγματικής μεταρρύθμισης του 2001.

Θεωρείται, Χωροταξικός Περιφερειακός Σχεδιασμός δεύτερης γενιάς, γιατί είναι το δεύτερο PTRC στην ιστορία του Χωροταξικού Σχεδιασμού του Βένετο, ωστόσο φιλοδοξεί να μην συνιστά απλά αναθεώρηση του προηγούμενου PTRC (1992), αφού πρόκειται να λειτουργήσει σε ένα διαφορετικό πλαίσιο από εκείνο που ίσχυε στα τέλη της δεκαετίας του 1980, εκπροσωπώντας μια έκφραση ισχυρότερης περιφερειακής αυτονομίας, που μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001 ενσωματώνει τις κοινές Ευρωπαϊκές αξίες και τις υπερεθνικές εδαφικές και περιβαντολογικές πολιτικές. Υποδεικνύει τους στόχους και τις κύριες γραμμές οργάνωσης και δομής της επικράτειας της περιφέρειας, τις στρατηγικές και δράσεις για την επίτευξή τους και όντας κύρια, ένα σχέδιο στρατηγικών και προγραμμάτων, αναλαμβάνει την καθοδήγηση του επαρχιακού και δημοτικού σχεδιασμού.

Στη βάση της πραγματικότητας που χαρακτηρίζει το πολυκεντρικό Βένετο με τους ισχυρούς δήμους και την ποικιλομορφία τους, ένα πραγματικό δίκτυο κόμβων και σχέσεων, το PTRC με κύριο γνώμονα την ανάπτυξη και αναγέννηση των πόλεων θέτει κατά προτεραιότητα ποιοτικούς στόχους για την ανάδειξη της ευρύτερης περιοχής, τον εκσυγχρονισμό και την αναβάθμιση των υποδομών κινητικότητας και των λιμένων, της παραγωγής, της εφοδιαστικής αλυσίδας- logistics, του τουρισμού και των υπηρεσιών, αντιμετωπίζοντάς τους στη βάση της σύγχρονης έννοιας του δικτύου και διαμορφώνοντας αντίστοιχες στρατηγικές.

Σύμφωνα με το ΑΡΘΡΟ 1 - Αξία τοπίου

Το Περιφερειακό Χωροταξικό Σχέδιο συντονισμού εγκεκριμένο από **DGRV 17/2/2009**, n. 372, όπως προβλέπεται από το αρ. 25 του Περιφερειακού Νόμου 23/04/2004, n. 11, αναλαμβάνει το ρόλο του **χωροταξικού σχεδίου με ειδική απόδοση της αξίας του τοπίου, con attribuzione della valenza paesaggistica**, σύμφωνα με το άρθρο 135, παράγραφος 1, του νομοθετικού διατάγματος 22/1/ 2004 n. 42, που καθορίζει τον Κώδικα της πολιτιστικής κληρονομιάς και του τοπίου, και τη Dgr n. 427/10.4.2013, εφεξής ονομαζόμενο PTRC και για το σκοπό αυτό περιλαμβάνει:

1. Περιοχές Τοπίου	Ambiti di paesaggio
2. Πλαίσιο Αναγνώρισης Αγαθών Τοπίου	Quadro per la ricognizione dei beni paesaggistici
3. Άτλαντας Αναγνώρισης Τοπίου	Atlante ricognitivo
4. Συστήματα Αξιών:	Sistemi di valori:
4.1. Τόποι Κληρονομιάς της Unesco	I siti patrimonio dell'Unesco
4.2. Βενετσιάνικες Βίλες	Le Ville Venete
4.3. Βίλες του Palladio	Le Ville del Palladio
4.4. Πάρκα και Κήποι σπουδαιότητας Τοπίου	Parchi e giardini di rilevanza paesaggistica
4.5. Οχυρωματικά και Αμυντικά έργα	Forti e manufatti difensivi
4.6. Βιομηχανική Αρχαιολογία	Archeologia industriale
4.7. Αρχιτεκτονική του 20 ^{ου} αι.	Architetture del Novecento
5. Τεχνικά Πρότυπα	Norme Tecniche

Η παρούσα εργασία, στοχεύοντας στην κατανόηση των μέσων που επιστρατεύονται για την προστασία και διατήρηση του Τοπίου της Περιφέρειας του Βένετο, εστιάζει στον Άτλαντα Αναγνώρισης του Τοπίου και στην αντίστοιχη μεθοδολογία διάρθρωσής του.

8.1.2 Προσδιορισμός περιοχών Τοπίου

Η Περιφέρεια του Βένετο, με σκοπό να παρέχει ένα ενιαίο και πλήρες γνωστικό πλαίσιο των περιορισμών, vincoli, που αφορούν και βαρύνουν στην επικράτειά της, προχώρησε στην κατάρτιση του Piano Paesaggistico Regionale, PTRC, με ειδική αξιολόγηση του Τοπίου, το οποίο οφείλει, ως επόμενο βήμα, να συμπληρωθεί με τα εξειδικευμένα Piani Paesaggistici

Regionali d' Ambito (PPRA) τα αναφερόμενα στις περιοχές Τοπίου από τις οποίες διαρθρώνεται η επικράτεια της Περιφέρειας.

Οι περιοχές Τοπίου στην επικράτεια της Περιφέρειας αναγνωρίζονται σύμφωνα με το αρ. 45 ter, παράγραφος 1, του Περιφερειακού Νόμου, LR 11/2004 και σύμφωνα με το αρ. 135, παράγραφος 2, του κώδικα της Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Τοπίου, στις: Alta Montagna Bellunese, Montagna Bellunese, Altipiani Vicentini και Monte Grappa, Lessinia και Piccole Dolomiti, Alta Marca Trevigiana, Alta Pianura Veneta, Alta Pianura Tra Piave και Livenza, Pianura Centrale Veneta, Colli Euganei και Monti Berici, Verona, Lago di Garda, Monte Baldo, Bonifi che Orientali Dal Piave Al Tagliamento, Pianura Veronese και Alto Polesine, Bassa Pianura Veneta, Arco Costiero Adriatico-Laguna di Venezia και Delta Del Po.

Ο προσδιορισμός των περιοχών Τοπίου έγινε στη βάση της γεωμορφολογίας, των χαρακτηριστικών του τοπίου, φυσικών και περιβαλλοντικών αξιών, των ιστορικών και πολιτιστικών αξιών και των δυναμικών μετασχηματισμού, που αφορούν σε κάθε περιοχή πέρα από τις ιδιαιτερότητές της.

8.1.3 Το πλαίσιο αναγνώρισης των Αγαθών Τοπίου

Η ενεργοποίηση της Τεχνικής Επιτροπής για το Τοπίο, κατ' εφαρμογή του πρωτοκόλλου συμφωνίας μεταξύ Κράτους-Περιφέρειας, protocollo d'Intesa Stato-Regione, επέτρεψε να ξεκινήσει η διαδικασία της αναγνώρισης και οριοθέτησης συστηματοποίησης των αγαθών του τοπίου, dei beni paesaggistici, με προαπαιτούμενα, το συντονισμό και την απαραίτητη συστηματοποίηση, προκειμένου να διεξαχθεί αποδοτικά και αποτελεσματικά η πολύπλοκη αναλυτική, ερμηνευτική εργασία και εκείνη της απαιτούμενης αποκατάστασης. Στον Άτλαντα περιλαμβάνεται το αποτέλεσμα της πρώτης φάσης της έρευνας, που έγινε για ολόκληρη την Περιφέρεια και το αποτέλεσμα υπογραμμίζει τη σημασία των προστατευόμενων περιοχών υπό το πρίσμα του Τοπίου, που συνολικά καλύπτουν σχεδόν το ήμισυ περιφερειακής-εδαφικής επιφάνειας.

Η αναγνώριση των αγαθών Τοπίου, dei beni paesaggistici, αφορά δύο κατηγορίες όπως αναφέρονται στο νομοθετικό διάταγμα D. Lgs 42/2004, και συγκεκριμένα:

A) Ακίνητα και περιοχές σημαντικού δημοσίου συμφέροντος ex art.136 del D.lgs 42/2004

Ακίνητα και περιοχές με χαρακτηριστικά φυσικής ομορφιάς, κάλλους, γεωλογικής μοναδικότητας ή ιστορικής μνήμης, συμπεριλαμβανομένων των μνημειακών δένδρων, βιλών, κήπων και πάρκων, που διακρίνονται για την ασυνήθιστη ομορφιά τους, τα κτηριακά συγκρότηματα που συνθέτουν μια χαρακτηριστική πτυχή αισθητικής και παραδοσιακής αξίας, συμπεριλαμβανομένων των ιστορικών κέντρων και ιστορικών πυρήνων, τα πανοράματα φυσική ομορφιάς, le bellezze panoramiche, και κατά συνέπεια τα σημεία θέασης τα προσβάσιμα στο κοινό, από τα οποία μπορεί κάποιος να απολαύσει το πανοραμικό θέαμα. Αυτά τα περιουσιακά στοιχεία Τοπίου διατίθενται σε ένα πρώτο αρχείο πολυμέσων για διαβούλευση on line.

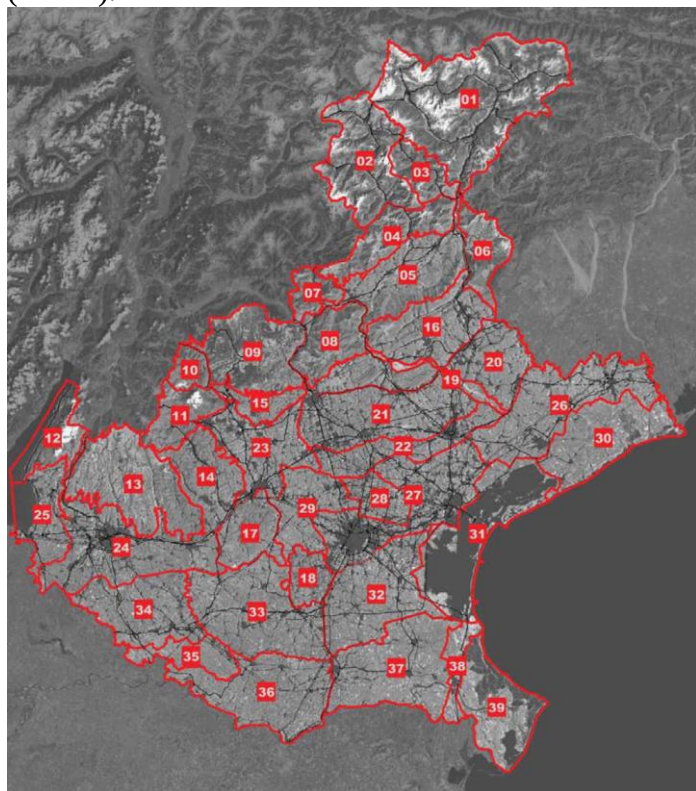
B) Περιοχές που προστατεύονται από το νόμο πρώην art.142 του νομοθετικού διατάγματος 42/2004

Οι παράκτιες περιοχές, συνορεύουσες με τις λίμνοθάλασσες που περιλαμβάνονται σε μια φάσα βάθους 300 μέτρων από την ακτογραμμή, τα ποτάμια, ρέματα χειμαροί, τα καταγεγραμμένα υδατορεύματα και οι σχετικές όχθες ή και βάσεις αναχωμάτων για μια φάσα 150 μέτρα από καθένα, τα βουνά για το τμήμα που υπερβαίνει τα 1.600 μέτρα, οι παγετώνες, τα πάρκα και τα εθνικά ή περιφερειακά αποθέματα, καθώς και τα εδάφη προστασίας εξωτερικά των πάρκων, τα εδάφη που καλύπτονται από δάση και δασικές

εκτάσεις και εκείνα που υποβάλλονται σε περιορισμό αναδάσωσης, οι περιοχές που έχουν ανατεθεί σε γεωργικά πανεπιστήμια και επιβαρύνθηκαν από χρήσεων πολιτών, οι καταγεγραμμένοι υγρότοποι και οι περιοχές αρχαιολογικού ενδιαφέροντος (από τον Άτλαντα slids)

8.1.4 Ο Άτλαντας αναγνώρισης / L'Atlante ricognitivo

Ο Άτλαντας, συνιστά ένα εργαλείο αποτίμησης των Τοπίων της Περιφέρειας με βάση ένα προκαταρκτικό έγγραφο, που εγκρίθηκε από το Περιφερειακό Συμβούλιο τον Αύγουστο του 2007, όπου περιγράφεται η μεθοδολογική διαδικασία για τον καθορισμό του Άτλαντα. Αυτή η διαδρομή συνιστά μια έρευνα υψηλού επιπέδου, με στόχο την αναγνώριση ενός αναλυτικού πλαισίου αναφοράς, που στοχεύει στη γνώση των ιδιαιτεροτήτων και των εξελικτικών διαδικασιών που χαρακτηρίζουν την Περιφέρεια. Αναγνωρίζοντας την συνθετικότητα και την πολυπλοκότητα της ενετικής υπαίθρου, οι έρευνες διαρθρώνονται σε **τριάντα εννέα «περιοχές», ambiti-τομείς, αναγνώρισης**. Οι αναγνωρίσεις αυτές οδήγησαν στον προσδιορισμό **σαράντα στόχων Ποιότητας Τοπίου**, που θεωρούνται προκαταρκτικοί για τη σύνταξη των Περιφερειακών Σχεδίων Τοπίου, Περιοχής - τομέα (PPRA).

Εικ. 64. Περιοχές Τοπίου (39), στην Περιφέρεια του Βένετο-18.399 km² (Πηγή: PTRC)

Για κάθε περιοχή-τομέα αναγνώρισης δημιουργείται μια καρτέλα με αναλυτικά δεδομένα, η οποία καταρτίζεται με τα προβλεπόμενα από τον Κώδικα Πολιτισμικής Κληρονομιάς και Τοπίου, αρ. 143 παράγραφος 1.f: «η ανάλυση της δυναμικής μετασχηματισμού του εδάφους με σκοπό τον προσδιορισμό των παραγόντων κινδύνου και τρωτότητας των στοιχείων του τοπίου». Οι περίμετροι των εδαφών που υπόκειται σε αναγνώριση, δεν έχουν την έννοια σαφώς προκαθορισμένων ορίων, αλλά πρακτικών εργαλείων, για τον εντοπισμό και την κατανόηση των δυναμικών, που επηρεάζουν την κάθε περιοχή, τις σχέσεις και τις ομοιότητες

που συνδέουν κάθε τμήμα εδάφους, που υποβάλλεται σε έρευνα σε τοπικό, περιφερειακό και διαπεριφερειακό πλαίσιο.

Στον Άτλαντα, διαμορφώνεται ειδική καρτέλλα για κάθε περιοχή, η οποία περιλαμβάνει:

α) Γενική αναγνώριση

Το περιεχόμενο έχει χαρακτήρα, κύρια περιγραφικό της σύνθεσης και επιτρέπει την ανίχνευση «υποπεριοχών», με κριτήρια κατ' εξοχήν ή κύρια ταυτότητας.

β) Χαρακτήρες τοπίου

Εισάγει στην ανάγνωση των χαρακτηριστικών του τοπίου, για το τμήμα της επικράτειας που συνιστά αντικείμενο αναγνώρισης, στα κύρια συστατικά τους και στις μεταξύ τους σχέσεις και περιλαμβάνει γαιομορφολογία-υδρογραφία, βλάστηση και χρήση εδάφους-χαρακτήρα καλλιεργειών, οικισμοί και υποδομές, φυσικο-περιβαλλοντικές και ιστορικο-πολιτισμικές αξίες.

γ) Δυναμικές μετασχηματισμού

Μπαίνει στην καρδιά των μετασχηματισμών που συνέβησαν στο παρελθόν και των επίκαιρων τάσεων που αφορούν στα τοπία της περιοχής, των οποίων προσπαθεί να αναγνωρίσει τις αιτίες και τις προοπτικές. Το κεφάλαιο τελειώνει με τα δεδομένα πάνω στον κατακερματισμό του τοπίου, που προέκυψαν στο πλαίσιο μιας ειδικής έρευνας, ειδικά επεξεργασμένης για το PTRC και εξετάζει:

- Φυσικο-περιβαλλοντική και ιστορικο-πολιτισμική ακεραιότητα
- Παράγοντες κινδύνου και στοιχεία τρωτότητας
- Στόχους και κατευθύνσεις ποιότητας Τοπίου, προκαταρκτικούς για την σύνταξη των PPRA

Η αναγκαιότητα προσδιορισμού ποιοτικών στόχων προκύπτει από τον Κώδικα Πολιτισμικής Κληρονομιάς και Τοπίου αρ.3 (Codice dei Beni Culturali e del Paesaggio) και από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο (Convenzione Europea del Paesaggio) που επικυρώθηκε με το Νόμο 14 της 9/1/2006 και σύμφωνα με τον οποίο, με τον όρο: «στόχοι ποιότητας του τοπίου», εννοείται «η διαμόρφωση εκ μέρους των αρμόδιων δημόσιων αρχών, για κάθε συγκεκριμένο τοπίο, των προσδοκιών των πληθυσμών σε σχέση με τα χαρακτηριστικά που διαθέτει το τοπίο ως περιβάλλον διαβίωσής τους» (CEP, του άρθρου 1d). Σε κάθε έναν από αυτούς τους σαράντα προκαταρκτικούς στόχους, συνδέονται, συναρθρώνονται κατευθύνσεις ποιότητας του τοπίου, οι οποίες συνιστούν στρατηγικές και δράσεις για την επίτευξη των ίδιων των στόχων. Η διατύπωση των προκαταρκτικών στόχων, εμπνευσμένων από τα μοντέλα «προσδοκόμενων» τοπίων, ήταν το αντικείμενο στόχευσης που έγινε κατά την κατάρτιση του PTRC 2009, η οποία επίσης επωφελήθηκε από την ανάλυση άλλων εθνικών και διεθνών εμπειριών και από ενδείξεις που ελήφθησαν κατά τη διάρκεια της διαβούλευσης.

Οι προσδιοριζόμενοι στόχοι έχουν το χαρακτήρα στόχων προτεραιότητας αλλά όχι αποκλειστικότητας. Οι στόχοι σχετίζονται με τη διατήρηση, διαχείριση και το σχεδιασμό εξαιρετικών τοπίων, απλών και υποβαθμισμένων, γεωλογικών και γεωμορφολογικών τοπίων, ποτάμιων, λιμναίων, τοπίων λιμνοθάλασσας, ζώνης πηγών, υγροτόπων, γεωργικών, αγρο-ποιμενικών, δασοκομικών, αστικών, βιομηχανικών υποδομών. Οι στόχοι σχετίζονται επίσης με διαδικασίες διακυβέρνησης της αστικοποίησης και περιπτώσεων εγκατάλειψης και τελικά με τη διατήρηση του υλικού πολιτισμού και την προστασία των «άυλων» τοπίων, των περιοχών-τομέων, καθώς και την ευαισθητοποίηση συνειδητοποίηση των πληθυσμών σε σχέση με τις αξίες και την κρισιμότητα του τοπίου και τις συνέπειες των συλλογικών και ατομικών συμπεριφορών στο ίδιο το τοπίο.

8.1.5 Προφίλ κατακερματισμού

Για κάθε περιοχή αναγνώρισης εντοπίζεται κατ' αρχή ένα «προφίλ κατακερματισμού των αγροτικών και καλλιεργητικών μητρών του τοπίου», «profilo di frammentazione delle matrici rurali e seminaturali del paesaggio», το οποίο λαμβάνει ισχύ στοιχείου ταυτότητας της περιοχής. Τα προφίλ κατακερματισμού είναι αποτέλεσμα μιας έρευνας που έγινε το 2007, πάνω στο έδαφος του Βένετο σε επίπεδο Δήμων, από τους B. Romano, G. Paolineli με τίτλο: «Η οικιστική παρεμβολή στις δομές των οικοσυστημάτων: μοντέλα για το οικολογικό δίκτυο του Βένετο» (Roma, Gangeni, 2007) που εκπονήθηκε στο πλαίσιο του προγραμματικού σχεδιασμού.

Από την έρευνα αυτή προσδιορίστηκαν εννέα (9) τύποι προφίλ κατακερματισμού για όλη την Περιφέρεια, που κωδικοποιούνται με αρίθμηση από Α-Ι και προσδιορίζονται κλιμακωτά στη βάση των συνεπειών στη βιοδιαπερατότητα, *biopermeabilita*, των περιοχών, συνέπεια του κατακερματισμού που υφίστανται από κυρίαρχες μορφές χρήσης εδάφους, όπως βιομηχανοποιημένη καλλιέργεια ή κατοίκηση. Σε αυτή την κλίμακα, οι κατηγορίες Α και Β αναφέρονται στο μέγιστο κατακερματισμό τοπίου από τη γεωργία και την κατοίκηση αντίστοιχα και έχουν ένα χαρακτήρα πιθανά μελλοντικής πρόβλεψης, αφού σε αυτές τις κατηγορίες δεν ανήκει καμμία περιοχή της περιφέρειας. Η κεντρική περιοχή του Βένετο, *l'area centrale Veneta*, δηλαδή *la pianura agropolitana veneta* και η περιοχή της *centuriazione romana*, ανήκει στην αμέσως επόμενη κατηγορία C διεκδικώντας τον μέγιστο υφιστάμενο κατακερματισμό στην Περιφέρεια εξ αιτίας των διαδικασιών αστικοποίησης.

Το Προφίλ C, συνίσταται σε:

Τοπίο πολύ υψηλού κατακερματισμού με κυρίαρχη την κατοίκηση, *insediamento*.

«Η κατηγορία περιλαμβάνει τα δημοτικά εδάφη που καταλαμβάνονται από αστικές περιοχές, σε τμήματα περιλαμβάνοντα μεταξύ του 1/6 και 1/4 της συνολικής τους έκτασης. Το τοπίο παρουσιάζει συνθήκες κρίσης της συνέχειας του περιβάλλοντος, με φυσικούς χώρους ή ημιφυσικά υπολήμματα, ισχυρά κατακερματισμένα από την οικιστική ανάπτυξη, ως επί το πλείστον σχεδόν πάντα γραμμικά σχηματισμένα κατά μήκος των οδικών αξόνων, αλλά και από τις γεωργικές μονοκαλλιέργειες. Το τοπίο καταγράφει συνολικά συνθήκες διάχυτης κρίσης της χωρικής του διάρθρωσης, με μωσαϊκά απλοποιημένα από άποψη οικολογική και σημειολογική και ταυτόχρονα χαρακτηρισμένα από φαινόμενα συμφόρησης σχετικά με τη σημαντική συχνότητα συγκρουσιακών χωρικών αλληλεπιδράσεων, μεταξύ διαφορετικών σχηματισμών ή μεμονωμένων συνιστωσών, *componenti*, με απουσία συστημάτων τοπίου με λειτουργία διαμεσολάβησης και ένταξης. Τέτοιες καταστάσεις οφείλονται επίσης στην αυξητική φύση των οικιστικών εξελίξεων, που εκφράζουν σε αυτές τις περιοχές μια αυξημένη ισχύ κατακερματισμού».

8.1.6 *Pianura Agropolitana Centrale*

Παράγοντες κινδύνου και στοιχεία τρωτότητας

Στη μητροπολιτική περιοχή των Padova και Venezia, όπως στο υπόλοιπο της κεντρικής βενετσιάνικης πεδιάδας, είναι ήδη από καιρό ενεργή μια διαδικασία ανακατανομής του πληθυσμού με δημογραφική ύφεση, στις πόλεις και τα μεγαλύτερα κέντρα και ταυτόχρονη ανάπτυξη των περιφερικών τους ζωνών, *cincture*, που σε πολλές περιπτώσεις, φθάνει να αφορά τις δευτερές και τις τρίτες φάσεις.

Αυτό συνεπάγεται μια μεγάλη και αυξανόμενη κατάληψη των αγροτικών χώρων. Και στην πράξη, μια μεταβολή στο σχηματισμό της περιφερικής περιοχής, όπου ένας χώρος

αγροτικός, έντονα αστικοποιημένος, φιλοξενεί έναν πληθυσμό όχι πια αγροτικό με χαμηλή οικιστική πυκνότητα κατά μέσο όρο, που βασίζει στην ατομική κινητικότητα, ουσιαστικό μέρος των αναγκών μετακίνησης, στο εσωτερικό του αγροτο-αστικού χώρου, μεταξύ της μητροπολιτικής περιοχής και του υπόλοιπου εδάφους. Συνέπεια της διαδικασίας αυτής είναι η κατάληψη του χώρου από μικρο-υποδομές για τις ανάγκες κατοικίας και που βασίζεται αντίθετα στην προϋπάρχουσα οδική υποδομή μικρής-μεσαίας ακτίνας, για τις συνδέσεις πρόσβασης στην εργασία και στις υπηρεσίες. Αναλογικά ακόμη και το παραγωγικό σύστημα χαρακτηρίζεται από μια υψηλή, διασπορά εγκατάστασης, από μια ελλειπή-ανεπαρκή προσβασιμότητα, στα δίκτυα κύριας επικοινωνίας και από ένα χαμηλό βαθμό ενοποίησης με το εδαφικό πλαίσιο στο οποίο εμπίπτει, χαρακτηριζόμενο συχνά από ανεπαρκή αρχιτεκτονική ποιότητα των κτηρίων και από ασυμβατότητα με όρους περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Οι κύριες τρωτότητες της περιοχής σχετίζονται με το υπερβολικό ανθρωπογενές φορτίο, με την επέκταση των οικισμών κατοικίας και με την κατακερματιστικού χαρακτήρα διάχυση, των παραγωγικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων. Η συνεχής ανάπτυξη-εξέλιξη του φαινομένου της διασποράς της οικιστικής εξάπλωσης, θα μπορούσε να εντείνει το ήδη διάχυτο πρόβλημα της συμφόρησης της κινητικότητας.

Η εκτεταμένη σφράγιση των εδαφών και η ισχυρή παρουσία εμποδίων στην απομάκρυνση των επιφανειακών νερών, οφειλόμενη ιδιαίτερα στο πέρασμα των αυτοκινητοδρόμων, *autostrade*, σιδηροδρόμων και σε ποτάμια αναχώματα, ενέχει σοβαρά προβλήματα, συνδεδεμένα με τις υδραυλικές συνθήκες του εδάφους-περιοχής.

Τέλος η ελκυσόμενη/γενικευμένη κυκλοφορία από τους αστικούς πόλους και εκείνη η εγκάρσια (*Corridoio V*), δημιουργούν μια υψηλή περιβαλλοντική επίπτωση, με υποτροπές στο εσωτερικό τοπικό δίκτυο, αναφορικά στην προσβασιμότητα, στους απαιτούμενους χρόνους ταξιδιού, στη μέση ταχύτητα και τις εκπομπές στην ατμόσφαιρα.

Στόχοι και κατευθύνσεις ποιότητας Τοπίου, προκαταρκτικοί για τη σύνταξη των PPRA

3. Περιβαλλοντική λειτουργικότητα των ποτάμιων και λιμναίων συστημάτων

3α. Διασφαλίζονται τα ποτάμια περιβάλλοντα υψηλής φυσικότητας, ιδίως εκείνα των ποταμών: Sile, Dese, Zero, Μουσών, Brenta, Bacchiglione, Piovego, Roncavette.

3β. Ενθαρρύνεται η επιτάχυνση και η εκ νέου πολιτογράφηση των πιο τεχνητών ή υποβαθμισμένων ποτάμιων περιβαλλόντων, ιδιαίτερα των Marzenego-Osellino, Pionca και Serraglio.

5. Περιβαλλοντική λειτουργικότητα των ζωνών υγροτόπων

5ο. Ρυθμίζεται η χρήση των υγροτόπων (παλιά λατομεία του Salzano, Noale, Martellago, Mogliano, Marcon-Gaggio), ευνοώντας τη γνώση του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής ιστορίας.

8. Οικολογικό βάθος, *spessore*, και κοινωνική αξία του αγροτικού χώρου

8h. Προώθηση των δραστηριοτήτων της γνώσης και ενίσχυση της τοπικής παραγωγής και των «παραδοσιακών προϊόντων διατροφής», με την επί τόπου επεξεργασία, μεταποίηση και την απευθείας πώληση (μικρές αλυσίδες).

9. Ποικιλομορφία του αγροτικού τοπίου

9β. Διασφάλιση των στοιχείων περιβαλλοντικής αξίας ακόμη και των υπολειμματικών στοιχείων, που συνθέτουν το γεωργικό τοπίο, όπως: φράκτες, *campestri*, λωρίδες γρασιδιού, κανάλια και τάφροι αποστράγγισης, δέντρα και θάμνοι, παραδοσιακές καλλιέργειες.

14. Ακεραιότητα, λειτουργικότητα και σύνδεση της δασικής κάλυψης στις πεδιάδες

14α. Διαφύλαξη της ακεραιότητας των υφιστάμενων πεδινών δασικών καλύψεων (*Mestre* και *Parauro* σε *Mirano*) και προώθηση της φύτευσης νέων αυτόχθονων σχηματισμών, ιδιαίτερα κατά μήκος του μητροπολιτικού πράσινου τόξου.

15. Ιστορική και πολιτιστική αξία των ιστορικών αγροτικών τοπίων

15α. Προώθηση της ευαισθητοποίησης για τα ιστορικά αγροτικά τοπία και τα στοιχεία που τα συνθέτουν (φράκτες φύτευσης, Cavini και γεωργικές baulature, αγροτικοί δρόμοι, κ.λπ...) ενθάρυνση γεωργικών πρακτικών που εξασφαλίζουν την διατήρησή τους

21. Ποιότητα της διαδικασίας αστικοποίησης

21β. Υιοθέτηση κριτηρίου, χαμηλότερης απώλειας της φυσικότητας και μειωμένου οικολογικού κατακερματισμού, στη ρύθμιση των διαδικασιών της αστικοποίησης, προτιμώντας την καθετοποίηση στα κύρια αστικά κέντρα των Mestre και Πάντοβα.

21δ. Προώθηση της βελτίωσης των περιθωρίων των αστικών οικισμών, που σημαίνει ότι οι μεταβατικές περιοχές σε σχέση με τις γεωργικές περιοχές, να θεωρούνται ως μια ευκαιρία για τη δημιουργία πράσινων ζωνών και χώρων συνεύρεσης (αστικών κήπων).

21ε. Σε περιοχές που διέπονται από γραμμική αστικοποίηση κατά μήκος των δρόμων, να επιδιώκεται η επιλογή κατάλληλων στρατηγικών πυκνώσης ή αραιώσης ανάλογα με τον τύπο του δρόμου και του περιβάλλοντος.

21f. Διαχείριση, μετατροπή των περιοχών που σχετίζονται με τα διόδια και SFMR σταθμούς, ως μια ευκαιρία για την ενίσχυση των τοπίων και τις ιδιαιτερότητες της περιοχής.

21g. Στις «περιοχές της περιαστικής γεωργίας» που περιέχουν άναρχη δόμηση, να διατηρείται η εμβέλειά τους και να ενισχύεται η πολυλειτουργική διαχείρισή τους.

22. Αστική ποιότητα των οικισμών

22α. Προώθηση της ανάπλασης του οικιστικού ιστού που χαρακτηρίζεται από διαταραχή και λειτουργική διάσπαση.

22β. Βελτίωση του συστήματος προσβασιμότητας προς τα αστικά κέντρα.

22γ. Προώθηση της μετατροπής (επανάχρησης) των εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών περιοχών στον εδραιωμένο αστικό ιστό.

22δ. Προώθηση της ανάπλασης και επαναχρησιμοποίησης των εγκαταλελειμμένων ή και υποβαθμισμένων αστικών περιοχών.

22ε. Προώθηση της αναδιοργάνωσης των αστικών περιφερειών (Μέστρε, Marghera, Πάντοβα), παρέχοντάς τους με μια κατάλληλη, «equipaggiamento paesistico», τοπιακή εξισορρόπηση (δέντρα, πάρκα, μονοπάτια ποδηλατόδρομοι κ.λπ.).

22f. Ενθάρυνση των ανθρώπων να παραμείνουν στα αστικά κέντρα των υπηρεσιών προς την κατοικία, των βιοτεχνικών υπηρεσιών και του λιανικού εμπορίου.

22g. Διασφάλιση και ενίσχυση στα αστικά κέντρα των ανοιχτών χώρων, των δασικών εκτάσεων, κήπων, λιβαδιών και επίσης καλλιεργούμενων υπολειμματικών χωραφιών, ως στοιχεία που παρέχουν υπηρεσίες στον πληθυσμό και συμβάλλουν στην ενοποίηση οικολογικού δικτύου.

23. Κτηριακή ποιότητα των οικισμών

23β. Προώθηση της ποιότητας των νέων κατασκευών και την εκ νέου οικοδόμηση προς την κατεύθυνση της οικολογικής δόμησης και της διατήρησης της ενέργειας.

23δ. Πρόβλεψη του εργαλείου διαγωνισμού ιδεών, ιδίως για την ανάθεση μελετών υψηλών κτιρίων σημαντικής προβολής.

24. Πολιτισμική αξία και μαρτυρία των ιστορικών οικισμών και κατασκευών-manufatti

24α. Διατήρηση της ιστορικής και πολιτιστικής αξίας των οικισμών, ειδικά στο ιστορικό κέντρο της Πάντοβα και στα ιστορικά κέντρα κατά μήκος της Ριβιέρας και τα αγαθά ιστορικού ενδιαφέροντος, storicotestimoniale, (βίλες, ιστορικά πάρκα και κήπους ιδίως ο Βοτανικός Κήπος της Πάντοβα-UNESCO, ιστορικά κανάλια, κέντρα πνεύματος, βιομηχανική αρχαιολογία, ιστορικούς δρόμους, κτήρια αξίας αρχιτεκτονικής του εικοστού αιώνα, υδραυλικές εγκαταστάσεις, κ.λπ.).

24β. Αποθάρυνση ενεργειών, που θέτουν σε κίνδυνο το σύστημα των οικισμών και των ιστορικών τους σχέσεων με τις αρχικές συνθήκες.

24δ. Προώθηση της παραμονής τουριστικών δραστηριοτήτων, ελεύθερου χρόνου-αναψυχής και εμπορικών δραστηριοτήτων συμβατές με τους οικισμούς και τα έργα ιστορικής μαρτυρίας και ενδιαφέροντος.

24g. Προώθηση της γνώσης των ενετικών αρχιτεκτονημάτων του 19^{ου} αι., ιστορικής και τεκμηριωτικής αξίας, και την ανάκτηση της ποιότητας των πλασιών τους.

24h. Την προώθηση της δικτύωσης των οικισμών και των ιστορικών έργων και στοιχείων που συνιστούν μαρτυρίες ενδιαφέροντος, μεταξύ άλλων και μέσω της δημιουργίας διαδρομών (Riviera del Brenta, Terraglio, Miranese, Battaglia Canal) και διαδρομών ειδικών, (περιχαρακωμένο στρατόπεδο του Μέστρε, το σύστημα μύλοι).

26. Ποιότητα πολεοδομικού σχεδιασμού και κατασκευής μονάδων παραγωγής

26β. Προώθηση της πολεοδομικής αναδιοργάνωσης των υφιστάμενων περιοχών παραγωγής, με σκοπό την μεγαλύτερη λειτουργική πυκνότητα και μια πιο ορθολογική χρήση των χώρων στάθμευσης αυτοκινήτων και δημόσιων χώρων, ως προς την προσέγγιση και διανομή ενέργειας, τις κοινές υπηρεσίες προς τις επιχειρήσεις και υπηρεσίες προς τους εργαζόμενους.

26e. Προώθηση παρεμβάσεων αναδιοργάνωσης και αναβάθμισης των βιομηχανικών και βιοτεχνικών περιοχών με πολυ-λειτουργικό τρόπο, με ιδιαίτερη προσοχή στο λιανικό εμπόριο, στις υπηρεσίες επιχειρήσεων και εργαζομένων, με τη συνέχιση της χρήσης των χώρων, ακόμη και εκτός των ωρών εργασίας.

26g. Ενθάρρυνση της βελτίωσης ποιότητας της αρχιτεκτονικής των βιομηχανικών περιοχών, κυρίως προς την κατεύθυνση της διατήρησης της ενέργειας, κτηριακή βιοσυμβατότητα, με ορθολογική χρήση των πόρων.

27. Ποιότητα και αστική δόμηση και livability των επιχειρηματικών πάρκων και των δρόμων εμπορίου.

27γ. Προώθηση της αναβάθμισης των υφιστάμενων επιχειρηματικών πάρκων και μεγάλων καταστημάτων λιανικής πώλησης με πολυλειτουργικό τρόπο.

27ε. Ενθάρρυνση της βελτίωσης της αρχιτεκτονικής ποιότητας των εμπορικών περιοχών και των δρόμων εμπορίου, ιδιαίτερα προς την κατεύθυνση της διατήρησης της ενέργειας, κτηριακή βιοσυμβατότητα, ορθολογική χρήση των πόρων.

31. Η ποιότητα των διαδρομών «mobilità slow», «ελεγχόμενης ταχύτητας»

31α. Εξορθολογισμός και ενίσχυση του δικτύου αργής κινητικότητας και ρύθμιση των χαρακτηριστικών του σε σχέση με το εδαφικό πλαίσιο της περιοχής, ακόμα και εκμεταλλευόμενοι τις δυνατότητες του δικτύου πλωτών μεταφορών.

31γ. Προώθηση σχεδιαστικών λύσεων που εξασφαλίζουν τη διατήρηση του φυσικού χαρακτήρα του λεπτότερου-μικρότερου ποτάμιου συστήματος (χαντάκια, κανάλια, κ.λπ.) κατά μήκος των δρόμων, μονοπάτια, όρια αγρών κ.λπ.).

32. Όροι Τοπίου και ποιότητα των υποδομών

32β. Προώθηση της αναβάθμισης του δικτύου μεταφορών που χαρακτηρίζεται από οπτική και λειτουργική διαταραχή.

32γ. Πρόβλεψη κατάλληλου «πράσινου εξοπλισμού» (πράσινο, χώρους ανάπαυσης, ποδηλατόδρομοι) των υφιστάμενων υποδομών και έργων, με τη λειτουργία της περιβάλλοντικής αποζημίωσης και την ενσωμάτωση σε οικολογικά δίκτυα.

33. Όροι Τοπίου-αεροπορικές υποδομές και κεραίες

33α. Προώθηση δράσεων αναδιάταξης των υφιστάμενων υποδομών, ιδίως όταν αυτές επηρεάζουν το τοπίο και επιδίωξη περιβαλλοντικού κύρους.

38. Συνειδητοποίηση των φυσικο-περιβαλλοντικών, ιστορικο-πολιτισμικών αξιών.

38α. Ενθάρρυνση για τον εντοπισμό και τη δικτύωση των τοπικών μουσειακών πόρων, με χρήση θεματικών διαδρομών της γνώσης της περιοχής.

38ε. Εξορθολογισμός και προώθηση του συστήματος φιλοξενίας και διαδεδομένης δεκτικότητας μέσω της ενοποίησης με τις παραδοσιακές γεωργικές δραστηριότητες (π.χ. κατά μήκος της Riviera της Brenta).

8.1.7 Pianura Centuriata

Παράγοντες απειλής και στοιχεία τρωτότητας

Το υφιστάμενο περιβάλλον της περιοχής προκύπτει έντονα από τις εναλλαγές στην εδαφική οργάνωση, assetto territoriale, και ιδιαίτερα από τη διάχυση εντατικών αγροτικών πρακτικών, εκμηχανισμού της γεωργίας και τη χρήση φυτοφαρμάκων, λιπασμάτων που δεν προκαλούν μόνο ένα ευτελισμό του τοπίου, αλλά και σοβαρές επιπτώσεις στον υδροφόρο ορίζοντα, φτωχοποίηση του εδάφους, εξαφάνιση των παρόχθιων περιοχών και της φυσικής τους οικολογικής ικανότητας.

Μεταξύ των κύριων παραγόντων κινδύνου-απειλής, συμπεριλαμβάνεται η επέκταση των παραγωγικών και εμπορικών εγκαταστάσεων, ιδιαίτερα κατά μήκος των κυρίων οδικών κατευθύνσεων και της σιδηροδρομικής γραμμής Padova-Castelfranco.

Όσον αφορά στο δίκτυο κινητικότητας-mobilità, πολλοί από τους φόρτους οχημάτων που εξυπηρετούν την εμπορική και παραγωγική δραστηριότητα που έχουν εδραιωθεί στην κεντρική πεδιάδα, δημιουργούν συχνά προβλήματα συμφόρησης, που σχετίζονται με την διέλευση από τα πολυάριθμα αστικά κέντρα.

Στόχοι και κατευθύνσεις ποιότητας Τοπίου, προκαταρκτικοί για τη σύνταξη των PPRA

3. Περιβαλλοντική λειτουργικότητα των ποτάμιων και λιμναίων συστημάτων

3α. Προστασία των ποτάμιων και λιμναίων- περιβάλλοντων υψηλής φυσικότητας, ιδιαίτερα τα ποτάμια Muson dei Sassi και Tergola.

3β. Ενθάρυνση της ζωτικότητας και της ένταξης στο φυσικό τοπίο των πλέον τεχνητών ή υποβαθμισμένων ποτάμιων περιβαλλόντων.

3γ. Ενθάρυνση, όπου είναι δυνατόν της ανάκτησης της φυσικής παρόχθιας βλάστησης.

3δ. Αποθάρρυνση τεχνητών παρεμβάσεων επί της κοίτης και των όχθων.

8. Οικολογικό spessore και κοινωνική αξία του αγροτικού χώρου

8β. Αντιστάθμιση της επέκτασης της επιφάνειας εξειδικευμένων καλλιεργειών με επαρκή μέτρα περιβαλλοντικής αποζημίωσης.

8c. Ενθάρρυνση της αυξανόμενης πολυπλοκότητας των άκρων των αγρών.?

8g. Προώθηση της βιολογικής γεωργίας, της βιοδυναμικής γεωργίας και της ανάπτυξης γεωργικών οικοσυστημάτων με πρόθεση να είναι βιώσιμα και αυτάρκη

8h. Προώθηση των δραστηριοτήτων της γνώσης και ενίσχυση της τοπικής παραγωγής και των «παραδοσιακών προϊόντων διατροφής», της επεξεργασίας επί τόπου και των απευθείας πωλήσεων (μικρές αλυσίδες).

9. Ποικιλομορφία του γεωργικού αγροτικού τοπίου

9β. Διασφάλιση της περιβαλλοντικής αξίας και στην περίπτωση υπολειμματικών στοιχείων που συνθέτουν το αγροτικό τοπίο, ιδίως το σύστημα των τάφρων και καναλιών αποστράγγισης που συνδέονται με την ιστορική πλοκή του χερσαίου τμήματος.

9γ. Διαχείριση της επέκτασης της καλλιέργειας βιομάζας προς καινοτόμες και βιώσιμες λύσεις.

14. Ακεραιότητα, λειτουργικότητα και σύνδεση της δασικής κάλυψης στις πεδιάδες.

14β. Διασφάλιση των υφιστάμενων δασικών διαδρόμων κατά μήκος ποταμών και της συνέχειας των δασωδών παρόχθιων εκτάσεων, με την προώθηση της αναδάσωσης όπου διακόπτεται-ή έχει διακοπεί.

15. Ιστορική και πολιτιστική αξία των ιστορικών αγροτικών τοπίων.

15α. Προώθηση την γνώσης των ιστορικών αγροτικών τοπίων και των στοιχείων που τα συνθέτουν, ιδιαίτερα το σύστημα α Cavini και κλειστών κάμπων που συνδέονται με την

πλοκή της *centuriazione*, και ενθάρρυνση γεωργικών πρακτικών κατάλληλων για τη διατήρησή τους.

15β. Αποθάρρυνση απλουστεύσεων δομής συστημάτων ιδιόκτητων αγροκτημάτων και εντατικοποίησης καλλιέργειών.

18. ιστορική και πολιτιστική αξία των παραδοσιακών αγροτικών κτιρίων

18α. Προώθηση σημαντικών δραστηριοτήτων και τεκμηρίωσης των σωζόμενων κτηρίων *manufatti* και του τοπιακού πλαισίου τους.

18β. Πρόβλεψη κανόνων και κατευθυντήριων γραμμών για την αποκατάσταση της ποιότητας, σύμφωνα με τη διατήρηση της ιστορικής και πολιτιστικής αξίας των παραδοσιακών αγροτικών κτιρίων.

21. Ποιότητα της διαδικασίας αστικοποίησης

21β. Υιοθέτηση του κριτηρίου της χαμηλότερης απώλειας της φυσικότητας και μείωση οικολογικού κατακερματισμού στη ρύθμιση των διαδικασιών της αστικοποίησης.

21δ. Προώθηση της βελτίωσης των περιθωρίων των αστικών οικισμών, που σημαίνει ότι οι μεταβατικές περιοχές σε σχέση με τις γεωργικές περιοχές, θεωρούνται ως μια ευκαιρία για τη δημιουργία πράσινων ζωνών και χώρων σχέσης συνεύρεσης, *spazi di relazione*.

21ε. Διαχείριση των διαδικασιών της γραμμικής αστικοποίησης κατά μήκος των οδικών αξόνων, αποθαρρύνοντας την οικοδόμηση κατά μήκος των αξόνων *Borrrá-Nότου* και εντός των *centurie*.

22. Αστική ποιότητα των οικισμών

22α. Προώθηση της ανάπλασης του οικιστικού ιστού που χαρακτηρίζεται από διαταραχή και λειτουργική διάσπαση *frammistione*.

22γ. Προώθηση της διαδικασίας μετατροπής των εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών περιοχών στον εδραιωμένο αστικό ιστό.

22ε. Προώθηση της αναδιοργάνωσης των αστικών προαστίων, παρέχοντάς τους ένα κατάλληλο, *equipagiamento paesaggistico*, εξοπλισμό τοπίου, ακόμη και με τη λειτουργία της περιβάλλοντικής αποζημίωσης και της ενοποίησης των οικολογικών δικτύων.

24. Πολιτιστική αξία και η μαρτυρία των ιστορικών οικισμών και κτισμάτων, *manufatti*

24α. Προστασία της ιστορικής και πολιτιστικής αξίας των οικισμών και των κτισμάτων - έργων *manufatti* που συνιστούν μαρτυρίες ιστορικού ενδιαφέροντος.

24στ. Προώθηση της γνώσης των οικισμών και των κτισμάτων-έργων ιστορικού ενδιαφέροντος, με την παρακολούθηση των αλλαγών του πλαισίου τους.

24h. Προώθηση της δικτύωσης των οικισμών και των κτισμάτων-έργων ιστορικού ενδιαφέροντος, ακόμη και μέσω της δημιουργίας των διαδρομών επίσκεψης και ειδικά αφιερωμένων διαδρομών.

26. Πολεοδομική και κτηριακή ποιότητα των παραγωγικών εγκαταστάσεων-οικισμών

26α. Προσδιορισμός γραμμών προτίμησης τοποθέτησης των περιοχών παραγωγής με βάση την παρουσία των υπηρεσιών και των υποδομών, αποθαρρύνοντας την κατάληψη της γεωργικής γης που δεν είναι εξοπλισμένη με υποδομές.

26β. Προώθηση της πολεοδομικής αναδιοργάνωσης των υφιστάμενων περιοχών παραγωγής στην οπτική μεγαλύτερης λειτουργικής πυκνότητας και μιας πιο ορθολογικής χρήσης των χώρων στάθμευσης των δημόσιων χώρων, της προμήθειας και διανομής ενέργειας, των κοινών υπηρεσιών για επιχειρήσεις και υπηρεσιών για εργαζόμενους.

26c. Ενθάρρυνση της χρήσης οικιστικών και κτιριακών λύσεων που κατευθύνονται προς μια θετική και ισορροπημένη σχέση με το περιβάλλον και προς την κατεύθυνση της μείωσης των επιπτώσεων του κατακερματισμού.

27. Πολεοδομική και κτηριακή ποιότητα και ζωτικότητα των επιχειρηματικών πάρκων και των δρόμων εμπορίου

27f. Ενθάρρυνση της αναδιαμόρφωσης, με στόχο την ποιότητα, των ανοιχτών χώρων και των δομημένων μέτωπων των εμπορικών δρόμων.

31. Ποιότητα των διαδρομών «αργής κινητικότητας»

31α. Εξορθολογισμός και ενίσχυση του δικτύου της αργής κινητικότητας και ρύθμιση των χαρακτηριστικών τους σε σχέση με το εδαφικό πλαίσιο της διασχιζόμενης περιοχής, των μέσων και του χρήστη.

31γ. Προώθηση σχεδιαστικών λύσεων που εξασφαλίζουν τη διατήρηση των φυσικών χαρακτήρων του λεπτότερου υδρογραφικού δικτύου κατά μήκος των δρόμων.

32. Τοπιακό πλαίσιο και ποιότητα των υποδομών

32β. Προώθηση της αναβάθμισης με στόχο την ποιότητα των οδικών διαδρομών που χαρακτηρίζονται από οπτική και λειτουργική διαταραχή.

32γ. Πρόβλεψη επαρκούς εξοπλισμού «πράσινου» (δέντρα, χώρους πρασίνου και στάθμευσης, ποδηλατόδρομους) των υφιστάμενων υποδομών και των προγραμματιζόμενων, ακόμη και με τη λειτουργία της περιβαλλοντικής αποζημίωσης και την ενοποίηση του οικολογικού δικτύου.

38. Η συνειδητοποίηση των φυσικών-περιβαλλοντικών, και ιστορικο-πολιτιστικών αξιών

38β. Προώθηση της γνώσης των οδικών και ποτάμιων χαράξεων αρχαίας καταγωγής, ενσωματώνοντάς τα στο δίκτυο της αργής κινητικότητας, i percorsi di fruizione, και τις θεματικές διαδρομές.

38γ. Εξοπλισμός των διαδρομών, και θεματικών διαδρομών σε σχέση με το χαρακτήρα του πλαισίου αναφοράς, ελέγχοντας τον υπερβολικό πολλαπλασιασμό των ενημερωτικών πινακίδων.

38ε. Εξορθολογισμός και προώθηση του συστήματος της φιλοξενίας και διαδεδομένης δεκτικότητας μέσω της ενσωμάτωσης με τις δραστηριότητες της παραδοσιακής γεωργίας.

8.1.8 Ο Άτλαντας περιλαμβάνει επίσης τα Συστήματα Αξιών

1. Τόπους πολιτισμικής κληρονομιάς της UNESCO

1.α. Venezia e la sua Laguna, Tipologia Sito: Sito culturale, Anno di iscrizione: 1987

1.β. La città di Vicenza e le Ville del Palladio nel Veneto, Tipologia Sito: Sito culturale - Sito seriale, Anno di iscrizione: 1994, poi ampliato nel 1996

1.γ. Orto botanico di Padova, Tipologia Sito: Sito culturale, Anno di iscrizione: 1997

1.δ. Città di Verona, Tipologia Sito: Sito culturale, Anno di iscrizione: 2000

1.ε. Le Dolomiti, Tipologia Sito: Sito naturale - Sito seriale, Anno di iscrizione: 2009

1.ζ. Siti palafitticoli preistorici dell'arco alpino

2. Βενετσιάνικες βίλες

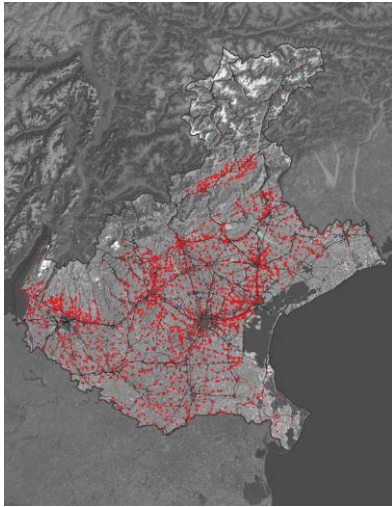
Κατάλογος και εντοπισμός στην περιοχή των ενετικών βιλών που συνιστούν μια εδαφική ιδιαιτερότητα της ταυτότητας του Βένετο.

Κατασκευασμένες από το 15^ο-19^ο αι. αποτελούν ένα δίκτυο χωρικής οργάνωσης, ένα πραγματικό περιφερειακό σύστημα, που συμπυκνώνει πολιτισμική κληρονομιά και Τοπιακή αξία, αντιπροσωπευτική για την Περιφέρεια.

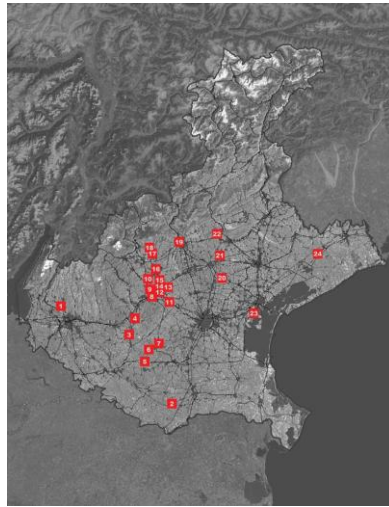
Η διατήρησή τους, μέσα από μορφές χρήσης συμβατές με το χαρακτήρα τους και σε συνδυασμό με την προστασία του φυσικού πλαισίου μέσα στο οποίο βρίσκονται, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη διευθέτηση της αγροτικής περιοχής και την διατήρηση της ιστορικής μνήμης.

Στην ενότητα αυτή περιλαμβάνονται οι 3828 βίλες που καταγράφηκαν από το Περιφερειακό Ινστιτούτο Ενετικών βιλών (IRVV), ως επί το πλείστον συγκεντρωμένες στις επαρχίες Τρεβίζο, Πάντοβα, Βενετία, Βερόνα και Vicenza, καθώς και στην κοιλάδα του Belluno και

στο Polesine. Η κατανομή των βιλών ανά επαρχία συνίσταται σε: Βενετίας, 581, Belluno, 197, Padova, 643, Rovigo, 257, Τρεβίζο, 791, Verona, 682, Vicenza, 677.

Εικ. 65. Βενετσιάνικες βίλες

Εικ. 66. Βίλες του Palladio (Πηγή: PTRC)

3. Βίλες του Palladio

Περιλαμβάνονται περίμετροι προστασίας και ανάδειξης των βιλών του Palladio. Όλες οι βίλες του Palladio εμπίπτουν στο έδαφος της Περιφέρειας του Βένετο.

Το ιταλικό κράτος έχει κοινοποιήσει την εξαιρετική ιστορική και καλλιτεχνική αξία κάθε μιας από τις είκοσι τέσσερις βίλες και των εγκαταστάσεών τους, και η UNESCO έχει συμπεριλάβει τις εγκαταστάσεις των βιλών του Palladio στη λίστα των αγαθών που συνιστούν πολιτιστική κληρονομιά της ανθρωπότητας (πρωτόκολλο αρ. 712- bis).

4. Πάρκα και κήπους Τοπιακής σπουδαιότητας

Ο κατάλογος περιλαμβάνει τόσο πάρκα όσο και κήπους που έχουν ήδη χαρακτηριστεί από περιορισμούς-δεσμεύσεις μνημείων ή τοπίου, καθώς και σε πάρκα και κήπους, που βρίσκονται σε διερευνητική φάση για την συμπερίληψή τους στις παραπάνω δεσμεύσεις. Η αριθμητική κατανομή τους ανά επαρχία είναι: Βενετίας, 233, Belluno, 35, Πάντοβα, 191, Ροβίγκο, 70, Τρεβίζο, 177, Βερόνα, 445, Vicenza, 168.

5. Φρούρια και αμυντικά κτίσματα

Αναγνωρίζεται η ύπαρξη τριών συστημάτων σχετικά αυτόνομων: το Ενετικό, της Βερόνα και το ορεινό. Το σύνολο των οχυρωματικών κατασκευών, στρατώνων, πύργων τηλεμετρίας, πυριτιδαποθηκών, έχει μια αξία ιστορικής μαρτυρίας, αλλά και Τοπίου, ιδιαίτερα λαμβάνοντας υπόψη τη στενή σχέση μεταξύ αυτών των κατασκευών και του εδάφους.

6. Βιομηχανική Αρχαιολογία

Στην περιοχή Veneto, περισσότερο από ό,τι σε άλλες περιοχές της Ιταλίας, η σύνδεση μεταξύ των χώρων βιομηχανικής αρχαιολογίας και του τοπίου είναι ιδιαίτερα σημαντική. Ολόκληρη η περιοχή είναι γεμάτη με κειμήλια της πρώιμης εκβιομηχάνισης, σε στενή σχέση με τη διαφορετική γεωγραφική μορφολογία και την κατανομή των οικισμών, των πόρων, των πρώτων υλών, της ενέργειας και της εργασίας. Τέτοια είναι: α) μεμονωμένες κατασκευές (μύλοι, υδροηλεκτρικοί σταθμοί, υδροβόρες, κλίβανοι, πριονιστήρια, ορυχεία, fi εδάφη,

κλπ), β) δίκτυα (σιδηρόδρομοι, τραμ, υδραγωγεία, κ.λπ.) και γ) σύνθετες εγκαταστάσεις (γειτονιές, χωριά και πόλεις εργαζομένων).

7. Αρχιτεκτονικήματα του 20ου αιώνα

Λίστα κτιρίων, έργων τέχνης και κτηριακών συνόλων του εικοστού αιώνα.

Ο στόχος δεν περιορίζεται στην προστασία της αρχιτεκτονικής και της αστικής αξίας των μεμονωμένων αντικειμένων, αλλά στοχεύει επίσης στην αναγνώριση του ρόλου που διαδραματίζουν στην ποιότητα και την ταυτότητα του σύγχρονου ενετικού εδάφους. Η αξία των έργων δεν έχει καταλογογραφηθεί, έχουν καταγραφεί οι αρχιτεκτονικοί τύποι και το τοπίο, που αποδίδουν έναν πραγματικό πλούτο εδαφικών σχέσεων, αναδεικνύοντας ιδιαίτερα Τοπία. Η ιστορική περίοδος αρχίζει περίπου το 1920, σε μια περίοδο που συμπίπτει με την ίδρυση του Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου Αρχιτεκτονικής της Βενετίας (1926).

8.2. Συντονιστικό Χωρικό Σχέδιο Επαρχίας της Πάντοβα (PTCP)

Το σχέδιο, έχει συσταθεί σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία και ειδικότερα το νόμο L.R. 23 του Απριλίου του 2004 n. 11 «Πρότυπα για την διακυβέρνηση του εδάφους», αρ. 57 του νομοθετικού διατάγματος n.112/1998 και αρ. 20 του νομοθετικού διατάγματος n.267/2000. Καθορίζει και ρυθμίζει τη δομή και τη χρήση του εδάφους της επαρχίας στο πλαίσιο της κοινωνικο-οικονομικής και βιώσιμης ανάπτυξης, με σεβασμό στους πολιτιστικούς, φυσικούς και περιβαλλοντικούς πόρους, με σκοπό να προωθήσει την αξιοποίησή τους, ιδίως με την επιδίωξη των ακόλουθων στόχων:

- διατήρηση των αναγνωρίσιμων χαρακτηριστικών της ιστορικής διαδρομής της περιοχής, μέσα από τις πολύπλοκες σχέσεις της με τους πάγιους πληθυσμούς και τις ανθρώπινες δραστηριότητες.
- διασφάλιση της ποιότητας του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και συλλογική απόλαυσή του.
- εξασφάλιση της προστασίας του εδάφους και των πρωτογενών πολιτιστικών, φυσικών και μορφολογικών χαρακτηριστικών.
- προωθώντας και αλληλεπιδρώντας εποικοδομητικά, με τα άλλα εργαλεία περιφερειακού σχεδιασμού και προγραμματισμού διαφόρων Οργάνων που έχουν αρμοδιότητα στην περιοχή, ένα θετικό και ορθολογικό συνδυασμό-σύζευξη, μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης και προστασίας των περιβαλλοντικών πόρων.

Με σκοπό την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης και την εξασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας του περιβάλλοντος, της επαρχίας και των δήμων, σύμφωνα με την επεξεργασία των μέσων σχεδιασμού τους, προβαίνει σε αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων που προκύπτουν από την εφαρμογή των αποφάσεων που περιέχονται στα εν λόγω σχέδια, με βάση τη διαδικασία στρατηγικής περιβαλλοντικής εκτίμησης -V.A.S, οδηγία της ΕΕ n. 2001/42/EK και το σχετικό πρότυπο -D.Lgs n.152 03/04/2006.

Η επαρχιακή διοίκηση ενεργοποιεί την παρακολούθηση της διαδικασίας επαλήθευσης των διαφόρων δράσεων και στην εξέταση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και κοινωνικο-οικονομικών στόχων, προβλέπεται ότι οι προσδιοριζόμενες μεταβλητές πρέπει να υπόκεινται σε έλεγχο, σε ετήσια βάση.

Η επαρχία διαιρείται σε εννέα γεωγραφικές περιοχές:

- 1) Μητροπολιτική περιοχή της Πάντοβας**
- 2) Cittadellese**
- 3) Camposampierese**
- 4) Euganean Hills**

5) Montagnanese

6) Estense

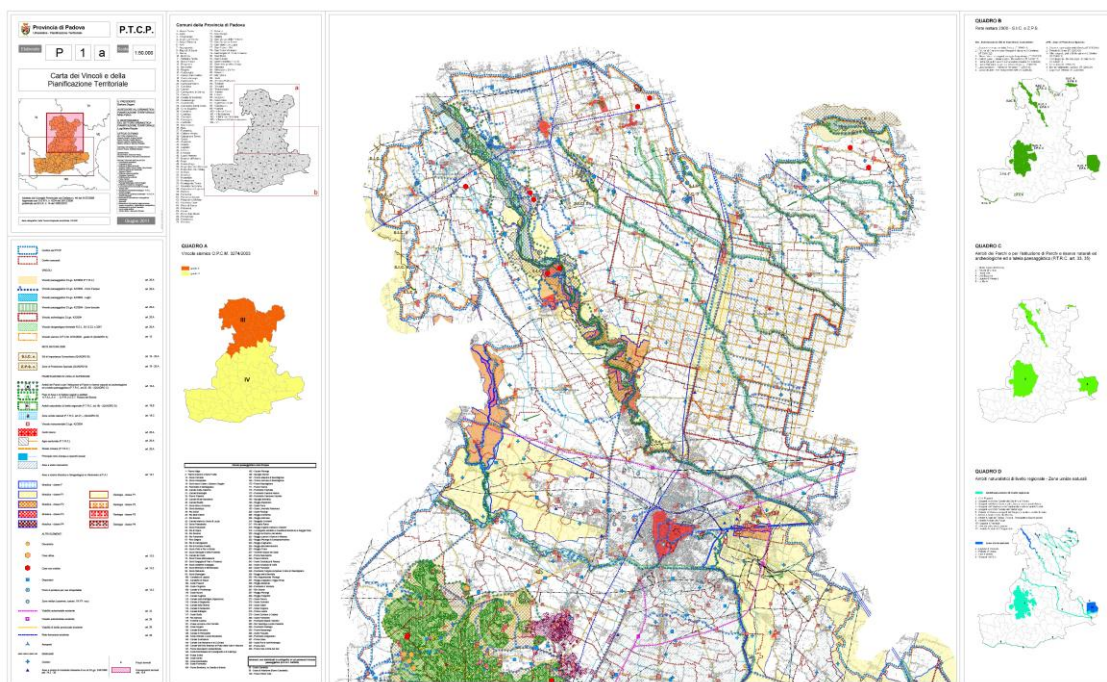
7) Monselice

8) Conselvano

9) Saccisica

που προσδιορίζονται από τα ομοιόμορφα οικιστικά χαρακτηριστικά και εκείνα των υποδομών, τα γεωμορφολογικά, ιστορικά, πολιτιστικά, περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά και το τοπίο, για κάθε μια από τις οποίες, η επαρχία και η Περιφέρεια, προβλέπουν την εκπόνηση των σχεδίων PATI, με στόχο, να αντιμετωπίσουν με συλλογικό τρόπο τα κύρια θέματα γενικής φύσεως, όπως: α) περιβαλλοντικό σύστημα, β) προστασία του εδάφους, γ) γεωργικό και ιστορικό τοπίο, δ) σύστημα οικιστικό-παραγωγικό, ε) υποδομές και κινητικότητα, στ) υπηρεσίες σε περιφερειακή κλίμακα, ζ) ενεργειακή απόδοση και προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

8.2.1 Χάρτης Περιορισμών-Δεσμεύσεων Χωροταξικού Σχεδιασμού, Πινακίδα 1α, Επαρχία της Πάντοβα

Χάρτης 1. Πινακίδα 1^α, (Πηγή: PTCP)

Δέσμευση Τοπίου, Υδάτινες ροές, λίμνες, αρ.26 Α, D.Lgs. 42/2004 (P.T.R.C),,

Υπόκεινται σε νομική προστασία σύμφωνα με το Νομοθετικό Διάταγμα 42/2004 τα αγαθά τοπίου τα σχετικά με το αρ.134 D.L.νο 42/2004.

Ο Πίνακας n. 1 δείχνει τη λίστα των υδάτινων ροών που υπόκεινται σε Δέσμευση Τοπίου και Περιβάλλοντος, σύμφωνα με τον πρώην νόμο "Galasso" n.431/85.

Δέσμευση Τοπίου - Δασικές Ζώνες D.Lgs. 42/2004

Κατευθυντήριες γραμμές για την προστασία των δασών, αναφέρεται στην εκπόνηση των σχεδίων προστασίας και διαχείρισης των δασών.

Αρχαιολογικός νόμος, art.26A, D.Lgs. 42/2004

Σύμφωνα και με το αρ.27 του PTRC που εντοπίζει τυπικές περιοχές για τη δημιουργία-θεσμοθέτηση Πάρκων και Αρχαιολογικών αποθεμάτων Περιφερειακού ενδιαφέροντος.

Υδρογεολογικός-δασικός περιορισμός, art.26A, R.D.L. 30/12/23, n.3267

Η επαρχία υλοποιεί, τον υδρογεολογικό και δασικό περιορισμό στη λοφώδη περιοχή Colli Euganei όπως προσδιορίζεται από το περιβαλλοντικό σχέδιο της Περιφέρειας, που αφορά στο Parco Regionale dei Colli Euganei.

Δίκτυο Natura 2000. Τόποι Κοινοτικής Σημασίας, art.19-26A, (QUADRO B)

Το PTRC ενσωματώνει τις κατευθύνσεις προστασίας, που αναφέρονται από το PTRC σε σχέση με Τόπους Κοινοτικής Σημασίας (SIS), σύμφωνα με τον κατάλογο και την περίμετρο που εγκρίθηκε από το Περιφερειακό Συμβούλιο, με την οδηγία D.G.R. n.1180 της 18/04/2006. Η επαρχία και οι Δήμοι εφαρμόζουν τον Οδηγό Μεθοδολογίας για την αξιολόγηση των επιπτώσεων από τις προβλεπόμενες δράσεις.

Ζώνες Ειδικής Προστασίας art.19-26A, (QUADRO B)

Το PTRC ενσωματώνει τις κατευθύνσεις προστασίας που αναφέρονται από το PTRC για τις Ζώνες Ειδικής Προστασίας (Z.P.S.), σύμφωνα με τον κατάλογο και την περίμετρο που εγκρίθηκε από το Περιφερειακό Συμβούλιο με D.G.R. n.1180 της 18/04/2006.

Η επαρχία και οι Δήμοι εφαρμόζουν τον Οδηγό Μεθοδολογίας για την αξιολόγηση των επιπτώσεων, από τις προβλεπόμενες δράσεις, στις τοποθεσίες Natura 2000 (S.I.C. και Z.P.S.).

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΑΝΩΤΕΡΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ art.18. Φυσικοί Πόροι

A) Περιοχές πάρκων ή για τη δημιουργία-θεσμοθέτηση πάρκων, φυσικών και αρχαιολογικών αποθεμάτων, υπό προστασία Τοπίου

Το PTRC ενσωματώνει τις κατευθύνσεις προστασίας που υποδεικνύονται από το PTRC και από τη σχετική με το δίκτυο Natura 2000 νομοθεσία, για τους Τόπους Κοινοτικής Σημασίας (TKΣ) και τις Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ).

Ειδικότερα, το PTRC, στο άρθρο 33 ΝΤΑ «οδηγίες, προδιαγραφές και περιορισμοί για πάρκα, φυσικά αποθέματα και περιοχές προστασίας τοπίου της περιφέρειας», προσδιορίζει τις περιοχές για τη δημιουργία περιφερειακών πάρκων και φυσικών αποθεμάτων της περιφέρειας, με το νόμο L.R. 16/8/1984, 40: Λόφοι Euganei, Μέσο τμήμα της Brenta, Ποταμός Sile, Λιμνοθάλασσα Βενετίας, Le Motte, Palude Onara.

B) Φυσικές Περιοχές Φυσικού ενδιαφέροντος περιφερειακού επιπέδου, art.18B, (PTRC art.19) - (QUADRO D)

Η επαρχία, σε συμφωνία με τους δήμους, προωθεί δραστηριότητες και έργα διατήρησης, προστασίας, αποκατάστασης και ανάδειξης των πόρων που χαρακτηρίζουν τους τομείς που προσδιορίζονται από PTRC (Άρθ. 19 ΝΤΑ).

«Κατευθυντήριες γραμμές για την προστασία των φυσικών και περιβαλλοντικών πόρων» ιδιαίτερα διαφοροποιούνται οι χρήσεις για τη δημιουργία οάσεων για την προστασία χλωρίδας και πανίδας, για αθλητικές δραστηριότητες ή για ψυχαγωγικές χρήσεις.

Οι δράσεις στοχεύουν κύρια στην:

- Προστασία των υδάτινων πόρων, προωθώντας τη δημιουργία αλσυλίων, δενδροστοιχιών, siepi, και ζωνών ανάσχεσης που πρέπει να εισάγονται στις λεκάνες απορροής, υδάτινες λεκάνες, bacini imbriferi, και σε περιοχές της ανατροφοδοσίας, αναπλήρωσης υπογείων υδάτων.

- Προστασία και αναβάθμιση των υφισταμένων σχηματισμών βλάστησης, για την αύξηση της βιοποικιλότητας
- Δημιουργία μονοπατιών και διαδρομών φυσικών και ιστορικο-πολιτιστικών για τον ελεύθερο χρόνο, ενισχύοντας τα φυσικά και αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά της περιοχής
- Προώθηση της ανάπτυξης και της χρήσης των υπόγειων όγκων υδάτων.

Γ) Ζώνες φυσικών υγροτόπων, art.18c, (PTRC art.21) - (QUADRO D)

Η επαρχία, σε συμφωνία με τους δήμους, με τις κοινοπραξίες Εγγειοβελτιώσεων και τις Αρχές, le Autorità d'Ambito Territoriale Ottimale, (A.T.O), προωθεί δράσεις και έργα διατήρησης, προστασίας, αποκατάστασης, αξιοποίησης των πόρων που χαρακτηρίζουν τις περιοχές που προσδιορίζονται ως φυσικοί υγρότοποι από το αρ.21 του PTRC.

Προστασία Μνημείων, D.Lgs. 42/2004

Υπόκεινται σε νομική προστασία στο πλαίσιο D.L.vo 42/2004 τα πολιτισμικά αγαθά αρχιτεκτονικού, καλλιτεχνικού και ιστορικού ενδιαφέροντος όπως:

- Ιστορικά κέντρα, art.26A

Προσδιορίζονται τα ιστορικά κέντρα, όπως αναφέρονται στο αρ. 24, PTRC, και έχουν απογραφεί και καταλογογραφηθεί στον Άτλαντα των Ιστορικών Κέντρων με την επιμέλεια της Περιφέρειας του Βένετο.

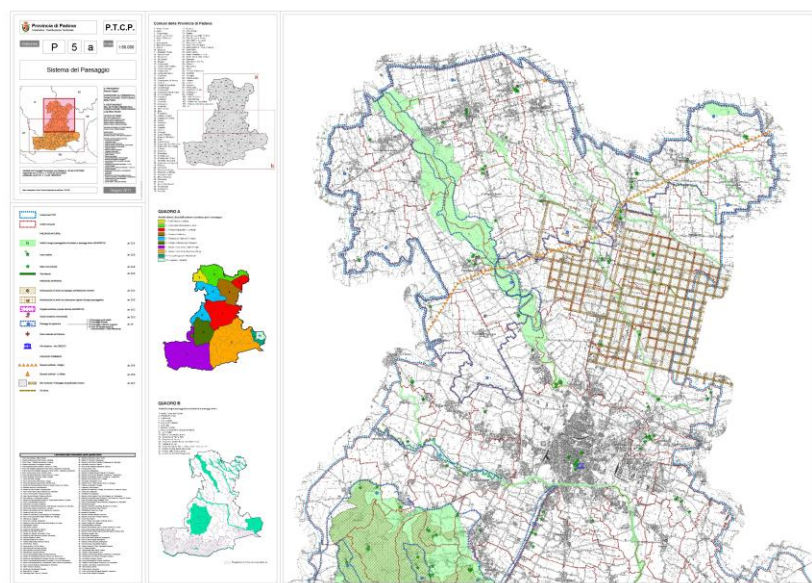
- Agro centuriato art.26A

Το σχέδιο περιλαμβάνει την αναγνώριση της περιοχής που επηρεάζεται από την παρουσία Ρωμαϊκού Agro-centuriato, βόρεια-ανατολικά της Πάδοβας, που προστατεύεται από D.L.vo 42/2004 και ρυθμίζεται από τα άρθρα 27 και 28 του PTRC.

- Ρωμαϊκοί Δρόμοι, art.26A

Το σχέδιο περιλαμβάνει τον προσδιορισμό των αρχαίων ορατών ή σε λανθάνουσα μορφή τμημάτων των ρωμαϊκών δρόμων, όπως υποδεικνύονται και νομικά ρυθμίζονται από το αρ.28 του PTRC

8.2.2 Σύστημα Τοπίου Επαρχίας της Πάντοβα, Πινακίδα 5a (βόρειο τμήμα)

Χάρτης 2. Πινακίδα 5^α, (Πηγή:PTCP)

ΦΥΣΙΚΑ ΤΟΠΙΑ art.22A, (QUADRO B)

α) Περιοχές αξίας τοπίου που πρέπει να προστατεύονται και ιστορικά τοπία

Προσδιορίζονται ως τέτοιες, οι περιοχές αξίας που περιλαμβάνονται στον κατάλογο που αναφέρεται στο συνοπτικό πίνακα, και είναι ήδη αντικείμενο προστασίας σε Περιφερειακό επίπεδο και περιοχές Κοινοτικής σημασίας.

Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση των μέτρων που προβλέπονται από τη σχετική νομοθεσία επαφίονται στους Δήμους.

β) Τοπόσημα, art.22 B

Στην αναφορά στον κατάλογο που επισυνάπτεται, οι δήμοι, κατά το σχεδιασμό, προδιαθέτουν τον κατάλληλο σχεδιασμό, σύμφωνα με την ειδική νομοθεσία, με στόχο την ενίσχυση και την ανάκαμψη των «μνημειακών πράσινων», δηλαδή πάρκων και ιστορικών κήπων ιστορικής αρχιτεκτονικής και βοτανικής σποδαιότητας, καθώς και μνημειακά δένδρα που έχουν απογραφεί. Οι δράσεις θα στοχεύουν στην αποκατάσταση και αναβάθμιση ακόμα των φυσικο-περιβαλλοντικών τους σχέσεων και των σχέσεων της ιστορικής αρχιτεκτονικής με περιβάλλον τους (αποχετεύσεις, άρδευση, δενδροστοιχίες, οπωρώνες, μονοπάτια και καταλήξεις, κτίσματα, κ.λπ.).

γ) Μνημειώδη δένδρα, Δενδροστοιχίες αρ.22B

ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΗ ΤΟΠΙΑ

α) Περιοχές που φιλοξενούν επαναλαμβανόμενες αρχιτεκτονικές τυπολογίες, Αρ.23 Α

Για τις περιοχές, που φέρουν πολλές μαρτυρίες αρχιτεκτονικής της υπαίθρου, ιστορικού και εθνο-ανθρωπολογικού ενδιαφέροντος και επίσης μαρτυρίες παραδοσιακής αγροτικής οικονομίας, οι Δήμοι, κατά το σχεδιασμό εφαρμόζουν μια αυστηρή ιστορική ανάλυση σε κλίμακα περιοχής και στα όρια μεμονωμένων κτισμάτων με προσδιορισμό του συνολικού εμβαδού εσωτερικών και εξωτερικών χώρων και ό,τι σχετίζεται με την ιστορική δομή.

Προβλέπεται η προστασία των εν λόγω συγκροτημάτων μέσω της διατήρησης των Κτηριακών εξοπλισμών και τεχνικών κατασκευής, και τα συμπαραδηλωτικά σημάδια του γύρω τοπίου της υπαίθρου. Προσδιορίζονται οι θέσεις και τα κατασκευαστικά χαρακτηριστικά των νέων παρεμβάσεων, που θα πρέπει να καταλήγουν σε αρμονία με τα ιστορικά, τυπικά. Πρέπει να επιτρέπονται κατευθύνσεις χρήσης συμβατές αλλά ταυτόχρονα στραμμένες προς μια βιώσιμη προοπτική του τουρισμού.

β) Προσδιορισμός περιοχών με Αγροτικά συστήματα αξίας τοπίου, αρ.32B

Κατά τη φάση σχεδιασμού, από τους Δήμους, θα περιορίζονται και ρυθμίζονται οι νέες πολεοδομικές πρωτοβουλίες και εκείνες των υποδομών, προωθώντας κατευθύνσεις χρήσεων σχετικές με τη φιλοξενία τύπου αγροτουρισμού, δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, πολιτιστικού και περιβαλλοντικού τουρισμού.

γ) Προγραμμα εγγειοβελτιώσεων και Ιστορικών αγροτικών ιδιοκτησιών, αρ.23C, (QUADRO B)

Οι δήμοι επίσης, σε συμφωνία με την Κοινοπραξίες Εγγειοβελτιώσεων, κατά το διαδημοτικό σχεδιασμό, υπαγορεύουν συγκεκριμένους κανόνες σχετικά με την προστασία των αγροτικών οικιστικών συστημάτων σε περιοχές, όπου εξακολουθεί να είναι ορατή η ακεραιότητα

κάποιων ιστορικών αγροκτημάτων ή ιστορικών ενιαίων παρεμβάσεων εγγειοβελτιώσεων, με παρεμβάσεις ανάδειξης της φυσικής πολυπλοκότητας, εξορθολογισμού των νέων οικιστικών παρεμβάσεων, των μετασχηματισμών της ιδιοκτησίας, της ανάκτησης των υγροτόπων, κ.λπ.

δ) Μεγάλα Μνημειακά Συγκροτήματα, Αρ.23D

Αυτό το σύστημα συνίσταται σε πραγματικές αρχιτεκτονικές και περιβαλλοντικές ανάγκες της περιοχής. Οι δήμοι στο σχεδιασμό, εκτός από την υιοθέτηση των διατάξεων του κεφαλαίου IV, υπαγορεύουν κανόνες ευνοϊκούς για την ομαλή πολεοδομική ανάπτυξη γύρω από τα Μνημειακά Συγκροτήματα, δηλαδή να προβλέπεται η πλήρης προστασία των ιδίων και των σχετικών πλαισίων τους και να προωθείται η ανάδειξή τους, **ως κατ' εξοχήν πολιτιστικός και τουριστικός πόρος της Δημοτικής περιοχής**. Για το σκοπό αυτό προωθούνται συμπράξεις δημόσιων και ιδιωτικών φορέων.

ΤΟΠΙΑ ΠΡΟΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ, Αρ.24

Τα PRC διαμορφώνουν στρατηγικές και κατευθυντήριες γραμμές για την έγκριση συγκεκριμένων μέτρων, που επιδιώκουν να διατηρήσουν και να διαχειρίζονται το τοπίο, εννοούμενο ως ένα ομοιογενές τμήμα της περιοχής της οποίας οι χαρακτήρες προέρχονται από τη φύση, την ανθρώπινη ιστορία και / ή τις αμοιβαίες αλληλεπιδράσεις.

Η διαφύλαξη υποδεικνύει τις δράσεις διατήρησης και συντήρησης των σημαντικών πτυχών και χαρακτηριστικών του τοπίου, **η διαχείριση υποδεικνύει δράσεις που στρέφονται σε μια προοπτική βιώσιμου τουρισμού, για να εξασφαλιστεί η διακυβέρνηση του τοπίου με σκοπό την εναρμόνιση των μετασχηματισμών του που προκλήθηκαν από τις διαδικασίες ανάπτυξης**. Οι δήμοι, στο πλαίσιο του διαδημοτικού σχεδιασμού, που προδιαγράφουν αυτές τις περιοχές, σε υψηλού επιπέδου προστασία, ευνοώντας κάθε παρέμβαση, με στόχο την διατήρηση της φυσικής και περιβαλλοντικής ακεραιότητας του τοπίου και απαγορεύοντας, όπου είναι απαραίτητο για την προστασία, την κατασκευή νέων κτιρίων και υποδομών.

Στα Τοπία προς Αναγέννηση περιλαμβάνονται:

α) Τοπίο μόνιμων λοιμώνων, χορτολιβαδικών εκτάσεων

Οι δήμοι, στο σχεδιασμό, με στόχο την ανάπτυξη και τη μετατροπή των καλλιεργήσιμων εκτάσεων σε λειβάδια, για τη διαφοροποίηση του γεωργικού τοπίου και την αξιοποίηση των τυπικών προϊόντων, όπως τα γαλακτοκομικά, προσαρμοζόμενοι στις διατάξεις του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης και του Σχεδίου για την Πρόληψη της ρύπανσης των υδάτων της λεκάνης, αμέσου απορροής στη λιμνοθάλασσα της Βενετίας.

Όντας το τοπίο των μόνιμων λοιμώνων στενά συνδεδεμένο με συντήρηση του φαινομένου των φυσικών πηγών, οι Δήμοι, στο διαδημοτικό σχεδιασμό, θεσπίζουν ειδικούς κανόνες για την προστασία των πηγών με κατάλληλες ζώνες προστασίας, παρέχοντας ταυτόχρονα μια στρατηγική ελέγχου της εξόρυξης σε όλη την περιοχή των πηγών.

β) Ποτάμια Τοπία

Οι δήμοι, στο πλαίσιο του διαδημοτικού σχεδιασμού, υπαγορεύουν συγκεκριμένους κανόνες που αποσκοπούν:

- στην προστασία των γύρω περιοχών και λωρίδων προστασίας, δημιουργώντας λωρίδες φίλτρου κατά μήκος των ποτάμιων ροών για την ανάδειξη και αξιοποίηση της αναγνωσιμότητας και της παρουσίας των ποτάμιων κοιτών, των πλημμυρικών περιοχών, των πηγών και οποιουδήποτε στοιχείου στο έδαφος, που συνδέεται με τα ποτάμια και την ιστορία τους, σε συμβατότητα με την οικονομική και τη γεωργική δραστηριότητα

- στην προστασία των πηγών με τη δημιουργία λωρίδων προστασίας και μια στρατηγική ελέγχου της εξόρυξης σε ολόκληρη την περιοχή των πηγών
- στην προστασία των ιστορικών και πολιτιστικών κρίσιμων θεμάτων που σχετίζονται με τα ποτάμια
- στην οργάνωση της πρόσβασης και ψυχαγωγικών, εκπαιδευτικών διαδρομών, με την προώθηση δραστηριοτήτων αναψυχής, όπου είναι συμβατές
- στην εισαγωγή καλλιεργειών χαμηλών επιπτώσεων, ιδίως παραγωγή ξυλωδών για τη χρήση τους
- στην αξιοποίηση της γεωργικής εκμετάλλευσης, δημιουργώντας διαδρομές και μέσα από τη μετατροπή των χώρων κατοίκησης για σκοπούς ψυχαγωγικούς

γ) Λοφώδες Τοπίο Euganeo

Οι δήμοι στο πλαίσιο του διαδημοτικού και δημοτικού σχεδιασμού, θα στοχεύουν στο να διατηρήσουν την γεωργική δραστηριότητα, ως τύπο προστασίας και διαφύλαξης του εδάφους, με στόχο την προώθηση παραδοσιακών «Βιολογικών» καλλιεργειών χαμηλών επιπτώσεων, καθώς και την ανάδειξη τυπικών προϊόντων σχετικών με τον αγρο-τουρισμό. Επίσης εισάγονται κατάλληλες κατευθυντήριες γραμμές για την ανασύνθεση και βλάστηση των εγκαταλελειμμένων λατομείων και συμβατές χρήσεις.

δ) Περιοχές υψηλού βαθμού μνημειακότητας / Valley Millecampi

Οι δήμοι, στο σχεδιασμό, γι αυτές τις περιοχές υψηλού επιπέδου προστασίας, ευνοούν οποιαδήποτε παρέμβαση αποσκοπεί στη διατήρηση του φυσικού και περιβαλλοντικού τοπίου και την απαγόρευση, όπου είναι απαραίτητο, για την προστασία κατασκευής νέων κτιρίων και υποδομών.

ε) Πολιτισμικό Πάρκο Πετράρχη

στ) Βοτανικός κήπος-τόπος Unesco

ΒΥΘΙΣΜΕΝΑ ΤΟΠΙΑ, Αρ. 25

α) Φυσικά Στοιχεία

Στην επαρχία της Πάντοβα, θεωρούνται ως τέτοια, οι αρχαίες κοίτες ποταμών και τα ίχνη τους στη υποδιαίρεση των αγροτικών εδαφών.

Οι δήμοι, στο σχεδιασμό, υπαγορεύουν ειδικούς κανονισμούς που αποσκοπούν στην διατήρηση και την ενίσχυση της αναγνωσιμότητας, σε συμβατότητα με τις γεωργικές, οικονομικές και οικιστικές δραστηριότητες.

β) Τεχνητά στοιχεία, Ostiglia, art.25B

Η έδρα του πρώην σιδηροδρομικού Ostiglia είναι τώρα ένας σημαντικός σχηματισμός φυτών γραμμικής ανάπτυξης και φιλοξενεί πολλά ζώα, αποτελώντας στην πραγματικότητα έναν οικολογικό διάδρομο.

Το επαρχιακό σχέδιο των ποδηλατοδρόμων προβλέπει την κατασκευή ενός ποδηλατόδρομου διεπαρχιακού, χρήση συμβατή με την υφιστάμενη πανίδα. Οι δήμοι, σε συμφωνία με την επαρχία, στο πλαίσιο του Διαδημοτικού και δημοτικού σχεδιασμού, υπαγορεύουν συγκεκριμένους νόμους με στόχο την προστασία, την αξιοποίηση, συντήρηση της υφιστάμενης κατάστασης, έως και τις μελλοντικές νέες δράσεις που θα προβλεφθούν από το ως άνω σχέδιο.

Le Motte di Sotto, S. Martino di Lupari, art.25B

Αυτή είναι μια τράπεζα μνήμης της ανθρώπινης εγκατάστασης στην Εποχή του Χαλκού και αργότερα ένα ρωμαϊκό στρατόπεδο.

Το Δημοτικό Συμβούλιο, σε συνεννόηση με την επαρχία, στο σχεδιασμό, υπαγορεύουν ειδικούς κανόνες για την προστασία και την ενίσχυση της Διατήρησης της περιοχής, προωθώντας την αναγνωσιμότητα και την διάδοσή του ακόμη και με την οργάνωση ψυχαγωγικών και εκπαιδευτικών διαδρομών.

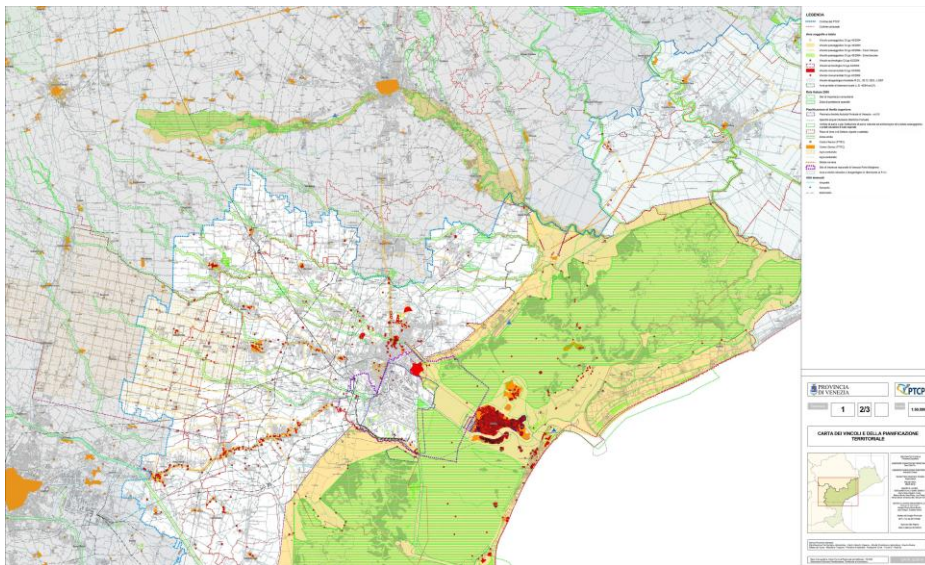
γ) Αγαθά *centuriati* / Τοπίο Ρωμαϊκής υποδιαίρεσης, *graticolato romano* Αρ.25γ

Για τους σκοπούς της προστασίας και της ανάπλασης της περιοχής της Alta Padovana, που επηρεάζεται από τη Ρωμαϊκή υποδιαίρεση, ισχύει το αρ. 28 του PTRC και οι Δήμοι, στο διαδημοτικό σχεδιασμό, θεσπίζουν ειδικούς κανόνες για:

- την προσαρμογή των υφιστάμενων οδούσεων, έτσι ώστε να μην μεταβάλλουν τις θέσεις και να προστατεύουν την ακεραιότητα των γεωργικών επιχειρήσεων
- τη διάταξη των τάφρων αποστράγγισης με τη φύτευση φρακτών και δενδροκαλύψεων, ώστε να επιτραπεί η δημιουργία καταφυγίου άγριας ζωής
- την κατασκευή των νέων κτιρίων σε αρμονία με τον υπάρχοντα αγροτικό τύπο της περιοχής

8.3. Συντονιστικό Χωρικό Σχέδιο Επαρχίας της Βενετίας

8.3.1 Χάρτης Περιορισμών-Δεσμεύσεων Χωροταξικού Σχεδιασμού Επαρχίας της Βενετίας, Πολιτισμική Κληρονομιά, Πινακίδα 1, 2/3

Χάρτης 3. Πινακίδα 1,2/3, (Πηγή: PTCP)

Κατ' αντιστοιχία το PTRC της επαρχίας της Βενετίας, όπως παρατηρούμε στην Πινακίδα 1, εκτός των παραπάνω, γίνεται σαφής αναφορά σε:

Ιστορικά κέντρα, αρ.42

Διακρινόμενα σε μια κατάταξη:

Σημαντικής σπουδαιότητας

Μεγάλου ενδιαφέροντος

Μέτριου ενδιαφέροντος

Ρωμαϊκή υποδιαίρεση της γης, Centuriazione, αρ. 44

Το PTCP συμβάλει στην προστασία, διατήρηση και ανάδειξη της ρωμαϊκής υποδιαίρεσης της γης, την περιοχή που υποδεικνύεται από το PTRC ως, agro centuriato, επιδιώκοντας τους ακόλουθους στόχους:

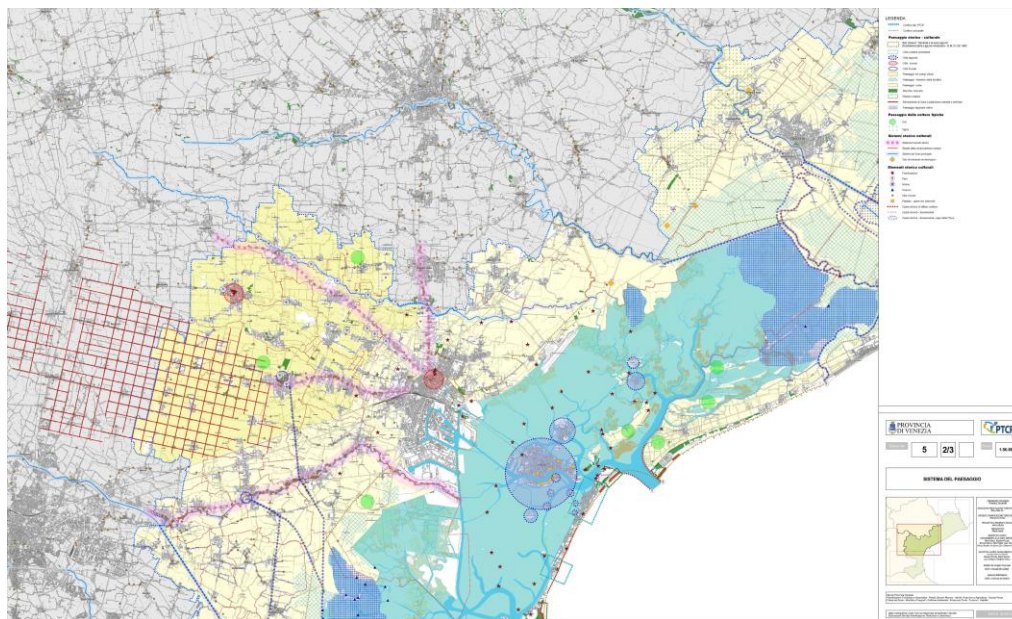
- Διατήρηση της υδρογραφικής και εδαφικής δομής
- Διατήρηση των γραμμικών φυτεύσεων δέντρων, filari
- Περιορισμό των τροποποιήσεων των οδικών υποδομών στις αναγκαίες για λόγους ασφαλείας
- Περιορισμός, συγκράτηση των οικιστικών διαδικασιών και προσανατολισμός των ήδη εγκατεστημένων σε ειδικές κατευθύνσεις
- Διατήρηση της κληρονομιάς των πολιτιστικών αγαθών
- Εξάλειψη των παραγόντων υποβάθμισης του περιβάλλοντος

Μεταξύ των κυρίων κατευθύνσεων για την επίτευξη των στόχων περιλαμβάνονται:

5. Κάθε παρέμβαση των PAT, PATI, θα πρέπει να προσανατολίζεται σύμφωνα με τα γραμμικά στοιχεία του χερσαίου τμήματος και τη συντήρηση των υπόλοιπων πρωτότυπων χαρακτηριστικών, όπως το πλάτος των οδών, χωματόδρομων, τα δέντρα, με εξαίρεση τις προσαρμογές που απαιτούνται για λόγους ασφαλείας.

7. Δεν πρέπει να μεταβάλλεται το ισχύον σύστημα του νερού σε όλα τα επίπεδα εντός της centuriazione.

8.3.2 Σύστημα Τοπίου Επαρχίας της Βενετίας, Πινακίδα 5a

Χάρτης 4. Πινακίδα 5^a, (Πηγή: PTCP)

Στην Πινακίδα 5a - Σύστημα Τοπίου παρατηρούμε μια σαφή αναφορά σε κατηγορίες διακριτού αγροτικού τοπίου, Τοπίο κλειστών κάμπων και Τοπίο εγγειοβελτιώσεων που εντάσσονται στο Ιστορικο-πολιτισμικό Τοπίο. Σύμφωνα με το αρ.36 του PTCP.

Ακολουθεί το αγροτικό τοπίο, και αντίστοιχα στις τεχνικές προδιαγραφές του PTCP παρατηρούμε όπως αναφέρεται ότι στο:

Αγροτικό έδαφος

Αρθ. 36. Ανάπτυξη γεωργικών δραστηριοτήτων και βελτίωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων

Το PTCP υποδεικνύει το στόχο της εξισορρόπησης των αγροτικών περιοχών, σε σχέση με το οικιστικό σύστημα και εκείνο των υποδομών, μειώνοντας τον κατακερματισμό και τους παράγοντες που πλήττουν την περιβαλλοντική ποιότητα των αγροτικών εδαφών.

Η επαρχία στοχεύει στη διατήρηση της ακεραιότητας και την προστασία των πλεονεκτικών γεωργικών περιοχών, καθώς και εκείνων των συνόρων τους, αναγνωρίζοντας ότι αποτελούν παράγοντα διατήρησης του περιβάλλοντος και της υδρογεωλογικής σταθερότητας.

Για το σκοπό αυτό, μεταξύ των στόχων περιλαμβάνονται:

- α) ενίσχυση της δασικής κληρονομιάς και της εξειδικευμένης τυπικής αγροτοκαλλιέργειας
- β) αξιοποίηση της οικολογικά συμβατής παραγωγής βιομάζας για την παραγωγή ενέργειας, σε συμμόρφωση με τον προγραμματισμό και τις περιφερειακές ρυθμίσεις, ωστόσο όχι σε αγροτικές περιοχές αυξημένου αγροτικού ή περιβαλλοντικού κύρους
- γ) προώθηση της ανάπτυξης της γεωργίας και της αγροτικής επιχείρησης σύμφωνα με τους τομεακούς τοπικούς κανονισμούς και εκείνους του πολεοδομικού σχεδιασμού
- δ) λειτουργική ανάπτυξη των οικισμών και των περιβαλλοντικών δομών του Αγροτο-αστικού χώρου
- ε) διατήρηση της ακεραιότητας των πολύτιμων γεωργικών εκτάσεων και γεωργικών κατευθύνσεων

Η επαρχία, σε συνεργασία με τους δήμους και τις κοινοπραξίες εγγειοβελτιωτικών έργων, αναλαμβάνει την υποχρέωση να κατευθύνει τις δράσεις της, με βάση τοπικές συνθήκες για την επίτευξη αυτών των στόχων.

Μεταξύ των κύριων κατευθύνσεων διακρίνονται:

8. Η επαρχία αναφορικά σε συγκεκριμένα τμήματα των αγροτικών περιοχών, προωθεί συμφωνίες πρόγραμμα με εταιρείες ή ομίλους εταιρειών για την ανάπτυξη και συμπληρωματικών, ως προς τη γεωργία, δραστηριοτήτων όπως είναι ο τουρισμός, οι δραστηριότητες αναψυχής, και η ενίσχυση οικονομικών περιβαλλοντικών και πολιτιστικών πόρων.

Σε αυτά τα μέρη των αγροτικών περιοχών, προωθείται και ενθαρρύνεται η πραγματική επιχείρηση της πολυλειτουργικής γεωργίας, που εκφράζεται μέσα από παραγωγή υπηρεσιών ή επιδιώκεται η μεταβολή των γεωργικών πρακτικών που εμποδίζουν την προστασία των φυσικών περιοχών και εκείνων της υψηλής ποιότητας τοπίου.

Επίσης προωθείται:

- Η ανάκαμψη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της ιστορικής-αρχιτεκτονικής ή ιστορικής-πολιτιστικής αξίας και μαρτυρίας
- Το άνοιγμα ή η αξιοποίηση νέων μονοπατιών για περπάτημα, ποδήλατο ή ιππασία
- Παρεμβάσεις αναδάσωσης που αφορούν στη διατήρηση του συστήματος εναλλαγής δάσος-λιβάδι στην για τη διατήρηση της φυσικής ισορροπίας
- Ενίσχυση της χρήσης των υφιστάμενων κτιρίων, για την ανάπτυξη αγρο-τουριστικών δραστηριοτήτων και του αγροτικού τουρισμού

Τοπίο τυπικών καλλιεργειών

Αρ. 41. Περιοχές υψηλής γεωργικής παραγωγής και εδαφικής αξίας (κηπευτικά, αμπελώνες)

Περιοχές προστατευόμενων προϊόντων

1. Στις αγροτικές περιοχές κύρους που χαρακτηρίζονται από σημαντικές περιβαλλοντικές αξίες, κατά παράδοση, κλίση και εξειδίκευση, στην εκτέλεση των δραστηριοτήτων παραγωγής των αγρο-διατροφικών αγαθών υψηλής έντασης και συγκέντρωσης, το PTCP προσδιορίζει το στόχο να αξιοποιηθεί η συνέργεια μεταξύ της περιβαλλοντικής ποιότητας και της ποιότητας της αγροδιατροφικής παραγωγής, ακόμη και ως παράγοντας οικιστικής αναζωογόνησης της υπαίθρου.

Μεταξύ άλλων πλεονεκτικών τομέων της υπαίθρου, διακρίνονται:

- Η πεδιάδα των αρχαίων εγγειοβελτιωτικών έργων, di bonifica, της κεντρικής περιοχής, ουσιαστικά, η ρωμαϊκή υποδιαίρεση της γης με την παραδοσιακή σηστηματοποίηση, a Cavini, ακόμα ορατή στην περιοχή με αυξημένη αστικοποίηση, αλλά και πολύτιμες καλλιέργειες λαχανικών και μια αποσπασματική κτηνοτροφία με σημάδια αριστείας, όπου είναι ακόμη ορατοί οι διαχωριστικοί φράκτες των ιδιοκτησιών, κατά μήκος του υδάτινου δικτύου.
- Διαδρομές κρασιού και παραδοσιακών προϊόντων για τις οποίες μεταξύ των διαμορφούμενων στόχων περιλαμβάνονται:

17. Το PTCP, κατ' εφαρμογή του LR 17/00 «Ίδρυση δρόμων του κρασιού και άλλων χαρακτηριστικών προϊόντων του Βένετο» και σύμφωνα με τις πολιτικές αγροτικής ανάπτυξης, προωθεί τη δημιουργία δρόμων του κρασιού για την εκμετάλλευση της υψηλής τάσης των εδαφών παραγωγής κρασιού και των υφιστάμενων παραγωγικών δραστηριοτήτων, μέσα από τα προνόμια αύξησης του τουρισμού, με ιδιαίτερη αναφορά στις παραγωγές προστατευόμενης γεωγραφικής προέλευσης.

Για το σκοπό αυτό έχουν προσδιοριστεί:

- Η Διαδρομή του Κρασιού DOC Piave που διασχίζει τις πόλεις της Noventa di Piave και το San Dona di Piave
- Η Διαδρομή του Κρασιού DOC Lison-Pramaggiore, ότι οι δήμοι της Annone Veneto, Caorle Cinto, Concordia Sagittaria, Portogruaro, Pramaggiore, Santo Stino di Livenza, Teglieto Veneto και το San Michele al Tagliamento
- Η διαδρομή που σχετίζεται με την παραγωγή ραντίτσιο Castelfranco, δήμοι Scorzè, Noale, Santa Maria di Sala, Mirano, Salzano και Martellago

Τα PAT / PATI, κατά την προσαρμογή στο PTCP, ως μέρος των δρόμων κρασιού και άλλες χαρακτηριστικές παραγωγές ποιότητας του Βένετο, οφείλουν να αναγνωρίσουν το χαρακτήρα αγροικίας και να προωθήσουν την απόδοση των εκμεταλλεύσεων υποδοχής και φιλοξενίας, για την γευσιγνωσία των προϊόντων των επιχειρήσεων και για την οργάνωση πολιτιστικών και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και εκείνων της αναψυχής,

Ιστορικά Πολιτισμικά Συστήματα

Περιλαμβάνονται συστήματα ιστορικών τμημάτων, Ρωμαϊκοί δρόμοι της centuriatione, συστήματα κύριων ποταμών και τόποι αρχαιολογικού ενδιαφέροντος. Για τα συστήματα αυτά όπως προκύπτει από το Αρ.45 των τεχνικών προδιαγραφών προβλέπονται:

Αρ. 45. Ιστορικο-πολιτισμικές, περιβαλλοντικές και τουριστικές διαδρομές

1. Το PTCP προσδιορίζει το σύστημα των διαδρομών ιστορικού και πολιτισμικού, περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος σε περιοχές τουριστικής διέλευσης που έχουν τεθεί υπό την προστασία του τοπίου και συνδέονται με των ιστορικούς προορισμούς, ακόμη και ήσσονος σημασίας, καθορίζοντας τους ακόλουθους στόχους:

- ενίσχυση και διατήρηση των τμημάτων και της φυσική τους βλάστησης

- των οικιστικών εγκαταστάσεων που προσδιορίζουν λειτουργική εξειδίκευση, όπως και μονοπάτια
- διατήρηση, κατά μήκος της διαδρομής, των γραφικών σημείων και βελτίωση των περιβαλλοντικών, τουριστικών, πολιτιστικών και ιστορικών στοιχείων κατά μήκος αυτών των διαδρομών
- διευκόλυνση της αποσυμφόρησης της κυκλοφορίας των οχημάτων με κινητήρα και δημιουργία συνθηκών ασφάλειας για τη χρήση του ποδηλάτου

Για το σκοπό αυτό προωθείται ο στόχος δημιουργίας ενός δικτύου διαδρομών, με τον προσδιορισμό διαδρομών στις όχθες των ποταμών (περιβαλλοντικές διαδρομές), διαδρομών που ευνοούν την προσβασιμότητα στην περιοχή της λιμνοθάλασσας (διαδρομές λιμνοθάλασσας), διαδρομών κατά μήκος των ιστορικών δρόμων (ιστορικές πολιτισμικές διαδρομές).

α. Περιβαλλοντικές διαδρομές κατά μήκος των ποταμών:

Adige, Brenta, Seriole, Κανάλι Novissimo, Dese, Sile, Piave, Livenza Lemene, Reghena Tagliamento, Musson

β. Διαδρομή περί τη λιμνοθάλασσα: προσδιορίζει μια διαδρομή που περιβάλλει τη λιμνοθάλασσα της Βενετίας, περνώντας από τις προαστιακές περιοχές του Mestre και τις παραλίες.

γ. Ιστορικές - Πολιτισμικές Διαδρομές: περιλαμβάνουν αρχαία τμήματα ή οικισμούς όπου εξακολουθούν να υπάρχουν ιστορικές - πολιτιστικές αξίες, όπως:

- μέσω Terraglio
- Μέσω Miranese - Desman
- Οδός του Naviglio της Brenta

δ. Δευτερεύουσες Διαδρομές: οι οποίες προκύπτουν από την ανάλυση του επαρχιακού δικτύου του ποδηλάτου, από την αναγνώριση των τουριστικών διαδρομών (που σχετίζονται με κρασί και φαγητό εκδρομές, λογοτεχνικά ταξίδια, κ.λπ.) και από τις διακοινοτικές ανάγκες σύνδεσης των ιστορικών και πολιτισμικών παραγόντων, του περιβάλλοντος και των υπηρεσιών του οικιστικού συστήματος.

Ιστορικά και Πολιτισμικά Στοιχεία, Πολιτισμικής Κληρονομιάς

Σύμφωνα με το Αρ.43 Πολιτισμικά αγαθά και αγαθά αρχαιολογικής σπουδαιότητας, στην επαρχία η συντριπτική κληρονομιά αρχιτεκτονικής αξίας προστατεύεται και ενισχύεται από τα μέτρα που θεσπίστηκαν με τον «Κώδικα της πολιτισμικής κληρονομιάς και του τοπίου».

Πολιτισμικά Αγαθά

Το πρωτόκολλο του PTCP υιοθετεί τους στόχους της προστασίας και προώθησης της πολιτισμικής αρχιτεκτονικής, αρχαιολογικής, εθνοανθρωπολογικής κληρονομιάς και την προστασία της ιστορικής και πολιτισμικής ταυτότητας των τόπων, καθώς και τη μελέτη μορφών ανάδειξης και αναβάθμισης των περιοχών, ανάλογα με το επίπεδο της ακεραιότητας της συνάφειας των αγαθών αυτών.

Το PTCP, για τους σκοπούς αυτούς προσδιορίζει ως ειδικότερα σύνολα αγαθών και συστημάτων που πρέπει να υποβληθούν σε συγκεκριμένους στόχους βελτίωσης τα κάτωθι:

- Οχυρά
- Φάρροι
- Μύλοι
- Καλύβες αγροτικές, casoni

- Βενετσιάνικες βίλες
- Έργα του Palladio
- Ιστορικά έργα και έργα προστασίας ακτών
- Ιστορικά έργα της Βενετσιάνικης Δημοκρατίας
- Ιστορικά έργα λίμνης του Piave

Επιδιώκοντας μια αξιολόγηση της λειτουργικότητας του PTRC και των λοιπών εργαλείων σχεδιασμού που παρουσιάστηκαν στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας και απέχοντας από οιαδήποτε πρόθεση κριτικής, θα λέγαμε ότι πέραν κάθε αμφιβολίας, το PTRC «con attribuzione di valenza paesaggistica», μέσα από τη συνεπή του διάρθρωση, όπως συμβαίνει για την Περιφέρεια του Βένετο, συνιστά το κατεξοχή εργαλείο για τη χάραξη, από την ίδια την Περιφέρεια, των γενικών κατευθυντήριων Πολιτικών Βιώσιμης Ανάπτυξης, στη βάση των Πολιτικών Προστασίας του Περιβάλλοντος και του Τοπίου.

Αναφερόμενοι σε Πολιτικές Διατήρησης, Προστασίας Τοπίου, είναι σημαντικό να αποσαφηνιστεί ότι οι πολιτικές αυτές στοχεύουν στη χάραξη κατευθύνσεων ώστε οι μελλοντικές εξελίξεις των αναπτυξιακών πολιτικών να μην εξακολουθήσουν να παράγουν επιπτώσεις σε βάρος του τοπίου και της κοινωνίας που δραστηριοποιείται και ζει σε αυτό και κατευθύνσεις που στοχεύουν στην αντιστροφή των αρνητικών επιπτώσεων στο τοπίο, των απειλών σε επίπεδο διάρθρωσης μορφής και περιβαλλοντικής ακεραιότητας.

Είναι προφανές όμως ότι, οι κατευθύνσεις Αναπτυξιακών Πολιτικών και η χωρική τους οργάνωση, υπερισχύουν των κατευθύνσεων Πολιτικών Προστασίας του Τοπίου, εκφράζοντας και εξυπηρετώντας παραγωγικές ανάγκες των σύγχρονων κοινωνιών. Για το λόγο αυτό μπορούμε να διαπιστώνουμε κάθε φορά στη χάραξη κατευθυντήριων των Πολιτικών προστασίας τοπίου και στην εφαρμογή τους, ότι σε άλλες περιπτώσεις εμφανίζουν έναν απόλυτο ρητό χαρακτήρα, σε άλλες περιπτώσεις καθορίζουν προϋποθέσεις για τη βελτίωση αρνητικών επιπτώσεων ενώ σε άλλες περιπτώσεις περιορίζονται σε ρόλο ενθάρρυνσης ή σύστασης. Σε αυτό το πλαίσιο είναι σημαντικός ο προσδιορισμός του είδους και του βαθμού κατακερματισμού του χώρου, που έχει ήδη παραχθεί από τις εξελίξεις οικονομικών, παραγωγικών και κοινωνικών διαδικασιών, τόσο για τη χάραξη κατευθύνσεων όσο και για την αποκρυστάλωση της συνειδητής γνώσης της χωρικής πραγματικότητας στην κοινωνία. Επί της ουσίας, το PTRC είναι το εργαλείο χάραξης Πολιτικής, που θα λέγαμε, ενέχει στην ιδεατή του μορφή και περιεχόμενο, την αρμοδιότητα χάραξης κατευθύνσεων βιώσιμης ανάπτυξης, καθιστώντας τις αρχές των Πολιτικών Προστασίας του Τοπίου οριζόντια, κοινή συνιστώσα, των αναπτυξιακών, οικιστικών, κοινωνικών πολιτικών.

Ακολούθως τα Συντονιστικά Χωρικά Σχέδια των Επαρχιών εξειδικεύοντας τις γενικές κατευθύνσεις του PTRC είναι σε θέση να αποβούν λειτουργικά για την εξισορρόπηση των πιέσεων, προσδιορίζοντας περιορισμούς και μέτρα πρόληψης, αναφορικά σε παραγωγικές, οικιστικές, εξελίξεις, για την εξομάλυνση επιπτώσεων από συγκρούσεις χρήσεων γης, αποσκοπώντας ταυτόχρονα στην περιβαλλοντική βελτίωση φυσικών και αγροτικών εδαφών, στη διατήρηση περιβαλλοντικής ακεραιότητας όπου εκ των συνθηκών εξακολουθεί να υπάρχει και στην εξασφάλιση υδρογεωλογικής σταθερότητας.

Επιστρέφοντας στο κεντρικό Βένετο και στα προβλήματα τα σχετιζόμενα με το τοπίο που έχουν ήδη αναδειχθεί, θα λέγαμε ότι το PTRC εξασφαλίζει την προστασία των φυσικών περιοχών του τοπίου με ιδιαίτερα ευασθητοποιημένη περιβαλλοντική προσέγγιση αναφορικά στην ποιότητα εδαφών, υδάτων κ.λ.π., προωθώντας ακόμη και την αναδημιουργία δομικών στοιχείων του τοπίου, όπως οι φυτοφράχτες και τα αλσύλια που τείνουν σε εξαφάνιση, και αναμένεται να παίξουν, σε βάθος χρόνου, τον συνδετικό ρόλο για την αποκατάσταση οπτικής και οικολογικής συνέχειας της προστατευόμενης ποικιλομορφίας του

αγροτικού και δασικού τοπίου. Σημαντική ακόμη είναι η προώθηση μεταβατικών πράσινων ζωνών στα όρια οικιστικών και καλλιεργούμενων περιοχών ακόμη και αν αυτές παίρνουν τελικά το χαρακτήρα αστικών πάρκων. Η προώθηση της πολυλειτουργικής γεωργίας, η αποθάρρυνση ενεργειών που θέτουν σε κίνδυνο ιστορικούς οικισμούς αλλά και τις ιστορικές σχέσεις διάρθρωσής τους με το ευρύτερο περιβάλλον, η επιδιωκόμενη αρχιτεκτονική ποιότητα των νέων κατασκευών και η πρόβλεψη επαρκούς «πράσινου» εξοπλισμού των υφιστάμενων και προγραμματιζόμενων υποδομών, συνιστούν οπωσδήποτε ένα μέρος από τις ενθαρρυντικές κατευθύνσεις για τη βελτίωση του τοπίου. Σε αυτά προστίθεται ο κατάλογος όλων των Συστημάτων Αξιών που προστατεύονται διαχρονικά από την Ιταλική νομοθεσία και συνιστούν τη βαρυστοική κληρονομιά της Περιφέρειας.

Ωστόσο αναφορικά στην επίλυση των προβλημάτων που προέκυψαν από τις οικιστικές και παραγωγικές διαδικασίες, όπως τα υφιστάμενα *distretti industriali* και οι μεμονωμένες διάσπαρτες παλιότερες βιομηχανικές μονάδες, ενεργές ή ανενεργές, παρά την οργάνωση των εξειδικευμένων παραγωγικών πόλων από το σε ισχύ PTRC, διαφαίνεται ότι συνιστά αρκετά δύσκολο εγχείρημα η απομάκρυνσή τους.

Για τις περιοχές της Ρωμαϊκής υποδιαίρεσης της γης, *centurie*, καθώς ήταν οι πρώτες που επλήγησαν από τις διαδικασίες της οικιστικής διάχυσης, τα παρεχόμενα περιθώρια προστασίας τοπίου, περιορίζονται επί της ουσίας στην προστασία των γεωμετρικών χαράξεων-σημερινών οδών, της υφιστάμενης βλάστησης και περισσότερο στην «προσδοκία» για την επίτευξη μιας καθυστέρησης αναφορικά στις οικιστικές διαδικασίες. Σχετικά με τις οικιστικές εξελίξεις στον ιστορικό άξονα του Terraglio, η προώθηση κατευθύνσεων για τη δημιουργία περιοχών πυκνωσης και αραίωσης των μελλοντικών οικιστικών εγκαταστάσεων, είναι οπωσδήποτε σημαντική για την οργάνωση των μετώπων του άξονα και την εξασφάλιση παρεμβολής «φυσικών» περιοχών στο δομημένο, εφόσον θα συνοδεύεται και από έλεγχο αρχιτεκτονικής ποιότητας των μελλοντικών κατασκευών και εφόσον ο όρος «πύκνωση», δεν θα σημάνει μία όπως θα λέγαμε μεταφορικά: κυριολεκτική επίθεση του κατασκευαστικού τομέα.

Γενικότερα γίνεται αντιληπτό ότι ακόμη και με την πλήρη εφαρμογή του PTRC, θα απαιτηθεί μεγάλο χρονικό διάστημα για την μερική επούλωση των πληγών του τοπίου και μέσα σε αυτό το διάστημα, θα ήταν σημάδι αισιοδοξίας να μη δημιουργούνται νέες.

Στο πλαίσιο αυτό, αξίζει να επισημανθεί ο ρόλος των Δημοτικών σχεδίων Pat που είναι να επισημαίνουν τις περιοχές για το σχηματισμό πάρκων και φυσικών αποθεμάτων δημοτικής αρμοδιότητας και να καθορίζουν τα μέτρα που είναι κατάλληλα για την αποφυγή ή τη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων στα ενδιαφέροντα και στα είδη χλωρίδας και πανίδας.

Οι δήμοι έχουν το καθήκον να εντοπίζουν τυχόν ασυμβίβαστα έργα, στοιχεία υποβάθμισης, σχετικά με παρεμβάσεις και κατευθύνσεις που προτίθενται να πραγματοποιήσουν, για τη βελτίωση της αστικής ποιότητας και την αναδιοργάνωση της γεωργικής ζώνης, καθορίζοντας τους στόχους αποκατάστασης και πολεοδομικής αναβάθμισης, αποκατάστασης και αναβάθμισης του τοπίου, της αρχιτεκτονικής ποιότητας και τους στόχους περιβαλλοντικής αποκατάστασης της περιοχής.

Επίσης η Περιφέρεια, διατηρώντας τον έλεγχο σε όλη αυτή την κλιμακωτή διάρθρωση του σχεδιασμού, υιοθετεί κατάλληλα μέτρα αντιμετώπισης και συντονισμού σχετικά με τις λεπτομέρειες προσαρμογής των δημοτικών πολεοδομικών σχεδίων στις προβλέψεις των εργαλείων ανώτερου επιπέδου σχεδιασμού και τις λειτουργικές ενισχύσεις για την ανέγερση κτιρίων στα ιστορικά κέντρα και στις περιοχές που υπόκεινται σε εξωραϊσμό τοπίου.

Η Περιφέρεια και οι επαρχίες νομιμοποιούνται να υποκαταστήσουν τους υποκείμενους φορείς εάν τα προτεινόμενα από αυτούς σχέδια δεν συμμορφώνονται με περιφερειακούς και επαρχιακούς κανονισμούς ή δεν σέβονται το χρονοδιάγραμμα για την κατασκευή εργαλείων αστικού σχεδιασμού. (Στοιχεία για τις αρμοδιότητες των Pat παρεχόμενα από Gastaldi στο Savino 2005:338, *Pianificazione alla prova nel mezzogiorno*).

Συμπεράσματα

Είδαμε, πως μια Περιφέρεια εκκινώντας από οικονομική υστέρηση, όπως αυτή του πολυκεντρικού Βένετο, θέτοντας ως κυρίαρχο στόχο την οικονομική μεγέθυνση σε πιεστικές συνθήκες οικονομικού ανταγωνισμού, αλλάζοντας το κυρίαρχο παραγωγικό μοντέλο ανάπτυξης από αγροτική οικονομία σε βιομηχανική οικονομία, χωρίς εμφανή και νομικά κατοχυρωμένο σχεδιασμό, αλλά με αφανείς διαδικασίες, απευθυνόμενες εξατομικευμένα στην κοινωνία και ενισχύοντας ένα κλάδο βιομηχανικής παραγωγής, που εκπροσωπείται από τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, μπορεί να δημιουργήσει τις συνθήκες της οικονομικής ευημερίας, της μέγιστης διάχυσης των βιομηχανικών χρήσεων στο έδαφος και της εκτεταμένης αστικοποίησης. Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, που γίνεται όλο και περισσότερο εμφανές, ο ακραίος ανταγωνισμός των Περιφερειών, όπως συμβαίνει στη Β. Ιταλία, είναι συνιστώσα του παγκόσμιου οικονομικού ανταγωνισμού και συνεπάγεται την εκτεταμένη αστικοποίηση, ως παράγωγο της έντασης και του είδους των διαρθρωμένων συστημάτων παραγωγής.

Τα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά του Βένετο δείχνουν ένα εύρωστο κατά καταγωγή φυσικό τοπίο ποικίλων μορφών, με πτυχές αυξημένης τρωτότητας, εξ αιτίας της πληθώρας των ποτάμιων ροών και με την πλημμυρική πεδιάδα του να χρήζει μέριμνας εγγειοβελτιωτικών έργων έως και σήμερα στις υποπαράλιες περιοχές.

Από τον ύστερο μεσαίωνα μέχρι τον 19^ο αι. και ιδιαίτερα από τον 15^ο αι. και μετά, η δημοκρατία της Βενετίας, με την στροφή της οικονομίας της στη γεωργία, με έργα εγγειοβελτιώσεων, *bonifica*, συστηματοποίησης των καλλιεργήσιμων εδαφών και διευθέτησης των υδάτινων ροών, συμβάλλει αποφασιστικά στην κατασκευή της τεχνητής πεδιάδας. Διαδικασίες που προχώρησαν παράλληλα με την εμπορευματοποίηση της γης, αλλά και με την κατάκτηση της επιστημονικής γνώσης, που οδήγησε σε συνειδητές ανθρωπογενείς παρεμβάσεις με σεβασμό στη δυναμική της φύσης. Στην ουσία οι Βένετοι, δημιουργώντας την τεχνητή πεδιάδα, δημιούργησαν την προσηνή εκδοχή της φύσης, για να τους περιβάλλει και μέσα από τις αξίες του ουμανισμού, το 16^ο αι. το αγροτικό τοπίο, σε συνάφεια με το φυσικό, εξασφαλίζει την επιβίωση των αγροτικών κοινωνιών, που συνδέεται ήδη με τον πλουτισμό παλαιών και νεοεμφανιζόμενων ισχυρών κοινωνικών τάξεων των πόλεων.

Αναδεικνύεται ο ρόλος των πόλεων στην ανάπτυξη της γεωργίας, αλλά και της μεταφοράς των αρχών του αστικού σχεδιασμού στην ύπαιθρο της ενδοχώρας, οι πρώτες εκδοχές προαστικοποίησης και η καθιέρωση της χρήσης δεύτερης κατοικίας. Τέλος οι πόλεις, στο πλαίσιο της καπιταλιστικής οργάνωσης της παραγωγής, αποφασίζουν ότι το αγροτικό τοπίο πρέπει να είναι σε γειτνίαση με τις ίδιες, τάση που προϋδεάζει για την απώλεια της μεσολάβησης του φυσικού τοπίου, αν και ακόμη σε συνάφεια με αυτό και το επιτυγχάνουν και με την ανάπτυξη της αγρονομίας και τη σχετική βιβλιογραφία που εκφράζει το πνεύμα πολιτικής της Βενετίας. Διαμορφώνοντας αντιλήψεις για την αποτελεσματική εκμετάλλευση της γης και την εμπορευματοποίησή της, που τίθεται πλέον ως στόχος σε πρώτο επίπεδο σπουδαιότητας, στον απόηχο της προηγούμενης σχέσης του ανθρώπου με το φυσικό, που περιελάμβανε την ταυτόχρονη απόλαυση του ορατού, εισάγεται ή επισημοποιείται ένας λειτουργισμός αποδοτικότητας και ελέγχου της γης.

Ενώ οι ανθρωπογενείς δράσεις στο 16^ο αι. στοχεύουν στον επανασχεδιασμό του τοπίου, στην ανάδειξή του ως παράγοντα ευημερίας, διαδίδοντας τη φήμη του έως τις πιο απόμακρες πόλεις δυτικών περιφερειών μέσω της ναυσιπλοΐας και του εμπορίου, αλλά και σε εκείνες τις κεντρικής Ευρώπης, ταυτόχρονα εισάγουν στοιχεία από την αστική εμπειρία της εποχής μέσα σε αυτό, που η επανάληψή τους σε συνδυασμό με την ενίσχυση της ιδιοκτησίας, την εμπορευματοποίηση της γης και τις τεχνολογικές εξελίξεις, στον 18^ο αι., θα αρχίσει να μετασχηματίζει το τοπίο το ίδιο, αλλά και τη σχέση του ανθρώπου με το αγροτικό τοπίο και

τη φύση, να μεταβάλλει τις παλαιότερες αξίες των ανθρωπογενών «κατακτήσεων» στο τοπίο, ανοίγοντας το δρόμο σε πιο σύνθετες χρήσεις και αναγνώσεις του χώρου και του τοπίου.

Η εξέλιξη του αγροτικού τοπίου στο Βένετο, αναδεικνύει μία ακολουθία μετασχηματισμών του τοπίου από την συνειδητή και επίμονη ανθρωπογενή παρέμβαση, που μέσα στο χρόνο αντιστοιχεί και σε μία ακολουθία μετασχηματισμών της αντίληψης για το τοπίο και της σχέσης του ανθρώπου με αυτό.

Η φτωχοποίηση του πληθυσμού και η καταστροφή μέρους των γαιών ανάμεσα σε δύο πολέμους που σημάδεψαν τον 20ο αι., η καθυστερημένη και άτακτη είσοδος της Περιφέρειας στη βιομηχανική οικονομία και σε τομείς που δεν σχετίζονταν πλέον αποκλειστικά με την αγροτική παραγωγή αλλά ξένους προς αυτή, δημιουργούν ένα πλαίσιο κρίσιμων συνθηκών μεγάλης χρονικής διάρκειας που λειτουργεί εκβιαστικά στη χάραξη προτεραιοτήτων, με το τοπίο να εκπίπτει στην τελευταία βαθμίδα σπουδαιότητας. Από τη δεκαετία του '70, πρώτα με τις διαδικασίες διάχυτης εκβιομηχάνισης και αστικοποίησης, δευτερευόντως με εκείνες της προαστικοποίησης, η σχέση πόλης-υπαίθρου μεταβλήθηκε από το στάδιο μιας διακριτής σχέσης, σε μια συνύπαρξη χρήσεων αστικών, παραγωγικών, αγροτικών, στο έδαφος, επί της ουσίας καταργούμενη η ίδια, μεταβάλλοντας το φυσικό και κύρια το αγροτικό τοπίο σε ένα χώρο «ενδιάμεσο», εκφρασμένο σε επαναλαμβανόμενη μικροκλίμακα, ακούσιο μεσολαβητή, παραγωγικών και αστικών χρήσεων. Με την επί δεκαετίες άρνησή της η Περιφέρεια, να συμβάλλει στη διαχείριση των συγκρούσεων, αλλά και με τη νομιμοποίησή τους δια της κατασκευής του ενισχυμένου πλέγματος υποδομών, πρωτοστατεί στη δημιουργία της *città diffusa*, στην ουσία στην κατάργηση της σχέσης πόλης-υπαίθρου, διαμορφώνοντας στην κοινωνία νέες αντιλήψεις για τη χρήση του εδάφους και την καθημερινότητα, αδιαφορώντας για το προκαλούμενο κοινωνικό και περιβαλλοντικό κόστος. Η εξέλιξη της *voglia di città*, της «επιθυμίας για πόλη» που χαρακτήριζε τη δεκαετία του 1980, σε *voglia di metropoli*, επιθυμία για μητρόπολη, εκφραζόμενη και με την περεταίρω ενίσχυση των υποδομών, αναδεικνύεται σε ουσιαστική και αποφασιστική παράμετρο απώλειας του τοπίου.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι ως κύριος στόχος ανάπτυξης πάνω στον οποίο διαρθρώνεται το Χωροταξικό Σχέδιο Συντονισμού της Περιφέρειας, είναι η ανάπτυξη των πόλεων που ονομάζονται, κινητήρες του μέλλοντος, «*città motore di futuro*», (PTRC, tavola 8), με δεδομένη την δυναμική αλληλοσυμπληρωματική λειτουργία των πόλεων και το συνολικό αποτελεσματικό δίκτυο διεθνών, διαπεριφερειακών και ενδοπεριφερειακών συνδέσεων, αποφασιστικής σημασίας για την οικονομική ανταγωνιστικότητα, το τοπίο με την έννοια της ανοικτής υπαίθρου ή εκείνης του αγροτικού τοπίου, έχοντας μεταβληθεί σε ένα αγροτοαστικό τοπίο, μας εισάγει σε μία νέα αντίληψη ορισμού, προστασίας και διαχείρισης τοπίου, που δεν μπορεί παρά να έχει χαρακτήρα αποσπασματικό. Από το 2000 περίπου αλλάζει η στάση της Περιφέρειας ως προς τη διακυβέρνηση των συγκρούσεων χρήσεων γης, με τις νέες κυρίαρχες σημασίες, οικονομική ανάπτυξη, αχωρικά δίκτυα, να εκπροσωπούνται από ενισχυόμενους κόμβους υποδομών αλλά και με το στόχο ομαδοποίησης των εγκαταστάσεων παραγωγικής συγκέντρωσης, όπως οι δώδεκα παραγωγικοί πόλοι στα όρια της Πάντοβα (PTRC). Σχεδιάζονται Προγράμματα για την αποτελεσματική διαχείριση του περιβαλλοντικού κόστους που έχει προκύψει από την σύγκρουση των χρήσεων γης. Παρατηρώντας στον «Άτλαντα» την κατηγοριοποίηση των προφίλ κατακερματισμού, τα δύο πρώτα προφίλ Α και Β μέγιστου κατακερματισμού από διαδικασίες αστικοποίησης και από διαδικασίες εντατικών καλλιεργειών αντίστοιχα, που για την ώρα δεν ανταποκρίνονται σε καμία περιοχή της Περιφέρειας, είναι εύκολο να αντιληφθούμε ποιές μελλοντικές εξελίξεις εξυπηρετεί κατά προτεραιότητα, αυτή η ορθή κατά τα άλλα πρόβλεψη. Από τους στόχους που τίθενται για το Τοπίο (PTRC), διαφαίνεται μέριμνα προστασίας ιστορικών ιζημάτων αγροτικού χώρου, που είναι σημαντικό, ακόμη κι αν αντιμετωπιστούν ως μεμονωμένα ιστορικά ντοκουμέντα.

Η μέριμνα για το τοπίο φαίνεται να εστιάζει στον περιορισμό της διάχυσης, στην κατά το δυνατό συγκρότηση περιοχών αστικού συμπαγούς, στη διατήρηση της μεσολάβησης υπαίθρου με τη μορφή αγροτοκαλλιέργειας και στην αναδημιουργία δομικών συστημάτων φυσικού τοπίου, με έμφαση στα ιστορικά και οικολογικά περιβάλλοντα των υδάτινων ροών, που γίνονται αναπόφευκτα τουριστικοί διάδρομοι πολιτισμού, ωστόσο με φόντο βιομηχανικές καλλιέργειες χρήσης χημικών πρόσθετων, υλοποιώντας το αναπαραστατικό μοντέλο της αντίφασης και με οικολογική προσέγγιση. Ωστόσο είναι εμφανές ότι το νερό και το περιβάλλον του, αναδεικνύεται ως το πιο ανθεκτικό στοιχείο στο χώρο, συνιστώντας, έστω περιορισμένα, τοπικά περιβαλλοντικά προστατευόμενα πλαίσια, στα οποία η ίδια η φύση, εκ της δυναμικής της, δεν μπορεί να ανασχεθεί από τη λαίλαπα των μετασχηματισμών. Οι βιομηχανικές εντατικές καλλιέργειες και οι πολύ λιγότερες, στην κεντρική περιοχή βιολογικές, δημιουργούν για την ώρα ένα εμπόδιο στην αύξηση και την πύκνωση της αστικοποίησης που εκφράζεται με όρους καθυστέρησης.

Το «τοπίο» της κεντρικής μητροπολιτικής περιοχής στο σύνολό του, συνιστά ακόμη σήμερα, μια εικόνα μεταβατική, μία αναπαράσταση, που αποτυπώνει την έκφραση μιας ύστατης διαπραγμάτευσης χρήσεων γης εν δράση, με τους αγροτικούς χώρους, σημαντικούς για την οικονομία, να παρεμβάλλονται στο πλαίσιο μιας ενεργούς τάσης, υποστηριζόμενης από το σχεδιασμό, της περεταίρω αστικής πύκνωσης αλλά και με στόχους δημογραφικής αύξησης.

Το κεντρικό Βένετο μη έχοντας στοχεύσει στο πρόσφατο παρελθόν στην εξασφάλιση συνθηκών που να παρέχουν ευρύτερα περιθώρια επιλογών, σε σχέση με τον προσδιορισμό της έννοιας του τοπίου και την προστασία του, αλλά αρκούμενο στην αίγλη τοπίων-θραυσμάτων ή άλλως «τοπίων-ντοκουμέντων» (Lanzani 2013), παρά τη μακρόχρονη και επίμονη Ιταλική νομοθεσία πάνω στο θέμα, βρίσκεται εμπρός σε ένα δυσεπίλυτο πρόβλημα.

Η καθαρή φύση είναι περιχαρακωμένη ως οικονομικός πόρος σε σημαντικά προστατευόμενα πάρκα, που βρίσκουν σε αυτή την Περιφέρεια, θα λέγαμε, την ουσία της θεσμοθέτησής τους. Ελπίζοντας σε περεταίρω φυσικές περιοχές που θα κρίνονται άξιες προστασίας, όπου θα εστιάζει το Περιφερειακό παρατηρητήριο Τοπίου όπως κάνει σήμερα, διασώζοντας βορειότερα το φυσικό τοπίο του μέσου τμήματος της Brenta και τις φυσικές διαδρομές στο δευτερεύον δίκτυο νερού στο Βένετο. Ελπίζοντας στην αναγνώριση του τοπίου από τον πληθυσμό του, όπως προβλέπεται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση τοπίου, στόχο για τον οποίο έχει αναπτυχθεί μια μεγάλη κινητοποίηση επιστημόνων στην Περιφέρεια και ελπίζοντας ότι η αναγνώριση δεν θα διαρκέσει ως απλή ανάγνωση για ακόμη μία ολόκληρη γενιά, αλλά παράλληλα θα συνιστά προϋπόθεση και κίνητρο σχεδιασμού αντιστροφής κάποιων εξελίξεων. Για την εφαρμογή των στόχων προστασίας του τοπίου είναι καθοριστικός ο ρόλος της Αυτοδιοίκησης, που σημαίνει ότι ταυτόχρονα είναι καθοριστικός και για την ευθύνη αντιστροφής χρόνιων σχέσεων στη βάση διευκόλυνσης επιχειρηματικών συμφερόντων, που φαίνεται ότι είχαν καλλιεργηθεί από τους δήμους στο παρελθόν, και συνέβαλαν σημαντικά στο αποτέλεσμα της σημερινής πραγματικότητας.

Αγνοώντας, μη προστατεύοντας, απαξιώνοντας επί μακρόν τις χωρικές αναπαραστάσεις των σχέσεων που δημιούργησαν το ανθρωπογενές τοπίο πάνω στο έδαφος, territorio, προδιαγράφεται η απώλεια του τοπίου. Στις παρούσες συνθήκες αυτό, δεν συνιστά ένα «αυθόρμητο» αποτέλεσμα κάποιων απρόσωπων ατομικών επιλογών, αντίθετα είναι αποτέλεσμα πολιτικών και στρατηγικών που φέρουν την αύρα μιας κρίσης πολιτισμού, η οποία αποτυπώνεται στην υποβάθμιση υπαίθρου και σύγχρονης πόλης.

Οι πολιτικές προστασίας τοπίου καθοριζόμενες στη βάση των Πολιτικών ανάπτυξης, στις κατευθύνσεις των οποίων, στρέφονται οι κύριες παραγωγικές και οικονομικές δραστηριότητες της σύγχρονης κοινωνίας, αναδεικνύονται σχετικά αδύναμες ή απρόθυμες, εμπρός σε περιπτώσεις σαν του κεντρικού Βένετο, που έχει περιοριστεί ισχυρά ο χαρακτήρας ενός πολύ σημαντικού και συμβολικά τοπίου, μέσα από την απώλεια των ιστορικών

διαρθρωτικών εδαφικών του σχέσεων, που επικαλύφθηκαν από τις σύγχρονες τάσεις μετασχηματισμού.

Θεωρούμενες σε αυτό το πλαίσιο, οι Πολιτικές προστασίας Τοπίου, φαίνεται να προσλαμβάνουν ένα διδακτικό χαρακτήρα εξοικείωσής μας, με την ίδια την απώλεια της ιστορικής ταυτότητας του χώρου, που στην προκειμένη περίπτωση συντελέστηκε μέσα σε μισό αιώνα, αλλά και ένα διδακτικό χαρακτήρα εξοικείωσης μας με μία νέα θεώρηση της αξίας του τοπίου, αυτής που παλιότερα εκφράστηκε στην ιστορική σχέση του ανθρώπου με τη φύση, τώρα προσδιοριζόμενης με σαφή χαρακτηριστικά οικονομικής πολιτικής, γεγονός που ισοδυναμεί με τη στόχευση διαμόρφωσης μιας νέας αντίληψης ανάγνωσης των τόπων και των τοπίων.

Αντιμέτωποι με τις ισχυρές προηγούμενες αναπαραστάσεις, αυτές που συνιστούσαν στοιχείο του βενετσιάνικου πολιτισμού, με την ιδιαίτερη τάση να δημιουργούν σκηνογραφία της σχέσης του ανθρώπου με τη φύση, τόσο η κυρίαρχη τάξη στην ύπαιθρο, όσο και οι χωρικοί στα κτήματά τους και σε μια θεώρηση της ιστορικής διαστρωμάτωσης της ανθρώπινης δραστηριότητας, που έχει καταγραφεί και καταγράφεται στο έδαφος, θα λέγαμε ότι στο σύγχρονο επίπεδο καταγραφής, οι σύγχρονες αναπαραστάσεις τοπίου στο κεντρικό Βένετο, εκφραζόμενες στις χρήσεις γης, *usi del suolo*, και στις συγκρούσεις τους, δεν αναλώθηκαν σε αισθητικές αξίες αναδύομενες από τη σχέση του ανθρώπου με τη φύση, ούτε σε αξίες που προσδιορίζονται με κέντρο τον άνθρωπο, όπως συνέβη στο παρελθόν, ακόμη και αν αυτό εκφράστηκε από μία ελίτ.

Το αποτέλεσμα της εφαρμογής των πολιτικών προστασίας του τοπίου στην κεντρική περιοχή έως σήμερα, ίσως λόγω και του μικρού χρονικού διαστήματος ισχύος τους, συμπίπτει με την εξασφάλιση των απολύτως απαραίτητων εικόνων για το βλέμμα των τουριστών και των παγκόσμιων δικτύων τουρισμού, με τον κατά συνέπεια σταδιακό περιορισμό σε αυτές τις εικόνες, εκ των εξελίξεων, και του βλέμματος των ντόπιων. Η διαμόρφωση συλλογικών συνειδήσεων στη βάση της θεώρησης του τοπίου ως οικονομικού τουριστικού πόρου, ενέχει τον κίνδυνο μελλοντικά, η ιστορική τοπική ταυτότητα, που εκφράζει την ιστορική Περιφερειακή ταυτότητα, να υποκατασταθεί πλήρως από κάποιου είδους τουριστική ταυτότητα, με ό,τι αυτό σημαίνει για τη διαστρωμάτωση της ερμηνείας του νοήματος του Τοπίου.

Ευνοϊκά ως προς την επίλυση προβλημάτων του σύγχρονου αστικού και περιαστικού τοπίου, φαίνεται να λειτουργεί από το 2000 και μετά, η στροφή της πολιτικής της Περιφέρειας και η εναρμόνιση με τις πολιτικές προστασίας του περιβάλλοντος και τοπίου, στο πλαίσιο της οποίας αναμένεται να ενταχθούν τα σχέδια και οι μελέτες της Πανεπιστημιακής Κοινότητας της Πάντοβα και της Βενετίας για έλεγχο της επέκτασης της αστικοποίησης, αναπλάσεις οικισμών, δημιουργία πράσινων διαδρόμων, ακόμη και κατά μήκος των αξόνων υποδομών.

Στον ορισμό της συνεκτικότητας της κοινωνίας του Βένετο, που αποδίδεται κύρια στο παρελθόν, οφείλουμε να μπορούμε να διακρίνουμε τις αιτίες και το επιδιωκόμενο, σε συσχετισμό με το αποτέλεσμα, που αναφορικά στο τοπίο, είναι η ισχυρή απομείωση της αξίας του ορατού και η επί μακρόν συμβίωση της κοινωνίας με αυτό το αποτέλεσμα. Το ορατό από μόνο του, ως βαλσαμωμένο, ανακατασκευασμένο, δεν συνιστά το τοπίο, αλλά και με την κατάργηση της αξίας του καταργείται η ποιότητα της καθημερινότητας, καταπίπτει η αξία της ανθρώπινης ζωής, εδραιώνονται και δικαιώνονται χωρικές αναπαραστάσεις συγκρουσιακές, που από τη φύση τους ανατρέπουν αυτόματα οποιαδήποτε επίκληση της έννοιας της κοινωνικής συνεκτικότητας, παραπέμπουν μάλλον σε επιλεκτικές και αυταρχικές απόπειρες ασκούμενες από κερδοσκοπικά συμφέροντα που αποκαλύπτουν μία πρόθεση «...αναδιάρθρωσης της κοινωνίας περισσότερο, παρά των βαθιών αναγκών της» (Cecchi B. 2001:213 στο *Tracce di città*).

Στη συνέχεια οφείλουμε να μπορούμε να διακρίνουμε, εάν η σιωπή κάποιων τμημάτων της κοινωνίας συνιστά συναίνεση ή κόπωση, παραίτηση, μιας κοινωνίας που έχει χάσει την ικανότητά της να αυτοδιοικείται με ό,τι αυτό σημαίνει για τον «εκδημοκρατισμό του χώρου» (Cecchi 2001 στο Munarin S., Tosi M.C. 2001:213).

Αυτό που διαφαίνεται ότι έχει συντελεστεί στην πλάτη της πιο γοητευτικής πολιτισμικής μητρόπολης της Ευρώπης και ισχυρής εκπροσώπου του διπόλου «πόλεις-πύλες» του Ευρωπαϊκού χώρου, είναι η εκχώρηση της κεντρικής ενδοχώρας, στις νέες προσοδοφόρες οικονομικά χρήσεις γης, στη βάση του παγκόσμιου οικονομικού ανταγωνισμού των μητροπόλεων. Σε μια ευρύτερη θεώρηση του συνολικού νέου «τοπίου», η σχέση της μητρόπολης της Βενετίας, με την ενδοχώρα της, εκλαμβάνομενης της δεύτερης με την έννοια της ανοικτής υπαίθρου, γίνεται ακόμη πιο απόμακρη. Στη δύσκολη συμβίωση της Βενετίας με τη λιμνοθάλασσά της και τη θέση της μεταξύ του εμπορικού και του βιομηχανικού λιμανιού της, του Porto Marghera, προστίθεται στην πλάτη της, το υλοποιημένο και περεταίρω προσδοκώμενο συμπαγές της σύγχρονης κεντρικής μητροπολιτικής περιοχής. Έχοντας από καιρό ακυρωθεί η σχέση της Βενετίας με το ιστορικό περιβάλλον του παρελθόντος της, η κοινωνία της προσαρμόζεται σε μια νέα αποσπασματική αντίληψη τοπίου ασυνέχειας, αγροτο-αστικού τύπου, αντίληψη ικανή να συμβάλλει στη εξοικείωση με την εκχώρηση της ενδοχώρας, *terraferma*, σε ένα νέο «τοπίο» εκείνο της ενδοχώρας χωρίς γη, *terraferma senza terra*.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία

Cosgrove D. (1991) / 2004, *Il paesaggio Palladiano*, Cierre Edizioni, Verona.

Fregolent L., Indovina F., Savino M., 2005, *L'esplosione della città: Barcelona, Bologna, Donostia-Bayonne, Genova, Lisbona, Madrid, Marsiglia, Milano, Montpellier, Napoli, Porto, Valencia, Veneto centrale*, Compositori, Bologna.

Indovina F. (contributo Savino M., Fregolent L.) 2009, *Città diffusa, Dalla città diffusa all'arcipelago metropolitano*, FrancoAngeli, Milano.

Indovina F. 1990, *La città diffusa*, Daest-Iuav, Venezia, Iuav, Venezia.

Lanzani A. 2003, *I paesaggi Italiani*, Booklet, Milano 2003.

Munarin S, Tossi M.C., *Tracce di città*, FrancoAngeli, Milano 2002.

Savino M., 2005, (a cura di), *Pianificazione alla prova nel Mezzogiorno*, FrancoAngeli, Milano

Sereni E. 1961, *Storia del paesaggio agrario italiano*, Laterza, Bari.

Turri E. 2000, *La Megalopoli Padana*, Marsilio, Venezia.

Turri E., 1998, *Il paesaggio come teatro*, Marsilio, Venezia.

Vallerani F., 2004, *Acque a Nord Est*, Da paesaggio moderno ai luoghi del tempo libero, Cierre, Verona.

Vallerani F., 2013, *Tra colli Euganei e laguna Veneta: Dal Museo della Navigazione al turismo sostenibile*, Regione del Veneto.

Vallerani F., Varotto M., 2005, *Il grigio oltre le siepi*, Geografie smarrite e racconti del disagio in Veneto, Nuova Dimensione, Portogruaro.

Zanetti P.G., Gallo D., 2013, *Paesaggi Agrari della pianura Veneta*, Veneto Agricoltura Azienda Regionale per i Settori Agricoli.

Άρθρα

Savino M., 1998, *Governare la complessità. Il Veneto come caso esemplificativo, ma non paradigmatico*, in *Economia e Società regionale*, n 4, p.91-109

Vettoretto L. e Fregolent L. 2016 , *Il Veneto dopo la Terza Italia: Spazi metropolitani e post metropolitani*.

Fregolent L. e Vettoretto L., 2015, *Contemporary process of urban regionalization: The case of the Veneto Region*, (ERSA 55th, Congress “World Renaissance: Changing roles for people and places”, Lisbon 2015).

Δελλαδέτσιμας Π.Μ., 2003, *Ο Σχεδιασμός του Χώρου: εξελίξεις και προοπτικές από το παράδειγμα της Ιταλίας*, Περιοδικό Αειχώρος, Αθήνα 2003.

Νομοθεσία

PTRC (2004), Piano Territoriale Regionale di Coordinamento, adottato con D.G.R. 372/2009, Variante parziale con attribuzione della valenza paesaggistica (Allegato B3 Dgr n.427 del 10/04/2013).

Piano Provinciale di Coordinamento della Provincia di Padova, Norme Tecniche di Attuazione, Carta dei Vincoli e della Pianificazione Territoriale, Sistema del Paesaggio

Piano Provinciale di Coordinamento della Provincia di Venezia, Norme Tecniche di Attuazione, Carta dei Vincoli e della Pianificazione Territoriale, Sistema del Paesaggio.

Διαδίκτυο

Gambi L., 1972, *Le vocazioni ambientali e la società*, I valori storici dei quadri ambientali, Da: *Storia d'Italia*, vol. 1, *I caratteri originali*, Giulio Einaudi Editore, Torino 1972, Storia d'Italia Einaudi.

<http://ibc.regione.emilia-romagna.it/parliamo-di/lucio-gambi/scritti-di-lucio-gambi>

Gambi L., *Critica ai concetti geografici di paesaggio umano*, Pubblicato in versione elettronica nel sito IBC.

<http://www.ibc.regione.emilia-romagna.it>

Home: “Parliamo di Lucio Gambi: un catalogo multimediale, 2008”

<http://www.ibc.regione.emilia-romagna.it/wcm/ibc/menu/dx/07parliamo/storico/gambi.htm>

Gambi L., 1970, Prefazione a *La casa rurale in Italia*, Olschki

In QUADERNI DI DISCIPLINE STORICHE II, 1997 by CLUEB, Cooperativa Libreria Universitaria Editrice Bologna, Giuseppe Barbieri “Un geografo scomodo”: Le questioni di geografia di Lucio Gambi, pag.1.

http://amsacta.unibo.it/879/1/quaderni_11.pdf

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΣΤΙΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΤ' ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ. Η ΣΤΟΧΕΥΣΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΣΥΝΕΧΕΙΑΣ ΜΕ ΟΡΟΥΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ.

Με δεδομένο ότι ο χάρτης είναι ένα αναπαραστατικό εργαλείο απόδοσης κάποιας πλευράς της εδαφικής πραγματικότητας, εάν πάνω στους χάρτες τοπίου (πίνακες V) του επαρχιακού σχεδιασμού του Βένετο, προβάλλουμε την εικόνα δορυφορικής ανάλυσης της διασποράς της αστικοποίησης (Κεφ.5), αντιλαμβανόμαστε ότι: το αναπαριστανόμενο στους χάρτες τοπίο, ανήκει στην πραγματικότητα σε μια κατηγορία πολύ πιο σύνθετης αναπαράστασης, που σχετίζεται περισσότερο με μια πολύ μεγαλύτερη αταξία παρά με την τάξη, που εκφράζουν οι χάρτες τοπίου και στην οποία (τάξη) επικρατεί μια εδαφική κατηγοριοποίηση, που αναφέρεται σε αγροτικές χρήσεις γης και τομείς φυσικής και πολιτισμικής κληρονομιάς, συνιστώντας ταυτόχρονα ένα υπόβαθρο διάρθρωσης κατευθυντήριων τουριστικής ανάπτυξης, στη βάση αυτής της σχέσης εκλεκτικής συγγένειας του πολιτισμού με τον τουρισμό. Η συνθετότητα, του τελικού χάρτη που θα παίρναμε μετά από μια τέτοια προβολή, αντιστοιχεί σε μια πολλαπλασιαστική συνθετότητα σχέσεων στο χώρο.

Διερευνώντας τη σημασία που ο όρος Τοπίο μπορεί να προσλάβει στις πρακτικές σχεδιασμού, προγραμματισμού και διαχείρισης του εδάφους και στις διαφορετικές διαδικασίες χωρικής ταυτοποίησης, που μπορεί να δημιουργηθούν μέσα από παραδοσιακές πολιτικές διατήρησης-προστασίας ή αείφορικής προστασίας, μπορούμε να παρατηρήσουμε πως: όταν αυτές οι πρακτικές ταυτίζονται με στρατηγικές ανάπτυξης, αλλάζει η σχέση μεταξύ τοπίου και τοπικής κοινωνίας, αλλάζει η φύση των αξιών και των κοινωνικών πόρων, πολιτισμικών και συμβολικών, όπως θεωρούνται στην πολιτική τοπίου. Η εμπειρία των πρακτικών σχεδιασμού καταδεικνύει τον επιμεριστικό και περιοριστικό χαρακτήρα τους, ικανό να αποδίδει ανάλογο επιμερισμό και περιορισμό στις σημασίες του τοπίου.

Ως επισήμανση των αντιφατικών αποτελεσμάτων στα οποία θα μπορούσαμε να οδηγηθούμε μέσα από πρακτικές σχεδιασμού, θα αναφερθούμε σε τρία παραδείγματα εφαρμογής πολιτικών προστασίας, που μπορούν να ισχύουν για την κεντρική περιοχή του Βένετο.

1. Τοπίο ως προστατευόμενο ιστορικό ή φυσικό ντοκουμέντο

Σε αυτή η ιδέα του τοπίου- ντοκουμέντο, *paesaggio-documento*, στο πλαίσιο μιας αυστηρής δράσης διατήρησης-προστασίας, αν η δράση τοποθετείται σε ένα πλουραλιστικό εννοιολογικό πλαίσιο και αν λαμβάνει υπόψη την τρέχουσα φάση των εδαφικών μετασχηματισμών, μπορεί να βρεί ένα πεδίο εφαρμογής ιδιαίτερα αυστηρό και ταυτόχρονα πολύ οριοθετημένο.

Σημείο εκκίνησης αυτού του τύπου προστασίας είναι, η αναγνώριση της ευρείας κοινής αντίληψης, σύμφωνα με την οποία, κάποια τμήματα τοπίου τίθενται υπό προστασία ως *documento* φυσικής ιστορίας ή ανθρώπινης ιστορίας, για να μεταβιβασθούν στις επόμενες γενεές, αντιμετωπιζόμενα με μορφή ανάλογη ενός αναπαραστατικού πίνακα, *quadro*, ενός μνημειακού συνόλου, συμπεριλαμβανομένων και των «κάδρων» που οργανώνονται στη βάση υποστήριξης των άυλων αξιών του τοπίου.

Πέρα από την ασυνέχεια που εισάγεται στην ιστορία του εδάφους, από αυτή την αντίληψη, που προσπαθεί να αποσπάσει κομμάτια του εδάφους, από τις διαδικασίες σύγχρονου μετασχηματισμού που μπορεί να βρίσκονται σε εξέλιξη, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε τη συναίνεση που αυτή η αντίληψη συγκεντρώνει, από τον σύγχρονο πολιτισμό και το σύγχρονο «κοινό αίσθημα». Οφείλουμε να μην παραβλέπουμε ότι το τοπίο, όντας κληρονομιά-μαρτυρία της δράσης μιας τοπικής κοινωνίας και των αξιών της, των παραγωγικών τεχνικών της και του πολιτισμού της, από τη στιγμή που «διατηρείται», αποσπάται από τις ίδιες τις τοπικές κοινωνίες, καταλήγοντας συναφές περισσότερο με τις

παλιές ισορροπίες της τοπικής κοινωνίας, παρά με τις σύγχρονες ανάγκες της. Σε κάθε περίπτωση παρέμβασης, είναι απαραίτητη η γνώση των τάσεων και δυναμικών μετασχηματισμού της τοπικής κοινωνίας, πέραν από εκείνη των παραδοσιακών πτυχών του πολιτισμού της, έτσι ώστε οι διαδικασίες εφαρμογής του νοήματος και των αξιών σε ό,τι αφορά στην πολιτική προστασίας, να μην αναδύεται κύρια και μονοδιάστατα από μια ματιά στο παρελθόν. Το νέο τοπίο να μην είναι το αποτέλεσμα μιας επιλεγμένης δράσης μετασχηματισμού που δεν συνδυάζεται με ένα συνολικό όραμα, το οποίο θα περιλαμβάνει τη δραστηριοποίηση και την παρουσία μιας ζωντανής σύγχρονης κοινωνίας.

2. Το Τοπίο ως σκηνή θεάματος, του τουρισμού και της παγκόσμιας οικονομίας

Η ιδέα διατήρησης του τοπίου ως σκηνογραφία μέσα από παρεμβάσεις προστασίας, συνδέεται σήμερα με τη διατήρηση-προστασία ιστορικών τόπων που συνιστούν έκφραση τοπικών πολιτισμών. Αυτή η ιδέα του τοπίου ως σκηνογραφία, πέρα από μια συνειδητή κατασκευή, μπορεί να είναι το ακούσιο αποτέλεσμα μίας πολιτικής διατήρησης-προστασίας. Μια αυστηρή πολιτική διατήρησης προστασίας, συχνά έχει ως αποτέλεσμα την κατάρρευση της έννοιας της προστασίας, στο βαθμό που στοχεύει σε ένα σκηνογραφικό προκαθορισμένο πλαίσιο όπως αυτό ενός μεγάλου θεματικού πάρκου.

Αυτά τα τοπία, ως τοπία προστατευόμενης ταυτότητας, αλλάζουν σταδιακά σε μια δραματική εικόνα ενός μεγάλου φυσικού θεματικού πάρκου του σύγχρονου τουρισμού, μέσα από τη σκηνογραφική δημιουργία ενός κυριολεκτικά «τουριστικού distretto», περιλαμβάνοντας όλες τις χρήσεις εξυπηρέτησης τουριστών, υποδαυλίζοντας την υποστήριξη αγροτικών χρήσεων που σχετίζονται με την περιοχή και τους τυχόν οικισμούς. Μεταβαλλόμενα σε κατεξοχήν τουριστικούς πόρους, με τη σταδιακή εγκατάλειψη από τους πληθυσμούς των παραδοσιακών ασχολιών τους ή των σύγχρονων τάσεων τους, λειτουργώντας σαν διαβρωτές και καθοδηγητές της τοπικής κοινωνικής συνείδησης. Εδραιώνοντας όχι μόνο νέους τρόπους διαβίωσης και εργασίας των τοπικών πληθυσμών, αλλά μια νέα γεωγραφία του ελεύθερου χρόνου και μια αντίσταση σε μερικές από τις πιο παραδοσιακές μορφές γεωργικής εργασίας, η οποία αντίσταση μπορεί να ενισχύεται και από μια νέα μετανάστευση για την εξυπηρέτηση των εισαγόμενων νέων χρήσεων. Η μεταμόρφωση της έννοιας του εν λόγω τοπίου, που προκύπτει από τις πολιτικές διατήρησης - προστασίας, σε αυτή την περίπτωση, σχετίζεται με την ανατροφοδότηση μονομερώς του ρόλου του θεατή, μετασχηματίζοντάς το τοπίο σε ένα παθητικό θέαμα, που εξυπηρετεί το σκηνικό μιας τουριστικής βιομηχανίας.

Ένα παθητικό θέαμα γιατί, η δράση του «ηθοποιού», η σχετιζόμενη με τη δημιουργία του τοπίου, μεταπίπτει στην στοχευμένη επεξεργασία ενός σκηνικού, απευθυνόμενου σε ειδικό «θεατή», η δράση στοχεύει προς μια μονοδιάστατη βίωση του τόπου και του τοπίου. Ο διπλός ρόλος του ατόμου στη δημιουργική σχέση του με το τοπίο, η δυϊκότητα του ρόλου «ηθοποιός-θεατής», επιμερίζεται σε ένα πρώτο επίπεδο, στις κατηγορίες ντόπιων και επισκεπτών, με αποτέλεσμα, σχεδόν αυτή η αντιμετώπιση να καταργεί την έννοια του τοπίου-θεάτρου όπως την έχουμε έως τώρα αναλύσει, υπαγορεύοντας πολύ βαθύτερες μεταβολές από το ορατό αποτέλεσμα βαλσαμοποίησης του τοπίου. Βρισκόμαστε καθ'οδόν προς μεταβολές εννοιών, και αυτό είναι επίσης πολύ σημαντικό για τις δυνάμει αποφάσεις, μίας, όπως θα επιθυμούσαμε, συνεκτικής και ενεργής κοινωνίας.

Μέσα από την ιστορικά αποδεδειγμένη αντίληψη του τοπίου ως θέατρο, το τοπίο ερμηνεύτηκε, αναπαραστάθηκε και διατέθηκε ως αρχιτεκτονική του θεάματος, το βλέπουμε σε όλο το βενετσιάνικο πολιτισμό, «ως αναπαραστάση προσανατολισμένη στο όραμα ενός υποκειμένου outsider, σε ένα έδαφος κατοικημένο από άλλα υποκείμενα άλλους πληθυσμούς» (Cosgrove 1994 στο Lanzani 2013:218).

Για τη σημερινή συγκυρία, σχετικά με τη συγκεκριμένη πολιτική προστασίας, δεν συνιστά νεωτερικότητα η δημιουργία του τοπίου-σενάριο, αλλά το γεγονός ότι η δράση μπορεί να επεκτείνεται ακόμη και σε ολόκληρες περιοχές, όπου «οι λόγοι της διατήρησης-σκηνογραφίας, γίνονται όχι τόσο η συμβολική κατασκευή μιας ελίτ, όπως συνέβαινε στο παραδοσιακό γεωργικό τοπίο του Palladio στο Βένετο, αλλά αιτία οικονομικής ανάπτυξης» (Lanzani 2013:218). Στην ουσία είναι το αποτέλεσμα ενός παγκόσμιου οικονομικού ανταγωνισμού που εξωθεί στη μεταμόρφωση τοπίων, όχι ως αντιπροσωπευτικών τοπίων μιας κοινωνίας που ζει σε αυτά σήμερα, αλλά ως οικονομικών πόρων γρήγορου και άμεσου κέρδους, στα οποία οφείλει να προσαρμοστεί η καθημερινότητα της κοινωνίας.

Κατά συνέπεια, μέσα από τέτοιες πρακτικές εφαρμογής προστασίας, βρισκόμαστε όλο και λιγότερο μπροστά σε μια εξωγενή «esogena» πολιτιστική επιλογή, που στοχεύοντας να αποδώσει υπόσταση σε μια συγκεκριμένη μορφή τοπίου, αντιπαραθέτει υποκείμενα outsider και εσωτερικά υποκείμενα, δηλαδή με χαρακτήρα εντοπιότητας, *soggetti outsider e insider*. Αντ' αυτού, βρισκόμαστε όλο και περισσότερο μπροστά σε μια διαδικασία καθοδηγούμενη ή τουλάχιστον συν-διαχειριζόμενη από ένα μέρος της τοπικής κοινωνίας, συνδεδεμένο με την τουριστική οικονομία, που στην στόχευση απόδοσης της υπόστασης, του παραδοσιακού του τοπίου, δημιουργώντας ένα τοπίο σκηνικό, βρίσκει ένα τεράστιο οικονομικό πόρο. Μέσα από τέτοιες, σε ένα βαθμό συλλογικές δράσεις, φαίνεται σαν η αξία της αναπαράστασης να βρίσκει μια νέα «δικαίωση», ωστόσο μεταβαλλόμενη η ίδια ως προς το εννοιολογικό περιεχόμενό της, μέσα από μια καθοδηγούμενη καταναλωτικότητα. Γεννιούνται επιβαλλόμενα στερεότυπα στο παγκόσμιο κύκλωμα επικοινωνίας, που σχετίζονται πάντα με μια στερεότυπη εικόνα, σε μια αντιμετώπιση που μπορεί να είναι κοινή τόσο για τα τοπία όσο και για τα ιστορικά κέντρα.

Προκύπτουν τοπία-σκηνικά, ανταγωνιζόμενα μεταξύ τους στη βάση παροχών, έτσι που κάθε τοπίο συνιστά και «ένα νησί που εξαιρεί σαφώς τη γύρω περιοχή» (Lanzani A. 2003:220).

Σε αυτή τη στρατηγική του τοπίου, είναι προτιμότερο να ακολουθήσουμε κομμάτια, θραύσματα, ίχνη, ενδείξεις, αποφεύγοντας να ανακατασκευάζουμε απλά μοντέλα πάνω σε μια διαρθρωτική προσέγγιση φυσικού αποτυπώματος, ή ιστορικού αποτυπώματος, προσπαθώντας πάντα να θεωρούμε περισσότερο το τοπίο ως: «Ένα σύμβολο, μια διανοητική κατασκευή, όχι συνεκτική, αλλά αποτελούμενη από θραύσματα τα οποία προσδιορίζονται όλο και περισσότερο σε ένα πλήθος κλιμάκων και αναφερόμενα στα πολλαπλά υποκείμενα *soggetti*, αναπόφευκτα συγκρινόμενα με τις παγκόσμιες δυναμικές της τουριστικής βιομηχανίας και πιο ριζοσπαστικά, με την χωροχρονική κατανόηση της κοινωνίας και της σύγχρονης οικονομίας» (Harvey 1989, στο Lanzani A. 2013:220).

3. Τοπίο δικτύων σαν στημόνι ενός εδάφους δομικά κατακερματισμένου

Αυτή η ιδέα τοπίου ξεκινά, αρνούμενη να υποκαταστήσει μια μορφή τοπίου του παρελθόντος και να θεωρήσει το τοπίο σαν ένα εκ θέσεως αγαθό, «*bene posizionale*». Ωστόσο, στο πλαίσιο εφαρμογής της αναγνωρίζεται ένα μεγάλο ρήγμα, όχι μόνο στην κατασκευή του αστικού χώρου, στην μοντελοποίηση, του εδάφους, αλλά επίσης στις δυνατότητες διακυβέρνησής του, στις μορφές και στα χαρακτηριστικά των επιδιωκόμενων πρακτικών σχεδιασμού.

Τόσο στον αστικό χώρο, όσο και στην ύπαιθρο, είναι δύσκολο να προσδιορίσουμε τοπικά κάδρα συνδεδεμένα ευθέως μεταξύ τους μέσω νομικών περιορισμών, *vincoli*, ή τοπικών συνθηκών.

Από μια τέτοια επιδίωξη, φαίνεται να έχει μπει σε κρίση η ιδέα μιας αστικής σκηνής, *scena urbana*, κατασκευασμένης πάνω σε ένα σταθερό όραμα, αποστασιοποιημένης και μετωπικής, μια χωρικότητα της δυτικής παραστατικής εικονογραφικής παράδοσης, που οδηγεί στη δημιουργία ενοποιημένων μορφών μέσα σε καθορισμένα εδαφικά πλαίσια. Συγχρόνως μπήκε

σε κρίση μια ιμπρεσιονιστική αντίληψη των συνεκτικών μερών της κοινωνίας και του κοινωνικού χώρου: «Δεν [υπάρχουν] πλέον νησιά ή κοιλάδες, αλλά απόβλητα και ρήγματα οριοθετούν τα σύγχρονα τοπία των συλλογικών ταυτοτήτων [...] όλα είναι ποικίλα, διαπερατά, μπλεγμένα, διάσπαρτα» (Geertz 1995, στο Lanzani A. 2013:234).

Η αταξία, γίνεται ένα δομικό δεδομένο του σύγχρονου τοπίου, με συνέπεια η επαναλαμβανόμενη μορφή του θραύσματος να αντικαθιστά τη συνέχεια και κατά αναλογία: «...κάθε αστικός χώρος είναι η έκφραση μιας κοινωνίας φτιαγμένης από μειονότητες, από πολλαπλούς και έννομους ορθολογισμούς, κάθε θραύσμα ανταποκρίνεται σε πολλές προσπάθειες ατομικής υπερέκθεσης, σε ένα αυξημένο ατομισμό της μάζας που διαπερνά κάθε διαδικασία κατανάλωσης, καθώς και την αυξανόμενη βαρύτητα πρακτικών και πολιτικών ταυτότητας» (Lanzani A. 2013:234).

Εμπρός σε τέτοιο ρήγμα χαρακτηριστικό της εποχής μας, αυτή η ιδέα του τοπίου που εξετάζεται εδώ, απελευθερώνεται απόλυτα από την παραδοσιακή αντίληψη αρμονίας και συνέχειας του τοπίου και του χώρου που μπορεί ακόμη να αναδύονται στο εσωτερικό μιας προηγούμενης σύνθεσης, αποδεχόμενη ένα υψηλό βαθμό ασάφειας, ενός τοπίου σίγουρα αναπλάσιμου, αλλά ταυτόχρονα ολόκληρου ως προς τη σύστασή του, δομικά κατακερματισμένου και ταυτόχρονα δυναμικού. Συχνά η προστασία τέτοιων τοπίων εστιάζεται στο σχεδιασμό των μεγάλων υποδομών, στην αναζήτηση προτύπων διάρθρωσης των συναφών εδαφών, στον προσδιορισμό περιβαλλοντικής συνέχειας περιοχών, που με τη διάταξή τους επηρεάζουν μια αστική μορφή, η οποία αδυνατεί να επαναδιαμορφωθεί εν τη απουσία ενδογενών αιτιών, αλλά ακόμη και σε έναν αγροτικό χώρο εντατικής χρήσης, που εισχωρεί σαν θραύσμα σε αυτό το πιο σύνθετο περιβαλλοντικό πλαίσιο.

Οφείλουμε να λαμβάνουμε υπόψη ότι συχνά, το γεγονός ότι αναφερόμαστε στο τοπίο, αντί για την πόλη ή το έδαφος, δείχνει την αποδοχή μιας συστατικής εκλεκτικότητας που αφορά στο σύγχρονο χώρο, μέσα από την οποία, επιδιώκεται να κατασκευαστούν συστήματα σχέσεων επιμερισμένων, ανοικτών και δυναμικών.

Μια αντιστοιχία κατακερματισμένου τοπίου και αμφιβολιών ως προς τη δύναμη επανασύνθεσής του στο πλαίσιο ενός εδαφικού σχεδιασμού, αναδύεται ακόμη και στις μελέτες πάνω στην γεωργία και τους αγροτικούς χώρους. Η οικονομική, δημογραφική, κοινωνικο-πολιτισμική εξέλιξη πολλών αγροτικών περιοχών, φαίνεται μόνο εν μέρει συνδεδεμένη με την γεωργία, όπως για παράδειγμα σε μερικά *distretti agroalimentari*, συγκρίσιμα με τα *distretti industriali*, αποτελέσματα αγροτουρισμού, αποκόπτεται όλο και περισσότερο από τα τοπικά πλαίσια.

Επίσης για τα αγροτικά τοπία, όπως και για τα αστικά, θεωρείται ότι η αποδόμηση των μορφών, η αταξία του τοπίου, γεννιέται όχι μόνο από την αρχική δυσκολία του τεχνικού - πολιτικού πολιτισμού να ερμηνεύσει και να καθοδηγήσει ένα μεγάλο μετασχηματισμό, ήδη σε εξέλιξη ή υλοποιημένο, μα κύρια από ένα ρήγμα, χαρακτηριστικό για την εποχή μας, σε λογικές οργάνωσης του εδάφους, δημιουργίας του τοπίου.

Η πολιτική του τοπίου δεν μπορεί να διατηρεί την ψευδαίσθηση ενοποιητικής επανασύνθεσης και επανάπλασης των ήδη διαφοροποιημένων πλαισίων άστεως-υπαίθρου, *urbano-rurali*, που έχουν γίνει εμφανή στο πλαίσιο αυτού του μεγάλου μετασχηματισμού, αλλά με μια δράση πολύ επιλεκτική, μπορεί ίσως να τροφοδοτήσει μια αδύναμη κοινή πλοκή προσπαθώντας κατά τα λοιπά να προσδιορίσει μορφικά, ως προς τη φόρμα, μερικά «οχυρά» και από κοινού με αυτά με μεγάλη δυσκολία, να δημιουργήσει επιμέρους σχέσεις, μεταξύ κάποιων τύπων των χώρων.

Προβληματιζόμενοι πάνω στις διαφορετικές ιδέες του τοπίου στο επίπεδο των αστικών και χωρικών *territoriali* πολιτικών, με δεδομένο ότι το τοπίο αξιολογείται σαν οικονομικός πόρος και παρουσιάζεται ως στοιχείο αξιολόγησης ευρύτερων πολιτικών, όπως επισημαίνει ο A. Lanzani: «δεν εγκαταλείπομεθα άκριτα στη ροή έργων, παρεμβάσεων και συμφερόντων, αλλά προσπαθούμε να κατανοήσουμε, να συλλέξουμε, μέσα στο άπειρο άνοιγμα της έννοιας

που η ίδια η ατομική εμπειρία του τοπίου μας επιτρέπει να αντιληφθούμε, τους συγκεκριμένους προσδιορισμούς του νοήματος των πολιτικών που αφορούν στο τοπίο, τα προτεινόμενα σενάρια από πολλούς μελετητές, τις στρατηγικές δράσης που διαφορετικοί συνασπισμοί συμφερόντων καθορίζουν σε τοπικό επίπεδο» (Lanzani A. 2003:246).

